

นาฏลีลาเยียวยาสุขภาวะ

สมชัย คำเพราะ

นาฏลีลาเยียวยาสุขภาวะ

สมชัย คำเพราะ

**นาฏลีลาเยียวยาสุขภาพ
สมชัย คำเพราะ**

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ : 978-616-7790-34-3

พิมพ์ครั้งแรก : พฤศจิกายน 2556

ที่ปรึกษา : อาจารย์ดน้อย หวังบุญชัย

คณะทำงานโครงการนาฏลีลาเยียวยาสุขภาพ :

สมชัย คำเพราะ/พรสวรรค์ ป้องแสนกิต/พรพิมล พริ้วหอม/แพรวา ตะวงษ์/
อนันตพงษ์ นามวงศ์/อัครเดช อ่อนเจริญ/อัฐรุ กัญจนศร

ออกแบบปก/รูปเล่ม :

บรรจง บูรินประโคน

ภาพปกและภาพประกอบ :

สมชัย คำเพราะ/พรพิมล พริ้วหอม/อนันตพงษ์ นามวงศ์/แพรวา ตะวงษ์

ประสานการผลิต :

สมชัย คำเพราะ

สนับสนุนการผลิตสื่อหนังสือโดย :

แผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

128/409 ชั้น 37 อาคารพญาไทพลาซ่า ถนนพญาไท แขวงพญาไท เขตราชเทวี

กรุงเทพฯ 10400 โทรศัพท์ 20-612-6996-7

<http://www.artculture4health.com>

พิมพ์ที่ :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ตำบลขามเฒ่า อำเภอกันทรวิชัย

จังหวัดมหาสารคาม 44150

เสมือนหนึ่งคำนำ

จากเด็กชายตัวน้อยที่ก่อเกิดและเติบโตมาในครอบครัวที่
คุณแม่เป็นชาวนา และคุณพ่อเป็นครูประจำบ้านในหมู่บ้านชนบท
ที่ห่างไกล มีโอกาสได้เรียนรู้โลกแห่งชีวิตการอ่าน การเขียนภายใต้
ท้องทุ่ง ป่าเขา แม่น้ำ แผ่นฟ้า ดวงตะวัน ดวงจันทร์ ดวงดาว และ
ซึมซับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของคนพื้นถิ่นบ้านเกิดในภาคอีสานของประเทศ
พร้อมกับการเรียนรู้สู่โลกกว้าง ได้สัมผัสการอ่านการเขียนหนังสือ
ผ่านตัวอักษร จนเกิดความเชื่อมั่นว่าโลกนี้ล้วนมากมาย ด้วยองค์
ความรู้ที่มีให้เราแสวงหาได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

จนวันนี้ ข้าพเจ้ามีความพยายามที่จะสร้างพื้นที่ทางความคิด
และจิตวิญญาณ ผ่านงานเขียนบทความ บทกวี เรื่องสั้น นำมาชีวิต
มีพื้นที่อยู่ในบ้านแห่งความดีความงามหลังเล็ก ๆ และทำกิจกรรม
สร้างสรรค์ทางสังคมอื่น ๆ ตามแต่โอกาสจะเอื้ออำนวย โดยเฉพาะ
กับเด็ก เยาวชนตัวเล็กตัวน้อยในทุกพื้นที่ ที่หวังเพียงต้องการหยิบ
ยื่นโอกาสอันน้อยนิดที่มีอยู่อย่างจำกัดจำเขี่ย ในท่ามกลางกระแส
ธารแห่งยุคหลังสมัยใหม่ ทั้งในทางการเมืองของนักเลือกตั้งที่แอบแฝง
โกงกิน คอร์รัปชันเชิงนโยบาย สร้างหนี้สาธารณะ เข้ายื้อแย่งแข่งขัน
กันเองบประมาณแผ่นดินอย่างมือใครยาวสาวได้สาวเอา สร้างความ
แยกแยะในสังคม โดยไม่คำนึงถึงความล้มละลายทางเศรษฐกิจ สังคม
และวัฒนธรรมที่เสื่อมทรุดลงทุกขณะ นับวันสังคมปัญหามากมาย

ภาคราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการนำไปกำหนดเป็น
ทิศทาง นโยบายและแผนพัฒนาในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

ด้วยใจที่มุ่งหวังว่าคนเล็กคนน้อยในชุมชนท้องถิ่นได้ค้นพบ
ตนเอง รู้จักรากเหง้าอัตลักษณ์ของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในวิถี
ชีวิตวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง รู้จักการให้การแบ่งปัน การเสียสละ
ทำเพื่อประโยชน์คนอื่นในทางสร้างสรรค์ ให้รู้จักการอ่อนน้อมถ่อมตน
รู้จักเคารพและมอบความรักต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและทุกสรรพสิ่ง
ทั้งมีชีวิตอยู่ในโลกใบนี้ได้อย่างรู้เท่าทัน นำเนื้อหาที่ได้รับมาประยุกต์
เป็นสื่อสะท้อนผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ชื่นชอบ เปิดเวทีการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยใช้สื่อสื่อศิลปวัฒนธรรม
ด้านดนตรี กวี ศิลปะ อย่างเป็นสุข

ข้าพเจ้าจะพลีพร้อมน้อมนำอย่างสำรวม ตั้งใจ จริงใจ ตาม
กำลังความสามารถที่ทำได้และได้ทำ แม้จะน้อยด้วยมูลค่าแต่ก็มาก
ด้วยคุณค่าอย่างสิ้นเหลือคณานับกับผลผลิตทางความคิด ทางปัญญา
หรือจิตวิญญาณ ให้เกิดในหมู่เด็กเยาวชน ที่พร้อมเติบโตและก้าว
เดินให้อยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคงและเข้มแข็ง ด้วยเพียงประสงค์กับ
ความสุขเล็กๆ และความปิติตามประสาคนเล็กคนน้อยเช่นข้าพเจ้า
ให้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าด้วยคุณูปการใหญ่หลวง ในช่วงชีวิตหนึ่ง
นับแต่นี้ไปจนกว่าจะหาไม่

สมชัย คำเพราะ

24 มิถุนายน 2556

สารบัญ

เสมือนหนึ่งคำนำ	3
บทเกริ่นนำ	9
<i>ภาค 1 : ร่วมเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ</i>	29
<i>ภาค 2 : คุณค่าในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ</i>	189
บทส่งท้าย	267
ภาคผนวก	283
เกี่ยวกับผู้เขียน	290

บทเกริ่นนำ

1. ความสำคัญของ นาฏลีลาเยียวยาสุขภาวะ

นาฏกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และทางตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม การประกอบอาชีพ เกษตรกรรมในวัฒนธรรมน้ำและวัฒนธรรมข้าว ดังนั้นนาฏกรรมในพิธีกรรมจึงมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตหรือการประกอบอาชีพ ที่ล้วนสะท้อนออกมาในลักษณะการสร้างความสัมพันธ์ ที่ทำให้เกิดพลังในการทำงานหรือการดำเนินชีวิตของผู้คน นาฏกรรมส่วนใหญ่จะเน้นให้เห็นเป็นกลุ่ม เป็นหมู่ และรำเป็นวงกลม ซึ่งอาจเป็นการเคลื่อนไหวแบบเต๋า และพราหมณ์หรือฮินดูเพื่อแหวกอากาศ และสร้างคลื่นส่งแรงหรือพลังภายในเพื่อสัมผัสกับจักรวาล ที่เชื่อว่าสามารถติดต่อสื่อสารกับผี อันเป็นการแสดงความเคารพ สักการะ อ่อนน้อมถ่อมตน และเชื่อว่าจะทำหน้าที่ดูแลคุ้มครองให้ผู้คนบนโลกมนุษย์ได้ครองชีวิตได้อย่างมีความสุข สุข ให้มีธรรมชาติที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์พูนสุขของมวลมนุษยชาติ

นาฏกรรมในพิธีกรรมเป็นภาษาสัญลักษณ์ที่ใช้สื่อความหมาย เป็นระบบคุณค่าของสังคมและวัฒนธรรม สามารถเก็บรักษาหลักปรัชญาความคิด ความทรงจำเกี่ยวกับบรรพบุรุษ และวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้คงอยู่ นาฏกรรมในพิธีกรรมเกิดขึ้นโดยอาศัยบริบททางวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ การประกอบพิธีกรรมเช่นผีของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม มีการฟ้อนหรือเต้น และบรรเลงดนตรีประกอบ ปฏิบัติสืบต่อกันมานาน อาจมีการเปลี่ยนแปลงทางความเชื่อและพิธีกรรมให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมทางสังคม โดยตัดทอนบางอย่างให้เข้ากับยุคสมัย แต่ยังคงมีการฟ้อนหรือเต้น (Sacred Dance) การประโคมดนตรีเป็นองค์ประกอบหลักที่ใช้เป็นเครื่องแสดงความเคารพต่อผีบรรพบุรุษ นาฏกรรมเป็นสิ่งกระตุ้นจิตสำนึกและให้ความหมายแก่แบบแผนทางวัฒนธรรมในรูปของระบบสัญลักษณ์ มีความเชื่อมโยงกันทางวัฒนธรรม และเกิดการกลืนกลายทางชนชาติ มีการไปมาหาสู่ ทำให้มีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันมาผสมผสาน และพัฒนาให้เข้ากันได้กับวัฒนธรรมดั้งเดิม แบบแผนนาฏกรรมที่ปรากฏให้เห็นล้วนผ่านกระบวนการหล่อหลอมทางสังคมและวัฒนธรรมมานับพันปี

กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานอยู่ในดินแดนอุษาคเนย์หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงทางตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ยังคงมีการสืบทอดนาฏกรรมในพิธีกรรมมาจนถึงยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะนาฏกรรมในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทย ก็ยังคงมีการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับผีและการรักษาสุขภาพของผู้ป่วย และในพิธีกรรมดังกล่าวยังคงปรากฏว่ามีนาฏกรรมในพิธีกรรมด้วย ได้แก่ นาฏกรรมในพิธีกรรมรำผีฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์

ลาว นาฏกรรมในพิธีกรรมเหยาของกลุ่มชาติพันธุ์ภูไท นาฏกรรมในพิธีกรรมเหยาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ นาฏกรรมในพิธีกรรมจวมะมัวตหรือบันโจลมมัวตของกลุ่มชาติพันธุ์ไทชะแมร์หรือเขมรถิ่นไทย นาฏกรรมในพิธีกรรมแกนมอ-อของของกลุ่มชาติพันธุ์ญหรือกวยหรือส่วย และนาฏกรรมในพิธีกรรมกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน ประกอบกับยังพบอีกว่าพิธีกรรมดังกล่าว มีการฟ้อน การเต้น และประกอบการบรรเลงดนตรี ซึ่งการฟ้อนการเต้นในพิธีกรรมความเชื่อของชาติพันธุ์เหล่านี้มีมาก่อนการนับถือพุทธศาสนา มีรูปแบบขั้นตอนคล้ายคลึงกัน การฟ้อน การเต้น และการบรรเลงดนตรีเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่ขาดไม่ได้ ซึ่งนาฏกรรมในพิธีกรรมดังกล่าวมีทั้งความเหมือนกันและความแตกต่างหลากหลายที่ปรากฏอยู่ในคุณค่าแห่งความจริง ความดี ความงาม และความสุข

ลักษณะการฟ้อนและการเต้นไม่มีแบบแผนในกระบวนท่า ฟ้อนให้เห็นชัดเจน และไม่ได้เน้นที่ความสวยงามของท่ารำ หรือความไพเราะของดนตรี แต่เน้นการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติมากกว่าคอยชม กล่าวคือ การฟ้อนและการเต้นในพิธีกรรมที่จัดขึ้นของแต่ละชาติพันธุ์ จะให้คนในกลุ่มหรือในหมู่บ้านมาร่วมฟ้อนหรือเต้นได้ เพราะเป็นกิจกรรมของความศรัทธาในความเชื่อร่วมกันของคนทั้งกลุ่ม ซึ่งจะฟ้อนหรือเต้นตามอารมณ์ความรู้สึกของตน วิธีการถ่ายทอดนาฏกรรมในพิธีกรรมของชาติพันธุ์ดั้งเดิม ได้ดำเนินสืบต่อกันจากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งนาฏกรรมในพิธีกรรมถือว่าเป็นมรดกที่ชาวบ้านในท้องถิ่นได้สั่งสมสืบทอด ปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสมตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป วิธีการสืบทอดก็เป็นอย่างชาวบ้าน คือ อาศัยการบอกเล่า จดจำ ทำตามครูและเรียนรู้แบบซึมซับ

นาฏกรรมในพิธีกรรมของชาติพันธุ์ดังกล่าว มีลักษณะเฉพาะหลายประการ คือมีความเกี่ยวข้องกับวิญญาณหรือสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ เชื่อว่าวิญญาณหรือผีจะให้คุณหรือโทษได้ ถ้าทำให้ไม่พอใจ จึงต้องมีพิธีไหว้ครูหรือเซ่นไหว้ก่อนเริ่มการประกอบพิธีกรรมหรือการแสดงทุกครั้ง โดยใช้ดนตรีพื้นบ้านบรรเลงประกอบการแสดง ท่วงทำนองเพลง และสำเนียงดนตรีประกอบการรำจะมีแคน กลอง ซึงตัวผู้ และซึงตัวเมีย (ปะฮาด) ตีประกอบ เพลงร้องที่ใช้ประกอบการฟ้อน การเต้นจะใช้ภาษาถิ่น การฟ้อนและการเต้นจะเน้นลีลาจังหวะของไหล่ มือ แขน และเท้าเป็นหลัก การฟ้อนและการเต้นส่วนใหญ่จะฟ้อนหรือรำเป็นหมู่ล้อมเป็นวงรอบกว้าง ไม่นิยมฟ้อนหรือรำเดี่ยว นาฏกรรมของชาติพันธุ์ดังกล่าวได้ทำขึ้นเพื่อประกอบพิธีกรรม เนื่องจากเป็นนาฏกรรมของชาวบ้านเฉพาะกลุ่ม จึงทำให้มีลักษณะเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ ทั้งการทำรำฟ้อน การแต่งกาย การประคองดนตรีที่มีจังหวะและท่วงทำนองเฉพาะถิ่น เพลงร้องหรือขับร้องหรือขับลำ เครื่องบูชาครู และเครื่องบวงสรวงบูชาต่าง ๆ

นาฏกรรมในพิธีกรรมดังกล่าวจึงหมายความรวมถึง วัฒนธรรมการเล่นในยุคดั้งเดิมที่มีจุดมุ่งหมายใหญ่ ๆ เพื่อการบวงสรวง เช่นไหว้ บูชาผี และเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด หลังจากทำงานเหน็ดเหนื่อยมาตลอดทั้งปี จึงมีการจัดงานเฉลิมฉลองขึ้นเพื่อบวงสรวง เช่นไหว้บูชา ขอพรจากธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ไฟ ลม ไฟ ให้เกิดความสมบูรณ์ในการประกอบอาชีพ การรักษาทางร่างกาย จิตใจ ให้หายจากอาการเจ็บป่วย หรือขอพรให้การใช้ชีวิตในหมู่บ้าน ชุมชน และสังคมได้อย่างมีความสุข โดยการหาวิธีสร้างความสุขให้กับตนเองและกลุ่มด้วยวิธีต่าง ๆ โดยเฉพาะการเล่นเพื่อผ่อนคลาย และการเล่น

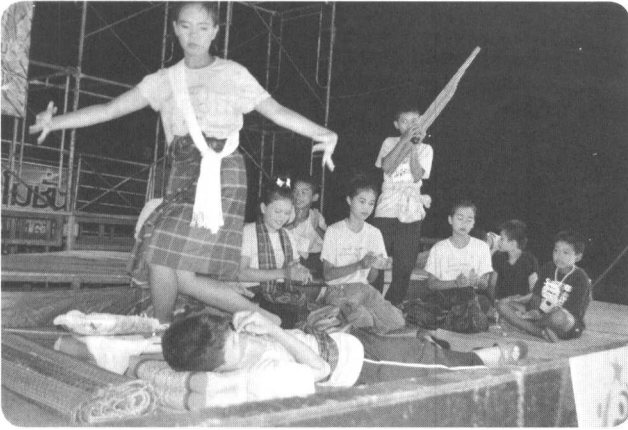
หลายชนิดที่สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว เช่น การเล่นหมากเก็บ ทอยลูกสะบ้า กาละบิน มอญซ่อนผ้า และการละเล่นคำทาย ต่อมาความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมเริ่มจางลง ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของพิธีกรรมไปตามความเหมาะสมของแต่ละท้องถิ่น ที่ยังมีการสืบทอดต่อเนื่องกันมาอย่างยาวนานจนถึงปัจจุบัน

2. นาฏกรรมในพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ

2.1) *พิธีกรรมกำฟ้าของกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน* กำฟ้า หมายถึง การนับถือสักการบูชาฟ้า การแสดงกตเวทิตาต่อผีฟ้า ที่ได้คุ้มครองให้มีอายุยืนยาว ให้อยู่ดีกินดี มีฝนตกตามฤดูกาล มีข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ มีขึ้นตอนเริ่มด้วยการบายศรีบวงสรวงบูชาเบิกผีฟ้าผีแดน อัญเชิญเทวดามารับเครื่องเซ่นสรวง และมีการบรรเลงดนตรีแคน ประกอบรำฟ้อนขอพรจากฟ้าดิน โดยชาวไทยพวนทุกคนจะหยุดทำงานทุกอย่าง เช่น หยุดทำไร่ ทำนา ทอผ้า ปั่นฝ้าย ตีเหล็ก

เป็นต้น หรือแม้แต่อุปกรณ์เครื่องมือทำมาหากินก็ต้องเก็บเข้าที่ให้หมด คงเหลือแต่อุปกรณ์ในการหุงหาอาหารในแต่ละมื้อเท่านั้น ในวันกำฟ้า ชาวไทยพวนจะมีกิจกรรมร่วมกัน คือการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า การละเล่นในตอนกลางคืนและการพบปะสังสรรค์ระหว่างเครือญาติด้วยกัน ในวันกำฟ้า จะเริ่มตั้งแต่รุ่งเช้าไปถึงค่ำ ผู้เฒ่าจะพูดกับสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ว่า “สูเอย กำฟ้าเนือ อยู่สุข ขออย่าแซ (อย่าส่งเสียงดัง อย่าทะเลาะกัน) อยู่ดีมีแฮงเด้อ...เอ้อ(พูดเองเออเอง)” ประเพณีกำฟ้าไทยพวนจะมี 3 ครั้ง คือ ครั้งแรก วันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3 ได้ เดือน 5 เหนือเริ่มกำฟ้า (หยุดทำงานทุกอย่าง) ตั้งแต่หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้วไปจนถึงวันรุ่งขึ้น 3 ค่ำ หลังรับประทานอาหารเช้าแล้วจึงพังกำหนดในตอนเช้าของวันขึ้น 3 ค่ำ จะมีการทำบุญตักบาตรที่วัด ครั้งที่สอง วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 5 เหนือ เริ่มกำฟ้า หลังรับประทานอาหารเช้าแล้วไปจนถึง 9 ค่ำ หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้วจึงพังกำหนด ครั้งที่สาม วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 5 เหนือ เริ่มพังกำฟ้าหลังรับประทานอาหารเช้าแล้วไปจนถึง 15 ค่ำ หลังจากรับประทานอาหารกลางวันแล้วจึงพังกำหนด ประเพณีกำฟ้าเป็นมรดกทางสังคม ที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพชนชาวไทยพวนที่แฝงไว้ด้วยคุณค่าแห่งความกตัญญูตถเวที การสร้างขวัญกำลังใจ ความสามัคคีในหมู่คณะ ให้มีความเชื่อถือศรัทธาในพิธีกรรมบูชาฟ้า เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ จึงทำให้ชาวไทยพวนมีวัฒนธรรมเข้มแข็ง ยากที่จะมีวัฒนธรรมอื่นเข้ามาครอบงำได้

2.2) พิธีกรรมรำผีฟ้าหรือหมอลำผีฟ้า ของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทลาว

ในบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงมีพิธีกรรมการรักษาผู้ป่วยอีกวิธีหนึ่งที่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีแถนหรือผีฟ้า เชื่อว่าแถนเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งต่าง ๆ ให้แก่โลก ความเชื่อเรื่องแถนนี้สะท้อนออกมาในพิธีกรรมแห่บั้งไฟเพื่อขอฝนและการรำผีฟ้าเพื่อการรักษาโรค และเชื่อว่าผีฟ้าเป็นผีดีหรือเทวดาบนฟ้า ที่มีอำนาจเหนือผีทั้งปวงในโลกมนุษย์ และสามารถรักษาความเจ็บป่วยของคนได้ การรำผีฟ้านอกจากจะเตรียมเครื่องบูชา(เครื่องคาย) เครื่องเซ่นไหว้ ดนตรี การขับร้องหรือขับลำ และการพ้อนรำ ประกอบกับมีบุคคลากรที่เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมซึ่งเป็นผู้หญิงเรียกว่า “แม่ครูบา” ทำหน้าที่ในการสื่อสารระหว่างคนกับผีฟ้าหรือครูบา และมีบุคคลที่เคยได้รับการรักษาจากแม่ครูบาจนหายจากอาการป่วยเป็นผู้ช่วยในการประกอบพิธีกรรมเรียกว่า “ลูกฝั่งลูกเทียน” ในแต่ละปีจะมีพิธีเลี้ยง

ผีฟ้า 2 ครั้ง คือในเดือน 2 และเดือน 6 เพื่อเป็นการชุมนุมของกลุ่มผู้นับถือผีฟ้าและเฉลิมฉลองอีกทั้งเป็นการตอบแทนบุญคุณต่อผีฟ้าที่ให้ความคุ้มครองให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บได้ และให้นำมาซึ่งความสมบูรณ์พูนสุขในชีวิต

2.3) พิธีกรรมเหยาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทหรือผู้ไท ที่ถือว่าเป็นการดูแลสุขภาพโดยตรงที่เรียกว่า เหยาหรือพิธีการเหยา เป็นพิธีกรรมและความเชื่อหนึ่งในการรักษาสุขภาพของคนในชุมชนไทที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพกาล อันสืบเนื่องมาจากความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือผี เป็นการทำพิธีเพื่อติดต่อระหว่างผีกับคน ให้ผีช่วยเหลือแก้ปัญหาความเดือดร้อนโดยเฉพาะการเจ็บไข้ได้ป่วย มูลเหตุที่ต้องมีการเหยามาจากสภาพสังคมดั้งเดิมของผู้คนในชนบทห่างไกล และไม่มีสถานพยาบาลเพื่อรับรองรักษาความเจ็บป่วย ก่อให้เกิดความจำเป็นที่ต้องดิ้นรนหาที่พึ่งยามเจ็บไข้ได้ป่วย ซึ่งส่วนใหญ่ใช้นั้นใช้สมุนไพรพื้นบ้านที่มีในท้องถิ่นในการรักษาดูแลสุขภาพ และมีความเชื่อว่าการรักษาโรคร้ายไข้เจ็บจำเป็นต้องอาศัยผีให้เป็นผู้วินิจฉัยโรคและบอกวิธีการ

รักษา ถึงแม้ในปัจจุบันจะมีการแพทย์แผนใหม่ที่สามารถวินิจฉัยโรคได้ถูกต้อง แต่โรคบางอย่างหรืออาการบางอย่างก็รักษาไม่หาย ผู้ป่วยที่ไม่มีที่พึ่งจึงจำเป็นต้องพึ่งการประกอบพิธีกรรม อย่างน้อยจะทำให้จิตใจผู้ป่วยดีขึ้น เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจกำลังใจกับผู้ป่วยเป็นหลัก เมื่อผู้ป่วยอยู่ในวาระสุดท้ายของชีวิตหรือผู้ป่วยอาจจะหายจากโรคและอาการเจ็บป่วยก็จะทำพิธีการเหยา ผู้ที่ทำพิธีการเหยาเรียกว่า หมอเหยา หรือ “แม่เมือง” เป็นผู้ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษโดยปู่ย่า ตายาย จะสืบทอดการเป็นหมอเหยา ทั้งนี้ การเหยาเป็นการติดต่อสื่อสารของมนุษย์และวิญญาณ ซึ่งการติดต่อสื่อสารจะใช้ท่วงทำนองของจังหวะดนตรี หรือที่ชาวภูไทยเรียกว่า กลอนลำ (หมอลำ) มีเครื่องดนตรีประเภทแคน ประกอบการให้จังหวะ และการรำพ้อน อย่างเป็นอัตลักษณ์

2.4) พิธีกรรมเหยาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ เป็นพิธีกรรมความเชื่ออย่างหนึ่งเพื่อเป็นการซ่อมเสริมสุขภาพที่รักษาคนป่วยใช้

ด้วยการเหยา เป็นพิธีกรรมเลี้ยงผีลงสนามของชาติพันธุ์ไทลื้อ ที่เชื่อเรื่องวิญญาณทำให้เกิดความเจ็บป่วย และเชื่อว่าผีทุกชนิด เช่น ผีมูลหรือผีบรรพบุรุษ ผีน้ำ ผีป่า ผีนา ผีฟ้า ทำให้คนเกิดอาการเจ็บป่วยได้ ทั้งนี้เพราะการทำนา การหาของป่า ต้องเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ การรักษาสุขภาพที่ดีคือการปิดเป่าขอร้องให้ผีออกจากร่างกาย ผู้ที่มีความรู้มีอำนาจเหนือกว่าตนด้วยการจัดทำพิธีเลี้ยงผีไปพร้อมๆ กัน นับเป็นการรักษาสุขภาพตามระบบความเชื่อดั้งเดิมแบบพื้นบ้านอีกอย่างหนึ่งที่ยังมีอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านจะรวบรวมผู้ที่มีศรัทธาต่อแม่ครูหรือ “แม่แก้ว” และ “ลูกแก้ว” ซึ่งเคยได้รับการบัพัตรักษามาแล้ว ให้มาทำพิธีร่วมกันเป็นประจำทุกปี โดยจัดทำพิธีในบ้านของตน และนิยมจัดพิธีเลี้ยงผีกันระหว่างช่วงเดือน 4 ถึงเดือน 5 ซึ่งเป็นช่วงฤดูร้อน ที่มีดอกไม้ป่าบานสะพรั่ง สามารถเก็บมาบูชาแม่ครู พิธีเลี้ยงผีมีชื่อเรียกว่า การลงสนาม ภาษาไทลื้อเรียกว่า “แขงสนาม” โดยปกติจะจัดขึ้น 2 วัน โดยช่วงวันงานจะมีผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือเป็นหัวหน้ากลุ่มผู้ทำพิธีเรียกว่า “แม่แก้ว” จะปรึกษาหารือกำหนดวันลงสนามติดต่อกันนัดหมายกันกับผู้เข้าร่วมพิธีเรียกว่า “ลูกแก้ว” เมื่อถึงวันจัดพิธีในภาคเช้าจะช่วยกันทำตูปหรือผาม (ปะรำพิธี) การแต่งขันธบูชา และอุปกรณ์ประกอบพิธีกรรม การแต่งกายด้วยชุดประจำกลุ่มชาติพันธุ์ การรำยรำฟ้อน การขับร้องเพลงเป็นภาษาไทลื้อ ตลอดจนการบรรเลงดนตรี แคน กลองกิ่งหรือกลองเล็ง (กลองสองหน้า) พิณ ฉิ่ง ฉาบ ประกอบเป็นจังหวะทำนองอย่างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

รำโดยท่วงท่าต่าง ๆ ต่อมาด้วยการรำดาบทำท่ารบพันดาบไปทั่วทิศ เป็นการกำราบผีร้ายไม่ให้มาเบียดเบียนหรือรังควาน จากนั้นผีก็เข้าทรงคนใหม่เพื่อเข้าพิธีรักษาต่อไป คนทรงมักมีอาภักกับกิริยาที่แปลกแตกต่างไปจากปกติ อาจคล้ายกับญาติที่เพิ่งเสียชีวิตไป พิธีเลงक्रमะมั่วตจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน พิธีนี้จัดขึ้นมาเพื่อไหว้ครูและขอขมาลาโทษ หากक्रमะมั่วตคนทรงทั้งหลาย หรือจะเลงทำสิ่งใดที่ไม่สมควรหรือล่วงเกินक्रमะมั่วต क्रमะมั่วตหรือแม่क्रमะมั่วตจะเป็นคนเริ่มพิธี โดยเป็นคนไหว้ครูเป็นผู้นำคนเข้าทรง และเชิญเทพเทวดาผีมาประทับทรง มะมั่วตหรือร่างทรงเป็นสื่อกลางระหว่างชาวบ้านกับวิญญาณผีบรรพบุรุษ องค์เทพเทวดา รวมทั้งผีหรือวิญญาณอื่น ๆ ซึ่งเป็นผีดีมีอำนาจว่า ใครทำผิดจารีตหรือทำผิดประเพณี หรือละเมิด หรือมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมก็จะทำให้เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย จึงต้องจัดพิธีเลงมะมั่วต เพื่อถามผ่านพิธีหรือร่างทรง ถึงสาเหตุของความเจ็บป่วยนั้น จะได้ทำพิธีรักษานานาน ขอขมาลาโทษและจัดพิธีแก้บนให้ถูกต้องต่อไป เมื่อเชิญวิญญาณมาประทับทรงและแต่งตัวแล้วก็เป็นที่กำราบผีร้ายที่อาจจะเข้ามาอยู่ในพิธี ทุกคนจะเป็นใจเอง หรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะมีขันประจำตัวที่ใส่เครื่องเช่น จุดเทียน และมักจะโยกตัวตามจังหวะดนตรีหรือเพลงกันตรึม และเร่งเร็วขึ้นจนกระทั่งมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจากปกติ ลักษณะนี้ว่า วิญญาณมาประทับทรงแล้วก็คือ จะเปลี่ยนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายและจะพื่อนรำไปตามจังหวะเพลง

2.6) พิธีกรรมแกนมอ-แกนนอ ของกลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือกวยหรือส่วย เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย เพื่อการเสี่ยงทาย และเพื่อให้ครูหรือให้ไว้บรรพบุรุษ ซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยเพลงดนตรี กฎระเบียบทางสังคม นับว่ามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตของชนกลุ่มนี้ ในการประกอบพิธีกรรมแกนมอ-ออ มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ ปะรำพิธี เครื่องเซ่นไหว้ เครื่องดนตรี การแต่งกาย และผู้เล่นรำฟ้อน จากพิธีกรรมแกนมอ-ออ ทำรำในการประกอบพิธีกรรมเป็นทำรำที่มีอัตลักษณ์เฉพาะที่นำมาพัฒนาเป็นการแสดงรำแกนมอ-ออ ประกอบด้วย ทำหมุนขัน ทำไหว้ครู ทำปรบมือ ทำม้วนจีบ ทำโน้มตัว ทำสวดแบก และทำลา ซึ่งทำรำเหล่านี้เป็นทำรำพื้นบ้านที่บริสุทธิ์ของชาวบ้าน และในปัจจุบันได้นำมาพัฒนาเสริมแต่งลีลาท่ารำให้ดูสวยงามขึ้นและสร้างจังหวะทำนองเร่งเร้า ครั้นเครื่องบรรเลงประยุกต์ดนตรีแคน พิณ กลอง ฉิ่ง ฉาบ กลอง อย่างสนุกสนาน

3. จุดเด่น อัตลักษณ์ รากเหง้า ของนาฏกรรมในพิธีกรรม

จากการศึกษาข้อมูลพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปัจจุบัน มีจุดเด่น อัตลักษณ์ รากเหง้าของสื่อศิลปวัฒนธรรม ในด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ที่มีลักษณะร่วมและคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ความเชื่อว่าอาการเจ็บป่วยของคนเกิดจากการกระทำของผี หรือการบูชาต่อผีฟ้าจะทำให้ชีวิตและสังคมอยู่ได้อย่างมีความสุข การประกอบพิธีกรรมเป็นคุณค่าที่ปรากฏในตัวประเพณี พิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมานับพันปี และการนำมาใช้ในการรักษาสุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขภาพสังคม สุขภาพทางปัญญาหรือจิตวิญญาณ ที่การแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถเยียวยาได้ ประกอบกับในพิธีกรรมนั้นยังมีนาฏกรรมที่แตกต่างหลากหลาย อันประกอบด้วย ดนตรี ฟ้อนรำ ร้องเพลง เครื่องบูชาครู (แต่งกาย) ภาษามือ ภาษากาย อาหารที่ใช้เป็นเครื่องเซ่นไหว้บวงสรวง การแต่งกาย และการละเล่น ที่เป็นจุดเด่น อัตลักษณ์ รากเหง้า ของสื่อศิลปวัฒนธรรมดังกล่าว

3. จุดอ่อนของนาฏกรรมในพิธีกรรม

ในความเป็นนาฏกรรมในพิธีกรรม ซึ่งเป็นตัว “สื่อศิลปวัฒนธรรม” ดังกล่าว ยังขาดความเชื่อมโยงกับกระบวนการการทำหน้าที่ในการเปลี่ยนแปลงในทุกๆระดับ ดังนี้

ระดับปัจเจก (Individual Change) กล่าวคือ ขาดทักษะ ขาดความตระหนักรู้ ขาดความรู้ ที่คนคิดต่อปัญหาค่านิยม ขาดภูมิคุ้มกัน ขาดการรู้เท่าทัน ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ขาดการรับรู้ในความสามารถของตน และมีพฤติกรรมเสื่อมถอยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

ระดับสังคม(Social Chang) กล่าวคือ ขาดผู้นำในการเปลี่ยนแปลง ขาดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ ขาดการสืบทอดต่อยอด ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะทางสังคม ขาดความเท่าเทียมทางข้อมูลข่าวสาร ขาดการรู้เท่าทันสุขภาวะทางสังคม ขาดความเป็นธรรมและด้อยโอกาสทางสังคม ขาดการรับรู้พลังความสามารถของตนและสังคม ขาดความเป็นเจ้าของร่วมกัน ขาดพื้นที่ทางสังคมที่จะขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ขาดความเอื้ออาทรและสมานฉันท์ในสังคม ขาดบรรทัดฐานทางสังคม ทุกภาคส่วนในสังคมต่างคนต่างอยู่ เกิดความขัดแย้งทางสังคมในทุกหย่อมย่าน

ระดับปัญญาหรือจิตวิญญาณ (intellectual or Spiritual Chang) กล่าวคือ หลงลืมความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง ขาดความคิดสร้างสรรค์ ขาดจิตสำนึกต่อเรื่องส่วนรวม ขาดการเรียนรู้อัตลักษณ์รากเหง้าของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ขาดการนำความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่เดิมมาใช้ในการพัฒนาสังคม ขาดองค์ความรู้และขาดการจัดการความรู้อย่างเป็นระบบในองค์กรที่ทำหน้าที่จัดการเรียนการสอน ทั้งในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา ขาดความเชื่อมโยงองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสื่อศิลปวัฒนธรรม ขาดการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน โดยเฉพาะเด็กเยาวชนที่ยิ่งนับวันจะถอยห่างออกจากอัตลักษณ์หรือรากเหง้าแห่งความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองอย่างหมดสิ้นเยื่อใย กลับไปชื่นชมความเป็นชาติพันธุ์อื่นในโลกแห่งยุคโลกาภิวัตน์ จนหลงลืมตัวตนว่า แท้จริงแล้ว คุณค่าในความจริง ความดี ความงาม ความสุข ก็ยังคงมีอยู่ในมิติของนาฏกรรมในพิธีกรรม ซึ่งเป็นสื่อศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่สามารถนำมาเชื่อมร้อยกับวิถีชีวิต

วัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิม ที่ยังเหลือร่องรอยให้สืบค้นและสร้างพลังการขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงสุขภาพได้อย่างมีพลัง และยังรอคอยการฟื้นฟูอนุรักษ์ให้เกิดการสืบทอดต่อยอดอย่างต่อเนื่อง

4. โอกาสของนาฏกรรมในพิธีกรรม

ในปัจจุบัน ได้มีการส่งเสริมการประกอบพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้เป็นเทศกาลประจำท้องถิ่นหรือเทศกาลประจำปี ไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์ไทลาวในพิธีกรรมรำผีฟ้าหรือหมอลำผีฟ้า ที่มีการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของปราชญ์ชาวบ้านด้านการรำผีฟ้าที่ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ และมีการนำพิธีกรรมรำผีฟ้ามาเป็นการแพทย์ทางเลือกในการรักษาสุขภาพให้กับคนป่วยในโรงพยาบาลกุดชุม จังหวัดยโสธร และโรงพยาบาลพระยีน อำเภอพระยีน จังหวัดขอนแก่น เนื่องจากมีคนไข้รายหนึ่งของโรงพยาบาลพระยีนที่เป็นโรคมะเร็งมีเกล็ดซครได้แนะนำให้ทำการรักษาด้วยการแพทย์แผนปัจจุบันควบคู่กับการรักษาโรคด้วยการประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า จนหายจากการเป็นโรคมะเร็ง และจัดพิธีกรรมเหยาของกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ในเทศกาลวัฒนธรรมภูไทเรณูนคร และจัดกิจกรรมพิธีเหยาร่วมกันที่โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2555 และในกิจกรรมวัฒนธรรมภูไทนานาชาติที่อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ในระหว่างเดือนมีนาคม 2555 และจัดพิธีเหยาประจำปีของชาติพันธุ์ภูไทที่จังหวัดมุกดาหาร และจัดพิธีกรรมเหยาพร้อมการรำฟ้อนเหยาของชาติพันธุ์ไทโส้ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ในเทศกาลวัฒนธรรมไทโส้ที่อำเภอกุสุมาลย์ในเดือน

กุมภาพันธ์ของทุกปี และพิธีกรรมจวมมะมั่วตของกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง
 หรือเขมรถิ่นไทย เพื่อรักษาผู้ป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ ที่บ้านหนองยาง
 ตำบลลำโรง อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เมื่อวันที่ 26 มกราคม
 2555 และพิธีรำแกนมอ-ออของกลุ่มชาติพันธุ์กูยหรือกวยหรือส่วย
 ในจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ เช่น มีการส่ง
 เสริมให้รำแกนมอ-ออของชาติพันธุ์กูยบ้านตะเคียน ตำบลลำโรงทาบ
 อำเภอลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ มีพระสงฆ์และองค์การบริหารส่วน
 ตำบลลำโรงทาบสนับสนุนส่งเสริม โดยมีการแสดงรำแกนมอประกอบ
 พิธีกรรมในงานศิลปวัฒนธรรมนานาชาติในวันที่ 22 มกราคม 2553
 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ และการแสดงรำแกนมอของนักเรียน
 โรงเรียนลำโรงทาบวิทยาคมจำนวน 200 คน ร่วมแสดงในงานกาชาด
 และเทศกาลงานช่างจังหวัดสุรินทร์ โดยทำข้อตกลงกับหน่วยงานที่จัด
 กิจกรรมงานช่างสุรินทร์ ให้นำรำแกนมอมาร่วมแสดงในเทศกาลงาน
 ช่างจังหวัดสุรินทร์อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 5 ปี และมีการส่งเสริม
 การแสดงรำแกนมอในโรงเรียนศรีสุขวิทยา อำเภอลำโรงทาบ จังหวัด
 สุรินทร์ นอกจากนี้ยังมีการแสดงรำแกนมอของเยาวชนโรงเรียนบ้าน
 ตริ่ม(ตริ่มวิทยานุเคราะห์) ในงานประเพณีแข่งขันกีฬาประจำปีของ
 องค์การบริหารส่วนตำบลตริ่ม อำเภอสรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ สำหรับ
 เอกชนในอำเภอลำโรงทาบ เช่น หมู่บ้านอาลีโฮมสเตย์ ก็มีการแสดง
 รำแกนมอ-ออให้นักท่องเที่ยวได้ชมด้วย เป็นต้น และพิธีกรรมก่าฟ้า
 ของชาติพันธุ์ไทพวน ที่อำเภอบ้านไธสง จังหวัดแพร่ จังหวัดสุโขทัย
 จังหวัดสิงห์บุรี จังหวัดลพบุรี และจังหวัดอุดรธานี โดยส่งเสริมให้ชาว
 บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่วน
 ราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละพื้นที่ เข้าร่วมประกอบพิธีกรรม

เหล่านี้ในงานเทศกาลงานวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือในเทศกาลประจำปีด้วย

5. ข้อจำกัดของนาฏกรรมในพิธีกรรม

จากการศึกษาพบว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมา นาฏกรรมในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวข้างต้นในภาคอีสานของประเทศไทยกำลังจะเลือนหายจากสังคมเสียแล้ว เพราะขาดการส่งเสริม สนับสนุนจากภาครัฐ ภาคราชการ ภาคเอกชนต่าง ๆ ที่ไม่เห็นความสำคัญ ที่เหลือก็เป็นเพียงปราชญ์ชาวบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นหรือผู้อาวุโสในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ยังคงประกอบนาฏกรรมในพิธีกรรม ตามประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งมีให้เห็นในหมู่บ้านหรือชุมชนบางแห่งเท่านั้น เนื่องจากสังคมสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการรักษาผู้ป่วยหรือคนไข้ด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน หรืออิทธิพลของสื่อเอกชน องค์กรเอกชนเข้ามามีบทบาทในสังคม และมีความพร้อมในทุกด้านที่จะทำธุรกิจผูกขาดในการจัดกิจกรรมด้านสื่อศิลปวัฒนธรรม ที่ไม่มีการมีส่วนร่วมและเชื่อมโยงกับชุมชนหรือสังคมท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ จะเป็นก็แค่เพียงคนเสฟสื่อ ที่เอกชนทำการผลิต จำหน่าย เผยแพร่ สื่อศิลปวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ ทั้งบทเพลง ดนตรี การรำฟ้อน ที่น่าเฝ้าฝันใฝ่มากกว่าเดิม จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อดั้งเดิม อย่างไม่เหลือร่องรอย

6. แนวทางสร้างพลังและขบวนการขับเคลื่อน

ควรมีการใช้ฐานเดิมทางสื่อศิลปะและวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงปรากฏอยู่ในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะสื่อศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นจุดเด่น อัตลักษณ์

รากเหง้า ด้านประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ และด้านดนตรี การรำ ฟ้อน การขับร้อง การแต่งกาย อาหาร เครื่องสักการบูชาครู และการ เล่นต่าง ๆ ในประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อ การรักษาสุขภาพของคร่อม(กาย จิต สังคม ปัญญาหรือจิตวิญญาณ) มาเป็นเครื่องมือกลไกในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาศักยภาพ และสร้างการเปลี่ยนแปลง สร้างกระบวนการเรียนรู้ ความร่วมมือ อย่างมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ กับศิลปิน เยาวชน ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ภูมิปัญญาในชุมชน นักวิชาการ ภาควิชา ประเด็น นำสู่การพัฒนาความรู้ ทักษะ ความสามารถ ศักยภาพ และ พัฒนาประเด็นเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม ในด้านความรู้ ค่านิยม วิถีคิด ทศนคติ พฤติกรรมเน้นจิต-ปัญญา ประกอบกับการ พัฒนาให้เกิดเป็นนวัตกรรม ชิ้นงานหรือผลงานเพื่อการเปลี่ยนแปลง ด้านศิลปะสร้างสรรค์ พื้นที่สร้างสรรค์ บุคคลต้นแบบ ชุมชนต้นแบบ โดยสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน สังคม ให้เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ให้เกิดกระบวนการจิตอาสาจิตอาสา และเป็นแกนนำอาสาสมัคร ชุมชน ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และการมีส่วนร่วมในการ กำหนดนโยบายสาธารณะ ร่วมกับภาคีชาวบ้าน องค์กรเอกชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา สมาเด็กและเยาวชนทุกระดับ สภาวัฒนธรรมทุกระดับ หน่วยงานราชการทุกระดับ และองค์กร อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดศักยภาพแห่งการเปลี่ยนแปลงในสุขภาพ และ เกิดการสืบทอด ต่อยอด สู่ความยั่งยืน และมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ การสื่อสารต่อสาธารณะ โดยนำชิ้นงานศิลปะและวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ ขึ้นใหม่ ไปเผยแพร่สื่อสารสาธารณะในพื้นที่สร้างสรรค์ร่วมกับภาคี ต่างๆ และเครือข่ายศิลปินเพื่อการปฏิรูปประเทศไทยในจังหวัดน่านรอง ต่อไป •

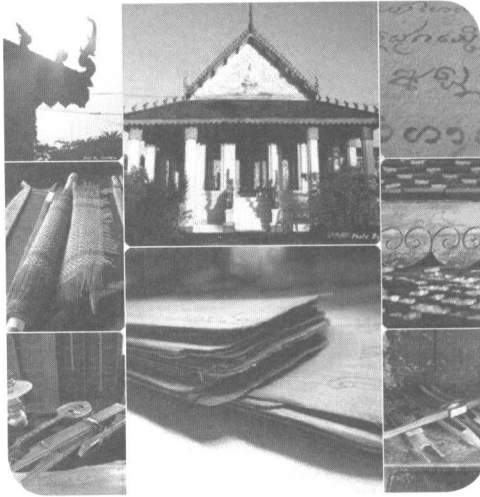

ภาค 1 :

ร่วมเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์
และพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ

1. กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนบ้านฝื่อ จังหวัดอุดรธานี และพิธีกรรมกำฟ้า

1.1 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทพวนบ้านฝื่อ ผู้ให้สัมภาษณ์ : นางนวลจันทร์ บำรุงสุข อายุ 82 ปี

คำว่า พวน เป็นภาษาบาลีแปลว่า ภูมิลำเนาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ แปลเป็นภาษาไทยว่า เก้าแก่ เน้นนาน ดึกดำบรรพ์ ไทพวนหรือลาวพวน เดิมเป็นชื่อเมืองพวนที่ตั้งตามชื่อแม่น้ำ ไทพวนมีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ทางทิศตะวันออกของนครหลวงเวียงจันทน์ คือ เมืองเชียงขวาง เมืองส่วย เมืองเวียง เมืองวัง เมืองปวน เมืองท่อน เมืองพวน ตั้งอยู่บนที่ราบสูงของทุ่งไหหิน ใน สปป.ลาว

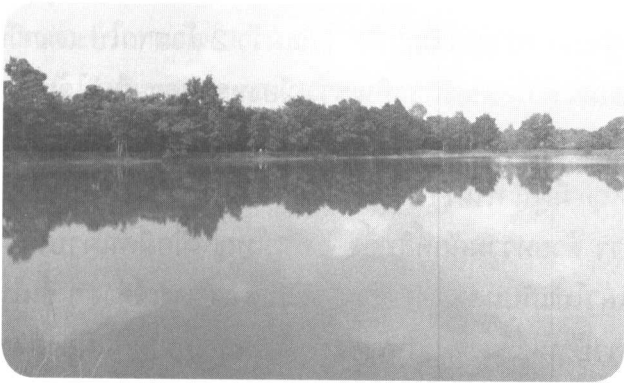
สำหรับไทพวนบ้านฝือ ตำบลบ้านฝือ อำเภอบ้านฝือ จังหวัดอุดรธานี ได้เคลื่อนย้ายมาจากเมืองเวียงจันทน์ เมืองเชียงขวาง (เชียงขวาง) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2447 เนื่องจากถูกพวกจีนฮ่อไล่ฆ่าด้วยอาวุธเพื่อขับไล่ชาวไทพวนออกจากประเทศเพื่อยึดพื้นที่ยึดเมือง ชาวไทพวนได้ข้ามแม่น้ำโขง ด้วยวิธีการตัดไม้ไผ่ ตัดต้นกล้วยมาเพื่อใช้พาตัวเองให้ลอยไปยังอีกฝากฝั่งของแม่น้ำ จนได้มาขึ้นที่ทำน้าบ้านหาดคำ (ปัจจุบันตั้งอยู่ที่จังหวัดหนองคาย) แต่ในระหว่างที่ชาวพวนได้ข้ามแม่น้ำโขงมานั้น เจ้าหม่อมน้อย ซึ่งเป็นน้องของขุนจางวางถูกจับไว้เป็นตัวประกัน ส่วนคนอื่นๆ ที่ถูกจับตัวบางส่วนที่เป็นทั้งเด็ก ผู้หญิง และคนชรา ได้ถูกฆ่าเชือดคอเสียบหัวใส่ตอไม้ เว้นแต่เจ้าหม่อมน้อยเป็นตัวประกัน โดยมีเงื่อนไขว่าต้องนำเงินทองของใช้มาไถ่ตัวในเวลาที่กำหนด ส่วนชาวพวนที่เหลือก็เดินทางด้วยความยากลำบาก ทั้งข้าวปลาอาหารก็อดยาก ได้ใช้ผ้าหยาบๆ โบราณทำเป็นถุงยาวๆ ใส่ข้าวแห้งแล้วมัดผูกติดกับเอวไว้ เมื่อหิวข้าวก็นำข้าวมาอมไว้ในปากไม่กล้ากลืน เพราะกลัวว่าในมือต่อไปจะไม่มีอะไรกิน ชาวพวนบ้านฝือได้ส่งส่วยแก่พวกจีนฮ่อทางเมืองหนองคายมาตลอดเป็นระยะเวลา 16 ปี จึงคิดอยากจะมีอิสระชาวพวนจึงรวบรวมคนออกมาตีเหล็กเป็นอาวุธประเภทต่างๆ แล้วรวมคนที่มิวิชาอคมในตัวเมืองอุดรธานีโดยหลวง

พ่อประจักษ์มาตั้งเป็นค้ายทหาร ปัจจุบันเรียกค้ายทหารนั้นว่า “ดอนค้าย” หรือ “ค้ายสุวรรณเสน” แต่ก็ยังมีคนน้อยเกินไป จึงใช้กลยุทธ์ในการทำศึก ด้วยวิธีการโห่ร้องรอบค้ายพวกจีนฮ่อ โดยทำให้เหมือนคนมาก เมื่อโห่ทางด้านหนึ่ง แล้วก็รีบวิ่งไปโห่อีกด้านหนึ่ง โดยทำอย่างนี้ซ้ำ ๆ หลาย ๆ จุด ซึ่งยังไม่ได้รับกับพวกจีนฮ่อแม้แต่บ่อย เมื่อศึกสงบ ขุนจางวางคิดช่วยเหลือเจ้าหม่อมน้อย จึงรวบรวมเงินทองเพื่อไปได้ตัว ขุนจางวางนำเงินทองทั้งหมดลงท่าเรือบ้านหาดคำเพื่อจะข้ามไปอีกฝั่งแม่น้ำโขง แต่ก็เกิดลมพายุฝนจึงทำให้เรือแตก เงินทองที่เตรียมไว้จมหายไปกับสายน้ำทั้งหมด ทำให้การไถ่ตัวของเจ้าหม่อมน้อยล่วงเวลาเกินกำหนด พวกจีนฮ่อจึงได้ฆ่าตัดหัวเสียบประจานเจ้าหม่อมน้อย

เมื่อฝรั่งเศสได้เข้ายึดครองประเทศเวียดนามในยุคล่าอาณานิคม ชาวเวียดนามก็หลบหนีเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ส่วนหนึ่งมาอยู่ที่บ้านฝื่อ ได้เข้ามาพัฒนาชุมชน สร้างถนนหนทาง สร้างโบสถ์ นำกาบกล้วยแห้งมาทำรองเท้าว ต่อมาเปลี่ยนเป็นการใช้เปลือกต้นส้มเสี้ยวแทน เพราะกาบกล้วยทำให้ขาตง่าย ในอดีตเรียกกรองเท้าเปลือกส้มเสี้ยวว่า “อิลแลเฟิน” ซึ่งถือว่าเป็นรองเท้าที่ดีที่สุดในยุคนั้น ต่อมาพัฒนาเป็นรองเท้านั่งควาย โดยเจาะรูร้อยเชือกทำเป็นสายรองเท้า แต่มีข้อเสียคือเมื่อถูกน้ำทำให้รองเท้ามีกลิ่นเหม็นมาก

เนื่องจากพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำล้อมรอบ คือห้วยเหมือง ห้วยเสียง และน้ำนาคู ชาวไทพวนบางส่วนจึงเลือกตั้งถิ่นฐานที่นี่ แต่ยังมีชาวไทพวนบางส่วนเคลื่อนย้ายลงไปทางลพบุรี บ้านหมี่ (อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรีในปัจจุบัน) เพราะเห็นว่าที่นั่นเป็นเมืองไทยแท้ สำหรับผู้นำในการตั้งถิ่นฐานที่บ้านฝื่อ คือ ขุนจางวาง หมื่น

ราช หมื่นรัตนเวช (หมื่นรัตนไตรศรี) นางคำพา เสียงเย็น และแม่เต่า
สมิงบัว สำหรับขุนนางวาง ผู้นำก่อตั้งหมู่บ้านผือได้เสียชีวิตเมื่ออายุ
110 ปี ภรรยาขุนนางวางหรือยายแกงเสียชีวิตเมื่ออายุ 105 ปี

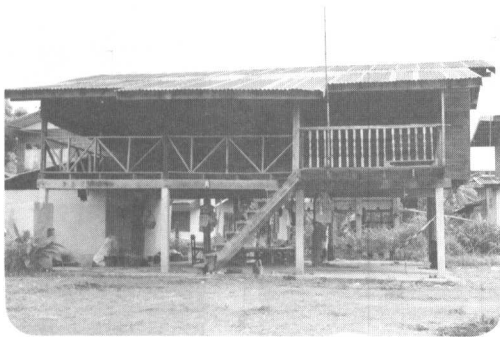

ในอดีตมีความเป็นอยู่ที่ลำบากมาก เช่น มีการดำข้าวเปลือก
ให้เป็นข้าวสารในเวลากลางคืนโดยใช้ครกไม้ที่มีสากไม้ทรงกลมขนาด
ประมาณหนึ่งเมตรครึ่ง เพราะในเวลากลางวันต้องประกอบกรงงาน
อย่างอื่น และถ้าไม่ดำก็ไม่มีข้าวกิน แต่ถ้าวันไหนไม่มีข้าวกินก็หาชุด
ห้วยกลอยมาฝานเป็นแว่นๆ นำมาแช่น้ำให้มีรสจืดไว้สักสามคืนก่อน
นำไปนึ่งเพราะในห้วยกลอยมีน้ำยางทำให้คัน หรือชุดห้วยเผือกห้วยมัน
มากินแทนข้าว และมีการต้มเกลือสินเธาว์กันเองในชุมชน หรือเงินแค่
10 บาทก็ถือว่ามากแล้ว เมื่อก่อนคนที่เป็นครูอาจารย์ ทำงาน
ได้เงินเดือนแค่หกสลึง ต่อมาเพิ่มขึ้นเป็น 2 บาท และถ้าครูใหญ่ได้
4 บาท ก็อยู่ได้อย่างสบายแล้ว และมีการเรียนการสอนที่วัด วิชาที่
สอนจะเป็นภาษาหนังสือตัวธรรม (อักษรไทน้อย) ก่อนที่จะมาสอน
เป็นภาษาไทยในปัจจุบัน

มีพระพุทธรูปโบราณ ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านเรียกว่า พระใหญ่ ซึ่งนำมาจากเมืองหนองคายสมัยรัชการที่ 3 แล้วสร้างโบสถ์เล็ก ๆ ที่ทำขึ้นด้วยดินเหนียวเป็นฝาผนังโบสถ์ แล้วนำพระใหญ่เข้าประดิษฐาน ในอดีตชาวหนองคายมีความพยายามจะนำพระโบราณกลับคืนไป โดยอธิฐานแล้วนำพระขึ้นเกวียนเทียมวัว 2 ตัวลากไป แต่เกวียนเกิด หักพังลงมา ทำให้เศียรพระบิ่น ชาวเมืองหนองคายจึงมิได้นำองค์พระ กลับคืนไป ในเวลาต่อมาได้มีการสร้างพระอุโบสถเพื่อประดิษฐาน พระใหญ่ มีผู้นำในการก่อสร้างคือพ่อเฒ่าตัวต วพ่อเฒ่าเหมือน พ่อตุ๋สาว ด้วยความศรัทธาของพระใหญ่ เมื่อมีคนมาบนบานศาล กล่าวแล้วไม่แก่นบนตามที่ขอไว้ ก็จะทำให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้นในทางที่ ไม่ดี ชาวบ้านเชื่อว่าพระใหญ่จะทำนายอนาคตบ้านเมืองด้วยสีหน้า ปีไหนที่ท่านมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสเหมือนท่านยิ้ม ก็หมายความว่า ปีนั้นหมู่บ้านจะร่มเย็นเป็นสุข แต่ถ้าปีไหนท่านมีหน้าตาไม่ค่อยจะ ดี แสดงว่าปีนั้นจะเกิดภัยพิบัติในหมู่บ้าน ชาวไทยพวน เชื่อในเรื่อง ผีและพระ แต่โดยมากจะถือเรื่องพระเป็นส่วนใหญ่ ส่วนเรื่องผีมีแค่ การเลี้ยงผี ซึ่งเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับ

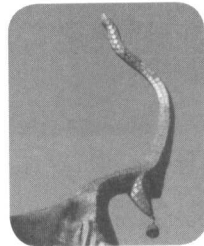
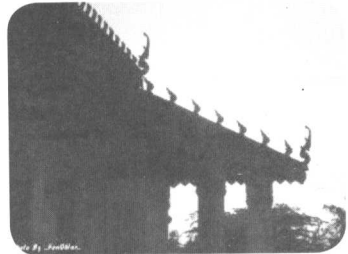
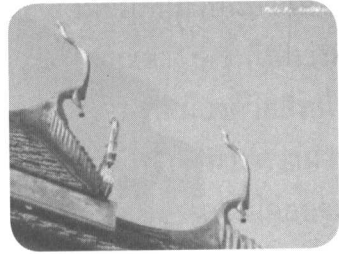
อุปนิสัยของชาวไทยพวน คือ เป็นคนใจดีมีน้ำใจพูดจาไพเราะ อารมณ์ส่วนใหญ่คือ ทำไร่ ทำนา ปลูกฝ้าย ทอผ้าฝ้าย ซึ่งลายผ้าซึ่งที่ ทอส่วนใหญ่จะเป็นลายดั้งเดิม คือ หมี่เอื้อ หมี่นะ นอกจากนั้นยังมี การละเล่น เช่น การเป่าโหวด หัวล้านชนกัน ลงช่วงเกี่ยวสาว เล่น คำพญา เล่นคำทาย และมีการปฏิบัติตามจารีตประเพณี ฮีต 12 คอง 14 โดยเฉพาะประเพณีบุญข้าวประดับดิน ซึ่งเป็นประเพณีที่ ชาวบ้านให้ความสำคัญและจัดเป็นงานบุญประจำปีอย่างยิ่งใหญ่ และ มีประเพณีหรือพิธีกรรม“กำฟ้า” ซึ่งเป็นพิธีที่เป็นอัตลักษณ์ของชาว ไทยพวนได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ชุมชนบ้านฝ้อก่อตั้งมาเมื่อประมาณ 108 ปี ปัจจุบันอยู่ในเขตเทศบาลตำบลบ้านฝ้อ แบ่งออกเป็น 2 คุ่ม คือ ชุมชนบ้านฝ้อนอกและชุมชนบ้านฝ้อใน ซึ่งชุมชนบ้านฝ้อในมีบ้านทั้งหมด 112 หลังคา มีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 7 ท่าน ได้แก่ นายดวง สมรูป, นายสมดี คนเที่ยง(รับตำแหน่งได้ 1 วัน เนื่องจากต้องรับตำแหน่งเป็นกำนัน), นายดวง บุญสวย, นายสุด แสนหล้า, นายเผย ฤทธิชัย, นายสมุทร ศรีสมุทร และนายสังวาลย์ เรือนนา

1.2 แผนที่ของคีฑุมชนบ้านฝื่อ

ชาวไทพวนบ้านฝื่อ มีวัดจันทรราม เป็นวัดแรกของชาวอำเภอบ้านฝื่อ สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2448 ในบริเวณวัดมีพระอุโบสถที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นไทพวนบ้านฝื่อ บนผนังก่ออิฐถือปูนมีภาพจิตรกรรมฝาผนังสวยงามล้อมรอบทางด้านข้างของพระอุโบสถ โครงสร้างของพระอุโบสถทำจากไม้จิกไม้รัง (ไม้เต็งรัง) ซึ่งขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากในเขตป่ารอบหมู่บ้าน ดั้งมีคำบอกเล่าต่อกันมาว่า “สร้างหมู่บ้านล้อมวัดไว้เพื่อกันเสือมากินเถรน้อย”

มีพิธีประจำชีวิต 4 ชั้น ดังนี้ เกิดครั้งหนึ่ง บวชครั้งหนึ่ง แต่งงานครั้งหนึ่ง (กินตอง) และตายครั้งหนึ่งนอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมความเชื่อ เกี่ยวกับพิธีเลี้ยงผีตาปู่ (ไทยพวนเรียกว่า ปู่ตา) เป็นการทำบุญเลี้ยงเจ้าบ้าน หรือเลี้ยงผีปู่ตา ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านเคารพนับถือทุกหมู่บ้านของไทยพวนและไทยลาว ปู่ตาอยู่บ้านซึ่งปลูกเป็นศาลเล็กๆ ในบางหมู่บ้านเรียก “พิธีเลี้ยงบ้าน” ชาวบ้านจะเลี้ยงตาปู่ โดยทุกบ้านจะนำไก่ต้ม 1 ตัว เหล้า หมาก พลุ บุหรี่ ธูปเทียน และเงิน 1 บาท ไปที่หน้าบ้านปู่ตา เสร็จพิธีเลี้ยงปู่ตา ชาวบ้านจะไปรวมกันที่วัด โดยนำกระทงที่ทำจากกากกล้วยเป็นรูปสามเหลี่ยม ตัดกากกล้วยเป็นรูปชาย - หญิง และสัตว์ต่างๆ ในบ้าน (เป็นสัญลักษณ์แทนตัวจริง) บั้นข้าวดา ข้าวแดง (ผีไม่มีญาติ) และมนต์พระสวดสะเดาะเคราะห์ พิธีกรรมแห่ข้าวงาโค ในสมัยก่อนชาวไทพวนมีการฉลองปีใหม่ในช่วงหลังสงกรานต์หรือตั้งแต่วันที่ 13 เดือนเมษายนเป็นต้นไปถึงวันที่ 30 เมษายน เหมือนที่เคยมีมา (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นวันที่ 1 มกราคมของทุกปี) ด้วยการทำบุญเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว เนื่องจากข้ามปีนั้นคือ สังขารข้าม เข้าสู่อายุดวงชะตาใหม่ จึงได้มีการให้ความสำคัญการทำบุญ ชาวพวนชอบปลูกข้าว เมื่อข้าวมีเยอะจึงนำมาหนึ่งแล้วนำมาทวนใส่กับน้ำใบเตย น้ำอัญชัน ตกแต่งธรรมชาติ ใส่กาใส่ถั่ว ข้าวโพด เผือก ลูกเต๋อย ตามแต่ที่มี แล้วเรียกว่า ข้าวงาโค ซึ่งจะนำไปถวายแด่พระสงฆ์ เนื่องจากหากนำไปถวายพระสงฆ์ช่วงเข้านั้น กลัวว่าข้าวงาโคจะไม่ถึงพระสงฆ์และจะไม่เกิดบุญกุศลที่ทำไป จึงได้มีการนำไปถวายเวลากลางคืน เพราะชาวไทพวนเชื่อว่าจะเป็นบุญมากกว่าเวลาปกติ เวลาที่ทำข้าวงาโคเสร็จสิ้นแล้วจะมีการนำไปถวายวัดต่างๆ ในบริเวณพื้นที่หมู่บ้านตนเองและใกล้เคียง ถ้านำข้าวงาโค

ไปถวายให้วัดใด จะมีการแห่ข้าวรอบโบสถ์ 3 รอบ ระหว่างนั้นก็จะมี การนำน้ำไปสวดสงฆ์รดกันด้วยทั้งฝ่ายที่นำไป และฝ่ายที่ต้อนรับ เพื่อเป็นการอวยพรให้อยู่ดีมีความสุขเจริญรุ่งเรือง และจะเปลี่ยนกัน นำมาถวายที่ละหมู่บ้านตามวันต่อ ๆ มา เหมือนบุญประจำปี

วิถีผ้าทอและการแต่งกาย คนไทพวนสมัยก่อนทอผ้าฝ้ายและ เย็บเสื้อผ้าใช้เองในครัวเรือน มียามหรือถุงผ้าใส่สิ่งของจำเป็น ผู้หญิง สวมซิ่นหมี่สีกลมท่าหรือสีเทาเย็บต่อด้วยตีนซิ่นทอลายสวยงามสวมเสื้อี หม้อฮ่อมสีดำแขนยาวสวมเครื่องประดับและเข็มขัดเงินคาดเอวตามฐานะ ทางเศรษฐกิจ ส่วนผู้ชายสวมเสื้อีหม้อฮ่อมสีดำหรือสีครามคอกลม ติดกระดุมกางเกงขายาวหรือขาถ้วย ผ้าขาวม้ามัดเอวใช้ประโยชน์เมื่อ อาบน้ำ เช็ดหน้าเช็ดตัวเช็ดมือ

ในชุมชนบ้านผือใน มีปราชญ์ชาวบ้านด้านอื่น ๆ อีกมาก ประกอบด้วย คุณตาแก่นจันทร์ เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านหมอสะกด วิญญาณ มีวิธีการคือ จัดตั้งขัน 5 ประกอบด้วย กรวยใบตอง 5 อัน ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 2 คู่ ไช้ 1 ฟอง เหล้า 1 แก้วเล็ก และเงิน 3 สตางค์ ข้าวสาร เมื่อเตรียมเครื่องบูชาเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรม จะท่องคาถา 3 บท แล้วเป่าผู้ป่วย (กรณีผู้ป่วยเป็นแม่และเด็กตาย ในครรภ์) ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า 3 ครั้ง นำไช้ดิบกลิ้งไปตามตัวแล้ว ขว้างไช้ทิ้งเพื่อให้วิญญาณเด็กออกจากตัวของแม่ ถ้าไช้แตกให้หว่าน ข้าวสารรอบตัวผู้ป่วยนำฝ้ายสีแดง สีดำ และสีขาว มาเสกคาถาใส่ แล้วนำฝ้ายแดง ดำ นำไปคล้องคอผู้ป่วย และฝ้ายขาวนำมาผูกแขน เมื่อเวลาผ่านไป 5-6 เดือนนำปูนเคี้ยวหมากมาทาใส่ใบพลู แล้ว เสกคาถาเป่าไปจนรอบหัวนมของแม่ เพื่อกันไม่ให้เด็กมากินนมแม่ และคุณตาท้าย ผิวผ่อง อายุ 82 ปี อยู่บ้านเลขที่ 137 เป็นปราชญ์

ชาวบ้านด้านการจักสานด้วยไม้ไผ่ เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ภายในครัวเรือน และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ตระกร้า ช้อง (ภาชนะใส่ปลา กบ เขียด) และช้องลอย (มีปล้องไม้ไผ่ทรงกลมผูกติดอยู่กับช้องด้านข้าง สำหรับใส่ปลาในขณะทอดแหและลอยน้ำได้ ปัจจุบันใช้โฟมแทนไม้ไผ่) ไซตักปลา (มีทั้งไซปากโล่คือมีปากทั้งสองด้าน ตักปลาเวลาน้ำมาก และไซปากเดี่ยวตักปลาเวลาน้ำลดหรือตักปลาเวลาที่ปลาลงจากแปลงนาไปสู่หนองน้ำ) กระช่อ (คันช่อมีลักษณะเป็นเครื่องใช้ในการเกษตร สานด้วยไม้ไผ่ครึ่งวงกลมยาวประมาณ 1 เมตร และมีด้ามยาวประมาณ 2 เมตร ใช้วิดน้ำเข้าแปลงนาโดยใช้แรงคน) กระตัง(สำหรับผัดแยกข้าวเปลือกออกจากข้าวสาร) กระทอ (ภาชนะใส่ของ) กระติบข้าว(ภาชนะใส่ข้าวเหนียวสุก) กระเบียน (ภาชนะคดข้าวเหนียวหลังจากนึ่งจนสุกใส่กระติบข้าว) งอบ (หมวก) ชันโตก(ภาชนะใส่สำหรับกับข้าวหรือวางพานบายศรี) เครื่องมือตักกระต่าย เครื่องมือตักนกกระทา เป็นต้น

1.3 ปฏิทินประเพณีไทพวน-บ้านผือ

เดือน	ปฏิทินชุมชน	ความเป็นมา-วิธีปฏิบัติ
เดือนอ้าย(มกราคม)	บุญเข้ากรรม	เดือนอ้าย เป็นระยะอากาศหนาวชาวบ้านจะจัดสถานที่แล้วนิมนต์พระสงฆ์เข้ากรรม การเข้ากรรมของพระนั้นคือการเข้าอยู่ประพฤติวัตรโดยเคร่งครัดชั่วระยะหนึ่งในป่าหรือป่าช้า การอยู่กรรมเรียกตามบาลีว่า “ปริวาส” เพื่อชำระจิตใจที่มีวามองปลดเปลื้องอาบัติ สังฆาทิเสส ซึ่งเป็นอาบัติหนักเป็นที่ 2 รองจากปาราชิก ฝ่ายชาวบ้านก็ได้ทำบุญในโอกาสนั้นด้วย

เดือน	ปฏิทิน ชุมชน	ความเป็นมา-วิถีปฏิบัติ
เดือนยี่ (กุมภาพันธ์)	บุญคุณ ลาน	บุญคุณลาน เมื่อเก็บเกี่ยวขนข้าวขึ้นสู่ลาน แล้วจึงนวดข้าวเปลือก ชาวบ้านนำข้าวเปลือกมากองรวมกันทำเป็นกองข้าวสูงคล้ายกับการก่อเจดีย์ทราย เรียกว่า “กุ่มข้าว” ในบริเวณกลางลานของหมู่บ้าน เพื่อทำพิธีบวงสรวงเจ้าแม่โพสพ พังพระเศียรเรื่องนางโพสพฉลอง โดยนิมนต์พระมาสวดมนต์ทำบุญตักบาตร เรียกว่า ทำบุญคุณลาน เป็นการพิธีสู่ขวัญข้าวก่อนจึงจะขนข้าวขึ้นสู่ยุ้งฉาง
เดือนสาม (มีนาคม)	บุญก่าฟ้า	เมื่อย่างเข้าเดือนสาม หากมีใครสักคนได้ยินเสียงฟ้าร้องเป็นครั้งแรก ผู้เฒ่าชาวไทยพวนจะพูดกับลูกหลานว่า “ฟ้าร้องแล้ว พวกเจ้าได้ยินไหม วันซึ่งต้องก่าฟ้าเนื้อ ถ้าไม่มีผีฟ้าจะลงโทษเจ้ามิให้อยู่เย็นเป็นสุข ผู้ใดบ่เชื่อฟัง ฟ้าจะผ่าถึงตายเนื้อ” ประเพณีก่าฟ้า หรือประเพณีเดือน 3 เป็นประเพณีของชาวไทยพวนที่ถือปฏิบัติกันมากกว่า 200 ปีแล้ว ก่าฟ้า เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการนับถือ และสักการะเทวดาที่สิงสถิตอยู่บนฟ้า หรือที่เรียกว่า ผีฟ้า ซึ่งชาวไทยพวนในจังหวัดต่างๆ ได้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ หากปีใดชาวไทยพวนไม่ปฏิบัติตามก็จะเกิดความแห้งแล้งอดอยากหรือมีเหตุทำให้ฟ้าผ่าคนตายซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษอย่างร้ายแรงของผีฟ้า ทำให้ชาวไทยพวนทั้งหลายเกรงกลัวต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

เดือน	ปฏิทิน ชุมชน	ความเป็นมา-วิธีปฏิบัติ
เดือนสี่ (เมษายน)	บุญผะ เหวด หรือบุญ พระ เวสสันดร ชาดก	ทำบุญมหาชาติ ทุกวัดพอถึงเดือน 4 ก็จะมีการเทศน์มหาชาติ ชาวอีสานนิยมเรียกว่า “บุญผะเหวด” (พระเวสสันดร) มีคำพังเพยว่า “เดือนสามคือยเจ้าหัวคอบยื่นเข้า (ข้าว) จี่เดือนสี่คือย จัวน้อยเทศน์มะที่ (นางมัทรี)” แต่การกำหนดเวลาที่ไม่ถือเด็ดขาด อาจจะเป็นช่วงปลายเดือนสามหรือต้นเดือนห้าก็ได้ การเทศน์มหาชาติของอีสานผิดจากภาคกลางหลายอย่าง กล่าวคือจะนิมนต์พระวัดต่างๆ จาก 10-20 วัดมาเทศน์ โดยแบ่งคัมภีร์ออกได้ถึง 30-40 กัณฑ์ เริ่มเทศน์ตั้งแต่เช้ามืดและให้จบในวันเดียว
เดือนห้า (พฤษภาคม)	บุญสงกรานต์	ประเพณีนี้ทำเหมือน ๆ กับภาคกลาง จะต่างกันก็ในเรื่องการเล่นหรือการรดน้ำ สาดน้ำ สีกาอาจจะสาดพระสาดเนรได้ ไม่ถือ พระบางรูปกลั้วน้ำถึงกับวิ่งก็มี บางแห่งสาว ๆ ตักน้ำขึ้นไปสาดพระเนรบนกุฏิก็มี แต่การเล่นสาดน้ำนี้ไม่สาดเฉพาะวันตรุษเท่านั้น ระยะเวลาสักกลางเดือนห้าสาดได้ทุกวัน บางปีเลยไปถึงปลายเดือนก็มี ถ้าอากาศยังร้อนมากอยู่ นอกจากนี้ยังมีประเพณีสงกรานต์พระพุทธรูปและพระสงฆ์ด้วย คือระยะกลางเดือนห้าอากาศร้อน สาว ๆ จะตักน้ำไปวัดสงพระคือให้พระอาบและสงพระพุทธรูปด้วย เมื่อประมาณ 30 ปีมานี้ ทุกวัดจะมีหอสงอยู่ คือถึงเทศกาลนี้ก็อัญเชิญพระพุทธรูปไปตั้งในหอ ให้ชาวบ้านมาสงกัน อากาศร้อน ๆ เด็ก ๆ ก็ชอบเข้าไปเบียดกันได้หอสงรออาบน้ำสงพระ

เดือน	ปฏิทิน ชุมชน	ความเป็นมา-วิธีปฏิบัติ
เดือนหก (มิถุนายน)	ไหว้ผีตา แฮก หรือพิธี แรกนา ขวัญ	แฮก หรือ ครั้งแรก ผีตาแฮก คือผีที่เชื่อกันว่า จะช่วย คุ้มครอง ดูแล รักษาไร่นา ให้ข้าวกล้าเจริญงอกงาม เมื่อ จะเริ่มดำนา ก็จะทำพิธีที่แปลงนาตาแฮกก่อน... นาตา แฮก จะอยู่ในแปลงนาธรรมดาทั่วไป กว้างประมาณ 1 ตารางวา บักล้อมไว้ด้วยเสา 6 ต้น และเพื่อป้องกัน อันตรายจากสัตว์ จึงหาไม้ที่มีหนามมาวางล้อมไว้ ด้วย ในนาตาแฮกจะปลูกข้าวไว้ 8 ต้น ซึ่งข้าว 8 ต้นนี้ เหมือนเป็นข้าวเสี่ยงทาย เป็นตัวแทนของข้าวในนาแปลง อื่นๆ ทั้งหมดของตน
เดือนเจ็ด (กรกฎาคม)	บุญเข้า พรรษา	เหมือนกับภาคกลาง แต่มีความนิยมพิเศษคือชักชวน ชาวบ้านให้นำขี้ผึ้งมาวางกันหล่อเทียน เช่นเดียวกับ ธรรมเนียมหลวงมีการถวายเทียนพรรษา
เดือนแปด (สิงหาคม)	บุญข้าชะ	“ข้าชะ” เป็นภาษาลาวตรงกับภาษาไทยภาคกลางว่า “ชำระ” บุญข้าชะ คือ งานบุญที่จัดพิธีบั้งควาน ชับไล่ ความเสนียดจัญไรภูตผีปีศาจออกจากหมู่บ้าน บางแห่ง เรียกว่า “บุญเบิกฟ้า” บางแห่งเรียกว่า “บุญเบิกบ้าน” บางบ้านที่เป็นหมู่บ้านใหญ่อาจแบ่งกันทำเป็นคุ้มไป เรียกว่า “บุญคุ้ม”
เดือนเก้า (กันยายน)	บุญข้าว ประดับ ดิน	ทำบุญข้าวประดับดิน ในช่วงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัด และนำอาหารคาว หวาน หมาก พลู บุหรี่ ห่อด้วยใบตองไปวางตามสนาม หญ้า กำแพงวัด โคนต้นไม้หรือแขวนตามกิ่งไม้ หรือวาง ตามศาลเจ้า เทวาลัย วัดอุประสงค์เพื่ออุทิศให้แก่ญาติที่ ล่วงลับ ต่อมานิยมทำบุญตักบาตรและกรวดน้ำอุทิศกุศล ตามแบบพุทธ แต่มีผู้ใหญ่บางท่านกล่าวว่าบุญประดับ ดินนี้ เป็นพิธีระลึกถึงคุณของแผ่นดินที่มนุษย์ได้อาศัย และเมื่อถึงเดือน 9 ข้าวปลาพืชผลกำลังเจริญ ชาวบ้าน จึงทำพิธีขอขอบคุณแผ่นดิน

เดือน	ปฏิทินชุมชน	ความเป็นมาวิธีปฏิบัติ
เดือนสิบ (ตุลาคม)	บุญข้าวสาก	บุญเข้าสาก (สลากกัต) ทำในวันเพ็ญเดือน 10 เป็นการทำบุญให้เปรตโดยแท้ ระยะห่างจากบุญประดับดิน 15 วัน การส่งเปรตคือเชิญมารับทานวันสิ้นเดือน 9 และเลี้ยงส่งในกลางเดือน 10 ญาติโยมจะแบ่งกันเป็นเจ้าภาพและจัดเตรียมสลากกัต ที่ประกอบด้วยปัจจัยไทยทานตามกำลังของตน และบางคนจะจัดซื้อของตนใส่ไว้ที่สลากกัตด้วย เมื่อพระหรือเณรที่จับสลากกัตได้เจ้าภาพนั้นจึงยกสลากกัตที่เตรียมไว้ไปถวาย
เดือนสิบเอ็ด (พฤศจิกายน)	บุญออกพรรษา	บุญออกพรรษา เมื่อพระสงฆ์จำพรรษาครบ 3 เดือนแล้ว ทำพิธีปวารณา ตามวัดต่างๆ จุดประทีปโคมไฟสว่างไสว ใช้น้ำมันมะพร้าวบ้าง น้ำมันละหุ่งบ้าง น้ำมันหมูบ้าง ใส่กระป๋องหรือกะลามะพร้าวจุดตั้งหรือแขวนตามต้นไม้ตลอดคืน บางคนก็ตัดกระดาษทำรูปสัตว์ หรือบ้านเล็ก ๆ จุดไฟไว้ข้างใน เป็นการประกวดฝีมือในเชิงศิลปะในตัวอย่างสนุกสนาน รุ่งเช้าก็มีการทำบุญตักบาตรเทโว บางวัดมีการกวนข้าวทิพย์ และบางวัดก็มีการแข่งเรือด้วย
เดือนสิบสอง (ธันวาคม)	บุญกฐิน	บุญกฐิน (กฐินเริ่มแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงกลางเดือน 12) มีการจุดพลุตะไลประดับด้วย ส่วนวัดโดยอุรุมแม่น้ำก็มีการแข่งเรือกัน เรียกว่า “ช่วงเฮือ” (แข่งเรือ) เพื่อบูชาอุสุภยานาค 15 ตระกูลรำลึกถึงพญาพังงูที่นำพระไตรปิฎกขึ้นมาจากเมืองอินทปัตถะ

หมายเหตุ : กลุ่มชาติพันธุ์ในลุ่มน้ำโขง จะนับเดือนตามระยะเวลาทางจันทรคติ (ข้างขึ้น-ข้างแรม) ตามความเชื่อในศาสนาพุทธ ซึ่งจะนับไม่ตรงกับการนับเดือนปกติ-ผู้เขียน

1.4 พิธีกรรมกำฟ้าและการรำพ้อนบวงสรวง

พิธีกรรมกำฟ้า เป็นพิธีกรรมการรักษาสุขภาพของชุมชน จัดขึ้นเพื่อให้คนในชุมชนเกิดความรักสามัคคี และการแสดงความเคารพต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตที่ก่อให้เกิดความร่วมมือเป็นสุข คำว่า กำฟ้า ขออธิบายขยายความแยกออกเป็นสองคำ คือ กำ หมายถึง ยึดถือ ตรงข้ามกับคำว่าแบ หรือปล่อยวาง ไม่ยึดไม่ถือเอาไว้ มองภาพรวมหมายความว่า ยึดถือเอาภาระทั้งหมดไว้ หรือไม่ปล่อยวางอะไรทั้งสิ้น อันที่จริงคำนี้มีความหมายถูกมาก อย่างเช่นคนไทยถือหัวเด็ก ๆ หรือผู้หญิงจะถือเซตหัวเราไม่ได้ เราถือกันอย่างนี้เป็นต้น กับคำว่าฟ้า หมายถึง แถน (พญาแถน) หรือตามภาษาจีนเรียกว่าเทียน เทียนแปลว่าเทพเจ้าบนสวรรค์ผู้ทรงศักดิ์ยานุภาพอันศักดิ์สิทธิ์ ทรงไว้ซึ่งอำนาจ อาจจะดลบันดาลให้คุณและโทษกับคุณเมื่อใดก็ได้ คำว่าฟ้านี้ยังหมาย

ถึงดวงวิญญาณของผีบรรพบุรุษไทยพวนในอดีตชาติ อันเป็นหน้าที่ของลูก ๆ หลาน ๆ จะกราบไหว้บูชา เช่น ไหว้บวงสรวง เมื่อรวมสองคำ “กำฟ้า” หมายถึง ประเพณีที่คนไทยพวนถือว่าวันนี้เป็นวันระลึกถึงคุณงามความดีของดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ อันควรค่ากราบไหว้บูชาบรรพบุรุษที่อยู่บนสรวงสวรรค์

คนไทยพวนแต่โบราณนับถือดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เชื่อว่าจะมาติดตามคอยสอดส่องดูแลสารทุกข์สุกดิบของลูก ๆ หลาน ๆ อย่างสืบต่อเนื่องไม่ขาดสายตา บรรพบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ของไทยพวนได้แก่ผู้ให้กำเนิดท่านแรกนั่นคือ พญาแถน สมัยนั้นพ่อขุนบรมหรือบรมราชาส่งโอรสทั้งเจ็ดออกไปสร้างบ้านแปลงเมือง คำว่าแถนก็คือเทียนในภาษาอังกฤษแปลว่าฟ้า คำนี้เป็นคำสำคัญคำสูง คำนี้ใช้ในคนใหญ่คนโตเท่านั้น เช่น พ่อฟ้า เจ้าฟ้า แม่ฟ้า เจ้าฟ้าหลวง เจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน เป็นต้น ไทยพวนมีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ทางทิศตะวันออกเมืองเวียงจันทน์ เมืองเชียงขวาง เมืองส่วย เมืองเวียง เมืองวัง เมืองปุ่น เมืองท่อน เมืองพวน ตั้งอยู่บนที่ราบสูงทุ่งไหหิน สปป. ลาว

ประเพณีหรือพิธีกรรมกำฟ้า ในดินแดนสุวรรณภูมิ (แหลมทอง) ยึดถือปฏิบัติสืบกันมากกว่า 200 ปี ประเพณีนี้จะเริ่มในเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำของทุก ๆ ปี พอก่อนเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ พ่อแม่ หรือ ปู่ย่า ตายาย จะบอกให้ลูก ๆ หลาน ๆ ทุกราบล่วงหน้าให้เตรียมข้าวปลาอาหาร น้ำกิน น้ำใช้ภายในเรือนชานให้สมบูรณ์ภายในตัว ข้าวสารอาหารแห้งมีพร้อม บางท่านอาจจะมีคำถามว่า เตรียมไว้กันทำไม ขอตอบว่า เนื่องจากว่า คนพวนเมื่อถึงวันนี้จะต้องถือคือหยุดทำงานการทุกอย่าง ห้ามดำข้าว ห้ามผ่าฟืน ห้ามซักผ้า เป็นเวลาประมาณ 3-5 วัน ดังนั้นจึงต้องเตรียมข้าวของไว้ให้เรียบร้อย พอรุ่งเช้าผู้ใหญ่ในเรือนจะนำเอาอาหารหวานคาว ไปทำบุญตักบาตรและฟังเทศที่วัด ครั้นตอนค่ำจะ

มีการละเล่นงานรื่นเริง จะถือว่าวันนี้ถวายแด่เทพเจ้าสรวงสวรรค์หรือ
มอบแด่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ถือว่าปีหนึ่งมีหนเดียวเท่านั้น จึงถือ
เล่นกันให้สนุกสนานเบิกบาน พอถึงรุ่งเช้าจะเตรียมข้าวเหนียวไว้เพื่อ
ทำข้าวจี ตามประเพณีบุญเดือนสามใน ฮีต 12 คอง 14 เพื่อนำไป
ถวายพระที่วัดใกล้บ้าน

สำหรับการรำฟ้อนบวงสรวงในพิธีกรรมกำฟ้าของไทยวน
ประกอบด้วย การจัดแต่งเครื่องสักการบูชาครู และนางรำจำนวน
10 คน การแสดงรำฟ้อน ชุดรำ ประกอบด้วย ซิ่น เสื้อ สร้อยคอ กำไร
แขน สไบ ชุดราตรี ประกอบด้วย สร้อยเงิน รองเท้า กระเป๋าย่าม ทรง
ผม ผู้หญิงจะเกล้ามวยม้วนผมยาวอยู่ปลายยอดศีรษะ ทัดด้วยพวง
มาลัยดอกจำปาสีขาวสวยงาม ทำรำฟ้อนประกอบเสียงแคน คือ รำเซ็ง

1.5 ทำไมต้อง “ชั้น 3 คำ กำฟ้า ชั้น 9 คำ กำดิน”

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ยายโควิน ศรีสว่าง อายุ 64 ปี ปราชญ์ชาวบ้าน

นางอุลลิตา : พิธีกรรมกำฟ้า ทำไมต้องทำในวันชั้น 3 คำ กับ
ชั้น 9 คำ เดือน 3

ยายโควิน : ตั้งแต่เช้าถึงเย็น เดือน 3 ออกใหม่ 3 คำ หมายถึง วันขึ้นสามค่ำเดือนสาม ผู้เฒ่าผู้แก่ท่านให้ทำพิธีกำฟ้า คำว่า กำ หมายถึง แนวปฏิบัติของชาวไทพวน คือ ในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 จะหยุดประกอบกิจการงานทุกอย่าง โดยนำปุ๋ยคอกไปบำรุงดินใส่หน้าข้าว คนที่เลี้ยงวัวเลี้ยงควายไว้จะมีมูลในคอก ก็จะแบ่งปันให้กับคนที่ไม่มี ให้นำจา (จอบ) มาขุดใส่หาบตระกล้าไปใส่แปลงนาของตนเอง ตื่นเข้ามาห้ามไม่ให้ทำงานทุกอย่าง ถือว่าเป็นวันหยุด เช่น ห้ามนอน ตอนเช้าเฉพาะวันขึ้น 3 ค่ำเดือนสาม เพราะว่าจะทำให้เนา จะขึ้นฝ้ายทอผ้าก็ทำไม่ได้ หรือห้ามทำทุกอย่างที่จะทำให้เกิตเสียงดัง เช่น บ้านสมัยก่อนเป็นพื้นไม้กระดาน เวลาทำกับข้าวตำน้ำพริกปลาบ่น ยังต้องหาผ้ามารองกันครกหรือให้หันเนื้อแทนการฟักเพื่อไม่ให้เกิตเสียงดัง เมื่อทำอาหารเสร็จแล้วก็นำไปแบ่งปันให้บ้านข้างเคียงกินด้วย แต่ปัจจุบันไม่ค่อยปฏิบัติกัน หากเป็นสมัยก่อนถ้าไม่ปฏิบัติก็จะเกิตเหตุฟ้าผ่า และวันขึ้น 9 ค่ำ ทำ กำดิน เป็นการเคารพต่อพระแม่ธรณี ซึ่งเป็นประเพณีที่ยึดถือกัน

นางฐลีลา : ตีกลองร้องเพลงได้ไหม

ยายโควิน : ห้ามไม่ให้ทำอะไรเลย พอช่วงเย็นก็เชิญชวนกัน
มาชุมนุมที่เล่นบันเทิงใต้ที่ลานวัด มาเป่าแคนก็มารำพวนอยู่วัด

นางฐลีลา : มีข้อห้ามอะไรอีก

ยายโควิน : แม้กระทั่งสามีภริยากัน ก็ไม่ให้แตะต้องกัน

นางฐลีลา : แสดงว่าพอวันขึ้น 2 ค่ำ ต้องเตรียมทุกอย่างไว้
ก่อนถึงวันขึ้น 3 ค่ำ

ยายโควิน : ใช่

นางฐลีลา : ทำไมต้องทำในวันขึ้น 3 ค่ำ ทำในวันขึ้น 4 ค่ำ
ได้ไหม

ยายโควิน : ไม่ได้ ทำกำฟ้าเฉพาะในวันขึ้น 3 ค่ำ

นางฐลีลา : ในวันขึ้น 9 ค่ำ กำดิน หมายถึงทำอะไร

ยายโควิน : ผู้หยั่งน้ำให้กิน ผู้ค้ำดินให้อยู่ หมายถึง ตื่นเช้า
มาห้ามไม่ให้ขุดดิน ถ้ามีข้าวเหนียวร้อน น้ำอ้อย น้ำตาล น้ำผึ้ง ก็ให้
นำมาคละเคล้ากันใส่กะลามะพร้าวทำของหวานแล้วนำเอาไปวางกับ
ดิน เพื่อบูชาพระแม่ธรณี และให้นำดอกไม้หนึ่งคู่ เทียนหนึ่งคู่ ธูปหนึ่ง

ดอก ไปเสียบใส่ดินนอกชายคาบ้านเอน ฉีกใบตองหรือใบตองแห้ง มาวางก็ได้ หนึ่งใบใส่สามคำ ให้ทำเช่นนี้จำนวนเก้าสำรับ แล้วก็ปักธูป เทียน เพื่อบวงสรวงต่อฟ้า

นางภูลีลา : นับค่านับอย่างไร

ยายโควิน : สมัยนี้นับเป็นวัน สมัยก่อนนับวันเป็นวันข้างขึ้น และข้างแรม เช่น วันขึ้น 1 ค่ำ นับไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ จากนั้นให้เริ่มนับวันข้างแรม 1 ค่ำ จึงถึงวันแรม 15 ค่ำ จึงเวียนมานับเป็นวันขึ้น 1 ค่ำ หมุนเวียนไปเช่นนี้ตลอดมา

นางภูลีลา : มารวมกันที่วัด แล้วทำอะไรบ้าง

ยายโควิน : ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำกิจกรรมที่วัด คือ จัดข้าวของทำพิธีบวงสรวงเช่นไหว้ ไหว้พระแม่ธรณี ไหว้เทวดา แล้วผู้บ่าว ผู้สาว(คนหนุ่มคนสาว) มาบวงสรวงด้วยการรำฟ้อนใส่เสียงแคน และตีกลองที่ทำด้วยหนังกบหนังงูให้จิ้งหะ

นางภูลีลา : กลองหนังกบทำจากอะไร

ยายโควิน : เอาไม้ไผ่เป็นปล้องขนาดใหญ่ แล้วดึงหนังกบมัดสอดใส่รูไว้ เวลาคนหนุ่มไปเล่นสาว ก็จะมีตีกลองดังปองปืดๆ ไปพร้อมกับเป่าแคน เป่าโหวด เป่าขลุ่ย ส่วนมากก็เป่าขลุ่ยเป่าแคน

นี้หละ แล้วก็ตีกลองหนังกบ ส่วนโหวดนี้มาทีหลัง แต่ว่าเป่าขลุ่ย
จะมาก่อนเพราะว่าถ้าไม่ไฟที่นำมาทำขลุ่ยหาง่ายกว่า

นางฐลีลา : แต่ถ้าเป็นพิธีกรรมกำฟ้าจะใช้แต่แคนอย่างเดียว

ยายโควิน : ใช้ในพิธีกำฟ้าใช้เพียงเป่าแคนอย่างเดียว ไม่ให้
ตีไม่ให้เคาะ

นางฐลีลา : เครื่องเช่นไหว้ เครื่องบูชา มีอะไรบ้าง

ยายโควิน : ใครมีอะไรก็นำมาใส่รวมกันได้ มีผลไม้ เช่น กล้วย
อ้อย ฝรั่ง เม็ดถั่ว เม็ดงาขาว ข้าวโพดสาลี หรือ

นางฐลีลา : นอกจากผลไม้แล้ว ยังมีอะไรอีก

ยายโควิน : สำหรับกับข้าวจะไม่มีของคาว มีแต่ของหวาน
และผลไม้ จัดข้าวตอกดอกไม้มัดใส่บายอไบคุณใส่พานขันโตกใหญ่
ถ้าดอกไม้จะไม่มีหญ้าเมืองหวาย (ดอกใบสาบเสื่อ/ซี่เหล้า/หญ้าบ้าน
ฮ้าง) เพราะหญ้าเมืองหวายเมื่อเมล็ดปลิวไปตามลมไปตกที่ไหนก็จะ
แพร่พันธุ์ขึ้นอยู่ทั่วไป

นางวลีลา : จุดประสงค์หลักๆ ของการทำพิธีกรรมกำฟ้า คืออะไร

ยายโควิน : เมื่อทำงานในไร่นา อยู่กลางทุ่งนากลับฟ้าผ่าในเวลาที่กำลังไถนา ทำให้ยูเอ็นเป็นสุข ทำให้สบายอกสบายใจ ซึ่งในความเป็นจริงก็ยากอยู่นะ เวลาไปไหนมาไหนก็ไม่มีฟ้าผ่าฟ้าร้องนะ แต่ผู้เฒ่าโบราณท่านบอกเป็นอุบายว่า อยากให้คนขยันทำไร่ทำนา และเคารพบูชาต่อฟ้าต่อดิน ให้ฝนตกตามฤดูกาล ให้แผ่นดินอุดมสมบูรณ์ไปด้วยข้าว ด้วยปลา ด้วยนา ด้วยน้ำ ด้วยอาหาร ให้อยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข

นางวลีลา : ที่ให้หยุดงานทุกอย่างในวันกำฟ้ากำดิน เพราะอะไร

ยายโควิน : ให้คนได้ไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน กินข้าวร่วมกัน ไปร่วมสนุกสนานร่วมกัน

นางวลีลา : การแต่งตัวออกมาทำพิธีบวงสรวง ต้องแต่งตัวอย่างไร

ยายโควิน : จะสวมใส่อะไรก็ได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผ้าไหม สวมเครื่องประดับที่ทำด้วยเงินทอง ตามแต่ฐานะของแต่ละคน

นาฏลีลา : ทรงผมละ

ยายโควิน : ผู้หญิงอายุ 15-16 ปี ให้ทำทรงผมตุ๊กตาไทย โดยรัดผมขึ้นมาแล้วขอดมวยผมทั้งสองข้างไว้ พออายุ 17-19 ปี ไร่ผมทรงโค้ง โดยปล่อยผมให้ยาวแล้วม้วนปลายผมนำปิ่นไม้ปักผมลูกเอามาคัดไว้ทั้งสองข้าง ถ้าอายุ 20 ขึ้นไป จะทำเป็นมัดจุกกระเทียมคือมวยผมขึ้นมากลางหัวยี่ๆ แล้วม้วนมัดเป็นจุกกระเทียม

นาฏลีลา : วิธีการทำนายเสียงของฟ้าร้อง ทำอย่างไร

ยายโควิน : มีคำทำนายฟ้าร้องในวันก่าฟ้า คือ ถ้าฟ้าร้องทางตะวันตกเฉียงใต้ คือเปิดประตูลมประตูน้ำ ถ้าฟ้าร้องทางตะวันตกเฉียงเหนือคือพายุลมแรงถ้าฟ้าร้องทางทิศใต้คือชาวบ้านอดเกลือ ถ้าฟ้าร้องทางทิศเหนือ คือ ชาวบ้านอดข้าว ถ้าฟ้าร้องทางทิศตะวันตกคือชาวบ้านเอาจา (จอบ) มาทำหอก บ้านเมืองจะเกิดศึกสงครามมีมารมาเบียดเบียน บ้านเมืองจะไม่สงบ เพราะจากความหมายการนำจอบมาทำหอกนั้น คือเหล็กขาดแคลนจนเอาเครื่องมือทำมาหากินไปทำอาวุธ บ้านเมืองจึงเกิดเพศภัย ถ้าฟ้าร้องทางทิศตะวันออกคือชาวบ้านเอาหอกมาทำจา(จอบ) บ้านเมืองจะอยู่ร่มเย็นเป็นสุข ไม่มีโรคภัย เพราะจากความหมายการนำหอกมาทำเป็นจอบนั้น เอาอาวุธซึ่งใช้ในยามศึกสงคราม มาทำเป็นเครื่องมือหากิน บ้านเมืองจึงสงบสุขความจริงก็คือเป็นการสังเกตรวมชาติ ว่าฟ้าจะร้องทางไหนก่อน มันจะไม่ร้องทั้งสี่ทิศพร้อมกันหรอก แต่จะร้องดังมาจากทางใดทางหนึ่งเพียงทางเดียว

นาฏลีลา : เดือนสามตรงกับเดือนมีนาคม เป็นช่วงต่อระหว่างฤดูหนาวกับฤดูร้อน แล้วฟ้าจะร้องได้อย่างไร

ยายโควิน : มันเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติของก่าฟ้าใน

วันนั้น ถ้านอกเหนือจากวันนั้นแล้ว ฟ้าจะร้องทางทิศไหนก็ไม่มี ความหมาย ซึ่งที่ผ่านมามีฟ้าก็ร้องทุกปีไม่เคยมีปีไหนที่ฟ้าไม่ร้องในวันกำฟ้า ซึ่งอาจจะ เป็นเสียงฟ้าลั่น เสียงร้องมันจะเสียงดังครืน ๆ แต่ไม่ได้เสียงดังคำราม ถ้าไม่สังเกตจริง ๆ ก็จะไม่ไต่ยิน คนที่อยู่ด้วยกันต้องมีคนหนึ่งคนใดไต่ยินเสียงฟ้าร้องมาจากทางทิศหนึ่งทิศใดแน่นอน

นางวลีลา : ปีนี้ไต่ยินเสียงร้องดังมาจากทางทิศไหน

ยายโควิน : ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทำนายว่าเปิดประตูลม ประตูน้ำ

นางวลีลา : . ใครเป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมกำฟ้า

ยายโควิน : ผู้ใหญ่บ้าน แต่ก่อนเรียกว่า “พวนบ้าน” จะมาบอก ว่า วันนั้นไม่ให้ทำอะไรนะ ให้หยุดจนกว่าตะวันจะตกดิน ให้อยู่เฉย ๆ แล้วผู้จะฟังเสียงฟ้าร้อง คือพวนบ้าน คือผู้ที่สืบทอดอาญาบ้านหรือ แก่บ้าน ก็จะไปถามหาคนหูตึงในบ้าน ใครก็ได้ แต่ส่วนมากก็มักจะ ไปถามคนที่หูไม่สู้จะตึง

นางวลีลา : ทำไมต้องไปถามคนหูไม่ตี

ยายโควิน : เป็นเคล็ดนะ ก็ไปถามคนที่หูไม่ค่อยสู้จะตึง ว่า ไต่ยินเสียงฟ้าร้องไหม ถ้าเขาบอกว่าไต่ยิน ให้ถามต่อไปว่าไต่ยินทาง ทิศไหน นี่เป็นการถามถึงเคล็ดของการฟังเสียงฟ้าร้อง เมื่อมีคนตอบ ว่าไต่ยินแล้ว พวนบ้านหรือผู้ใหญ่บ้านหรือผู้นำหมู่บ้านก็จะประกาศ ให้ชาวบ้านทราบวันนั้น ใครทำอะไรอยู่ก็ขอให้หยุดทันที จนกว่า ดวงอาทิตย์จะตกดิน การถือเคล็ดการฟังเสียงฟ้าร้อง ความจริงเป็นการ สอนให้ลูก ๆ หลาน ๆ เป็นคนช่างสังเกต ให้อารมณ์ดี ฟังเสียงฟ้า อากาศ หรือ ภาษาสมัยใหม่เรียกว่าอูดุนิยมวิทยา

นางวลีลา : มีวิธีสังเกตดินฟ้าอากาศอย่างไร

ยายโควิน : ตอนเช้าวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ให้พยายามสังเกตดวง

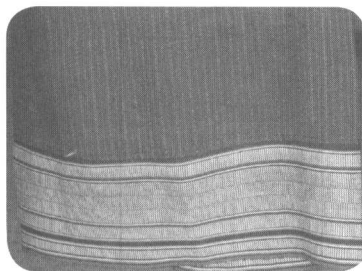
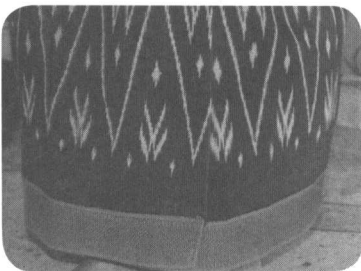
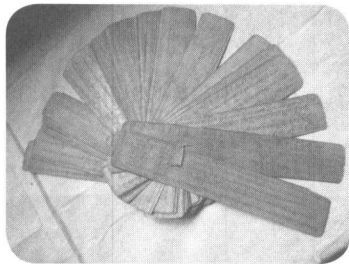
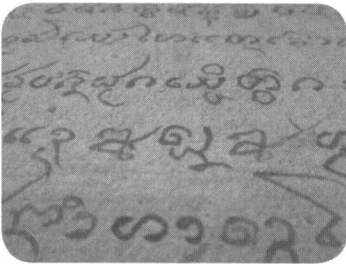
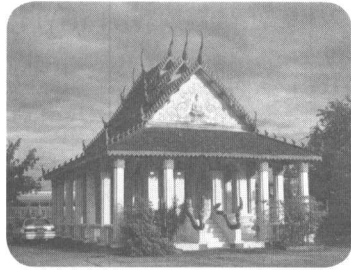
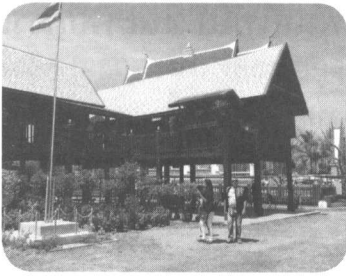
อาทิตย์ในขณะโพล้ขึ้นตรงขอบฟ้าทางทิศตะวันออกนั้นว่ามีก้อนเมฆ
บดบังหรือไม่ ถ้ามีมากจะทำนายว่า ฝนฟ้าจะดี ข้าวปลานาน้ำจะ
อุดมสมบูรณ์ดี เรือกสวนไร่นาจะอุดมสมบูรณ์มาก หรือถ้าก้อนเมฆ
บดบังดวงตะวันเพียงเล็กน้อย ท่านจะทำนายว่า ปีนั้นฝนฟ้าจะไม่ตก
ต้องตามฤดูกาล ต้องทำฝายเพื่อกันน้ำไว้ล่วงหน้า มิฉะนั้นจะไม่มีน้ำ
ทำไร่นา หรือถ้าดวงอาทิตย์ปราศจากก้อนเมฆ จะทำนายว่า ฝนฟ้า
จะมาช้ากว่าปกติ ต้นปีน้ำจะน้อย ปลายปีน้ำจะมาก ระวังข้าวกล้า
จะไม่โตทันน้ำ กลายน้ำช่วงใหญ่จะเสีย หรือถ้าปีใดดวงอาทิตย์มี
ก้อนเมฆลอยวน ทำนายว่าต้นปีน้ำจะมากแต่ปลายปีจะขาดแคลน ให้
เร่งกักเก็บน้ำไว้ นี่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวันกำฟ้า แสดงว่าบรรพบุรุษ
ไทพวนของเราเป็นคนช่างสังเกต เป็นคนรอบคอบ ขอให้ชาวไทพวน
ทุกคนอย่าอยู่ในความประมาท ให้รู้จักเหตุผล รู้จักอดทนรอยคอย
เพราะชาวไทพวนส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรทำไร่นา

นาฏลีลา : มีธรรมชาติอะไร ที่สามารถสังเกตได้อีก

ยายโควิน : ก็มีนะ อย่างเช่นวิธีดูดาวหาง ดูดาวประจำเมือง
ว่ามีความสว่างแค่ไหน

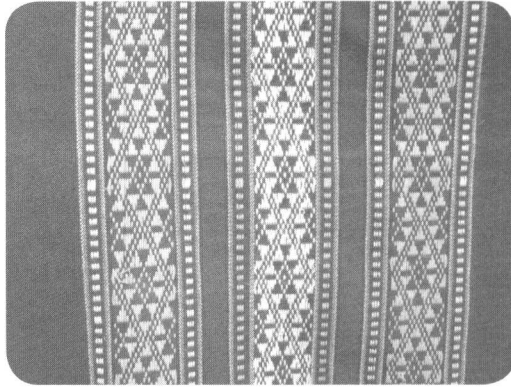
นาฏลีลา : คนสมัยก่อนมีวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างไร

ยายโควิน : ภูมิปัญญาของคนโบราณจะสอนให้เรารู้จักสังเกต
เรียนรู้จากธรรมชาติที่มีอยู่ ซึ่งมีทั้งวิชาดาราศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์
นั่นเอง •

2. ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทลื้อ และพิธีกรรม

เหยา

2.1 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทลื้อ บ้านกุดสะกอย

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นายลือชา วังมนหม่อม อายุ 46 ปี หมู่ที่ 7
ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

ชาติพันธุ์ไทลื้อถือว่าเป็นกลุ่มมองโกลอยด์ตระกูลออสโตรเอเชียติก (มอญ-เขมร) จัดอยู่ในกลุ่มข่า เช่นเดียวกับพวกกะเลิงและพวกแสก ในเอกสารชั้นต้นของไทย เมื่อกล่าวถึงลื้อมักจะเรียกว่า ข่ากระลื้อ มากกว่าเรียกว่า ลื้อ แสดงให้เห็นถึงการแตกแขนงของพวกข่ามากมายหลายพวก รวมทั้งพวกลื้อซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งของข่า คนลื้อในอดีตเรียกตัวเองเป็นบริวารหมายถึงคน ปัจจุบันเรียกว่าลาวเทิง คนไทลื้อ ใช้ภาษาในตระกูลเดียวกับชะแมร์หรือเขมรโบราณ และกวยหรือกวยหรือส่วย

ชาวลื้อในอดีตก่อนการก่อตั้งบ้านกุดสะกอย มี นายพา ฮาดคะตี และนายตา คุดะโค เป็นผู้นำในการเคลื่อนย้ายถิ่นมาจากเมืองมหาชัยกองแก้ว ประเทศสปป.ลาว ข้ามแม่น้ำโขงมาขึ้นที่ท่าน้ำจังหวัดนครพนม ตั้งแต่ พ.ศ. 2450 เนื่องจากเกิดการรบทัพจับศึกสงคราม ชาวลื้อเรียกว่า “เลวบัน” ชาวไทลื้อมีอุปนิสัยรักสงบซื่อตรงไม่ยอมรบอะไรง่าย ๆ และเปลี่ยนใจยาก จึงเดินทางข้ามแม่น้ำโขงแล้วต่างพากันแยกย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอท่าอุเทน อำเภอนาหว้า อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม และในพื้นที่ที่ถือเขาภูพานในบริเวณบ้านสำนแก้ว บ้านคำผักกูด บ้านนาหินกอง ตำบลกกตูม อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งลื้อในแต่ละท้องถิ่นก็มีภาษาพูดที่ต่างออกไป แต่ก็ยังมีลักษณะที่คล้ายกันอยู่บ้าง เนื่องจากยังมีการใช้ภาษาลื้อดั้งเดิมแท้ ๆ เช่น

ภาษาไทย	ภาษาลื้อ	ภาษาเขมร
มือซ้าย	อะเวง	ชะเวง
มือขวา	อะดำ	ชะดำ

ไทโส้บ้านกุดสะกอย ย้ายมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง คือ บ้านโพธิ์ไพศาล (สมัยก่อนเรียกเมืองโพ) เนื่องจากเกิดโรคระบาด (โรคฝีดาษ) ในสมัยที่พระเจ้าโพธิ์ไพศาลหรือพระไพศาลเสนาหูลักษณ์ เป็นเจ้าเมืองกุสุมาลย์ ทำให้ชุมชนบ้านกุดสะกอยขยายตัวมีประชากรเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ทางราชการแยกตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2515 โดยมีผู้ใหญ่บ้านรวมทั้งหมด 4 คน ได้แก่ (1) นายกอง สุวิชาติ พ.ศ. 2515 เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก (2) นายโท ซาลีเสียงพิณ พ.ศ. 2536 (และดำรงตำแหน่งกำนันในเวลาต่อมา) (3) นายหนูเจียม สูงสาย พ.ศ. 2539 (และดำรงตำแหน่งกำนันในเวลาต่อมา) และ (4) นายอาดุล ซาลีเชียงพิณ เมื่อปี พ.ศ. 2552 เป็นผู้ใหญ่บ้านและกำนันตำบลโพธิ์ไพศาลคนปัจจุบัน

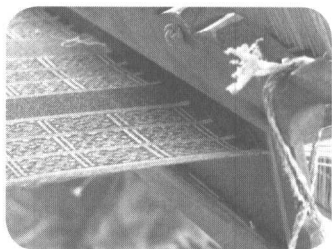
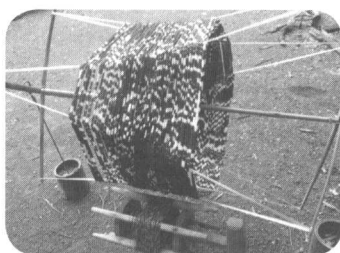
ชาวไทโส้เลือกบริเวณบ้านกุดสะกอยเป็นที่ตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากสถานที่แห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ มีหนองน้ำทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านชาวบ้านเรียกว่า “กุด” และมีสัตว์ป่าลงมากินน้ำอยู่เป็นประจำโดยเฉพาะกระเจง (ชาวบ้านเรียกว่า “จะกอย” ลักษณะเหมือนกวางขนาดเล็กไม่มีเขา หน้าแหลมคล้ายหนู ออกหากินตอนกลางคืน) จึงตั้งชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “บ้านกุดจะกอย” ซึ่งในเวลาต่อ

มาชื่อหมู่บ้านจึงเพี้ยนเป็น “บ้านกุดสะกอย” ปัจจุบันบ้านกุดสะกอย แบ่งออกเป็น 4 คຸ່ມใหญ่ๆ ได้แก่ คຸ່ມเหนือ คຸ່มกลาง คຸ່มใต้พัฒนา และคຸ່มมियाซาว่า(เนื่องจากรัฐบาลไทยกู้ยืมเงินจากประเทศญี่ปุ่น และจัดสรรงบประมาณเพื่อใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน จึงตั้งชื่อคຸ່มว่า คຸ່มมियाซาว่า) มีบ้านเรือนทั้งหมด 259 หลังคาเรือน มีประชากร ทั้งหมด 1,090 คนผู้ชาย 569 คนผู้หญิง 521 คน มีพื้นที่ทั้งหมด 8.5 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือติดกับบ้านนาดี ทิศใต้ติดกับบ้านนิรภัย หรือบ้านหนองเขือก (ชื่อเดิม) ทิศตะวันออกติดกับบ้านคำสว่าง ทิศตะวันตกติดกับบ้านโพธิไพศาล พื้นที่และสภาพของหมู่บ้านเป็นที่ราบสลับดอน มีป่าโปร่งผสมทุ่งนา ดินชั้นบนเป็นดินร่วนปนทราย ดินชั้นล่างเป็นดินเหนียวหรือดินร่วนปนดินเหนียว มีกรวดและดินลูกรัง ปะปนจำนวนมาก มีสีน้ำตาลปนเทา ลักษณะดินมีความเหมาะสมในการเพาะปลูกปานกลาง อาชีพหลักคือการทำนา อาชีพเสริมคือ ทำสวน ทำไร่เลื่อนลอย ปลูกแตง ถั่ว ข้าวโพด (ชาวบ้านเรียก ซาลีหรือสาลี) และทอผ้าลายไทลื้อ มีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหมที่มีลวดลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น มีสถานที่สำคัญคือ วัดบ้านกุดสะกอย และศาลปู่ตาที่ตั้งอยู่หลังวัดโดยมีผู้นำหมู่บ้านขอบูชามาจากบ้านโพธิไพศาล

2.2 แผนที่ของดีชุมชน

ที่หมู่บ้านกุดสะกอย ชุมชนชาติพันธุ์ไทลื้อ มีปราชญ์ชาวบ้านที่หลากหลาย ประกอบด้วย นายตึก จักขวา อายุ 81 ปี และนางบุตรศรี จักขวา อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 3 ปราชญ์ด้านการจักสานกระติบข้าว นายสมศักดิ์ มุงแสน อายุ 59 ปี นางบัวถม มุงแสน อายุ 63 ปี อยู่บ้านเลขที่ 189 และนางโจก โตบุญ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 212

ปราชญ์ด้านการทอผ้า นายประสงค์ ไพราชสูง อายุ 41 ปี อยู่บ้านเลขที่ 135 ปราชญ์ด้านการจักสาน(สานแห,สานเสื่อ) นายเครื่อง ฮาดนารี อายุ 76 ปี อยู่บ้านเลขที่ 214/1 ปราชญ์ด้านดนตรีพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีการละเล่นในอดีตของชาวไทลื้อ เช่น การเล่นหมากเก็บ การเล่นเต็นหนังยาง (เต็นยาง) หมากสะบ้า (ผลไม้ที่เป็นลูกกลมใช้ตีตเหมือนลูกแก้ว ปัจจุบันผลไม้ชนิดนี้ไม่มีแล้ว) เต็นเชือก ลงช่วงเล่นสาว เป็นต้น

2.3 ปฏิทินชุมชนของไทโส้บ้านกุดสะกอย

ประเพณีในสมัยโบราณยังมีบางอย่างที่ยังคงเดิมแต่ที่เปลี่ยนไปก็มีบ้างตามยุคตามสมัยซึ่งประเพณีต่าง ๆ ในอดีต ประกอบด้วย

* เดือน ภาษาโส้เรียกว่า ชัย ช้างขึ้น = ชัยเลาะ

ช้างแรม = ชัยดับ

เดือนอ้าย = ชัยมวย เดือนยี่ = ชัยบาน

เดือน	พิธีกรรม	เดือน	พิธีกรรม
1	บุญกองข้าว	7	บุญเข้าพรรษา
2		8	
3	เลี้ยงผีปู่ตา	9	บุญข้าวประดับดิน
4	เลี้ยงผีเหยา/ผีลางนาม	10	บุญข้าวสาก
5		11	บุญออกพรรษา
6	บุญผ้าป่า	12	เลี้ยงข้าวขึ้นเฒ่า

2.4 เหยา : พิธีกรรมการรักษาสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์

ไทลื้อ

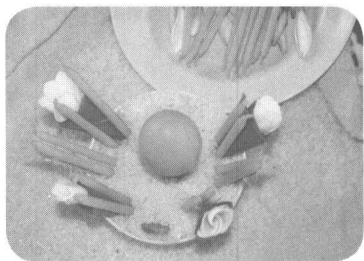

ไทลื้อในอดีตไม่ได้นับถือศาสนา แต่นับถือผีบรรพบุรุษ ผีไร่ ผีนา ผีบ้าน ผีเรือน เมื่อมีคนป่วยก็มีความเชื่อว่าจะเกิดจากการกระทำของผี (ชาวไทลื้อเรียกว่าผีเข้าเจ้าศูนย์) ผู้ทำหน้าที่รักษาคนป่วยคือแม่แก้ว จะถามคนป่วยว่าเขาได้ไปกระทำผิดอะไรมา พร้อมจะบอกถึงวิธีแก้ให้หายป่วย ผู้ป่วยก็จะรับมาปฏิบัติ ผู้ที่ถูกผีเข้าจะต้องเป็นผู้ร่วมประกอบพิธีกรรมกับแม่แก้วเรียกว่า ลูกแก้ว ในปัจจุบันยังคงมีการประกอบพิธีกรรมเหยาในเวลาที่บ้านเกิดการเจ็บป่วย และไปรักษาที่โรงพยาบาลแล้วอาการไม่ดีขึ้น

การประกอบพิธีเหยา แยกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เหยาลงสนาม เหยาคุณ และเหยารักษา คือ

การเหยาลงสนาม ทำในช่วงเดือน 3 ถึงเดือน 5 แต่ถ้าบ้านไหนได้กำหนดเดือนไว้แล้ว ทุก ๆ ปีก็จะถือปฏิบัติในเดือนนั้นตลอดมา ช่วงเวลาการเลือกวันจะขึ้นอยู่กับแม่แก้วเป็นคนเลือก ต้องดูว่าเป็นวันพุธหรือวันจรมหรือวันข้างขึ้นข้างแรม เมื่อกำหนดวันได้แล้ว ก่อนวันงานจะมีการเตรียม นั่นคือพิธีเหยาเปล่า ถือว่าเป็นการเรียนเชิญบอกผีมูลและผีน้ำว่าในวันรุ่งขึ้นจะมีการทำพิธีลงสนาม โดยเชิญผีทั้งหลายมาร่วม ช่วงเวลาในการลงสนาม คือ เริ่มในเวลาแปดโมงเช้าถึงประมาณ 4 โมงเย็นของวันประกอบพิธี แต่ถ้าผีตนใดยังสนุกไม่พอ ก็จะร่ายรำอยู่เช่นนั้นจนกว่าจะพอใจ สังเกตเห็นได้จากแม่แก้วและลูกแก้วจะรำเป็นวงกลม หมายถึง เมื่อผีตนนั้นร่ายรำจนพอใจแล้วก็ออกจากร่างนั้นไป ให้ผีตนใหม่เขาไปสวมร่างเพื่อร่ายรำในพิธีต่อไป พิธีกรรมนี้ถือเป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ(ผีมูล) และผีเร่วอน(ผีน้ำ) เพื่อแสดงถึงความเคารพต่อผี เมื่อเริ่มพิธีชาวบ้านก็สามารถเข้าไปด้วยพิธีได้ เพียงแต่ห้ามจับเครื่องบูชา ตัวแม่แก้วและลูกแก้ว

เหยาคุณ เป็นการเหยาก่อนลงทำนา และเหยาเมื่อนำข้าวขึ้นยุ้งฉางเพื่อเป็นการขอพรให้มีผลผลิตในด้านการเกษตรมากขึ้น และเพื่อให้แคล้วคลาดปลอดภัยในการทำการเกษตร สำหรับเครื่องบูชาในการทำพิธี นอกจากการเหยาลงสนามยังมีเครื่องมืออุปกรณ์ทำมาหากิน แต่เมื่อเวลานำสิ่งเหล่านี้เข้าร่วมพิธีต้องคว่าอุปกรณ์เหล่านั้นไว้เหยารักษา เป็นการเหยาเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย ที่เกิดจากการกระทำของผีเท่านั้น ก่อนการรักษาจะมีการเหยาเสียสยหาย เพื่อให้รู้ว่าอาการเจ็บป่วยนั้นเกิดจากการกระทำของผีหรือไม่ ถ้าเกิดจากการกระทำของผี ก็จะมีการรักษาโดยวิธีการเหยาต่อไป

เครื่องคายที่ใช้ในการทยา

สำหรับเครื่องคายที่ใช้ในการเหยา เป็นสิ่งที่ฝึบอกให้จัดหา ว่าต้องมีประกอบด้วยสิ่งใดบ้าง และต้องจัดตามรูปแบบที่ฝึบอก เมื่อถึงวันพระผู้ที่เป็นหมอเหยาหรือแม่แก้วต้องทำพิธีบูชาผี ถ้าสึมก็ห้าม ทักท้วง และให้จัดพิธีในวันพระถัดไปแทน เครื่องคาย ประกอบด้วย ข้าวสารขาว นำมาเพื่อการเสี่ยงทาย ถ้าผลทำนายออกมาไม่ดี ข้าวสาร จะเปลี่ยนสีเป็นดำ ๆ คล้ำ ๆ

ดอกสึลาวตี ใช้ในการเสี่ยงทายได้เช่นกัน แต่ถ้าขาดดอกสึลาวตีพิธีก็ไม่สามารรถเริ่มได้ แต่ถ้าดอกสึลาวตีไม่มากพอก็สามารถใช้ดอก อื่นแทนได้ เช่น ดอกกระดังงา ดอกรัก ดอกเฟื่องฟ้า ดอกฝ้าย ดอก คุณเณ สาเหตุที่ดอกสึลาวตีสำคัญที่สุด เนื่องมาจากความขาวบริสุทธิ์ และหาง่าย ประกอบกับเป็นดอกไม้ประจำเมืองลาวด้วย

เหล้า เดิมใช้เหล้าสาโทกลั่นเพราะถือว่าเป็นน้ำที่ดีที่สุดและ บริสุทธิ์ ปัจจุบันนิยมใช้เหล้าขาวเพราะหาง่าย

น้ำสึม ในอดีตใช้น้ำเปล่า แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงไป ตามยุคสมัย จึงต้องเปลี่ยนมาใช้น้ำสึม เพราะมีสีสวย และเป็นมงคล ถ้าหากจะใช้น้ำอัดลงสีอื่นแทนไม่ได้ เพราะสีไม่เป็นมงคลช้ต่อพิธี

ผ้าแดง เนื่องจากสมัยก่อนมีการย้อมด้วยคั้งและฝาง ถือว่า เป็นผ้ามงคล

บุหรี หมาก ในอดีตมีการต้อนรับกันด้วยยาสูบและคำหมาก ถ้าเจ้าบ้านไม่จัดหามาให้แขกได้กินหมากหรือสูบบุหรี ถือว่าไม่ให้ เกียรติกันและจะเกิดการบาดหมางใจกัน

หมอน แต่ก่อนใช้ขนไม้ เนื่องจากหมอนเป็นเครื่องนอนใช้ รองศีรษะ

เงิน คายของแต่ละคนจะมีเงินจำนวนมากหรือน้อยแตกต่างกันออกไป

ดาบ ใช้เพื่อตัดขวัญสิ่งที่ไม่ดี และเป็นการใช้ข่มผีไม่ให้เข้าสิง
ร่างของคน

ไสยศิลป์ ใช้ในการเสียดาย

2.5 “เหยา” ชาวไทลื้อ รักษาสุขภาพจะได้จริงหรือ ?

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นางวาสนา บัวศรี ครูโรงเรียนบ้านกุด
สะกอย ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

นางวลีลา : พิธีกรรมเหยาคืออะไร

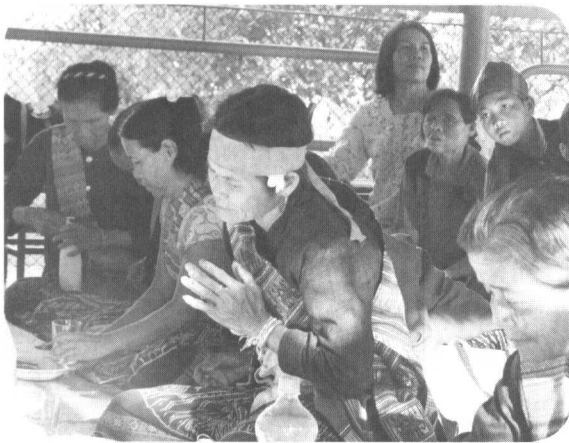
วาสนา : คือพิธีกรรมการรักษาคนป่วย เมื่อไปโรงพยาบาล
แล้วไม่ดีขึ้น ก็ทำพิธีรักษาคนป่วยขึ้นในบ้านเรือน เรียกว่าการเหยา

นางวลีลา : การเหยาบอกถึงความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องอะไร

วาสนา : มีความเชื่อว่าสาเหตุความเจ็บป่วยของคน เกิดจากการทำ
ผิดต่อผี มีการรักษาโดยการเหยา แต่บางคนถูกผีเข้าสิงอย่างกะทันหัน
แล้วบอกว่าให้ไปรักษาคนนั้นคนนั้นนะ คนป่วยจะทดลองว่าถ้าดีก็จะไป
รักษา ถ้าหายจริง ๆ ก็จะไปรักษา แล้วก็ตั้งค้ายหรือเครื่องบูชาสักการะ
ผีหมอที่สิ่งจะบอกเลยว่ากายของใคร จำนวนเท่าไรหรือผีหมอจะบอก
เลย ในเครื่องบูชาให้เตรียมดอกไม้สีขาว เช่น ดอกจำปาหรือสีลาวดี

ดอกกระดังงา หรือดอกรำเพย ซึ่งเป็นสีเหลือง เป็นต้น ผีหมอทำการเสี้ยงทาย เวลาเหยาเสี้ยงทายว่า คนป่วยนี้ผีดตรงไหน ละเมิดตรงไหน สมมุติว่า ผิดผีนเขาจะเสี้ยงทายว่าจะนำสิ่งของอะไรไปเช่นไหว้สักการะและตามที่ได้บนบานไว้ เช่นหมูหรือเหล้าไก่ไก่ ส่วนมากจะเป็นไก่ และหมูดำ แล้วผีหมอจะนัดเวลาว่าให้หายป่วยภายใน 7 วัน เมื่อหายป่วยแล้วให้ไปเช่นไหว้ตามที่ไดบนบานไว้

นาฏลีลา : เครื่องบูชาสักการะหรือเครื่องแต่งกายแต่ละอย่างนำมาเพื่ออะไร แต่ละอย่างบอกถึงอะไร เช่น ข้าวสารเจ้า ทำไมต้องเป็นข้าวสารเจ้า เป็นข้าวสารเหนียวได้ไหม หรือข้าวเหนียวดำหรือข้าวกำได้ไหม?

วาสนา : ข้าวเหนียวดำหรือข้าวกำไม่ได้เลย ต้องเป็นข้าวขาวเท่านั้น เพราะเป็นการเลี้ยงผีเลี้ยงเจ้า ดอกไม้ที่ใช้ก็ต้องเป็นสีขาว ถือว่าเป็นสีที่บริสุทธิ์ เพราะจะนำเสี้ยงทายด้วยใจ คือถ้าไม่ดีข้าวขาวจะออกเป็นสีแดงหรือสีคล้ำ ๆ

นางวลีลา : เห็นเวลาผีหมอมหรือแม่แก้วเสียงทายเป็นได้ ก็จะมี
จิบเหล้าตลอด หมายถึงอะไร

วาสนา : จิบเหล้าหมายถึงบอกผี ครอบผี แสดงว่าผียังกิน
ไม่อิ่ม เห็นไหมพี่จิบเอาๆ พี่ทำหน้าที่แทนคุณโชน คือเป็นเจ้าบ้าน
ณ ตรงที่ประกอบพิธีกรรมเหยา

นางวลีลา : เห็นแม่แก้วตั้งไข่แล้วมันไม่นิ่ง เพราะอะไร

วาสนา : แสดงว่าผีไม่ยอมใจ ไม่พอใจก็ไม่ทำให้ ล่ามก็ต้อง
ปลอบประโลมให้ยอมรับ อย่างที่เราสวดการประกอบพิธีกรรมเหยา
พี่บอกว่า โอยขอเถอะทำให้พวกเราดูหน่อยเถอะ บอกเจ้าที่เจ้าทาง
ตรงนี้ว่า อย่าไปขัดขวาง ปลอ่ยให้ผีหมอมหรือแม่แก้วทำไปโดยสะดวก
ถ้าไข่ตั้งไม่ได้ก็ต้องเอาใจผี

นางวลีลา : ถ้าไม่ดื่มเหล้า ดื่มเฉพาะน้ำได้ไหม

วาสนา : ไม่ได้ค่ะเพราะผีบางเจ้าบางองค์ท่านชอบเหล้า
ต้องมีเหล้าขาวเสมอขาดไม่ได้ เพราะสมัยก่อนคือเหล้าที่กลั่นจนได้
น้ำบริสุทธิ์ ถือว่าเป็นของดีและหายาก ไม่มีใครหาหาดื่มกินได้ง่ายๆ

นางวลีลา : แต่ก่อนโน้นมีเหล้าขาวด้วยหรือ

วาสนา : ไม่มีหรอก มีแต่เหล้าหมัก เหล้าต้ม เหล้าสาโท หรือ
เหล้าเถื่อนในสมัยนี้ กรอกใส่ขวด ภาษาโล้เรียกว่า โป่งยี

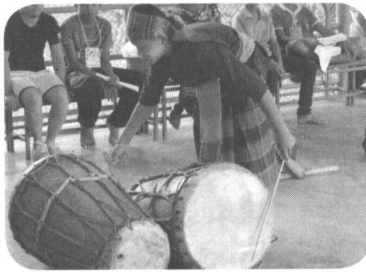
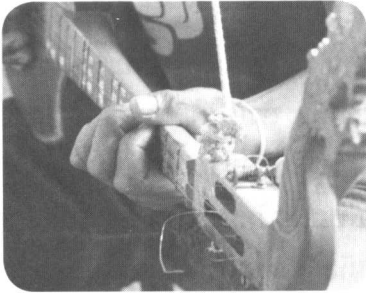
นางวลีลา : สมัยก่อนใช้น้ำอะไร

วาสนา : ใช้น้ำธรรมดา ก็ขยับตามสมัย

นางวลีลา : แสดงว่าสามารถใช้ได้ทุกน้ำใช่ไหม

วาสนา : ส่วนมากจะใช้สีส้มหรือสีขาว เพราะสีมันสวยเป็น
มงคล น้ำสีดำ สีแดง สีเขียวไม่ใช่เพราะไม่เป็นมงคล

นางวลีลา : แล้วดอกไม้ในพิธีเหยา นอกจากดอกจำปาแล้ว
มีดอกอะไรที่ใช้แทนกันได้

वासना : ใช้ดอกรัก ดอกกระดังงา ดอกกระดาดหรือดอก
เฟื่องฟ้า ดอกฝ้าย ก็ได้ เพราะเจ้าพวกน้ำมันจะเป็นสีแดงสีขาว
สีเหลือง เขาจะร้อยเป็นพวง ถ้าไม่มีจริง ๆ จะใช้ดอกจาน(ทองกวาว)
ดอกคูณแทน แต่ที่ขาดไม่ได้คือดอกจำปาขาว ถ้าไม่มีก็ประกอบพิธี
ไม่ได้ ใช้สักดอกสองดอกก็ได้ ถ้าไม่พอค่อยใช้ดอกอื่นเสริม

นาฏลีลา : แล้วทำไมต้องเป็นดอกจำปาหรือสีลาวตี

वासना : บรรพบุรุษได้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมา เพราะว่าสัญลักษณ์
ของประเทศลาวคือดอกจำปา อีกอย่างคือดอกจำปาในขณะที่ยอดดอกตูม
จะสวยงามคล้ายนิ้วมือไม่เป็นขยุขนไม่ระคายเคือง ถ้าร้อยเป็นพวง
มาลัยใช้สวมคอก็จะหอมเย็น

นาฏลีลา : เห็นมีหมาก พลุ บุหรี่หรือยาสูบ บอกถึงอะไร

वासना : แสดงถึงว่า สมัยก่อนสมัยโบราณ ถ้าใครมาเยี่ยม

ให้จับหมากจีบพลูเป็นการต้อนรับ อันนี้ก็เหมือนกัน ปกติผีเหมาจะจับหมากจีบพลูก่อนนะ มาถึงแล้วกินหมากพลู แม่หมอกับแม่หมอไปหากันนะ ท่านจะนำหมากให้กันกินก่อนนะ ถ้าไม่ได้กินหมากจะโกรธสมัยก่อนมาบ้านมาเรือนก็เตรียมหมากพลูไว้ต้อนรับ น้ำ ยา ไม่ได้ขาดสมัยพ่อขุนรามคำแหงก็เหมือนกัน ไปพบปะกันมีการจับหมากจีบพลูให้กัน ถ้าไม่มีให้แสดงว่าบ้านนั้นขี้เหนียวและไม่ให้เกียรติ ไม่ต้อนรับพอคนนั้นกลับถึงบ้านก็จะโกรธ

นางวลีลา : ดาบ มีไว้เพื่อทำอะไร

วาสนา : ดาบคืออาวุธป้องกันตัว คือ นำมาใช้ในการตัดขวัญตัดสิ่งที่ไม่ดีที่ตัดออกและเป็นอาวุธประจำกายใช้ข่มผีไว้

นางวลีลา : สังเกตดู แม่แก้วหรือลูกแก้วบางคนใช้หมอนชนิดบางคนก็ใช้ถาดรอง

วาสนา : เวลาประกบพีธีแขงสนามหรือลงสนามเขาวางบนพื้นไม้กระดานเลย ไม่ได้ใช้หมอนรอง มันต่างกันตรงที่ฝีชอบ หมอนเป็นตัวรองรับทำให้มันสูงขึ้น หมายความว่าหมอนมันเป็นสิ่งที่เหนือหัวเราอยู่แล้ว และถ้าสังเกตแม่หม้ออีกคนแกไม่ได้ตั้งบนหมอน แต่จะนำดอกไม้ใส่ตั้งบนถาดเลยพร้อมกับขันข้าวสาร

นางวลีลา : รูปแบบการจัดถาดสักการะ ฝีบอกมาใช้ใหม่ว่าให้ทำอย่างนั้นอย่างนี้

วาสนา : ฝีบอกกับแม่แก้ว-ลูกแก้วเองว่าเครื่องบูชาสักการะหรือเครื่องคายเป็นแต่ละคน มีอะไรบ้าง จัดมั่ว ๆ ไม่ได้นะ ต้องจัดตามที่มีต้องการ แต่โดยหลัก ๆ จะใช้ไข่เป็นหลัก ไข่มีความสำคัญตรงที่ว่าใช้ในการเสี่ยงทาย ไข่สด ๆ นะ ตอกออกมามันจะมีจุดดำ ๆ อยู่ข้างใน เวลาเขาตอกแต่ก่อน เดียวนี้ไม่ค่อยดูไข่แต่จะใช้เป็นตัวสื่อระหว่างคนกับผี ถ้าไข่เน่าเรารู้ได้เลยว่าคนไปรักษานั้นตายแน่นอน คือไข่ ใช้สื่อถึงผีแล้วก็เสี่ยงทาย ถ้าเสี่ยงทายจะมีการนำไข่ไปวางไว้บนปลายดาบ แต่ถ้าทำกันจริง ๆ จะเป็นการปลุกผีด้วย

นางวลีลา : เหยาผีมูล จะเหยากี่ครั้ง

วาสนา : เหยา 3 ครั้ง คือ เหยาลงสนามช่วงเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ เหยาคุณ คือเลี้ยงผีก่อน ช่วงเดือน 6 และเหยานำข้าวขึ้นเก็บในยุ้งฉาง(เล่าข้าว)ในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน

นางวลีลา : แล้วผีที่มา เป็นผีบรรพบุรุษ หรือเป็นผีทางไหน

วาสนา : ผีที่มาสามารถมาได้ทั้งหมด ไม่จำกัดเฉพาะผีบรรพบุรุษ

นางวลีลา : ชื่อผีมีผีอะไรบ้าง

วาสนา : ผีบรรพบุรุษ (ผีมูล) ผีนา ผีป่า ผีเขา สมมุติว่าเจ้า

เป็นแม่หมอนะ เหล้าขาวขวดหนึ่ง กินเข้าไปไม่ได้รู้สึกอะไรเลย เป็นเรื่องแปลก แม่หมอบางคนเอาน้ำมุดเข้าไปในอ่างพริกจนหน้าแดงไปหมด แต่ไม่มีอาการแสบ ซึ่งโดยคนปกติจะแสบ แคใส่ชนิดเดียวมันกะแสบ

นาฏลีลา : มีเดินลุยไฟด้วย

वासना : มีายสอน เดินลุยไฟ แกเป็นผีผู้ชาย ชอบที่จะเล่นไฟ

นาฏลีลา : เป็นการเสี่ยงทายใช่ไหม

वासना : ไม่ใช่ ลุยไฟเฉพาะช่วงพิธีเหยาลงสนาม แกต้องเล่นไฟด้วย ไม่เล่นไม่ได้ ถ้าไม่ลุยไฟจะถือว่าการประกอบพิธีกรรมไม่แล้วเสร็จ

นาฏลีลา : มีเล่นอะไรบ้างนะ นอกจากเล่นไฟแล้ว

वासना : สูดบุหรีไฟข้างในเป็นพริก หรือเอาน้ำจุ่มน้ำพริกล้างหน้าทีเรียกว่า น้ำสาบาน

นาฏลีลา : บุหรีไฟเป็นยังไง

वासना : นำลูกพริกแห้งเผาไฟแล้วสูดดูเอาควันแทนยาเส้น

นาฏลีลา : ทำอย่างนี้คือตอนลงสนามอย่างเดียว

वासना : ใช่ ลงสนามช่วงเดือน 3 กับช่วงเดือน 4 เพราะทุกคนมีผีอยู่แล้วนะ แต่ในละครไม่เหมือนกันนะ บางคนก็เล่นน้ำแล้วแต่ผีบรรพบุรุษ บางคนก็เป็นทหารใส่ชุดทหาร เป็นพยาบาลใส่ชุดพยาบาล ผีตาบอดพอได้จูงไปนะ ผีตายไปอายุร้อยปีมีไม้เท้าค้ำเดินไป ถ้าผีบ้าก็ทำเป็นบ้าเลยนะ ผีใบ้ก็ไม่พูดกับใคร ผีเหล่านี้เรียกว่าสัมภเวสี ที่ตายแล้วไม่มีที่อยู่ ไม่มีที่สิงสถิต ผีบรรพบุรุษเรียกว่าผีมูล ผีสัมภเวสีเรียกว่าผีน้ำ ผีป่า ผีดง อาศัยตามป่าตามดง แต่ต้องการมาอยู่กับคน

นาฏลีลา : ยายสอน รักษาได้ไหม หรือต้องลง(แข่ง)สนามอย่างเดียว

วาสนา : ยายสอนถือว่าเป็นลูกแก้ว จะรักษาได้ต้องได้รับอนุญาตจากผีเสียก่อน

นางวลีลา : แล้วแกเคยรักษาใครบ้าง

วาสนา : ไม่เคย เพราะยังไม่ได้รับอนุญาตจากผี วิชายังไม่เก่งพอ จิตยังไม่แกร่งกล้าพอ

นางวลีลา : ผีที่มาสิงร่างต้องมาสิงร่างคนเดิมตลอดไหม

วาสนา : คนเดิม และจะเพิ่มขึ้นอีกตอนลงสนาม บางคนมีผีเข้ามาสิงร่าง 3-4 ตน ใครเก่งจริงลงก่อน จะเห็นลงเป็นรอบ ๆ ใครแน่ก็มาก่อน รอบแรกเป็นผีตาบอด รอบสองเป็นผีขาหัก บางคน 5 ผี ก็ 5 รอบ ผีทั่วไปลงสนามช่วงเดือน 4-5 ช่วงดอกจิก(เต็งรัง)บาน ช่วงนั้นดอกไม้มีเยอะ เห็นดอกไม้แล้วรู้สึกสว่างอยู่ในใจ

นางวลีลา : เหยา มีกี่ประเภท

วาสนา : มี 3 ประเภท หนึ่ง คือการเหยา รักษา สองคือเหยา แข่งสนามหรือลงสนาม คือ เหยาเพื่อกินเลี้ยง อีกอย่างคือ เหยาคุณของผีมูล แต่ก่อนนะก่อนลงนาจะเซ่นด้วยควาย 1 ตัว แล้วเขาจะเหยา 3 มื้อ 3 คืน จนควายตัวนั้นตายคาหลักก็เหมือนกับทิ้งบั้ง แต่เดิมเคยเซ่นไหว้ผีด้วยวัวหรือควาย จะเหยาอยู่จนกว่าควายจะตาย จึงแร่เนื้อแบ่งกันกินในที่ตรงนั้น

นางวลีลา : กินดิบหรือเปล่า

วาสนา : กินดิบ กินสุก ต้ม แกง แล้วแต่ให้กินให้หมดตรงนั้น แต่ต้องให้ควายตายก่อนนะ

นางวลีลา : ควายตายด้วยสาเหตุอะไร

วาสนา : แต่ก่อน ก็ผูกอยู่หลักเดียว ตายอยู่หลักเดียว น้ำไม่ ได้กิน วันที่ 3 มันก็ต้องตาย น้ำตาควายมันก็จะไหลย่อย ยายทวด

เล่าให้ฟังว่า ทำไมต้องเรียกว่า “จะกุล” กุล หมายถึงลิ้นท่า หมดท่า แล้ว ควายนี้เค้าก็ต้องเสี่ยงก่อนว่าจะเอาตัวไหนนั่นคือผีมูลนะ ต่อมา ช่วงหลังนำเนื้อที่ฆ่าแหละแล้วมาทำพิธี ปัจจุบันผู้นำรุ่นนั้นตายไปลูกหลานรุ่นต่อมาก็ไม่รู้จัก เพราะไม่ทำอย่างนั้นอีกแล้ว

นาฏลีลา : เหยาลงสนามคืออะไร

วาสนา : เพื่อเป็นการแสดงความยกย่องนับถือผู้นำทาง พิธีกรรมเหย่าผีหรือแม่แก้ว โดยลูกแก้วหรือลูกศิษย์หรือลูกแก้ว ทุกคนมาชุมนุม เลี้ยงสังสรรค์พบปะกันทุกรุ่นเหมือนกับเป็นงานเลี้ยงรุ่น และแม่แก้วแต่ละคนจะมาเหยาลงสนาม

นาฏลีลา : เหยาลงสนาม เรียกอีกชื่อหนึ่งว่าอย่างไร

วาสนา : เรียกเหย่าแข่งสนาม หรือเหย่าผีมูลผีบรรพบุรุษ

นาฏลีลา : วิธีการกำหนดวันทำพิธี

วาสนา : กำหนดวันแล้วก็บอก สมมุติว่าวันนี้เป็นวันลงสนาม แม่แก้ววาสนาก็จะไปบอกลูกแก้วทุกคนเลย ว่าเป็นวันไหน เช่น กำหนดวันขึ้น 5 ค่ำเดือน 3 นะ หรือ 10 ค่ำเดือน 4 กำหนดว่าไปเป็นวันนั้นวันนี้ ทุกคนก็จะร้อยดอกจำปาเป็นพวงไปเลย สมมุติว่าแม่แก้ววาสนามีลูกแก้วอยู่ 10 คน ก็ต้องไปกันทั้งหมด 10 คน

นางวลีลา : ผู้กำหนดวันลงสนามนี้เป็นคนทรง หรือว่าเป็นผี

วาสนา : แม่แก้วเป็นผู้กำหนด ไม่ใช่ผีกำหนด เช่นกำหนดเดือน 4 ก็ต้องหาวันดีภายในเดือน 4 ถ้าเคยลงเดือน 4 ก็ต้องลงเดือน 4 ดูว่าเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรม วันฟูหรือวันจม ส่วนมากจะเลือกวันฟู เพราะเป็นวันดี ทำตามฤกษ์งามยามดีที่กำหนดไว้ ซึ่งในแต่ละเดือนจะมีทั้งวันดีวันจม แต่จะไม่เลือกวันจมเพราะถือว่าเป็นวันอัปมงคลทำอะไรก็ไม่เจริญ

นางวลีลา : เหยาลงสนาม ทำกี่วัน

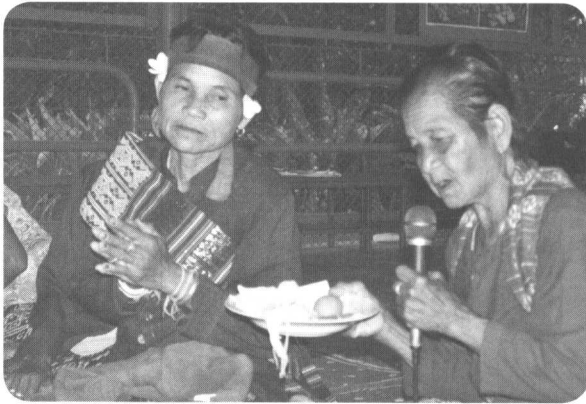
วาสนา : สองวัน

นางวลีลา : ทำอย่างไรบ้าง

วาสนา : วันแรก จะเหยาป่าวหมายถึงเชิญ ป่าวประกาศให้รู้ว่าจะทำพิธีกันแล้วนะ เชิญผีทั้งหลายมาร่วม อยู่ทิศไหนให้มาร่วมทั้งหมด บรรดาผีใครอยากกินเลี้ยงให้มา สมมุติว่าพรุ่งนี้จะมีการเหยาเปล่ามีการกินเลี้ยง วันนี้เหยาเปล่าบอกให้มา เปรียบเทียบกับการทำบุญที่ตั้งกองบุญนะ จะมาไม่มากก็ได้ แต่ว่าเชิญแล้วไง ผีจะมาทรงก็มาได้ เขาเรียกเหยาเปล่า ผีปมีญาติก็มาได้ แล้วแต่ความสมัครใจคือเป่าประกาศนั่นแหละ

นางวลีลา : ทำช่วงเวลาไหน

วาสนา : วันแรกเริ่มตั้งแต่เช้าตรู่ ตอนเช้าเตรียมเครื่องบูชา ลักการะ เหยาเริ่มตอนบ่ายหลังจากกินข้าวเที่ยง ใช้เวลาประมาณ 2 ถึง 3 ชั่วโมง ในวันที่ 2 ก็เริ่มเช้าแปดโมงถึงเที่ยง แล้วพักกินข้าว บางคนมีผีหลายตัว ต้องรำต้องร้องวนเป็นวงเป็นลิบเป็นยี่สิบรอบ ต่อช่วงบ่ายอีกจนค่ำประมาณ 4 โมง ผีบางเจ้าไม่เสร็จก็ร่าอยู่นั้นแหละ ผีบางตัวเล่นไม่เลิก เล่นไม่หนำใจก็ร่าอยู่นั้นแหละ จนเมื่อยจนล้าไปหมด

นาฏลีลา : ผีมาชุมนุมกันมีผีอะไรบ้าง

วาสนา : ผีตำรวจ ผีทหาร ผีพยาบาล ก็ใส่ชุดพยาบาล

นาฏลีลา : เอาชุดมาจากไหน

วาสนา : สั่งซื้อมาเลย หรือให้สามีหาชุดให้สวมใส่ ถ้าสามีไม่หาให้ก็ผิดอีก

นาฏลีลา : ถ้าไม่ทำตาม ผลจะเป็นยังไง

วาสนา : สมมุติว่าวันนี้จะลงสนาม แต่ไม่เห็นสามีมาร่วมงาน จะนั่งร้องไห้ไม่ทำอะไรเลย ร้องไห้อย่างเดียว แม่แก้วจะถามว่าเป็นอะไร ก็ไม่พูดไม่จาเอาแต่ร้องไห้ จนกว่าสามีมานั่งกินเหล้าด้วย ถ้าสามีไม่ได้กินเหล้าที่เมียฝืนให้ ก็จะมีนั่งกอดพันอยู่นั้นแหละ

นาฏลีลา : เหยาคุณ คืออะไร

วาสนา : พิธีเหยาคุณ คือก่อนนฤดูทำนาต้องเลี้ยงผี จะเหยาทุกปีช่วงเดือนหก เวลาลงไร่ลงนาอย่าให้เจ็บเท้า และเหยาอีกครั้งช่วงนำข้าวเปลือกขึ้นเก็บในยุ้งฉาง เหยากินข้าวใหม่และต้องทำข้าวเฒ่าไปเลี้ยงผีอีก

นางวลีลา : ขั้นตอนการทำเหยาคูณมีอย่างไร

วาสนา : การแต่งกาย มี ชั้นโศกหway ผ้าขาว 1 ผืน ข้าวสาร แล้วก็ถ้ายใส่ข้าวสารไว้ตั้งหลอดไม้ไผ่ไว้ตรงกลางถ้ายข้าวสารเพื่อนำไขไปตั้ง แต่บางคนก็ไม่ใช้หลอดไม้ไผ่เลย นอกจากนี้ก็มีพัดเล็ก ๆ สานจากไม้ไผ่สาน ผ้าแดงสำหรับพันรอบศีรษะ มีตาบ มีดอกไม้คือกัน และอย่างอื่นเหมือนกัน

นางวลีลา : มีรูปด้วย

วาสนา : รูปจะใช้ในงานศพ ศพกับผีไม่เหมือนกัน ศพจะมีพระร่วม แต่เหยาไม่มีพระมีแต่ผี

นางวลีลา : มีอะไรอีก

วาสนา : มีเครื่องมือเครื่องใช้ในช่วงฤดูทำนาไปด้วย เช่น ข้องใส่ปลา กะหยั่ง(ตะกร้าไม่มีวง) เหล้าไห ไก่ตัว แห เป็นต้น

นางวลีลา : ในพิธีเหยาคูณ คนหนึ่งสามารถเหยาได้กี่ผี

วาสนา : ได้หมดเลย ทั้งผีมูลและผีน้ำ

นางวลีลา : แล้วพิธีเริ่มเมื่อไหร่

วาสนา : หลังกินข้าวเช้า ประมาณหนึ่งชั่วโมง

นางวลีลา : มีการตั้งไข่เหมือนกับเหยาลงสนามด้วยไหม

วาสนา : ตั้งพิธีกรรมเหมือนกัน จะแตกต่างเฉพาะการแต่งเครื่องกาย และเวลาในการทำพิธีต้องทำในช่วงเช้า และต้องนำอุปกรณ์ทำมาหากินมาร่วมด้วย

นางวลีลา : ทำไมต้องเงินจำนวน 4 บาท 5 บาท

วาสนา : แม่แก้วระบุนมา ผีระบุนมา ส่วนมากผีมูลจะลงด้วยเลขคู่ แต่ก่อนใช้สวดงค์แดงที่มีรูตรงกลาง ผีมูลเขาสามารถทำให้เงินติดมาอยู่ในมือโดยไม่ได้มีกาวมาติด สมัยนี้มองว่าเป็นการเล่นกลกัน

แต่พี่เชื่อว่าพี่เป็นคนทำ แล้วเหยียบไฟ ไฟมอด เท้าไม่เป็นอะไรเลย แล้วเขาใช้ไม้จิกนะ ไม้เนื้อแข็ง ยายสอนนะเล่น สมัยนี้ยังทำอยู่

นาฏลีลา : สถานที่ประกอบพิธีกรรม

วาสนา : ใช้ลานหน้าบ้าน แต่ก่อนจะใช้สนามบ้านแม่แก้ว แม่แก้วอยู่ที่ไหนก็ใช้ที่นั่น แต่ถ้าลานบ้านของแม่แก้วแคบ ก็เปลี่ยนเป็นลานบ้านกว้าง ๆ ของลูกแก้วก็ได้

นาฏลีลา : มาทำที่สนามโรงเรียนได้ไหม

วาสนา : ไม่ได้เลยถ้าโรงเรียนไม่อนุญาต ส่วนมากครูในโรงเรียนไม่ได้เป็นลูกแก้ว เพราะฉะนั้นโรงเรียนจะไม่อนุญาต

นาฏลีลา : ใช้บริเวณไหนได้อีก

วาสนา : ที่สาธารณะของหมู่บ้านได้ แต่จะทำในบริเวณบ้านไม่ได้ เพราะผีจะเข้าสิงเจ้าของเรือน

นาฏลีลา : เขยามูลต้องทำทุกหลังคาเรือนเลยใช่ไหม

วาสนา : ทำเฉพาะเรือนที่เป็นแม่แก้ว

นาฏลีลา : แต่การเขยาลงสนามคือทุกคนในหมู่บ้านต้องไปรวมกันใช่ไหม

วาสนา : ถ้าแม่แก้วเชิญต้องไป ถ้าไม่ไปถือว่าไม่ให้เกียรติ แต่ถ้าไปไม่ได้จริงๆ ก็ช่วยเป็นเงิน เป็นเครื่องต้ม ถ้าเราไม่ไปเขาจะเกียดเรา แต่ถ้าไปไม่ได้จริงก็ให้คนในบ้านไปแทน

นาฏลีลา : ถ้าเป็นชาวบ้านก็สามารถเข้าไปร่วมได้

วาสนา : ได้

นาฏลีลา : ให้คนทั่วไปเข้าไปร่วมพิธีได้ไหม

วาสนา : ได้ เขารำฟ้อนได้ เปิดเสรีเลยวันนั้น ใครอยากมากินกันได้ ขออย่างเดียวอย่าไปโดนขันดอกไม้เข้า เพราะทำให้หมอมืดผีไปด้วย

นางวลีลา : เวลาแม่แก้วตายไป มีคนสืบทอดหรือไม่

วาสนา : ไม่มีเพราะจะนำของทุกอย่างไปเผาแม่แก้วด้วย ไม่มี
การสืบทอดและผีที่แม่แก้วคนนั้นนับถือก็จะตายไปด้วย

นางวลีลา : หอมเหยา ท่านมีหลักปฏิบัติตัวอย่างไร

วาสนา : แม่หอมทุกคนจะมีเส้าหิ้งพระ พุดง่าย ๆ คือมีศาล
พระภูมิประจำผี แต่หอมจะนิยมใช้ปี่บดตอกใส่กับต้นเส้า แต่งชั้น
ดอกไม้มาบูชาผีอยู่นอกบ้านข้าง ๆ กับตัวเรือน ถ้าอยู่ในบ้านจะมีหิ้ง
คือหิ้งพระ บูชาด้วยชั้นดอกไม้ ห้องพระกับห้องผีไม่ได้อยู่ด้วยกัน
ไม่เช่นนั้นไฟจะไหม้เรือน เพราะพระจะไปคุ้มผีเรือน ต้องไปเช่นไหว้ทุก
วันพระ โดยใช้ชั้น 5 หรือชั้น 8 มีน้ำครึ่งแก้ว คำหมาก คำพลู ยาสูบ
ไม่มีเหล้า หมายถึงหอมเหยาจะครอบผี บอกผีมากิน

นางวลีลา : มีข้อห้ามไหม (คะลำ)

วาสนา : ห้ามกินเนื้อ 10 อย่าง คือ เสือ ช้าง ม้า งู หมา
ปลาไหล คน เต่า ลิง โค

นางวลีลา : อันนี้คือบูชาผีน้ำทุกวันพระ

วาสนา : ทั้งผีน้ำ ผีมูล

นางวลีลา : บูชาช่วงไหน

วาสนา : ตอนหัวค่ำใกล้ ๆ ตะวันตกดิน ถ้าลืมบูชาในวันนั้น
ห้ามพูดอีก เพราะจะทำให้มีอันเป็นไป ทำให้เจ็บป่วยหรืออยู่ไม่เป็นสุข
เมื่อถึงวันพระอีกครั้งค่อยทำกันใหม่

นางวลีลา : การเหยา มีเหยา รักษา เหยา ลงสนาม เหยา คุณ
แล้วมีเหยาอะไรอีก

วาสนา : ก็แค่นั้น จุดประสงค์หลักแค่นั้น แต่โดยหลักแล้ว
เค้าจะไม่ทำพิธีเหยาเล่น ๆ เค้าจะไม่ทำให้ ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ แต่ที่

ทำเมื่อวานให้พวกเด็กเยาวชนดูกัน ก็เพราะขัดไม้ไม่ได้ จริงๆ แล้วเค้าจะไม่ทำนะ แต่ทางนี้ชี้แจงว่าเพื่ออนุรักษ์ประเพณี ถ้าเหยาปู่บเขาจะเป็นการปลุกผีให้ลูกมา มีคำถามว่าลูกมาทำไมด้วยสาเหตุอะไรให้มาอะไรเพราะผีก็อยู่ดี ๆ ของผี การร้องคำว่า “เออเร่อ...เออเร่อ...หละคือเรียกให้ผีมา เออเร่อ ๆ หมายถึงว่า มานะ ๆ

นางวลีลา : เหยาสมัยก่อนกับปัจจุบันยังปฏิบัติเหมือนเดิมไหม

วาสนา : แตกต่างกันนิดหน่อย แต่เดิมใช้เหรียญสต่างค์แดงและเนื้อวัว

นางวลีลา : ถ้าหมอเหยาตาย มีการจัดงานศพต่างจากคนทั่วไปไหม

วาสนา : ไม่มี เพราะหมอเหยาที่ตาย ผีที่เคยอยู่ด้วยก็อยู่ไม่ได้เหมือนกับเราไม่มีบ้าน ผีต้องไปหาที่อยู่ใหม่

นางวลีลา : ถ้าหมอเหยาป่วย คนที่เป็นหมอเหยาด้วยกันมารักษากันได้ไหม

วาสนา : ได้

นางวลีลา : แล้วมีพิธีอะไรแตกต่างจากคนธรรมดาไหม

วาสนา : ไม่มี เหมือนกันเลย ก็คนป่วยนั้นนอนอยู่เฉย ๆ ผีเขาไม่ได้ป่วย แต่คนป่วย

นางวลีลา : เกี่ยวกับการสืบทอดความเป็นหมอเหยา

วาสนา : ไม่มีการสืบทอดโดยตรง แต่เมื่อบุคคลคนนั้นถูกผีเลือกที่จะมาอยู่ด้วย วิธีการที่มาอยู่ด้วยคือเวลาทำพิธีเหยา ผีอยากมาอยู่ด้วยก็เข้ามาเลยทันที ผีวิ่งเข้ามาเลยโดยไม่ต้องถูกเชิญเลย แต่ถ้าผีไม่ชอบจะเหยาขนาดไหนก็ไม่อยู่ด้วยนะ

นางกุลิลา : มีไหมที่ผีมาอยู่แล้ว อยากหนีไปอยู่ที่อื่น

วาสนา : มีๆ แม่ของพี่นะ ผีมาเข้าฝันบอกว่า จะไปแล้วนะ จะไปอยู่ที่ใหม่ ให้อยู่ดีมีความสุขนะ แล้วก็ไปเลย เมื่อไปแล้วถึงเวลา ลงแข่งสนามก็ไม่ต้องประกอบพิธีอะไรแล้ว คนที่ถูกผีหมอเข้าทรง นะ เขารู้เองว่าผีไปจริง ก็ปกติธรรมดาไม่เป็นอะไรเลย คือยายนั้น ได้ยินเสียงพิณเสียงกลองบรรเลงก็อยู่เฉยๆ แต่ถ้าช่วงที่เป็นผีหมอนะ ใจเต้นตุ้มตุ๋ม ต่ำ อยากฟ้องรำ อยากกระโดดโลดเต้น จะแสดงอาการ ไม่เหมือนคนปกติ

นางกุลิลา : ตอนที่ผีเลือกอยู่ ต้องมีพิธีเชิญไหม

วาสนา : ไม่มีนะ แต่ว่าพอเข้าบ้านเขาก็จะเสี่ยงดูนะว่าเข้าจริง หรือหลอก

นางกุลิลา : มีวิธีการเสี่ยงอย่างไร

วาสนา : เสียงข้าวสาร เสียงดาบ คือ เสียบปลายดาบตั้งไข หรือมุดน้ำพริก ให้แม่หมอที่จะทำการรักษาหมุดก่อน ถ้าเข้ามาอยู่จริง คือจะไม่แสบไม่ร้อน ถ้าผีมาก็มาเลย ไม่เลือกวันเลือกเวลา

นาฏลีลา : มีกรณีไหนบ้างที่ผีจะมาอยู่ด้วย

วาสนา : มีกรณีเข้ามาอยู่ในทันทีทันใด คือมาอยู่กับยายใจผีแม่ใหญ่ศักดิ์วิ้งเข้ามาอยู่เลย ยายใจบอกว่ายังไงก็ไม่รับเอาเหยา ถ้าเจ็บป่วยจะไปหาแพทย์หาหมอเอง สุดท้ายแก้ล้มตึงลงเลย และบางคนเขาบอกว่าถ้าอยากมาอยู่ด้วย ขอให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บภายในหนึ่งเดือน เมื่อหายดีให้แต่งเครื่องบูชา(คาย) แล้วทดสอบเลยว่ามาอยู่จริงไหม ด้วยการนำสิ่งของมาวางไว้ต่อหน้า และปิดตาด้วยผ้าจนมืดสนิท ถ้าผีมาอยู่ด้วยจะสามารถจับทายสิ่งของนั้นถูกต้องยังกับตาเห็น กับกรณีป่วยคือมาอยู่แบบเชิงบังคับ แต่ไม่ใช่ว่าคนที่ป่วยจะเป็นเหยาเสมอไป อาจจะเป็นคนอื่นก็ได้ อย่างคนในบ้านนี้ถ้าป่วยก็ไม่ใช่ว่าจะมาอยู่ด้วยเลยนะ อาจจะมาอยู่กับลูกหลานของหมอเหยากี่แล้วแต่ผีเหยาจะเลือกอยู่กับใครก็ได้ในครอบครัวนั้น ลูกสะใภ้ป่วยเหยามาแล้วอยู่กับแม่ย่าก็มี แม่ย่าป่วยเหยามาแล้วอยู่กับลูกสะใภ้ก็มี หรืออยู่กับหลานก็มี

นาฏลีลา : ถ้าเหยาแล้วไม่มีผีมาอยู่ด้วยก็มีใช่ไหม

วาสนา : ใช่ ในกรณีเหยามากินมาเที่ยวเฉย ๆ แล้วก็ไป รู้ได้อย่างไรว่าผีมา เขาบอกว่ามันจะชนลูกเลยนะ ผีจะบอกว่าเอาอย่างนั้นอย่างนี้มา ก็มาแสดงมาโชว์ เขาจะบอกว่าเขาเล่นเหนื่อยแล้ว จะไปแล้ว ไม่มีใครมีความสุขหรอก คนที่เป็นหมอเหยาบางที่ก็เจ็บป่วย ถ้าผีทักก็เจ็บป่วย เชื่อว่าทำไมต้องเจ็บป่วย เพราะผีมาเยี่ยม ผีทักผีร้าย แต่เด็กรุ่นใหม่เขาไม่ค่อยเชื่ออะ สมัยนี้ทางโรงพยาบาลก็เริ่มเชื่อแล้ว แต่ก่อนไม่ยอมให้เป่าไม่ยอมให้แต่งคาย แต่ปัจจุบันถามเลยว่าแต่งเครื่องคายสักการะมีหรือยัง ครอบครัวยัง บางคนเข้มแข็งไม่เข้าเลย ยาที่ฉีดเข้าไปไม่มีผลเลยยังกับฉีดน้ำเปล่า

นางวลีลา : มีไหม ที่ตามไปครอบถึงในโรงพยาบาล

วาสนา : มี ๆ ทำเสร็จแล้วตีขึ้นตรงนั้นเลย มีผู้เฒ่าหนึ่งหมอบ
อกว่าเป็นนิ้วในไตต้องผ่าตัดภายในเจ็ดวัน พอไปเหยากลับมาหายเลย
เอ็กซ์เรย์ไม่เจออะไรเลย

นางวลีลา : การเหยา ทำได้ทุกกรณีหรือเปล่า

วาสนา : คนปกติธรรมดาเขาจะไม่เหยา ต้องมีคนเจ็บป่วย
เจ็บป่วยแล้วเหยาลองดูก่อนนะ หรือบนไว้ มีเหยาสอง แล้วแนะนำ
ให้คนป่วยทำตามที่หมอแนะนำแล้วจะหายป่วย

นางวลีลา : คิดว่าการเหยาจะมีที่อื่นทำอีกไหม

วาสนา : แรกเริ่มเดิมทีก็มาจากลาวเทิง เพราะบรรพบุรุษของ
โล้ก็เคลื่อนย้ายมาจากทางโน้นแหละ ภาพลักษณะของโล้ก็เหมือนเขมร
แต่ก่อนเลย แม้ไทลาวเขาก็กลัวไทโล้แหละ แต่ก่อนนะใครมาบ้านไม่
กล้ากินน้ำเลย โล้จะลองของเลย ซึ่งเมื่อครั้งที่สมเด็จพระยาดำรง
ราชานุภาพมาถึงนี้ เขาก็ให้ส่วยเนื้อหมาดำ เพราะว่าเขาลองของคุณ
ว่าจะแน่จริงไหม

นางวลีลา : แล้วเกิดอะไรขึ้น

วาสนา : ก็ผิดครูเงาะทำลายเวทมนต์ต่าง ๆ ได้ครั้งหนึ่ง ก็คือ
ตัดไม้ข่มนาม ถ้าลองของแล้วบางที่อยู่ดี ๆ ไปกินข้าวก็อวกแตกออก
มาเลย บางคนเกิดออกมาเป็นเส้นผมในถ้วย บางคนเปิดออกมามัน
มีแต่ตะขาบ บางทีรินเหล้าขาว ทำไมถึงขาว พอถึงคอกก็แดงคือเลือด
ทุกอย่างมีมนต์ดำ นั่นคือเขาลองของคุณ

นางวลีลา : สมัยนี้มีไหม

วาสนา : มีแต่น้อย

นางวลีลา : ในกรณีที่ถูกละเล่นของมานี้ เอาหมอเหยามารักษา
ได้ไหม

วาสนา : ไม่ได้ ต้องเอาคนเก่งด้านนี้มาสู้มาแก้ เขาเรียกว่า หมอไส มีทั้งไสขาวและไสดำเหมือนในหนังหละจอมขมังเวทย์

นาฏลีลา : คนท้องเหยาให้คลอดสบาย มีไหม

วาสนา : มีเหยาคุณแต่เค้าไม่นิยม เพราะกลัวหมอเหยาเป็น ผีปอบ และกลัวผีมากินเด็ก แต่จะเอาน้ำมนต์มากินแทน ส่วนใหญ่แม่ แก้วจะเป็นหมอไสด้วย

นาฏลีลา : ผ้าโปกศัรชะ ทำไมต้องเป็นผ้าแดง

วาสนา : สีแดงเป็นผ้ามงคลล้อมด้วยผางกับครึ่ง เมื่อก่อน ตอนหัวค่ำจะไม่ให้ลูกหลานออกไปเล่น เขากลับลูกหลานไปโดนผี เข้า เพราะเป็นช่วงลองของแต่เดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว ตอนพี่ยังเด็กยังมีอยู่ ชุนไหนมีอะไรโส้ก็หมด เคล็ดอย่างหนึ่งของโส้คือเวลาออกจากบ้าน จะกำดินที่บ้านไปด้วย ผีบ้านก็จะตามไปด้วยจริง ๆ อย่างไม่ไปสอบเป็น ครูก็ตามไปโส้เลื้อด้า ๆ พี่ก็ว่าตามมาทำไม เห็นเต็มตัวเลยก็บอกให้ กลับไปประเภทบนบานเหมือนกัน ที่เขาตายเกิดจากการบนบาน บอก ไปเลยว่าจะกินคนสักคน แล้วแต่ใครจะโดน แต่เคล็ดลับเวลาที่เราไป เล่นน้ำ ก็บอกเขาว่าเราเป็นใครมาจากไหน

นาฏลีลา : หมอเหยา นับถือศาสนาไหม

วาสนา : มีศาสนาพุทธ พุทธทุกคนเลย

นาฏลีลา : แล้วก่อนหน้านี้นี้

วาสนา : นับถือบรรพบุรุษที่มาจากลาว เมื่อมีศาสนาแล้ว แต่ทุกบ้านก็นับถือบรรพบุรุษนับถือผี

นาฏลีลา : ในพื้นที่ มีปราชญ์ชาวบ้านด้านพิธีกรรมเหยาหรือ หมอเหยา ก็คน

วาสนา : มีเยอะมาก เฉพาะที่มาช่วยสาธิตให้เด็ก ๆ ดู ก็มี

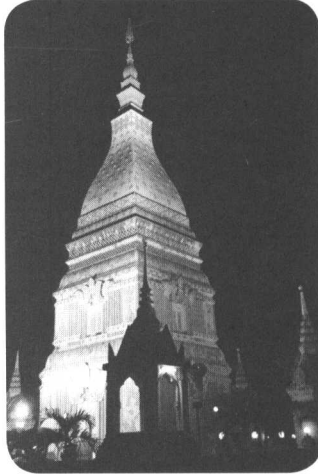

(1) ยายวันทอง วรชาติ (2) ยายสอน วรไกรราช (3) ยายदान จูม
ไม้เมือง เป็นแม่แก้วคือหอมเหยาหลงสนาม และ (4) ยายหอม ฮุงสาย
(5) ยายนุญเลิงวรจันทร์เมือ เป็นแม่แก้วหรือหอมเหยารักษาเหยา
หลงสนาม และมีลูกแก้วประมาณ 150 คน ทำพิธีเหยาไล่ในเขตพื้นที่
อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

นางฐลีลา : พิธีเหยาจะยังคงอยู่ต่อไปอีกไหม

วาสนา : เชื่อว่าพิธีกรรมเหยาน่าจะคงอยู่ต่อไป เพราะไล่ยัง
นับถือผีและมีความเชื่อเช่นนี้อยู่ ถึงแม้ว่าจะมีรายละเอียดหรือขั้นตอน
ปฏิบัติที่แตกต่างออกไปจากเดิมบ้างก็ตาม •

3. กลุ่มชาติพันธุ์ภูไทเรณูนคร และพิธีกรรมเหยา

ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ภูไทบ้านดงมะเอ็ก

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นายอยู่ดี เตโซ อายุ 50 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้าน
ดงมะเอ็ก หมู่ 5 ต.โพนทอง อ.เรณูนคร จ.นครพนม

ในอดีตได้เกิดศึกสงครามยุคล่าอาณานิคมของประเทศฝรั่งเศส ในประเทศ สปป. ลาว พ.ศ. 2393 ชาวภูไทจึงเคลื่อนย้ายข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยมีผู้นำคือ เจ้าเพชร เจ้าสาย แก้วมณีชัย ซึ่งเป็นเจ้าเมืองวัง เมืองอ่างคำ ที่อยู่ใกล้กับประเทศเวียดนาม เมื่อข้ามมาที่อำเภอธาตุพนมแต่ยังคงลี้ภัยติดตามมารุกรานอีก เพราะทำเลอยู่ใกล้กับแม่น้ำโขงเกินไป จึงได้พากันเดินทางต่อจนไปถึงเมืองสกลนคร(หนองหาน) เนื่องจากคนภูไทเป็นคนที่เคยอยู่ในเขตภูเขา จึงไม่คุ้นเคยกับสภาพท้องถิ่นนั้น ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยขึ้น ดังนั้นจึงพากันเคลื่อนย้ายต่อไปอีกครั้ง จนเกิดการแยกออกไปอยู่ในหลายจังหวัดในภาคอีสาน ประกอบด้วย ภูไทจังหวัดกาฬสินธุ์ ภูไทจังหวัดมุกดาหาร ภูไทจังหวัดสกลนคร และ ภูไทจังหวัดนครพนม โดยเฉพาะภูไทเรณูนครแล้วได้ตั้งถิ่นฐานซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม มีป่าไม้และแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วยลำห้วย 3 สาย ได้แก่ ลำห้วยดงหวาย ลำห้วยบ่อแก และลำห้วยสาย แม้ผู้นำจะพาไปอยู่ที่แห่งใด แต่ก็ยังคงวนกลับมาอยู่ที่เดิม จึงตั้งชื่อเมืองแห่งนี้ว่า “เมืองเว” ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เสด็จประพาสเมืองเวที่เต็มไปด้วยดอกไม้ จึงได้เปลี่ยนชื่อเมืองเวเป็นเมืองเรณู ซึ่งหมายความว่าดอกไม้ที่ตนเอง และในปัจจุบันดอกกุหลาบจึงเป็นสัญลักษณ์ของเมืองเรณูนคร ตามชื่อเพลงเรณูนคร

บ้านดงมะเอ็ก มีประวัติการตั้งชื่อหมู่บ้าน คือเดิมมีช่างค้ำกงเดี่ยวหลุดมาตายที่หมู่บ้าน ชาวบ้านจึงเรียกขานนามว่า บ้านดงช้างเอ็ก ต่อมา มีการเรียกชื่อแผลงไปเป็นบ้านดงมะเอ็ก ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอเรณูนครประมาณ 2 กิโลเมตร มีผู้ใหญ่บ้านมาแล้ว 7 คน แบ่งออกเป็น 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 5 ผู้ใหญ่บ้านคือ นายอยู่ดี เตโช มีจำนวน 222 หลังคาเรือน และ หมู่ที่ 6 ผู้ใหญ่บ้านคือ นายอนุชิต เพชรรัตน์ มีจำนวน 198 หลังคาเรือน วัดในหมู่บ้าน ได้แก่ วัดเอราวัณ ในอดีตชื่อวัดศรีคุณเมืองใต้ ปัจจุบันมีพระ 3 รูป และวัดศรีคุณเมืองเหนือ ทิศตะวันออกของหมู่บ้านติดกับตำบลหนองย่างซีน ทิศตะวันตกของหมู่บ้านติดกับห้วยดงหวาย ทิศเหนือของหมู่บ้านติดกับเทศบาลเรณูนคร และทิศใต้ของบ้านติดกับบ้านโนนหินทอง

การแต่งกายในสมัยก่อนของชาวภูไท ผู้ชายจะสวมเสื้อ
หม้อฮ่อม สวมกางเกงหมากกะเหล่ง (ขาก้วย) และใช้ผ้าแพรวา
(ผ้าขาวม้า) คาดเอว ส่วนผู้หญิงสวมกระโปรงและสวมเสื้อแขนย้วย ชุด
ภูไทในปัจจุบันเป็นชุดประยุกต์ตั้งแต่สมัย 60 ปีย้อนหลัง ในสมัยก่อน
ผู้หญิงใช้ผ้าแพรวาในการ “เก่ลูก” (อุ้มลูก) ชาวภูไทประกอบอาชีพหลัก
คือ ทำนา ทำไร่ และมีอาชีพเสริมคือค้าขายเบ็ดเตล็ด ค้าขายควาย
(นายฮ้อย) และมีสินค้าโอท็อปของหมู่บ้าน ได้แก่ กระเป่าจากเศษผ้า
และหมวกไหมพรม

3.2 แผนที่ของตีชุมชน

ประเพณีสำคัญของชาวภูไทที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ งานบุญเดือน 4 คือบุญพระธาตุเรณู และบุญเจ้าปู่ปลา ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวภูไทไทยเรณูนครให้ความเคารพนับถือ

ภาษาของชาวภูไทในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ก็ยังมีคำพูดที่คงเดิมอยู่บ้าง และภูที่ต่างพากันอพยพออกไป ต่างใช้ภาษาที่คล้ายกัน สามารถสื่อสารกันรู้เรื่อง เช่น

ภาษาไทย	ภาษาภูไท (เรณู)	ภาษาภูไท (กาฬสินธุ์)
ไปไหน	ไปซิเลื้อ	ไปเผอ
มะขาม	มะขาม	มะหาม

เครื่องดนตรีของชาวภูไทจะขาดไม่ได้คือ แคน พิณ กลองยาว กลองตุ้ม และยังมีรำภูไทรำเรณูนคร ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวภูไทเรณูนคร นอกจากนั้นยังมีการละเล่นในอดีต ได้แก่ การแข่งม้า ซึ่งจะเป็นการจะเล่นที่คนโบราณชื่นชอบ เพราะในสมัยก่อนชาวบ้านเลี้ยงม้ากันมาก มีม้าทุกหลังคาเรือน และในหมู่บ้านดงมะเอกจะมีเส้นทางไว้สำหรับแข่งม้า คือบริเวณข้างวัดศรีคุณเมืองในปัจจุบัน

มีคำขวัญประจำหมู่บ้าน คือ ถิ่นคนซ่างพลาย เนื่องจากมีซ่างคึกเยอะ สายบ่อแกเลี้ยงชีวิต คือมีลำห้วยสายบ่อแก ที่ลงไปสู่น้ำโขง แหล่งผลิตผ้าไหม คือมีการทอผ้าผลิตผ้า ภูไทน้ำใจงาม คือ คนภูไทมีการน้ำใจ มีการต้อนรับเป็นอย่างดี เลิศล้ำประเพณี คือ มีบุญประจำปี คือ บุญหลวงปู่ปลาประจำเรณูนคร

มีบ้านปราชญ์ชาวบ้านหรือครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย

นายบุญเจียม ชินจักร อายุ 77 ปี เลขที่ 10 หมู่ 6 ปราชญ์
ด้านดนตรีพื้นบ้าน กลอง แคน

ยายเพ็ญ อายุ 59 ปี เลขที่ 116 หมู่ 5 ปราชญ์ชาวบ้านด้าน
การถักหมวกไหมพรมผ้าพันคอ

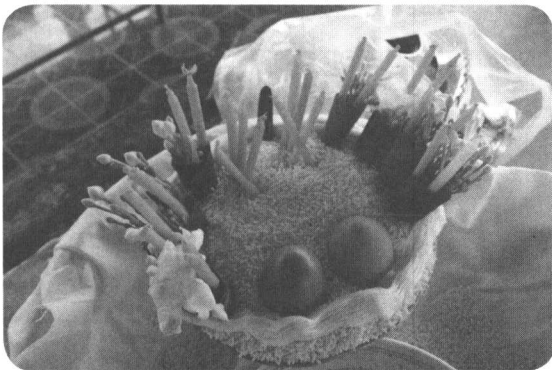
ยายบุญจิตร ใหญ่สาร อายุ 58 ปี เลขที่ 81 หมู่ 5 ปราชญ์
ชาวบ้านด้านการทอผ้า

ยายบุญสุข สาสีพันธ์ อายุ 74 ปี เลขที่ 21 หมู่ 5 ปราชญ์ชาวบ้าน
ด้านพิธีกรรมเหยา

ตาคำรู่ ปราชญ์ชาวบ้านด้านการจักสาน เช่น กระติบข้าว ฝาชี
เป็นต้น

นางวันฉะ โอพล อายุ 50 ปี ปราชญ์ชาวบ้านด้านการทำ
ขนมจีนน้ำยา

ประชากรนับถือศาสนาพุทธ มีศูนย์รวมจิตใจวัดศรีคุณเมือง
ใต้ และวัดศรีคุณเมืองเหนือ

3.3 ปฏิทินประเพณีวัฒนธรรมชุมชนภูไทเรณูนคร

เดือน	ประเพณี	เดือน	ประเพณี
1	บุญปีใหม่	7	แห่เทียนเข้าพรรษา , ทำนา
2	งานเทศกาลนมัสการพระ ธาตุนม	8	-
3	-	9	บุญข้าวประดับดิน
4	สงกรานต์ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ และทำบุญ	10	-
5	-	11	เกี่ยวข้าว, ประเพณี ลอยกระทง
6	บุญบั้งไฟ	12	งานปူถลา, เก็บเกี่ยวข้าว

นอกจากนี้ยังมีประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีแต่งงาน มีพิธีกรรมและความเชื่อ คือการทำพิธีเหยา การเลี้ยงผี การเลี้ยงปู่ บรรพบุรุษ และการบนบานศาลกล่าว รวมถึงการแก้ชะ (แก้บน) ด้วยเหยา : นาฏลีลาเหยี่ยวยาสุภาวะของกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทเรณูนคร การเหยาเริ่มมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากเกิดการเจ็บป่วยแล้วไปรักษาที่โรงพยาบาลก็ไม่หาย จึงเกิดการเหยาขึ้น เมื่อเหยาได้ผลในการรักษา จึงทำให้พิธีนี้เป็นที่นิยมของคนในชุมชน การประกอบพิธีกรรมเหยาของชาวภูไท ลักษณะส่วนใหญ่คล้ายกับการเหยาของชาวไทลื้อ แต่การทำ

หน้าที่เป็นแม่หมอบสามารถสืบทอดไปยังลูกหลานได้ และเครื่องคายเป็นการทำพิธีก็ต่างกันเล็กน้อย ถ้าไม่มีเครื่องคายนี้อาจไม่สามารถประกอบพิธีกรรมได้ คายมีความสำคัญคือตั้งไว้เพื่อให้ผีลงหรือเข้าทรงแม่เมือง ถ้าไม่มีคายนี้อาจจะไม่ให้ความช่วยเหลือ และสำหรับการสืบทอดก็ต้องขึ้นกับผีว่าจะเลือกใคร โดยการทำให้คนในบ้านป่วยหรือคนป่วยเป็นหมอบเหยาเอง ซึ่งเป็นวิธีเชิงการบีบบังคับนั่นเอง

3.4 ทำไมต้องเหยา

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ประชาชนชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เสวนาและสาธิตการประกอบพิธีกรรมเหยา จำนวน 5 คน ประกอบด้วย

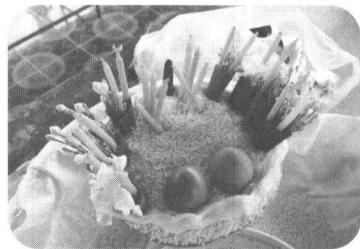
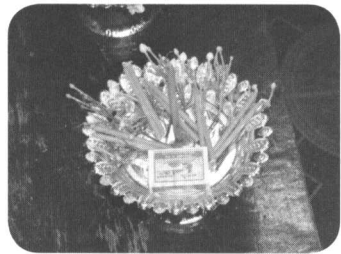
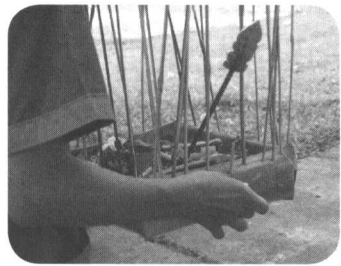
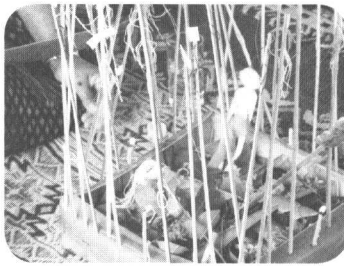
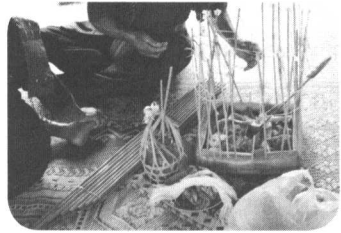
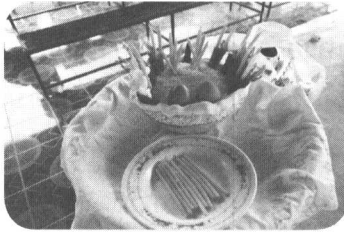
แม่อารักษ์ อินทวงษ์ อายุ 63 ปี (แม่เมือง)

แม่วันมา โกพลรัตน์ อายุ 58 ปี (ลูกเมือง)

แม่นาน้อย สาสีพันธ์ อายุ 74 ปี (ลูกเมือง)

แม่เพ็ญจันทร์ กิตติธรรม อายุ 59 ปี (ลูกเมือง)

พ่อวาลี ต้นสุวรรณค์ อายุ 65 ปี (หมอบแคน)

เครื่องคายนในพิธีกรรมเทยาภูไท

นางกุลลีลา : เฮยา หมายถึงอะไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : เฮยา คือ การติดต่อรหว่างคนกับเทพหรือคนกับผี โดยลัญชาติญาณคนกลัวผี อยู่แล้ว คนสมัยก่อนหวังพึ่งธรรมชาติ มีการสื่อสารกับธรรมชาติ เห็นลมพัดใบไม้ก็เชื่อว่าเป็นผี การเหยาก็เป็นกุศโลบาย เพื่อหวังพึ่งพาธรรมชาติในวิถีชีวิตของมนุษย์ให้อยู่เย็นเป็นสุข

นางกุลลีลา : ผีที่ชาวภูไทนับถือมีผีอะไรบ้าง

ปราชญ์ชาวบ้าน : ผีฟ้า ผีแถน ผีบ้าน ผีเรือน ผีไร่ ผีนา ผีห้วย ผีป่า

นางกุลลีลา : ผีที่ว่าเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ดูจากการแต่งตัวของหมอเหยา ถ้าเป็นผีฟ้าชอบแต่งตัวสวยงาม และต้องบูชาด้วยดอกจำปาแดง ส่วนผีอื่นๆก็แตกต่างกันออกไป

นางกุลลีลา : ผู้ทำหน้าที่ติดต่อสื่อสารกับผี เรียกว่าอะไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : เรียก แม่เมือง

นางกุลลีลา : ทำหน้าที่อะไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : เป็นผู้นำในการทำพิธีกรรมเหยา

นางกุลลีลา : มีผู้ช่วยไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : มี ลูกเมือง เป็นผู้ช่วย

นางกุลลีลา : ลูกเมือง เป็นใคร มาจากไหน

ปราชญ์ชาวบ้าน : เป็นผู้ป่วยที่แม่เมือง ทำพิธีเหยารักษาจนหายจากอาการเจ็บป่วย

นางกุลลีลา : ทำไม จึงมาเป็นหมอเหยา

ปราชญ์ชาวบ้าน : ไม่เคยอยากเป็นหมอเหยา แต่เหยามาอยู่กับ

เราเอง ก่อนเป็นหมอดैयाเคยมีอาการเจ็บป่วย ไปรักษาที่ไหนอย่างไร ก็ไม่หาย จึงมารักษากับหมอดैया หมอดैयाจึงเสี่ยงทาย(ส่อง, ทำนาย) บอกว่าผีฟ้าผีแถนอยากมาอยู่ด้วย เมื่อรับมาอยู่ด้วย จึงหายจากการเจ็บป่วย หรือบางคนเมื่อปีที่แล้วลูกชายป่วย เมื่อรับเป็นหมอดैया แล้วลูกชายมีอาการดีขึ้น ทั้งที่ก่อนหน้านี้แพทย์แผนปัจจุบันบอกว่าต้องผ่าสมอง จึงตัดสินใจรับเป็นหมอดैया ทำให้อาการของลูกดีขึ้นจนหายขาด และบางคนที่รับเป็นหมอดैयाบอกว่า ถ้าไม่รับเป็นหมอดैया แม่ที่ป่วยอยู่ก็จะตาย เมื่อรับเป็นหมอดैयाแล้ว แม่ก็หายป่วย

นาฏลีลา : ผู้สืบทอดการเป็นหมอดैया มีวิธีการอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : บางคนก็มาอยู่กับลูกหลานแบบเชื้อสาย สืบทอดจากผีเชื้อผีแนวเครือญาติ ผีบรรพบุรุษ และบางคนเขยาก็เลือกมาอยู่ด้วยโดยไม่ต้องเป็นหมอดैयाมาก่อน เช่นหมอดैयाบางคนเป็นเขยาเป่ามนตร์รักษา ก็ลงมาอยู่ด้วย โดยไม่เคยเป็นเครือญาติกัน

นาฏลีลา : คนที่จะเป็นหมอดैया ต้องมีคุณสมบัติอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : กินเหล้าไม่ได้ กินได้แต่น้ำอัดลมสีแดง และกินนม

นาฏลีลา : ฝีฟ้ากินเหล้าไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : ไม่กินเหล้า แต่กินน้ำมะพร้าว หรือกิน น้ำส้มหรือน้ำส้มป่อย

นาฏลีลา : หมอเหยามีข้อห้ามหรือข้อกล่าวอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ห้ามกินนก กินหนู กินงู ห้ามกินข้าวในงานศพ ห้ามกินเซียดอีไม้แต่กินกบได้ และห้ามกินของดิบ เช่น ลาบ เลือด ก้อยดิบ ถ้ากินจะผิดผี ทำให้เป็นเป็นผีปอบได้ ต้องปฏิบัติตัว โดยจำศีลภาวนา และในบ้านจะมีห้องผีกับห้องพระ เวลาไหว้จึงแยก กันอยู่คนละห้อง

นาฏลีลา : เหยามีที่ประเภท

ปราชญ์ชาวบ้าน : มีอยู่หลายประเภท ได้แก่

เหยรักษาผู้ป่วย คือการทำพิธีเหยาเมื่อมีคนเจ็บป่วย หมอเหยา หรือแม่เมืองจะช่วยรักษาอาการเจ็บป่วย

เหยาย้ายนิงย้ายแนน คือ เมื่อสามีและภรรยาแต่งงานอยู่กิน เกิดความแตกแยก ก็เหยาให้รักกันเหมือนเดิม

เหยาแก้บะแก้บน คือการเหยาเพื่อแก้บนให้กับคนที่ได้บนบานไว้ว่าหากรักษาหายจากโรคร้าย หรือหากได้ในสิ่งที่ตนเองปรารถนา ก็จะทำเครื่องสักการะมาแก้บน

เหยาขวัญหนี คือ การเรียกขวัญกลับมาอยู่กับตนเอง และให้อยู่เย็นเป็นสุข

เหยาของรักษาอยู่ในบ้าน คือ เมื่อของหายก็มาเหยาดูว่ามีใครเอาไปไหม หรืออยู่ตรงไหน

เหยาตัดกำเนิด คือจะทำพิธีเหยาให้กับเด็กที่ร้องไห้ไม่หยุด ในเวลากลางคืน ตามความเชื่อที่ว่า เป็นการบอกกล่าวแก่พญาแถนที่ส่งเด็กมาเกิดในโลกมนุษย์แล้ว จึงขอให้ตัดขาดจากแหล่งกำเนิดเดิมที่เคยอยู่กับพญาแถน

นาฏลีลา : เครื่องคายในพิธีพิธีกรรมเหยา ประกอบด้วย
อะไรบ้าง

ปราชญ์ชาวบ้าน : (1) เงินราช 5 อัน มีมาตั้งแต่ปู่สังกะสา ย่าสังกะสี เป็นเงินโบราณ มีลักษณะเป็นแท่งยาว ๆ ประมาณ 3 นิ้ว ซึ่งปัจจุบันหายากมาก (2) ข้าวสาร 1 ถ้วย (3) ไช้ติบ 2 ฟอง ใช้กรณีเหยาเสียงทายหรือไช้สุก 1 ฟองใช้กรณีพิธิบายศรีสู่ขวัญ (4) ข้าวหรือดาบเพื่อตัดทำลายไล่ผีร้ายหรือความไม่ดีทั้งปวงออกจากชีวิต (5) ชันกระห้อยองคือภาชนะสานด้วยไม้ไผ่ใช้สำหรับวางดอกไม้ธูปเทียน (6) ผ้าขาว นำมาใช้รองเครื่องคาย (7) ฝ้ายดอกไม้หรือดอกไม้ที่ทำจาก

ฝ้าย (8) กระทงใบตองรูปสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมทำจากกากกล้วย
พับเป็นสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมด้านเท่านำมาบรรจุสิ่งของในพิธีการ
เลี้ยงผี (ภาษาภูไทเรียกว่าโสัย)จำนวน 4 อัน (9) เทียนจุ่ม คือเทียน
ที่มีดรวมกัน 3 มัด (10)เงินเหรียญบาท 5 เหรียญ (11) ไก่ตุ้มสุกทั้ง
ตัว 1 ตัว (12)เหล้าขาว 1 ขวด และ(13) พวงมาลัยดอกไม้จำนวน
2 พวง

นางภูลีลา : ถ้าไม่ตั้งค้าย ทำได้ไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : ทำไม่ได้เพราะผีจะไม่ลงมาเข้าหมอเหยา
หรือคนทรง

นางภูลีลา : การรับรักษาผู้ป่วย มีวิธีการอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ผู้ป่วยจะแต่งขัน 5 (ดอกไม้ 5 คู่ และเทียน
5 คู่) มาไหว้สักการะหมอเหยา และหมอเหยาจะรับขัน 5 ไว้ ก่อน
รับรักษาผู้ป่วย

นางภูลีลา : แล้วทำไงต่อ

ปราชญ์ชาวบ้าน : แม่หมอเหยามารับเอา แล้วนำขัน 5 ไป
วางไว้บนหิ้งบูชา

นาฏลีลา : คนป่วยที่มารักษามีอาการอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : มีหลายอาการ บางคนก็หัวเราะมาหรือร้องไห้มาก็มี ในระหว่างการรักษา หมอเหยาจะร่ายรำฟ้อนและร้องหมอลำไปด้วย ประกอบเสียงแคนในจังหวะรำเซ็ง คนป่วยก็จะลุกขึ้นมารำฟ้อนไปด้วย หรือบางคนเป็นเด็กอายุ 12-13 ปี ป่วยใกล้ตายอยู่แล้ว เมื่อนำมาประกอบพิธีเลี้ยงผีเหยา ก็รักษาโดยการเหยาจนหายป่วย

นาฏลีลา : หมอเหยา เรียกค่ารักษาหรือค่าตอบแทนจากคนป่วยหรือไม่

ปราชญ์ชาวบ้าน : จะเรียกเอาค่าตอบแทนไม่ได้ แล้วแต่คนที่มารักษาจะให้

นาฏลีลา : เป็นจำนวนเท่าไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ให้ตามสมควร

นาฏลีลา : เหยาเลี้ยงทายเป็นอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : นำไข่ดิบที่แต่งกายเข้าพิธีมาทาบจนแตก
ถ้าไข่เน่าหรือมีจุดสีดำต่าง คนป่วยจะรักษาไม่หายจากโรคร้ายและมี
แนวโน้มว่าจะตายในที่สุด

นางวลีลา : ก่อนทำพิธีเหยา หมอเหยาต้องทำอะไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ต้องไปบอกครอบครัว(ของ) หรือขออนุญาต
ก่อนทำพิธีเหยา

นางวลีลา : หมอเหยาเลือกคนป่วยไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : ไม่ได้เลือกแม้ว่าจะเป็นคนยากดีมีเงิน
อย่างไร เมื่อเขามาหากรักษาให้ทั้งหมดทุกคน

นางวลีลา : การเหยา เลือกทำในเวลาไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : ทำได้ทุกวัน ยกเว้นวันพระ หรือเมื่อมีคน
ตายในหมู่บ้าน ห้ามทำพิธีเหยา

นางวลีลา : วันหนึ่งรักษาผู้ป่วยได้กี่คน

ปราชญ์ชาวบ้าน : เลือกรักษาได้แค่ 3 คนหรือ 3 คายต่อ
หนึ่งวัน

นาฏลีลา : มีไหม ที่ทำพิธีเหยาแล้วผีไม่ลง

ปราชญ์ชาวบ้าน : มี แต่ส่วนใหญ่ผีจะลงหรือเข้าทรง
หมอเหยา

นาฏลีลา : ในการประกอบพิธีเหยา สามารถทำได้ที่ไหนบ้าง
ปราชญ์ชาวบ้าน : ถ้ามีคนติดต่อมา ก็ไปทำพิธีได้ทุกหนทุกแห่ง

นาฏลีลา : คนที่ไปทำพิธีเหยาด้วยกัน มีใครบ้าง

ปราชญ์ชาวบ้าน : มีแม่เมือง ลูกเมือง คนแต่งคาย และหมอ
แคนต้องมีเสมอขาดไม่ได้

นาฏลีลา : ทำไม เลือกใช้แคนเป่าบรรเลงในพิธีเหยา

ปราชญ์ชาวบ้าน : แคนถือว่าเป็นครุบา เป็นเครื่องดนตรีที่
ต้องเป่าใช้สื่อสารกับผี ประกอบกับการร้องหมอลำ การรำฟ้อนของ
แม่เมืองและลูกเมืองในขณะประกอบพิธีรักษาคนป่วย

นาฏลีลา : เท่าที่ทราบมา ในปีหนึ่งจะมีการจัดพิธีเหยาเลี้ยง
ผีด้วย

ปราชญ์ชาวบ้าน : แม่เมืองและลูกเมืองจะจัดพิธีเลี้ยงผีหมอ
เหยาเป็นการคอบครู(ของรักษา) ในช่วงเดือน 3-4 เพราะในช่วงนั้น
จะมีดอกไม้จี้(ตุ้ม) เดือนสี่ดอกไม้บานจำนวนมาก หรือในช่วงเดือน
6 ของทุก ๆ ปี

นาฏลีลา : ใช้เวลาเหยากี่วัน

ปราชญ์ชาวบ้าน : ใช้เวลาเหยาเลี้ยงผีประมาณ 2 วัน 1 คืน

นาฏลีลา : รู้สึกอย่างไร ที่ได้มาถ่ายทอดการทำพิธีเหยาให้
ลูกหลาน ดูในวันนี้

ปราชญ์ชาวบ้าน : ตีใจที่ได้ถ่ายทอดบอกเล่า สานิตการทำ
พิธีเหยาให้เด็กรุ่นลูกหลานได้เรียนรู้

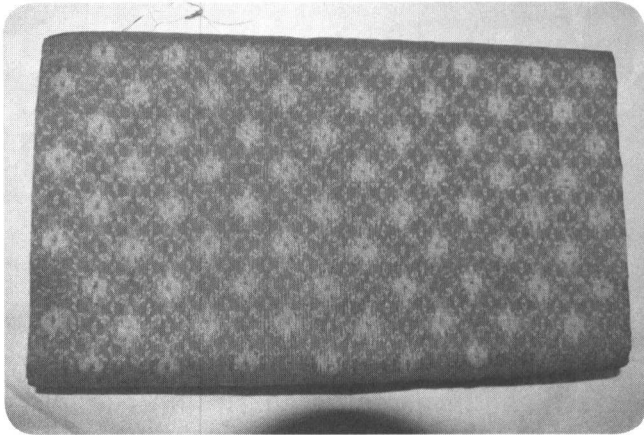
นางวลีลา : เคยไปถ่ายทอดที่ไหนบ้าง นอกจากที่นี่

ปราชญ์ชาวบ้าน : ในกิจกรรมงานวัฒนธรรมภูไทนานาชาติ
อำเภอเรณูนคร ที่โรงเรียนเรณูนครวิทยาคม จังหวัดนครพนม

นางวลีลา : คิดว่าเหยา จะยังคงอยู่ได้ต่อไปอีกหรือไม่

ปราชญ์ชาวบ้าน : เชื่อว่าคงอยู่ตลอดไปแน่นอน พิธีกรรม
เหยาจะไม่มีวันหายไป เพราะปัจจุบันยังคงมีการสืบทอดไปยังลูก
ยังหลานอยู่ตลอดมา และมีการประกอบพิธีเหยาอยู่ในทุกพื้นที่ที่มี
ชาวภูไทอาศัยอยู่ และการรักษาก็สามารถใช้ได้ผลด้วย •

4. กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว และพิธีกรรมรำผีฟ้าหรือหมอลำ
ผีฟ้า

4.1 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นายบรรจง ไชยหาญ อายุ 50 ปี ผู้ใหญ่บ้าน

บ้านท่า หมู่ที่ 2 ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น ก่อตั้งมาประมาณ พ.ศ. 2423 โดยการนำของหลวงจันทร์ จากถิ่นฐานคือหมู่บ้านชะหาด ตำบลกุดรัง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคามด้วยสภาพของหมู่บ้านในสมัยนั้นได้ประสบปัญหาแห้งแล้ง เกิดความอดอยาก ประชาชนบางส่วนจึงได้พากันเสาะแสวงหาที่อยู่ใหม่ โดยครั้งแรกได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในหมู่บ้านโนนตาเถร อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น ต่อมาระยะหนึ่งหมู่บ้านโนนตาเถรเกิดโรคอุจจาระร่วง ผู้คนเจ็บป่วยล้มตายกันมาก หลวงจันทร์จึงนำไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในโคกหนองตาหล่มห่างจากบ้านโนนตาเถรมาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 3 กิโลเมตรซึ่งเป็นสถานที่ราบสูงเหมาะแก่การตั้งหมู่บ้าน และจับจองบริเวณรอบ ๆ โคกหนองตาหล่มเป็นที่นาไว้ทำมาหากินแต่เมื่ออาศัยอยู่ในโคกหนองตาหล่มได้ระยะหนึ่ง วัควายได้เกิดโรคระบาดล้มตาย ประกอบกับปัญหาเรื่องแหล่งน้ำที่อยู่ห่างไกลหมู่บ้านมาก ชาวบ้านต้องมาหาบน้ำส่ง (น้ำบ่อดิน) จากหนองสองแควที่เป็นทุ่งนาที่ราบลุ่มจนสามารถขุดบ่อน้ำซึมขึ้นมาดื่มได้

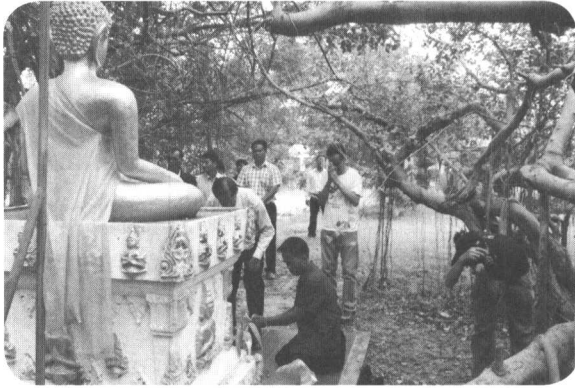
สภาพบ้านเรือนกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า

ส่วนแหล่งน้ำใช้ได้จากลำห้วยอีหลอด เปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่ใช้หล่อเลี้ยงชีวิตชาวบ้าน ที่อยู่ห่างหมู่บ้านไปทางด้านทิศเหนือ ชาวบ้านต้องหามน้ำดื่มมาใช้ผ่านท้องนาเข้ามาหมู่บ้านเป็นระยะทางที่ไกล ทำให้เกิดความยากลำบาก และในช่วงนั้นชาวบ้านได้จับจองที่สวนปลูกต้นยาสูบและปลูกผักไว้บริโภคที่ริมฝั่งห้วยอีหลอดด้วย ในที่สุดทุกคนครบถ้วนจึงได้เริ่มทยอยย้ายบ้านจากโคกหนองตาหล่ม เข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่สวนยาสูบของแต่ละคนเพราะใกล้แหล่งน้ำ ชาวบ้านจะตักน้ำจากลำห้วยมารดต้นยาสูบในสวน จนคนทั่วไปเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านท่าสวนยา เส้นทางที่ผู้คนลงไปตักน้ำรดต้นยาสูบทุกเช้า เย็น กลายเป็นทำน้ำใหญ่และในที่สุดก็เรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านท่า มาจนถึงปัจจุบัน ต่อมาในปี 2533 มีการสร้างฝายน้ำล้น แต่ในปัจจุบันพบว่า ลำห้วยตื้นเขินและน้ำแห้งขอด และมีเมื่อปี พ.ศ. 2537 การขุดเจาะน้ำบาดาลทำประปาหมู่บ้านของกรมอนามัย ใช้มาถึงปัจจุบัน

สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน ได้แก่ เกาะไทรงาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน สภาพพื้นที่เป็นเกาะเล็ก ๆ ที่มีลำน้ำจากห้วยอีหลอดล้อมรอบ ภายในเกาะมีต้นไทรย้อยแผ่กิ่งก้านสาขาให้ร่มเงา ปกคลุมพระพุทธรูปมหาวิวัฒน์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2512 ผู้สร้างคือ ศึกษาธิการอำเภอในอดีต ประกอบกับมีศาลปู่ตาตั้งอยู่ข้าง ๆ คือ ศาลเจ้าพ่อจรัสศรี เจ้าแม่มนิรัตน์ ที่เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้าน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมในการเลี้ยงบ้าน ก็จะจัดขึ้นที่เกาะไทรงาม และอีกหนึ่งสถานที่ที่ต้องเลี้ยงผีบ้าน คือ ศาลเจ้าพ่อขุนเดช อยู่ทางโคกหนองตะหล่ม ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งหมู่บ้านเดิม และมีศาลหลักบ้านหรือสะดือบ้านตั้งอยู่ในหมู่บ้านทั้ง 4 ทิศ ซึ่งมีความเชื่อว่าต้องให้พระอาจารย์ที่มีวิชาอาคมในการปลุกเสกหลักบ้าน มาทำพิธีไล่ผีและสิ่งไม่ดี ใช้กันผีบอบกันผีสงฆ์ที่จะมารบกวนชาวบ้าน นอกจากนี้ชาวบ้านมีความเชื่อว่าต้องนับถือศีล เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ในเขตหมู่บ้าน ถ้าจะฆ่าสัตว์ต้องนำไปนอกหมู่บ้าน นอกบริเวณหลักบ้าน หากปฏิบัติได้จะทำให้ชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข และมีวัดท่าชมพู่ซึ่งแต่ก่อนเป็นเพียงสำนักสงฆ์ ซึ่งได้จัดตั้งเป็นวัดตามกฎหมายเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2555

สำหรับโรงเรียนบ้านท่าหนองหว้า เดิมโรงเรียนนี้ชื่อว่าโรงเรียนประชาบาลวัดบ้านท่า ตำบลหนองเม็ก อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม พ.ศ.2482 โดยมีขุนเสลภูมิพิพัฒน์ อดีตนายอำเภอพล มาเป็นประธานในพิธีเปิด โดยอาศัยเงินศึกษาพลี มีนายท้าว รุ่งศรี ดำรงตำแหน่งครูใหญ่ คนแรก นายเอม โปธิ์พันธ์ ราช เป็นครูน้อย มีหมู่บ้านในเขตบริการ 2 หมู่บ้าน คือ 1. บ้านท่า

2. บ้านหนองหว้า เริ่มแรกเปิดทำการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พ.ศ. 2504 โรงเรียนได้ย้ายไปสังกัดกิ่งอำเภอนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งแยกการปกครองจากอำเภอลพ โดยใช้ชื่อโรงเรียนว่า โรงเรียนบ้านท่า ขณะเดียวกันได้ย้ายโรงเรียนไปทำการสอนที่อาคารชั่วคราวปลูกสร้างในที่ดินสงฆ์บ้านหนองหว้า จากงบประมาณคณะครูกลุ่มตำบลหนองเม็กเป็นอาคารชั่วคราว ห่างจากสถานที่เดิม 1 กิโลเมตร เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2512 มีนายเพียร มหาวิวัฒน์ ศึกษาธิการอำเภอนองสองห้อง พร้อมด้วยคณะครู และชาวบ้านได้ร่วมกันจัดหาที่ดินสาธารณะของหมู่บ้าน ก่อสร้างเป็นโรงเรียนบนเนื้อที่ประมาณ 7 ไร่ 2 งาน 21 ตารางวา

หมู่บ้านท่าได้ก่อตั้งมาประมาณ 132 ปี จากอดีตถึงปัจจุบัน มีผู้ใหญ่บ้านรวม 7 คน ดังนี้ (1) นายทวย หาดจันทร์ (2) นายคำภูกองเกิด (3) นายทวี หาดจันทร์ (4) นายเจียม ทีเทศ (5) นายคำใบผาจันทร์ (6) นายสุนทร หล้าพรหม และ (7) นายบรรจง ไชยหาญ (คนปัจจุบัน) ชุมชนบ้านท่ามีทั้งหมด 89 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 411

คน ชาย 204 คน หญิง 207 คน ประกอบอาชีพทำนา และเมื่อว่างจากฤดูการทำนา จะทอผ้าไหมเป็นอาชีพเสริม นอกจากนั้นยังมีอาชีพทำขนมกรี้ปับ ขนมตาล และขนมเปียกปูน ซึ่งเป็นสูตรเฉพาะของชาวบ้านที่นี่เลยทีเดียว

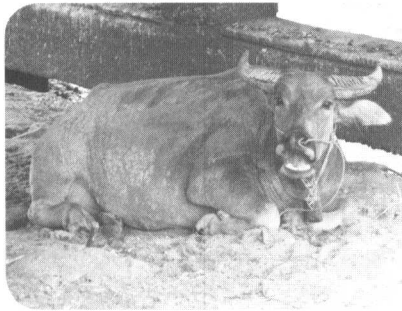

4.2 แผนที่ของดีชุมชน

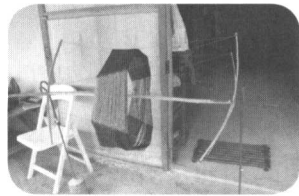
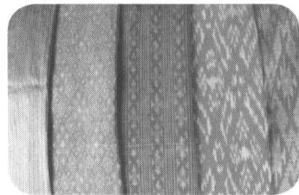
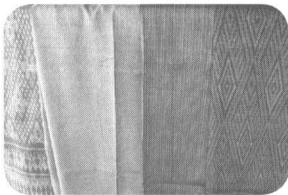
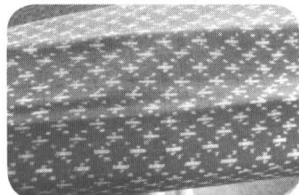
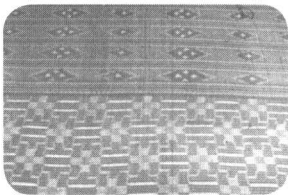
สถานที่สำคัญของหมู่บ้าน ประกอบด้วยวัดท่าชมพู่ โรงเรียน
เกาะไทรงาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน สภาพพื้นที่เป็น
เกาะเล็ก ๆ ที่มีลำน้ำจากห้วยอีหลอดล้อมรอบ ภายในเกาะมีต้นไทร
ย้อยแผ่กิ่งก้านสาขาให้ร่มเงา ปกคลุมพระพุทธรูปมหาวิโรจน์ ซึ่งเป็น
พระพุทธรูปที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่าง
ยิ่ง ศาลหลักบ้านหลักเมือง ศาลาประชาคม ปราชญ์ชาวบ้านประกอบด้วย
นายละเมิด มุ่งเกิด อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 40 ปราชญ์ชาวบ้าน
ด้านการเป่ารัก และ เป็นหมอลำ นางสุชาดา หาดจันทร์ อายุ 58 ปี
บ้านเลขที่ 51 ปราชญ์ชาวบ้านด้านการดูดวงหรือหมอดูพื้นบ้าน และ
เป็นหมอลำ นางดำรง โสขันตี อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 8 ปราชญ์ชาว

บ้านด้านการทอผ้าไหม นายน้อย ครองสิงห์ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 68 ประชาชนบ้านด้านการบายศรีสู่ขวัญหรือหมอลสูตรขวัญและเป็น
เต่าจ้ำหรือผู้นำในการทำพิธีบูชาเลี้ยงผีปู่ตา และกิจกรรมทางศาสนา
พุทธของหมู่บ้าน นางกาสิ นามลิวัน อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 5 เป็น
ประชาชนบ้านด้านการทอผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งมีลวดลายวิจิตรสวยงาม

4.3 ปฏิทินประเพณีวัฒนธรรม

มีการสืบทอดตามประเพณี “ฮีต 12 คอง 14” ซึ่งเป็น
วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ
ทุกปี

4.4 รำผีฟ้าหรือหมอลำผีฟ้า : พิธีกรรมการรักษาสุขภาพ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว

คณะรำผีฟ้า เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมบอกเล่าแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสาธิตการประกอบพิธีกรรมรำผีฟ้า ประกอบด้วยนางสาส์ กางสิว (ครูบา) นางเหรียญ เพี้ยแก่นแก้ว (ลูกผึ้งลูกเทียน) นางบุตร อุ่นลำโรง (ลูกผึ้งลูกเทียน) นางลำดวน พันศรี (ลูกผึ้งลูกเทียน) และพ่อทราย พรมนอก (หมอแคน)

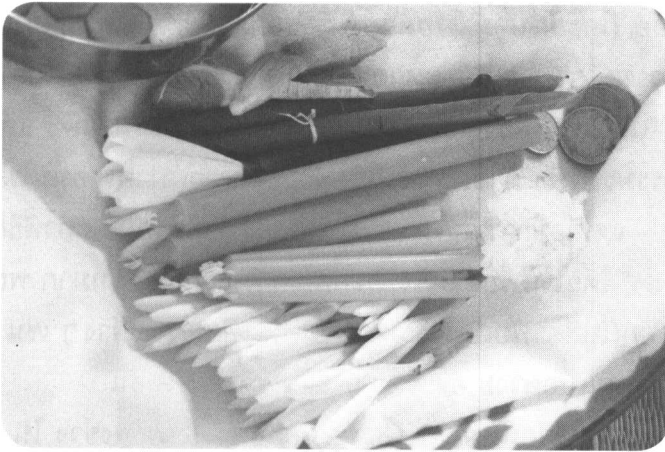
พิธีกรรมผีฟ้ามีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ สามารถสืบทอดโดยวิธีการรักษาสุขภาพ โดยมีความเชื่อว่าผี เพราะผีถือว่ามีอำนาจสูงสุดที่คนลาวนับถือ คือ ผีฟ้าพญาแถน ซึ่งเป็นผู้ให้กำเนิดสรรพสิ่งและดูแลรักษาโลกมนุษย์ ในความเชื่อของคนลาว แถน หรือที่ชาวลาวเรียกกันว่า “ผีฟ้า” เป็นผีดีหรือเทวดาบนฟ้าที่สามารถรักษาความเจ็บป่วยของคนได้ จะช่วยคุ้มครองผู้คนให้หายจากอาการเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจ เมื่อรำรักษาผู้ป่วยรายนั้นแล้ว มีผู้นำทาง

พิธีกรรมรำผีฟ้า เรียกว่า “แม่ครูบา” จะเรียกผู้ป่วยรายนี้ว่า “ลูกฝั่ง ลูกเทียน” แต่เมื่อครูบาผู้รักษาลูกฝั่ง ลูกเทียน เกิดมือนเป็นไป ก่อนตายก็จะยกตำแหน่งครูบาผู้รักษาคนป่วยให้แก่ลูกฝั่ง ลูกเทียนที่คิดว่าเก่งที่สุดเพียงคนเดียว แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการสืบทอดโดยการส่งผ่านเชื้อญาติ

สำหรับการปฏิบัติตัวของหมอรำผีฟ้า คือ ห้ามเข้าไปในบ้านคนตาย ห้ามกินของไหว้ ห้ามกินเนื้อดิบ ห้ามดื่มสุรา และรักษาศีลห้า

หมอรำผีฟ้ามีทั้งผู้ชายและผู้หญิง แต่เมื่อเวลาประกอบพิธีกรรม ผู้หญิงจะใส่สะโล่ง ผู้ชายจะใส่ผ้าถุงแทนและผู้ชายเป็นได้แค่ลูกฝั่ง ลูกเทียน นอกจากการรำผีฟ้าจะรักษาผู้ป่วยที่อยู่ในห้องดินได้แล้ว ยังสามารถรักษาให้กับผู้ป่วยที่อยู่ต่างแดนได้ด้วย โดยการบอกชื่อ-สกุล อายุ แล้วมาทำการส่งรักษาหาโรคได้

เครื่องคายของพิธีกรรมรำผีฟ้าที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่
ชั้น 5 ชั้น 8 : ใช้เชิญครุบา เข้ามาทรง (จากคำบอกเล่าของแม่
ครุบาบอกว่า ครุบา คือ อ้ายจำปา อ้ายขูลู(คล้ายชื่อของพระเอกกับ
นางเอกในวรรณกรรมพื้นบ้านสองฝั่งโขง เรื่อง ขูลุนางอ้ว-ผู้เขียน)
แล้ว : ใช้ตีคนป่วย เพื่อให้โรคที่เป็นอยู่หาย หรือไล่ผีให้ออก
จากร่างคนป่วย

มีดตาบ : ใช้ป้องกันผีตาง ตัดไล่ผีสัมภเวสี

ดอกจำปาสีขาว : ใช้บูชาผี

ชั้นน้ำมันตีไสขมัน : ใช้นิมนต์ผี

แคน : เป็นเครื่องดนตรีใช้เป่าเป็นทำนองรำเซิ้งที่ใช้สื่อถึงผี
ให้ผีฟ้าลงมาร่วมพิธีกรรมลำผีฟ้าผ่านแม่ครุบา

เงินเหรียญบาทจำนวน 4 บาท 1 สลึง และในอดีตใช้เงิน 1
ตำลึง 1 สลึง

เมื่อผู้ป่วยได้รับการรักษาจากทางโรงพยาบาลแล้ว ไม่หาย ก็จะมารักษาผู้ป่วยด้วยพิธีกรรมรำผีฟ้า โดยขั้นแรกจะมี พิธีกรรมเสี่ยงทายว่าจะหายหรือไม่หาย ชาวบ้านเรียกพิธีกรรมนี้ว่า “เสี่ยงเป็นเสี่ยงตาย” โดยการใช้ขัน 5 ตั้งไว้บนคีรีชะ แล้วทำ พิธีกรรมรำผีฟ้า ถ้าขันตกจากคีรีชะ แสดงว่าผู้ป่วยรายนั้นไม่รอด

แต่เมื่อมีการเสี่ยงทายแล้วว่าขันตกจากคีรีชะ ก็จะทำพิธีกรรม “แต่งส่ง” โดยใช้เครื่อง 9 ซึ่งประกอบไปด้วย เงิน ผ้ายันต์ พลุ ยา กระจอก(ใบสิดาพับเป็นกระหง) ดอกไม้ เทียน เนื้อต่างๆ เช่น เนื้อวัว เนื้อหมู เนื้อควาย อย่างละ 9 ชนิด ชนิดละ 9 อัน

นอกจากนี้หมอมรำผีฟ้า ยังต้องมีการทำพิธีลงช่วง ใน 1 ปี จะประกอบพิธีกรรมลงช่วง 2 ครั้ง คือ ในช่วงเดือน 6 และเดือนยี่ ซึ่งในเดือน 6 นั้น เป็นการลงช่วงเพื่อให้การทำนาเป็นไปด้วยดี ไม่มีเหตุอันตรายเกิดขึ้นระหว่างการทำนา และที่เป็นเดือน 6 เพราะในอดีตกาลถือว่าเดือนนี้เป็นเดือนที่อยู่ดีมีแฮง เป็นเดือนเอาเชื้อเอาปอ ตามคำบอกเล่าของคนโบราณ และการลงช่วงในเดือนยี่นั้น เป็นการลงช่วงเพื่อเป็นการเลี้ยงบูชาแม่ครุบา ซึ่งเครื่องที่ใช้ในการบูชา ได้แก่ ข้าวพาทหวาน 4 พา(ภาชนะหรือสำหรับบรรจุอาหาร) ข้าวต้มมัดกล้วย นอกจากการลงช่วงแล้วยังมีพิธีบูชาครูในวันดับอีกด้วย

4.5 รำผีฟ้าหรือหมอลำผีฟ้า

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นางสาตี กางลิว (แม่ครูบา) อายุ 72 ปี

นางวลีลา : หมอลำผีฟ้า(รำผีฟ้า) มีมาตั้งแต่เมื่อไหร่

ยายสาตี : ตั้งแต่สมัยปู่สังกะสา ย่าสังกะสี โนนแหละ

นางวลีลา : ยายเป็นหมอลำผีฟ้ามาตั้งแต่เมื่อไหร่

ยายสาตี : ตั้งแต่อายุ 50 ปี

นางวลีลา : ทำไปแล้วมีผลดีอย่างไร

ยายสาตี : รักษาคนให้หายจากการป่วย ก็จิตใจที่ได้ช่วยเหลือคนอื่น เมื่อมีคนหายจากการป่วยมาก ๆ ก็มีคนให้ความนับถือในตัวเรา

นางวลีลา : ผู้นำในการทำพิธีหมอลำผีฟ้า มีชื่อเรียกว่าอย่างไร

ยายสาตี : เรียกว่า แม่ครูบา

นางวลีลา : แม่ครูบาคำหน้าที่อะไร

ยายสาลี : เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมหมอลำผีฟ้าหรือ
ทำหน้าที่สื่อสารระหว่างคนกับครุบา

นาฏลีลา : แล้วผีที่เข้ามาเข้าทรงในขณะรักษาคนป่วย เรียกชื่อ
ว่าอะไร

ยายสาลี : เรียกว่า ครุบา ชื่อว่า อ้ายจำปา และอ้ายซูลู

นาฏลีลา : แล้วคนที่มาร่วมประกอบพิธีด้วยกันเรียกชื่อว่า
อะไร

ยายสาลี : เรียกลูกฟุ้งลูกเทียน

นาฏลีลา : ลูกฟุ้งลูกเทียน เป็นใคร มาจากไหน

ยายสาลี : คือคนป่วยที่ได้เคยได้รับการรักษาจากครุบา
จนหายจากอาการป่วยแล้ว

นาฏลีลา : ลูกฟุ้งลูกเทียน ทำหน้าที่อะไร

ยายสาลี : เป็นผู้ช่วยของแม่ครุบาในขณะประกอบพิธีกรรม

นาฏลีลา : ขั้นตอนการรักษา (บ๊ว) ทำอย่างไร

ยายสาลี : จัดเครื่องบูชาพระ คือชั้น 5 และชั้น 8 และเครื่อง
เช่นไหว้ก่อน หลังจากนั้นก็สอง (เสี่ยงทาย) ดูก่อนโดยใช้ไข่มมาเสี่ยงดู
ขวัญ แล้วก็ร้ายรำฟ้อนรักษาคนป่วย เสร็จแล้วสอบถามอาการเหมือน
หมอลำคนไข้ที่แหละ เช่นสอบถามดูว่าไปทำอะไรมาบ้างก่อนที่จะป่วย
ถามถึงคนในครอบครัว หรือว่าอาจมีผีสิงนางไม้มาอยู่ด้วย หรือว่ามี
โรคประจำตัวหรือเปล่า ก็แล้วแต่ความเชื่อของคน ที่ผ่านมาถ้าไม่โดน
กับตัวเองก็จะมีไม่รู้ เมื่อหายแล้วก็แต่งแก้ส่งวิญญาณผีที่เป็นเจ้ากรรม
นายเวรให้ไปสู่อุซุคติ สุดท้ายทำบายศรีสู่ขวัญผูกแขนให้ หรือเวลา
มีคนป่วยมาหา ก็รำรักษาให้เขาเขาก็หายไป เช่น มีคนมาหายายตอน
ตี 2 ให้ยายรักษา เป็นผู้ชายคนตัวสูงใหญ่มีครอบครัวแล้ว ร้องไห้ยังง

ก็ไม่หยุดจนคอแหบคอแห้งหมด ยายจึงมาส่องมารักษาให้ สอบถาม แล้วได้ความว่า เขาหนีไปบวชแล้วไม่บอกกับพ่อแม่เขา ก็ให้มาแต่งแก้ โดยจัดหาข้าวหาน้ำบอกพ่อบอกแม่ บอกให้มารับเอาของบุญจากลูก พอทำแล้วก็หายเป็นปลิดทิ้ง เป็นต้น

นาฏลีลา : การทำแต่งแก้ส่ง มีเครื่องเช่นไหว้ อะไรบ้าง

ยายสาตี : มีผ้า 9 ผืน ผ้าชิ้น 9 ผืน นอกจากนี้มีหมู เป็ด ไก่ วัว ควาย อย่างละ 9 ตัว เงิน 9 อัน ทอง 9 อัน คือนำแบ่งข้าวเหนียว ใส่ขมิ้นปั้นเป็นเงินเป็นทอง และนก 2 ตัว กับปั้นหุ่นหนึ่งคู่(ชายหนึ่ง คนหญิงหนึ่งคน)

นาฏลีลา : หุ่นคนที่ เป็นชาย 1 คน หญิง 1 คน นำมาทำไม

ยายสาตี : เป็นสัญลักษณ์ของเจ้ากรรมนายเวร ถ้าคนนั้น ดวงไม่ดี เพื่อส่งวิญญาณให้กับเจ้ากรรมนายเวร

นาฏลีลา : สมัยก่อนเวลาไปรักษาคณป่วย ไปอย่างไร

ยายสาลี : ลำบากเหมือนกันนะ ต้องเดินเท้าไปรักษา สมัยก่อนจะมีแคร่รถรงใน(รถจักรยาน) และใครมีจักรยานสมัยนั้นก็ถือว่า มีฐานะทางครอบครัวนะเพราะราคาแพงมาก ทุกวันนี้จะส่งรถยนต์มารับไปรักษาเลย คนเป็นหมอย่างยายก็ปฏิเสธไม่ได้ บางช่วงติดงานในไร่นาก็ต้องไป เมื่อมีคนมารับก็ต้องไป ผิดนัดไม่ได้ เช่นนัดไว้เก้าโมงเช้าก็ต้องมารับเก้าโมงเช้า มารับผิดเวลาไม่ได้นะ เพราะเรามีคนป่วยรายอื่นที่นัดไว้แล้วในช่วงบ่าย อย่างนี้เป็นต้น

นามวลีลา : นอกจากรักษาที่บ้านเราแล้ว ได้เดินทางไปรักษาที่อื่นไหม

ยายสาลี : ไปตลอดเลยนะ วันหนึ่ง ๆมีคนมารับไปรักษาคนป่วยหลาย ๆ รอบ ไปไกล ๆ ถึงต่างจังหวัด เช่น ชัยภูมิ ขอนแก่น โคราช

นามวลีลา : แล้วยายเป็นหมอลำผีฟ้า (รำผีฟ้า) ได้อย่างไร

ยายสาลี : แม่ของยายนี้แหละ เป็นแม่ครูบาคนทรงลำผีฟ้า ก็เลยถามแม่ว่าไปเรียนวิธีการรักษาคนด้วยการลำผีฟ้ามาจากไหน แม่ของยายเล่าให้ฟังว่า ก็รำทรงรักษาให้ก็เป็นไปเองไม่ได้เรียนมาจากไหน ครั้งแรกมีเด็กไปเลี้ยงวัวเลี้ยงควายในป่าโคก ว่าคนป่วยมีอาการเบลอ ๆ ก็ไปรำรักษาเขาแล้วเขาก็หาย ก็เป็นที่รู้จักทั่วไปว่ารักษาคนหายได้ ก็มีคนเข้ามาหาให้รักษาอยู่ตลอด ยายก็เลยสืบทอดมาจากแม่

นามวลีลา : นอกจากสืบทอดทางเชื้อเครือญาติแล้ว มีสืบทอดแบบอื่นอีกไหม

ยายสาลี : มีเหมือนกัน คนที่ไม่เคยลำผีฟ้ารักษาคนเลย แล้วครูบาเข้ามาเข้าทรงรำรักษาก็หาย เช่น มีคนป่วยนอนกล่อมเด็กเอาเท้าไกวเปล ทั้งร้องให้ทั้งรำ ยายคนนั้นบอกว่า อยากหายใหม่ เขาก็ตอบว่าอยากหาย ก็ลำทรงผีฟ้า จนคนป่วยนั้นหายเป็นปกติ

นางกุลิลา : หมอลำผีฟ้าสามารถเข้าไปอยู่กับใครก็ได้ใช่ไหม

ยายสาลี : อยู่กับใครก็ได้ ไม่สามารถระบุได้หรอกว่าจะไปอยู่กับใคร

นางกุลิลา : อย่างกรณีข้างต้นเรียกได้ไหมว่า ผีฟ้าเข้ามาอยู่ด้วยเลยทันที

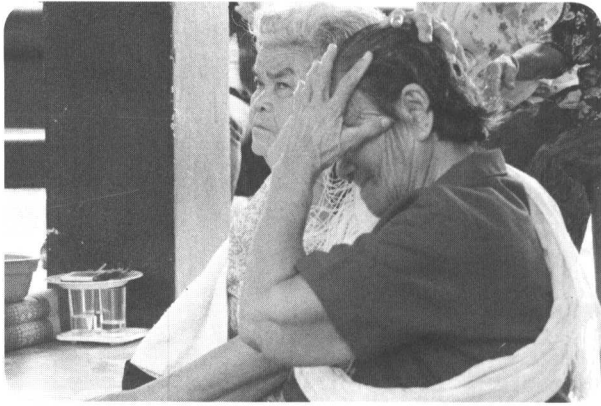
ยายสาลี : ใช่ ผีฟ้าวิ่งเข้ามาอยู่ทันทีเลย แต่ไม่ได้หมายความว่าคนนั้นจะเป็นแม่ครูบาได้เลยนะ คนที่จะเป็นแม่ครูบาได้ ต้องมีแม่ครูบาคณก่อนทำพิธีปลงให้ก่อน จึงจะเป็นแม่ครูบาคณต่อไปได้

นางกุลิลา : แสดงว่าจะเป็นแม่ครูบาคณใหม่ได้ ต้องได้รับการคัดเลือกจากแม่ครูบาคณก่อน

ยายสาลี : ใช่

นางกุลิลา : แม่ครูบาคณหนึ่งจะปลงให้ได้กี่คน

ยายสาลี : ปลงได้เพียงคนเดียว ส่วนใหญ่จะเลือกจากลูกฝั่งลูกเทียมนั้นแหละเป็นแม่ครูบาคณต่อไป ซึ่งดูจากคนที่น่าจะเป็นผู้มีความสามารถรักษาคนป่วยได้

นางวลีลา : แสดงว่าแม่ครูบาสามารถเป็นได้คนเดียว ส่วนลูก
ฝั่งลูกเทียนเป็นได้หลายคน

ยายสาลี : ใช่

นางวลีลา : อายุเท่าไร ที่เป็นหมอลำผีฟ้าได้

ยายสาลี : ไม่แน่นอนหรอก อย่างเช่นคนรุ่นยายนี้ บางคน
ที่มาด้วยกัน ก็ยังไม่ได้เป็นแม่ครูบา เป็นแค่ลูกฝั่งลูกเทียน

นางวลีลา : ทำไมต้องทำพิธีเลี้ยงแม่ครูบา

ยายสาลี : ได้รับการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นการทำ
พิธีครอบครูบาหรือเช่นไหว้บูชาเลี้ยงครูบาหรือเป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ
ที่คอยปกป้องคุ้มครองให้คนเรามีชีวิตอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขเพื่อให้พี่
น้องที่เป็นลูกฝั่งลูกเทียนรักใคร่สามัคคีกัน ทำให้มีความอยู่เย็นเป็นสุข
เช่นกัน

นางวลีลา : เท่าที่ทราบมาในปีหนึ่ง จะมีการจัดพิธีเลี้ยงแม่
ครูบาก็ครั้ง

ยายสาลี : 2 ครั้ง

นางวลีลา : ทำได้ในวันไหนบ้าง

ยายสาลี : ทำได้ทุกวัน ยกเว้นห้ามทำพิธีในวันพระ หรือในวันดับ เพราะเป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ

นางวลีลา : ครั้งแรก ทำพิธีในช่วงไหน

ยายสาลี : ทำในช่วงเดือนยี่(เดือนสอง) คือ ก่อนที่จะมีพิธีเลี้ยงผีปู่ตาในเดือนสาม

นางวลีลา : มีขั้นตอนหรือวิธีการอย่างไร

ยายสาลี : มีล้ารับที่เป็นอาหารหวานจำนวน 4 ล้ารับ ประกอบด้วย ก๋วยจั้ว ข้าวต้ม ของหวาน เพราะท่านไม่กินอาหารคาว โดยลูกฝั่งลูกเทียนจะรวมตัวกันที่บ้านของครุบาเพื่อประกอบพิธี หลังจากนั้นก็รับประทานอาหารร่วมกัน เช่น ปลา ร้าแจ่วบอง ซุบลูกขนุน ผักคอง น้ำพริกปลาทู เท่าที่หาได้ตามสภาพท้องถิ่น โดยจะไม่มีการฆ่าสัตว์

นางวลีลา : ครั้งที่สอง ทำกันในช่วงไหน

ยายสาลี : เดือน 6 ช่วงก่อนฤดูทำนา

นางวลีลา : มีขั้นตอนหรือวิธีการอย่างไร

ยายสาลี : ลูกฝั่งลูกเทียนจัดเตรียมขันดอกไม้ จะไปรวมตัวกันที่บ้านครุบา ไปขึ้นนำครุบา และครุบาล่าวนำขอให้ในช่วงลงไร่ ลงนา ขออย่าได้เจ็บไข้ได้ป่วย เช่น อย่าได้เจ็บ คอเจ็บปาก อย่าเจ็บไข้เจ็บตัว เป็นต้น แล้วครุบาจะผูกแขนให้กับลูกฝั่งลูกเทียน

นางวลีลา : พิธีเลี้ยงครุบาทั้งสองครั้ง ต่างกันอย่างไร

ยายสาลี : เดือนยี่ (เดือน 2) นี้ จะสำคัญกว่าช่วงเดือน 6 เพราะเป็นการทำพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ แต่เดือน 6 ก็เป็นช่วงก่อนลงไร่ลงนา

นางวลีลา : เครื่องเช่นไหว้บูชาเลี้ยงครุบาทั้งสองครั้ง เป็นอย่างไร

ยายสาลี : ก็เหมือนกันทุกอย่าง ให้เตรียมเฉพาะอาหารหวาน
ไม่มีอาหารคาว

นาฏลีลา : มีวิธีสืบสานต่อไปอย่างไร

ยายสาลี : ไม่มีนะ ที่ผ่านมาก็ไม่ได้กำหนดไว้ว่าจะใครจะมา
สืบทอด ไม่ได้บอกว่าต้องเป็นคนนั้นคนนี้มารับไปนะ ถ้าใครจะเป็น
หมอลำผีฟ้าก็จะเกิดขึ้นและเป็นไปเองโดยธรรมชาติ โดยผีฟ้าจะลง
มาอยู่ด้วยเลย หรือลงมาเทียม (เข้าทรง) เลยนะ

นาฏลีลา : ได้เคยไปเผยแพร่ความรู้ไหม

ยายสาลี : ไปสิ ไปแข่งให้หมอลำนามัยดูที่ตำบลโนนธาตุ จ.ขอนแก่น
ได้อันดับที่ 1 เลย และเคยมีนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาสารคาม
เขามาดูในช่วงที่เราทำพิธีกรรมจริง ๆ

นาฏลีลา : รู้สึกอย่างไรที่ได้มาสาธิตให้ลูกหลานเด็ก
เยาวชนดู

ยายสาลี : ก็ดีใจ ภูมิใจที่เห็นคนรุ่นลูกหลานอยากเรียน
อยากรู้อยากเห็น อยากสืบสานต่อไป

นาฏลีลา : ถ้าให้มาสาธิตครั้งต่อไป จะมาได้ไหม

ยายสาลี : ถ้าต้องการให้มาก็คงจะมา แต่ต้องทำพิธีให้สมบูรณ์
กว่านี้อีก

นาฏลีลา : ถ้าให้ยายไปสอนเด็กเยาวชน เพื่อให้เขาทำเป็น
การแสดงแล้วนำไปเผยแพร่ต่อได้ไหม

ยายสาลี : ได้ๆ ยินดีเลยนะ แต่ถ้าจะแสดงก็ต้องบอก
หมอแคนมาเป่าแคนให้ต่างหาก ที่สำคัญคือต้องบอกเจ้าที่เจ้าทาง
ด้วยว่า ที่เราทำไปเพื่อการแสดงเท่านั้น

นาฏลีลา : ที่มาสอนเด็กเยาวชนอย่างวันนี้ มีคาดหวัง
อะไรบ้าง

ยายสาลี : ภูมิใจมาก ที่ได้สาธิตให้ลูกหลานรุ่นน้อยๆ
ดูเพื่อจะได้สืบทอดให้คนอื่นรู้จักหมอลำผีฟ้าต่อๆ ไป •

5. ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กวยหรือส่วย และพิธีกรรม
รำแกนมอ-ออ

5.1 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กวยหรือส่วย บ้านอาลี
ผู้ให้สัมภาษณ์ นายสะพรั่ง วิภูนต์ อายุ 53 ปี ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4
ตำบล ลำโรงทาบ อำเภอลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์

บรรพบุรุษโดยแท้ของชาวกวย ได้เคลื่อนย้ายมาจากประเทศลาว คือ เมืองอัตตะปือ และเมืองแสนแป เดินทางมาตามลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีหลวงสุรินทรภักดีศรีณรงค์จางวาง เจ้าเมืองสุรินทรคนแรก เป็นผู้ในนำพา และในเวลาต่อมาก็ได้สร้างปราสาทขอมโบราณเพื่ออยู่อาศัย และได้ตั้งเป็นเมืองว่า “เมืองสุรินทร” ตามชื่อเจ้าเมืองในอดีต สาเหตุในการเคลื่อนย้ายถิ่น เป็นผลเนื่องมาจากในสมัยก่อนที่ประเทศลาวบังคับให้ผู้หญิงเป็นทาสและให้ผู้ชายเป็นทหารไปออกรบ จึงทำให้ชาวกวยเริ่มเคลื่อนย้ายบางส่วนมาตั้งถิ่นฐานที่จังหวัดศรีสะเกษ และอำเภอท่าตูม อำเภอสำโรงทาบ และ อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ นอกจากนั้นชาวกวยยังมีความชำนาญในการจับช้าง เนื่องจากประเทศลาวในอดีตมักให้ชาวกวยเลี้ยงช้างเพื่อการออกรบกับฆ่าศึก ชาวกวยจึงมีความรู้เรื่องการเลี้ยงช้างในบางส่วนจึงมิได้ละทิ้งอาชีพการเลี้ยงช้าง และทำให้เกิดการเลี้ยงช้างแพร่หลายในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบันยังมีการเลี้ยงช้างอยู่ที่อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ และชาวกวยอีกพวกหนึ่งเป็นพวกชาวกวยที่ทำเกษตรกรรมในพื้นที่ราบ และชาวกวยหรือข้าบรู ที่มีแหล่งอาศัยอยู่ในพื้นที่สูง

กล่าวสำหรับหมู่บ้านอาลีแล้ว ก่อตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2459 มีชาวบ้านจำนวน 9 ครัวเรือน ได้เคลื่อนย้ายครอบครัวมาจากบ้านตะเคียนและบ้านสำโรงทาบ ประกอบด้วย นายอืด สูด คุ่ม นายยา บุญภา นายมา บุญหล้า นายเกตุ ศรีทธาธรรม นายแจ็ก บุญหล้า นายลี บุญหล้า นายเพชร บุญหล้า นายบุญ บุญหล้า และ นายสิงห์ วิญนัต เนื่องจากชุมชนเดิมแออัด คนอยู่อาศัยจำนวนมาก และเกิดโรคระบาด

ชื่อหมู่บ้านอาลี มีที่มาจากชื่อพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่ใช้ในการรักษาโรคระบาดได้ ชื่อต้นอาลี จึงเป็นที่มาของชื่อหมู่บ้านในปัจจุบัน โดยนายมี สมนาค ผู้ใหญ่บ้านคนแรกเป็นคนตั้งชื่อหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันต้นอาลีไม่มีให้เห็นอีกแล้ว

นับแต่อดีตจนปัจจุบันบ้านอาลี มีผู้ใหญ่บ้านทั้งหมด 7 คน ได้แก่ (1) นายมี สมนาค (2) นายคำ บุญมา (3) นายพิมพ์ บุญกล้า (4) นายสุด สุธาอรรถ (5) นายนิธย์ แสงเพชร (6) นายสุเทียน บุญมา และ (7) นายสะพรั่ง วิภูณฑ์ (คนปัจจุบัน) อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอลำโรงทาบ ระยะทาง 6 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสุรินทร์ 58 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้ ทิศเหนือ ติดกับถนนลาดยางสาย 226 ตำบลลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ทิศใต้ ติดกับห้วยลำพอง ตำบลลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ทิศตะวันออก ติดกับบ้านตะเคียนพัฒนา หมู่ 12 ตำบลลำโรงทาบ อำเภอลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ และทิศตะวันตก ติดกับบ้านกุง หมู่ 2 ตำบลลำโรงทาบ อำเภอลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ปัจจุบันมีครัวเรือนทั้งหมด 137 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 689 คน เป็นประชากรชายทั้งหมด 328 คน หญิง 361 คน บ้านอาลี มีพื้นที่ทั้งหมด 2,059 ไร่ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ พื้นที่เพื่ออยู่อาศัย รวม 145 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร (ทำนา ทำสวน ทำไร่) รวม 1,882 ไร่ พื้นที่สาธารณะ รวม 32 ไร่ การพัฒนาของหมู่บ้านเริ่มจากการมีไฟฟ้าเข้ามาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2530 มีน้ำประปาเข้ามาเมื่อประมาณ พ.ศ. 2550 แต่เริ่มใช้เมื่อปี พ.ศ. 2551 ถนนลาดยางเมื่อปี พ.ศ. 2541

ปัจจุบันบ้านอาลีมีจุดเด่นเอกลักษณ์อยู่มากมาย ได้แก่ บ้านโบราณอายุกว่าหนึ่งร้อยปี การย้อมผ้าจากธรรมชาติ เช่น ต้นประดู่ มะเกลือ มะยม สะเดา ใบขี้เหล็ก ใบบวบ สำหรับต้นสาบเสือนั้นจะให้สีเขียวอ่อน ต้นกะบกให้สีกรมท่า ต้นมะยมให้สีน้ำตาลอ่อน หรือแม้แต่ดินโคลนก็สามารถนำมาย้อมผ้าไหมได้ สีเปลือกต้นประดู่ให้สีอิฐแดงเงา แต่ถ้านำไปหมักโคลน 1 คืน จะได้สีนกพิราบ

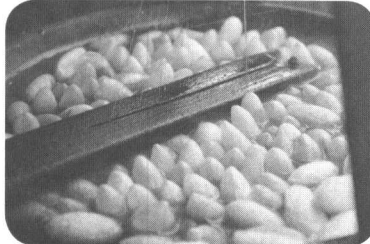
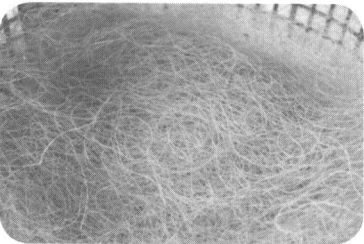
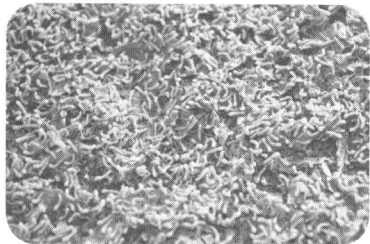
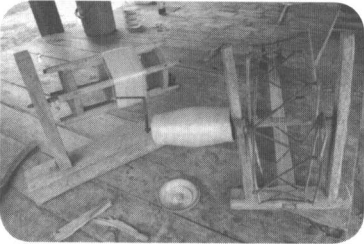
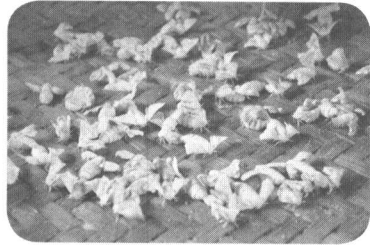
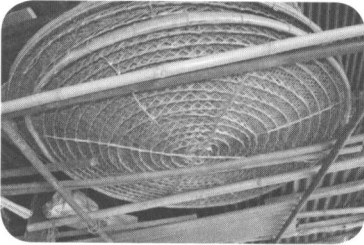
อาชีพหลักคือทำนา อาชีพเสริมคือ การทอผ้า ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา และอาหารที่ขึ้นชื่อของชาวภูย ได้แก่ ยำดักแด้ แกงปู้ ไข่มดแดง และแกงไก่บ้าน ส่วนการแต่งกายของชาวภูยในอดีตนั้น ได้มีสวมผ้าซิ่นลายลูกแก้วที่ย้อมด้วยลูกมะเกลือ และสวมสร้อยवानเปราะหอม ซึ่งทำมาจากवानชนิดหนึ่ง มีลักษณะคล้ายขมิ้นแต่มีสีขาว นำมาปลอกเปลือกออกตัดออกเป็นปล้องๆ นำไปแช่น้ำข้าวสาร และนำมาร้อยแล้วไปผึ่งแดด การสวมสร้อยवानเปราะชาวภูยมีความเชื่อว่าสามารถป้องกันผีหรือกันสิ่งไม่ดี นอกจากนั้นในสมัยก่อนยังมีการนำวานเปราะหอมไปโขลกให้ละเอียด

แล้วนำมาวางไว้ที่กระหม่อมตรงศีรษะ สามารถแก้อาการไข้หวัด คัดจมูกได้เป็นอย่างดี

สถานที่สำคัญได้แก่ (1) ศาลปู่ตา : ซึ่งเป็นศาลเจ้าที่ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ และยังมีการเลี้ยงไก่ต้มหลังละ 1 ตัว ในวันพุธของเดือน 3 และเดือน 6 (2) บ้านโบราณ เป็นบ้านไม้ใต้ถุนสูง ประมาณ 1 เมตร ซึ่งเจ้าของบ้านเป็นคนรุ่นลูกปัจจุบันมีอายุ 120 ปี และยังมีชีวิตอยู่

ประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ (1) การประกอบพิธีกรรมรำแกนมอ-แกนนอ เป็นการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ แก่บน และรักษาโรคที่มีสาเหตุมาจากการกระทำของผี (2) ประเพณีสงกรานต์ จะมีการจัดงานรดน้ำดำหัว มีแห่พระรอบหมู่บ้านทุกวันที่ 14 เดือนเมษายนของทุกปี (3) วันสารทใหญ่ จัดขึ้นในวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 จะมีการรวมตัวกันของชาวกูยในวัดบ้านตะเคียน ในวันนั้นลูกหลานจะมาเซ่นไหว้บรรพบุรุษและเคารพต่อผู้มีพระคุณ

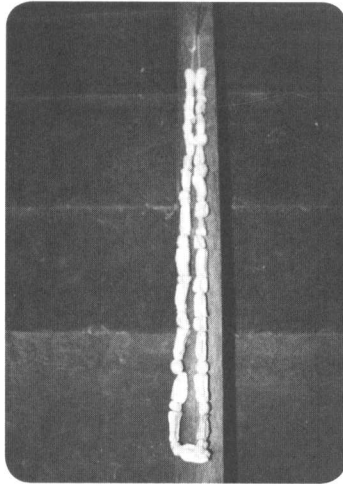
ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารคือภาษากูย และตามตำนานแล้วว่า ในอดีตชาวกูยเคยมีตัวหนังสือหรือภาษาเขียนด้วย ซึ่งได้เขียนจารึกไว้ที่หนังควายแล้วนำไปตากแดดไว้ แต่กลับมีสุนัขไปขโมยกินหนังความนั้นเสีย ภาษาเขียนของชาวกูยจึงหายสาบสูญไป แต่ในปัจจุบันเริ่มมีนักวิชาการเข้ามาพัฒนาและคิดค้นภาษาเขียนของชาวกูยให้มีลักษณะคล้ายภาษาเขียนเหมือนในอดีตอีกด้วย

5.2 แผนที่ของตีชุมชน

มีบ้านเรือนชาวภูโยโบราณสร้างมากกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบปี และมีศาลปู่ตาประจำหมู่บ้าน หนองน้ำขนาดใหญ่ชื่อหนองอาลี และมีศาลาประชาคม และว่านเปราะหอม ผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ชื่ออื่น ๆ คือ ว่านตีนดิน ว่านแผ่นดินเย็น ว่านหอม (ภาคเหนือ) หอมเปราะ (ภาคกลาง) ลักษณะทั่วไป เป็นพันธุ์ไม้ล้มลุกที่มีลำต้นหรือเหง้าใต้ดิน ลักษณะหัวว่านเป็นเหง้ากลมเหมือนหัวกระชาย รากมีตุ่มน้ำเลี้ยง เนื้อในหัวสีเขียวอ่อน มีกลิ่นหอมเย็น ใบเป็นใบเดี่ยวแทงออกมาจากเหง้าแผ่ราบไปตามพื้นดิน ใบอ่อนมีวุ้นเป็นกระบอกออกมาแล้วแผ่ราบบนหน้าดิน ก้านใบเป็นกาบ ใบค่อนข้างกลม โคนใบมนปลายแหลม ขอบใบเว้าเล็กน้อย มีขนอ่อนบริเวณท้องใบ เนื้อใบหนา แผ่นใบเขียวคล้ำหนา มีกลิ่นหอมเย็น ดอกเป็นดอกเดี่ยวออกจากลำต้นใต้ดินแทงขึ้นมากลางต้นระหว่างกาบใบ ดอกมีสีขาวประดับด้วยสีชมพูอมม่วง

ซึ่งเป็นส่วนที่ทำหน้าที่คล้ายกลีบดอกที่แปรรูปมาจากเกสรตัวผู้สีอื่นที่เป็นหมัน ความเป็นมงคล เป็นว่านเมตตามหานิยม หากมีปลูกไว้ที่บ้านหรือร้านค้าจะดี ยิ่งว่านเจริญงอกงามดีจะยิ่งส่งผลให้เจ้าของมีโชคลาภและเจริญรุ่งเรือง หัวว่านใช้หุงน้ำมัน หรือตำผสมอาบหน้าว่าน หรือแช่น้ำมันจันทร์ จะเป็นมหาเสน่ห์ยิ่งนัก หรือใช้หัวว่านพกพาดิตตัว เพราะเป็นยอดทางเสน่ห์เมตตามหานิยม จึงเป็นที่นิยมใช้ทั้งเรื่องการค้าขาย และการทำให้เป็นที่นิยมแก่ผู้คน สรรพคุณทางยา ไบรสเผ็ดขม แก้เกลื่อนช้าง หัวหรือต้นไต้ดิน มีรสเผ็ดร้อน ใช้สุ่มศีรษะเด็กแก้หวัดคัดจมูก แก้ลมพิษ รับประทานขับลมในลำไส้ แก้เสมหะ แก้เสมหะเจริญไฟธาตุ แก้ลมท้อง ต้นมีรสเผ็ดและขม ใช้ขับเลือดเน่าของสตรี แก้ท้องขึ้นท้องเฟ้อ ดอก มีรสหอมร้อน ใช้แก้เด็กนอนสะดุ้งผวา ร้องไห้ตาเหลือก และแก้โรคตา ใบใช้แก้เกลื่อนช้าง เชื่อว่า ช่วยกันภูตผี ปีศาจ ไล่แล้วจะปลอดภัย ถือว่าเป็นเครื่องราง แก้วหัวด เออาไล่กระหม่อมตึก ชาวบ้านนิยมนำมาร้อยเพื่อสวมใส่

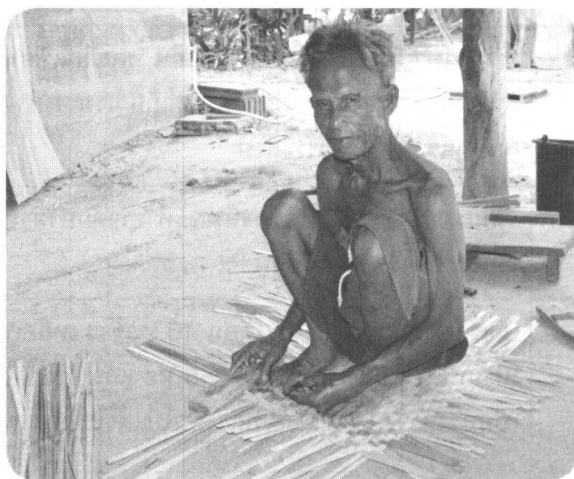
นอกจากนี้มีปราชญ์ชาวบ้านที่หลากหลาย ประกอบด้วย (1) นายพันธ์ บุญญา อายุ 67 ปี ปราชญ์ชาวบ้านด้านการรักษาด้วยการเป่าโค, กระบือ (วัว, ควาย) (2) นายปาน วิญญิต์ อายุ 73 ปี ปราชญ์ชาวบ้านด้านการจักสาน บ้านเลขที่ 18 (3) นายวี บุญกล้า อายุ 68 ปี ปราชญ์ชาวบ้านด้านการรักษาคน โดยการเป่าคนที่เป่าคนที่เป่าคนที่เรียกว่า “งูสะหวัด” เป็นไข้ รักษากระดูกหัก (หมอต่อกกระดูก) และ (4) นางบัวเหรียญ วิญญิต์ อายุ 55 ปี (5) นางเสาวภา บุญกล้า อายุ 71 ปี (6) นางพะเยาว์ พุฒพันธ์ อายุ 40 ปี (7) นางวิภาวัน บุญมาก อายุ 50 ปี ปราชญ์ชาวบ้านด้านการทอผ้าไหม

5.3 ปฏิทินของตีชุมชนบ้านอาลี

เดือน	ปฏิทินประเพณี
เดือนอ้าย เดือนยี่	- ทำนาเสร็จก็จะมี การทอผ้า เลี้ยงไหม ย้อมผ้า ทอผ้ายาว ประมาณ 10 เมตร 8 ผืน ผ้าถุง 1 ผืน เท่ากับ เมตรกว่าๆ
เดือน 3	-บุญข้าวจี เป็นประเพณีดั้งเดิมสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ -เช่นปู่ตา วันพุธเดือน 3 ทำขนม ข้าวต้มมัด ก่อเจดีย์ ทวายสี่ทิศ ตอนเย็นนิมนต์มาสวดสายสิญจน์รอบหมู่บ้าน แล้วนำสายสิญจน์ไปไว้ที่เจดีย์ทวาย - เสร็จจากนั้น ตอนกลางคืนนิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ เย็นอีกรอบ พอวันพฤหัสบดีทำข้าวจี แล้วมีการตักบาตร ข้าวจี - เสร็จนา พุทธแรกของเดือน 3 มีการเช่นไหว้ปู่ตา เปิดป่า เปิดดง เพิ่มพื้นที่ เริ่มชีวิตใหม่ เอาข้าวเปลือก 1 คู/หาบ มากองรวมกัน บูชาแม่โพสพ
เดือน 4	-

เดือน	ปฏิทินประเพณี
เดือน 5	บุญสงกรานต์ มีการแห่พระรอบหมู่บ้านเพื่อสงวน้ำพระ และรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ขอพร
เดือน 6	<ul style="list-style-type: none"> - เช่นไหว้ ปู่ตา ในการลงทำไร่ทำนา มีไก่ต้มไปเช่นไหว้ ทุกหลังคาเรือน - เดือน 6 พุศแรก แจ้งปู่ตา ภูมิเจ้าที่ ลงโถตะนา เพื่อเป็นการแฮกนา ขอฟ้าขอฝน เพิ่มผลผลิตในการทำไร่ ไถนา - ของที่จะนำไปเช่นไหว้ที่ศาลปู่ตา ดังนี้ ไก่ต้ม 1 ตัว หมาก พลู เหล้าขาว น้ำส้ม ดอกไม้ 1 คู่ - การบนบานต่อปู่ตาหลวงอุดมนั้น ส่วนใหญ่จะประสพผลดังที่หวังไว้คิดเป็นร้อยละ 90
เดือน 7	-
เดือน 8	เข้าพรรษา มีการเวียนเทียนตอนเย็น พอเวียนเทียนเสร็จ ก็นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีสวดมนต์เย็น แรม 1 ค่ำ เดือน 8 ตอนเช้าตักบาตรพระสงฆ์
เดือน 9	วันมอ-ออ ตั้งแต่ช่วงเข้าพรรษา จะทำบุญตักบาตรทุกวันพระที่ศาลาของหมู่บ้าน
เดือน 10	บุญข้าวสาก แรม 15 ค่ำ เดือน 10 ห่อข้าว เหลือ พริก หมาก พลู ไก่หรือปลา ห่อมา 55 ห่อ แล้วก็ทำห่อใหญ่ เพื่อบวงสรวงปู่ย่าตายาย ที่ล่องลับไปแล้วหลังกำแพงวัด

เดือน	ปฏิทินประเพณี
เดือน 11	- วันออกพรรษา ทำข้าวต้มมัด ข้าวเม่า กล้วย ขนมเทียน ใส่ในต้นปราสาทผึ้ง แล้วแห่ออกไปวัดเพื่อนำไปถวายพระ สงฆ์ รวมทั้งมีการจุดประทัดด้วย - วันแรม 2 ค่ำ เดือน 11 ออกพรรษามอ-ออ เย็บกรวย ดอกไม้ 5 คู่ หมากรวย 1 ท่อ เหล้า 1 ขวด เทียน 1 ท่อ ข้าวต้มมัด และกล้วย
เดือน 12	งานกฐิน ตั้งองค์กฐินแห่เข้าวัดไปทอดกฐินเป็นงานประจำ ปี นำขิงที่ได้ ไปถวายที่วัดเพื่อนสร้างห้องน้ำหรือศาลา กุฏิ ฯ

5.4 รำแกนมอ - แกนอ : พิธีกรรมการรักษาสุขภาพของ
กลุ่มชาติพันธุ์กูยหรือกวยหรือส่วย

ผู้ให้สัมภาษณ์ : ปราชญ์ชาวบ้าน ประกอบด้วย
ยายสมแป้น ดวงรัตน์ อายุ 60 ปี แม่ครูบา
ยายเสาวภา บุญกว่า อายุ 71 ปี แม่ครูบา
นางวิภาจัน บุญมาก อายุ 50 ปี แม่ครูบา
นางเรณู ชะภูาทอง สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลลำโรงทาบ
หมู่ที่ 11

นางปราณี บำรุงจิตร์ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล
ลำโรงทาบ หมู่ที่ 12

นาฏลีลา : ทำไมต้องทำพิธีแกนมอ-แกนนอ

ปราชญ์ชาวบ้าน : คนป่วยไปหาหมอ แต่ไม่หายป่วย ก็มาทำพิธีแกนมอ-ออ

นาฏลีลา : พิธีแกนมอ-แกนนอ ได้รับการสืบทอดมาจากไหน

ปราชญ์ชาวบ้าน : มาแต่สมัยโบราณ ยายเป็นรุ่นหลังจึงรับไว้ นับถือไว้ไม่เอาทิ้ง

นาฏลีลา : ผู้นำในพิธีกรรมแกนมอ-ออ เรียกว่าอะไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : แม่ครูบา

นาฏลีลา : ลูกคณะเรียกชื่อว่าอะไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : รองครูบาเป็นผู้ช่วย

นาฏลีลา : ยายทำหน้าที่อะไรในพิธีกรรม

ปราชญ์ชาวบ้าน : เป็นผู้สื่อสารระหว่างองค์มอ-ออ กับคนในโลกมนุษย์

นาฏลีลา : องค์มอ-ออ คืออะไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : คือ ผีบรรพบุรุษ ที่คอยให้การปกป้องคุ้มครองให้มนุษย์มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

นางภูลีลา : มีชื่อเรียกว่าอย่างไรบ้าง

ปราชญ์ชาวบ้าน : องค์มอ ชื่อ องค์เกสร สำหรับองค์อชื่อ องค์หลุดฟ้า องค์พิมพ์พา องค์จำปาหอมอ่อน และองค์อนุสรณ์

นางภูลีลา : แต่ละองค์มีหน้าที่แตกต่างกันอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : มีทำรำฟ้อนแตกต่างกัน และในแต่ละองค์จะแบ่งหน้าที่รำฟ้อนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดพิธี

นางภูลีลา : แม่ครูบาคนหนึ่งจะมีองค์มอ-ออ อยู่ด้วยกี่องค์

ปราชญ์ชาวบ้าน : บางคนมีสามถึงสี่องค์

นางภูลีลา : คนทั่วไปจะมีองค์อยู่ด้วยได้ไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : ทุกคนเกิดมาจะมีองค์มอ-ออประจำตัวอยู่แล้ว ซึ่งแม่ครูบาจะเป็นผู้กำหนดให้องค์มอ-ออ มาช่วยรักษาดูแลคุ้มครองลูกหลาน

นางภูลีลา : แม่ครูบามีข้อปฏิบัติตัวอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ห้ามกินของเช่น ไห้ว ห้ามกินของในนางคนพ ห้ามกินของดิบ ห้ามให้คนอื่นตบหลัง และไม่ดื่มเหล้า ถ้าปฏิบัติตามนี้ได้จะทำให้องค์มอ-ออเข้าทรงได้เร็วขึ้น แม่ครูบาจะมีสิ่งคุ้มครองรักษา จึงไม่เจ็บไม่ป่วย ถ้าป่วยก็เป็นไข้หวัดเล็กๆ น้อยๆ

นางภูลีลา : ทำไมต้องใช้เหล้า

ปราชญ์ชาวบ้าน : ใช้เป็นเครื่องเช่น ไห้วบวงสรวงแสดงความเคารพนับถือผีบรรพบุรุษหรือองค์มอ-ออ ถ้าไม่มีจะโกรธมากถึงกับขับไล่ลูกหลานออกจากตระกูลเลย

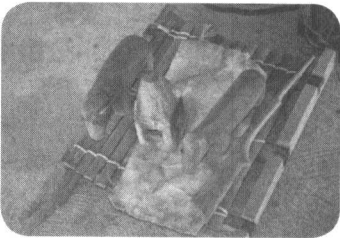
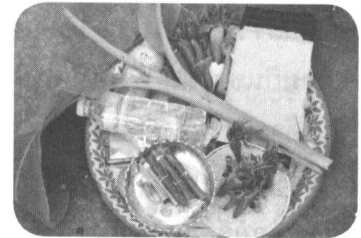
นางภูลีลา : ยายต้องดื่มเหล้าด้วยไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : ไม่ดื่ม แต่จะมีวิธีการเป็นเชิงสัญลักษณ์ว่าได้ปฏิบัติตามองค์มอ-ออ แล้ว คือ ใช้นิ้วจุ่มลงไปในแก้วที่มีเหล้า

นาฏลีลา : แขนมอ-ออ มีขั้นตอนการทำพิธีอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ส่วนใหญ่เข้าเล่นกันหลายคน โดยจัดเครื่องบูชาบวงสรวง และเครื่องเซ่นไหว้ ด้วยช้างไม้ ม้าไม้ ตอนท้าย ๆ ให้คนเจ็บนั่งบนพื้นกระดานไม้และมีนางรำรำเป็นวงกลมล้อมผู้ป่วยรอบรวม 3 รอบ จึงอาบน้ำมนต์ให้

นาฏลีลา : เครื่องคาย (เครื่องเซ่นไหว้) มีอะไรบ้าง

ปราชญ์ชาวบ้าน : มีเครื่องเช่นไต้หวันประจำ ประกอบด้วย
ข้างไม้ ม้าไม้ ขนหม ข้าวต้มมัดใส่กล้วยและเกลือไม้ใส่กะทิ เงินค่าครู
(ค่าเล่น) เงินค่าคายคนป่วย

นางวลีลา : เงินค่าบูชาครู ค่าคาย จำนวนกี่บาท

ปราชญ์ชาวบ้าน : ก็แล้วแต่ครูบาแต่ละคน ส่วนใหญ่ค่าคาย
หนึ่งร้อยบาท บางคนค่าคายประมาณ 144 บาท และค่าคายเล่นอีก
ประมาณ 500-800 กว่าบาท

นางวลีลา : ค่าคายร้อย และค่าคายเล่น ต่างกันอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ค่าคายเล่น คือ ค่ารักษาคนป่วย ต้องเอา
คายเล่นมาวางก่อน องค์กรมอ-ออดึงจะลงมาเข้าทรงร่างแม่ครูบา คาย
เล่นถ้าเรียกมากเกินไปจะกลายเป็นผีปอบ คายร้อยเขาไม่ขึ้นราคา
หรืออก สมมุติว่าคายเล่นลงขันมา 800 บาท พอเสร็จพิธีก็ต้องแบ่งปัน
ให้กับนางรำ ให้กับผู้ช่วยของแม่ครูแกนมอ-ออดึง จะได้คนละ 5-10 บาท
ประมาณนี้ เพราะไม่ได้เน้นเรื่องค่าตอบแทน แต่เป็นการช่วยเหลือ
กันรักษาคนป่วยมากกว่า

นางวลีลา : ถ้าเรียกค่าคายเล่นจำนวนมาก ทำไมต้องเป็นผี
ปอบ หรือว่าถ้าแม่ครูบาทำผิด เช่น ไปกินข้าวในงานศพ จะเป็นปอบ
ใช่ไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : จะมีอาการไม่สบายตามร่างกายเกิดขึ้น
ทันที จะรู้สึกตัวได้เลย

นางวลีลา : คุณยายเคยทำผิดองค์ไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : เคยไปกินข้าวในงานศพ

นางวลีลา : มีวิธีแก้ไขอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ต้องจับพลูทำเครื่องเช่นไต้หวัน และจุดเทียน

ขอชมที่บ้าน บอกขอโทษของค์มอ-ออ ว่าที่ท่าไปเพราะหลงลืม แล้ว
จะหาย

นาฏลีลา : นางรำแต่งกายอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ผู้ชายสวมโสร่ง ผู้หญิงสวมผ้าถุง สวมเสื้อ
สีดำแขนยาวเหมือนกันทั้งชายหญิง ผู้หญิงใช้ผ้าสไบสีบายเย็นหรือสี
ขาวเฉลียงไหล่ และมีด้ายสายสิญจน์ทั้งสีแดงและสีขาวดำเปียกไว้
บนศีรษะ

นาฏลีลา : แล้วเวทีเล็ก ๆ ทรงสูงที่ตั้งอยู่กลางวง เวลารำเพื่อน
ล้อมรอบ คืออะไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : ปะรำพิธี เดิมครุบาจะเคร่งครัดมาก
จะใช้ไม้ตะโกเท่านั้นมาทำเวทีขาหยั่งทั้งสี่มุมสูงประมาณหนึ่งเมตร
จะใช้ต้นอื่นไม่ได้ ด้านหัวไม้ด้านบนและล่างยึดโยงด้วยไม้คานทั้งสี่
ด้าน นำก้านมะพร้าวมาตัดเป็นเฟืองให้เป็นร่มเงา ตรงกลางทำเป็น
หิ้งวางของเครื่องเช่นไหว้ และตรงกลางนำเชือกมาผูกโยงทั้งสี่ด้าน

แล้วจึงนำผ้าถุงของผู้ป่วยที่ทอจากผ้าไหมหรือผ้าฝ้ายไปวางพาดไว้

นางวลีลา : พิธีเข้าองค์หรือผีมอ-ออ มีขั้นตอนอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : แม่ครูบาและรองแม่ครูบา ทำพิธีโดยจุดเทียนและแม่ครูบา และนางรำพร้อมกันถือขันบรรจุน้ำชาวนเป็นการสักการะก่อน แล้วแม่ครูบาจะนั่งสมาธิก่อนแล้วร้องอัญเชิญองค์มาเข้าสู่ร่างและรำรำพ้อนไปรอบคนป่วยรวม 3 รอบ

นางวลีลา : ทำพิธีแกนมอ-ออ ช่วงไหน

ปราชญ์ชาวบ้าน : ทำได้ทุกช่วงเวลา เว้นแต่เฉพาะช่วงเข้าพรรษา

นางวลีลา : ในปีหนึ่งทำกันกี่ครั้ง

ปราชญ์ชาวบ้าน : ขึ้นอยู่กับจำนวนคนป่วยหรือคนไม่สบายและตามความพร้อมของเจ้าภาพ แต่เดิมมาทำตามสภาพจะไม่ต้องใช้เงินมากนัก แต่ปัจจุบันต้องใช้เงินหนึ่งหมื่นถึงสองหมื่น เฉพาะค่าใช้จ่ายสำหรับหมอแคนเดิมประมาณสามพันบาท แต่ปัจจุบันเจ็ดพันถึงแปดพันบาท

นางวลีลา : คำว่าแกนมอกับแกนออเหมือนหรือต่างกันอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : เป็นพิธีกรรมเพื่อการรักษาคนป่วยเหมือนกัน ถ้าประกอบพิธีกรรมช่วงกลางวันเรียกว่า “มอ” กลางคืนเรียกว่า “ออ” และกลางคืนไม่มีข้าวต้มมัด และใช้ดอกครุฑสีขาวในพิธี

นางวลีลา : คนป่วยสามารถเลือกได้ไหมว่าจะทำช่วงกลางวันหรือกลางคืน

ปราชญ์ชาวบ้าน : ก่อนทำพิธีแม่ครูบาจะเสี่ยงทายให้ก่อนจึงจะบอกว่ให้เล่นแกนมอหรือแกนออ แต่ถ้าให้เล่นทั้งแกนมอและแกนออ ก็ต้องเล่นกันทั้งกลางวันกลางคืน

นาฏลีลา : แคนมอทำกันเวลาไหน

ปราชญ์ชาวบ้าน : เริ่มประมาณเก้าโมงถึงสี่โมงเย็น ก็แล้วแต่
ว่าผีหรือองค์ที่เข้าทรงจะออกจากร่างเร็วหรือช้า

นาฏลีลา : แคนอล่ะ

ปราชญ์ชาวบ้าน : ช่วงหนึ่งทุ่มถึงประมาณตีสี่ตีห้า บางครั้ง
ผีหรือองค์ไม่ยอมออกก็ต้องเล่นกันจนสว่าง

นาฏลีลา : ทำพิธีแบบคนป่วย ไม่ต้องอยู่ด้วยได้ไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : จะอยู่หรือไม่อยู่ที่ใดหรือมานั่งดูก็ได้ เพียง
แต่ใช้ผ้าไหมหรือผ้าฝ้ายของคนป่วยพาดไว้ในปะรำ แต่ถ้าคนป่วยที่ล้ม
หมอนอนเสียก็นอนให้รักษากันอยู่ตรงนั้นแหละ

นาฏลีลา : ต้องทำอะไรอีก

ปราชญ์ชาวบ้าน : ก่อนเสร็จพิธีก็รดน้ำมนต์หรือฝ้ายผูกแขน
ให้กับคนป่วย

นาฏลีลา : นอกจากครูบา และผู้ช่วยครูบาแล้ว มีใครร่วม
พิธีอีก

ปราชญ์ชาวบ้าน : นางรำ มารำฟ้อน

นางภูลีลา : นางรำมาจากไหน

ปราชญ์ชาวบ้าน : หมู่บ้านที่มีแกนมอ แกนออ เขาจะมีนางรำ
ประจำอยู่แล้ว

นางภูลีลา : มีวิธีดูอาการคนป่วยอย่างไร จึงรู้ว่าจะหายหรือไม่หาย

ปราชญ์ชาวบ้าน : เคยรักษาหลานของตัวเอง มีอาการไข้ขึ้น
สูงมาก กลัวว่าจะตาย จึงไปดู จึงรู้ว่าที่ป่วยเพราะเพื่อนบ้านที่เป็น
ญาติกันจัดพิธีทำบุญขึ้นบ้านใหม่ แต่คนที่ป่วยไม่ได้เอาของไปร่วม
พิธีเช่นไหว้ ทำให้เจ็บหัวเข่า

นางภูลีลา : ถ้าทำบุญขึ้นบ้านใหม่ต้องครบบรรพบุรุษก่อน
ใช้ใหม่

ปราชญ์ชาวบ้าน : ใช่ ญาติ ๆ จะขึ้นบ้านใหม่ก็ไปตรวจให้
บ้านแต่ละหลังมีองค์มอ-ออในบ้าน ต้องเช่นไหว้ องค์มอ-ออบอกว่า
อยากดื่มเหล้ากับคนนี้ ต้องเอาไปเช่นไหว้แล้วก็หาย

นางภูลีลา : ในหนึ่งปี มีการเลี้ยงเช่นไหว้องค์หรือผี กี่ครั้ง

ปราชญ์ชาวบ้าน : เดือน 8 ตรงกับช่วงเข้าพรรษา กับเดือน
12 ตรงกับช่วงออกพรรษา

นางภูลีลา : ถ้าช่วงที่ต้องทำพิธีเช่นไหว้ แต่เราไม่ว่าง

ปราชญ์ชาวบ้าน : ต้องไปบอกญาติพี่น้องที่ว่างช่วยทำให้ เรา
ไม่ต้องทำเองก็ได้ จัดหาข้าวต้ม กรวยดอกไม้ และเหล้ามาเช่นไหว้
องค์มอ-ออ

นางภูลีลา : มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง

ปราชญ์ชาวบ้าน : มีการจัดเครื่องคาย ประกอบด้วย กรวย
ดอกไม้ ข้าวต้ม เหล้าขวดเล็ก มาที่บ้านของแม่ครูบา และนำเครื่อง

กายมาวางที่หิ้งของครุบา แล้วก็จะรำ พอออกพรรษาคนเดิมก็จะแต่งกายมาเหมือนเดิมอีก เขาบอกว่าทำแล้วสบายใจ

นาฏลีลา : ครุบาเขามีหลักปฏิบัติตัวอย่างไร

ปราชญ์ชาวบ้าน : เขามีองค์มอ-อออกมาอยู่ด้วย โดยทำเป็นหิ้งดอกไม้ไว้
ในบ้าน เวลาวันพระหรือเข้าพรรษาเขาจะทำพิธีบูชาสักการะ เป็นการ
ปฏิบัติตามข้อห้ามหรือข้อคะลำ เป็นการบูชาคุณขององค์มอ-อ เพื่อ
เป็นการให้เกียรติ

นาฏลีลา : เมื่อหมดดูทำนาย(ส่อง)แล้ว คนๆนั้นไม่มีการเจ็บ
ป่วยจะต้องทำพิธีไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : ไม่ต้องทำ

นาฏลีลา : คิดอย่างไรกับสิ่งที่ย้ายเข้ามา

ปราชญ์ชาวบ้าน : ก็ดีนะ ถ้าคนป่วยมีโรคประจำตัวอยู่แล้วก็
รักษาให้ แม้จะรักษาทางร่างกายไม่ได้ก็เป็นการรักษาทางจิตใจ เช่น
ชาวบ้านที่นี้เป็นผู้ชายป่วยเป็นโรคมะเร็งนอนขมเลย และต้องไปโรง

พยาบาลทุกเดือน เมื่อจัดทำพิธีมอ-ออแล้วก็ลุกเดินไปไหนมาไหนได้
สะดวกและสามารถนั่งรถไปโรงพยาบาลได้เอง

นางภูลีลา : คิดว่าพิธีกรรมแกนมอ-ออนี้ จะคงอยู่ต่อไปไหม

ปราชญ์ชาวบ้าน : อยู่ต่อไปได้นะเพราะตราบไต่ที่คนเรายัง
ต้องประสบกับปัญหาเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจ ไม่ว่าจะมาจาก
สาเหตุอะไรก็ตาม เขาก็ต้องดิ้นรนหาทางรักษาสุขภาพให้หายจาก
โรคร้าย เมื่อไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันไม่หาย เขาก็หาทางเลือก
อื่น อย่างเช่นมาทำพิธีแกนมอ-ออ นี้แหละ •

6. ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย และพิธีกรรม จวลมะมีวัด

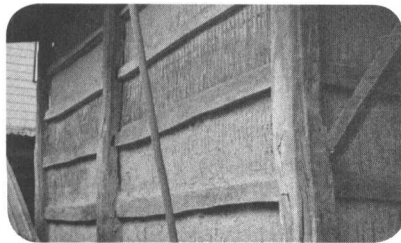
6.1 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทยบ้านนุแกลง

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นายวินัย ภาสตา ผู้ใหญ่บ้านนุแกลง

หมู่ที่ 1

หมู่บ้านนุแกรง หมู่ที่ 1 ตำบลนุแกรง อำเภอจอมพระ จังหวัด สุรินทร์ ชื่อหมู่บ้านนุแกรง มีความหมายมาจากคำว่า นูลเป็นภาษาทวย แปลว่าจอมปลวก เมื่อเขมรมาอยู่จึงเพี้ยนมาเป็นคำว่า นุ คำว่าแกรง แปลว่าต้นหว้า เดิมเป็นหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทวยหรือทวยหรือ ส่วย เคลื่อนย้ายมาบ้านตากแดดมาตั้งรกรากอยู่ด้วยการประกอบ อาชีพทำไร่อ้อยอยู่ในบริเวณข้างลำห้วยยะเลา (ปัจจุบันเรียกว่าห้วย หลวง) และย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่น ต่อมาชาติพันธุ์เขมร ที่เคลื่อนย้ายมา จากบ้านประทัดบุ ตำบลนาดี เข้ามาตั้งอยู่ทางทิศเหนือของลำห้วย ดังกล่าว และเมื่อชาวทวยย้ายถิ่นออกไป ชาวเขมรจึงเข้ามาอาศัยทำ กินแทน เมื่อเป็นชุมชนใหญ่ขึ้น ทางราชการจึงมีการเลือกผู้ใหญ่บ้าน เป็นคนแรกของหมู่บ้านชื่อนายขาว ภาสดา ต่อมาเมื่อยกฐานะขึ้นเป็น ตำบลนุแกรง จึงได้รับเลือกเป็นกำนันคนแรกของตำบลนุแกรง

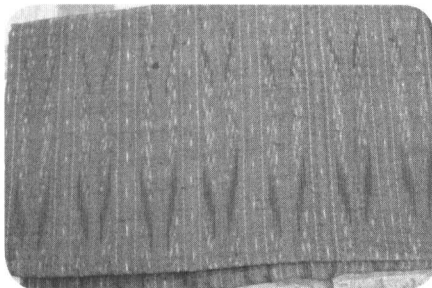
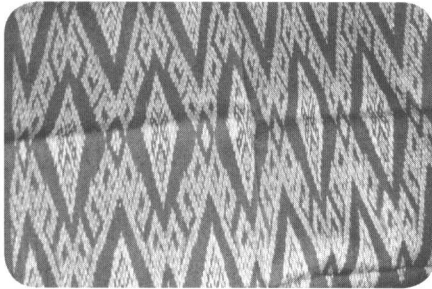
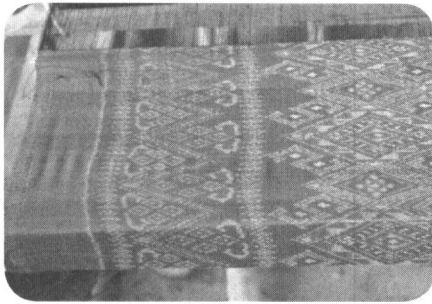
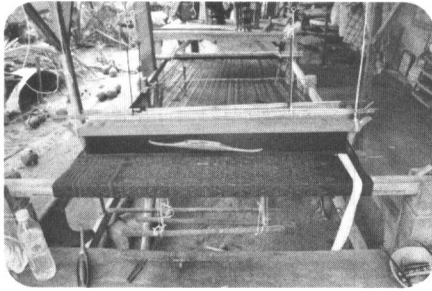

หมู่บ้านนุแกรงเป็นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ปัจจุบันมีประชากรทั้งสิ้น 75 คน 177 หลังคาเรือน เป็นหญิง 367 คน เป็นชาย 408 คน มีผู้ใหญ่บ้านชื่อนายวินัย ภาสตา อาชีพหลักคือทำนา รับจ้าง มีหนองน้ำ 2 แห่ง คือหนองระเบิด และหนองอาแวน มีประปาหมู่บ้าน บ่อน้ำตื้น 2 แห่ง นับถือศาสนาพุทธ ใช้ภาษาถิ่นคือภาษาเขมร มีวัด 1 แห่ง คือวัดบุผาราม มีโรงเรียน 1 แห่ง คือโรงเรียนนุแกรงวิทยาคม มีศูนย์การเรียนรู้ตำบลนุแกรง ส่วนหมู่บ้านอื่น ๆ ในตำบลนุแกรง ประกอบด้วยหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทกูย มีทิศเหนือจดบ้านสระตาปาน ทิศตะวันตกจดบ้านว่าน ทิศเหนือจดบ้านหนองซอน และทิศใต้จดบ้านโชค

6.2 แผนที่ของชุมชนบ้านนุแกรง

ชาวบ้านนุแกรงมีผ้าทอมือทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม ซึ่งเป็นลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของชาวเขมรถิ่นไทยแห่งภาคอีสานใต้

6.3 ปฏิทินประเพณีชุมชนบ้านนุแครง

เดือน	ปฏิทินรอบปี	วิธีปฏิบัติ
มกราคม	ขึ้นปีใหม่	ทำบุญตักบาตร เข้าวัด ทำความสะอาดบ้านตนเองและหมู่บ้าน
มีนาคม	เข้าทรงมะม่วงัด	เป็นการทรงเพื่อรักษาคนป่วย รักษาโรคต่างๆ แต่ไม่รับรองโรคเบาหวานและโรคมะเร็ง
เมษายน	บุญพะเหวด	การรำลึกถึงบุญพระพุทธานุชาสนาโดยการแห่พระเวสสันดรชาดก
พฤษภาคม	รำตรุษ(ตรุษ)เขมร	รำตรุษขึ้นปีใหม่ของชาติพันธุ์เขมรคล้ายกับแห่สงกรานต์ของชาติพันธุ์ลาว แห่พระพุทธรูปรอบหมู่บ้าน และสร้างน้ำพระที่วัด
มิถุนายน	ทำไร่ทำนา	ทำนาปลูกข้าวตามฤดูกาล
กรกฎาคม	วันเข้าพรรษา	ทำบุญ เวียนเทียนรอบพระอุโบสถปล่อยโคมลอยให้อายุมั่นขวัญเย็น
สิงหาคม	ดูแลท้องนาข้าว	หว่านปุ๋ยดูแลข้าวในแปลงนา
กันยายน	บุญวันสารทใหญ่-สารทเล็ก	ไปทำบุญถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ที่วัด เป็นการสนองรำลึกถึงบุญคุณบรรพบุรุษ ทำบุญไหว้บรรพบุรุษ

เดือน	ปฏิทินรอบปี	วิธีปฏิบัติ
ตุลาคม	บุญออกพรรษา ทำบุญกฐิน	การไปทำบุญที่วัด ถวายภัตตาหารแด่ พระสงฆ์ ฟังเทศน์ เวียนเทียน ปล่อย โลมลอยให้อายุมั่นขวัญขึ้น
พฤศจิกายน	เก็บเกี่ยวข้าว ลงแขกเกี่ยวข้าว	ชาวบ้านจะลงแรงช่วยกันลงแขกเกี่ยว ข้าวหมุนเวียนกันไปจนทั่วทุกแปลงนา

6.4 จวลมะมั่วต : พิธีกรรมการรักษาสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย

ความเป็นมา เกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อครั้งปู่ตาย่าทวด จนถึงลูกหลาน ถ้าลูกหลานไม่รับ จะเป็นบ้าหรืออาจตายได้ ต้องมีครูกำเนิด เรากำมา ด้วยจวล และต้องยก 1 กำ 4 เช่น ต้องเล่นประกำซ่าง ประกำพวก เล่นดนตรี ประกำผึ้ง ประกำปิ่น ประกำตีกลอง เป็นต้น ทำเพื่อรักษา คนป่วย รักษาโรคภัยไข้เจ็บ ช่วยคนป่วยที่ไปหาหมอแผนปัจจุบันแต่ รักษาไม่หาย แต่โรคเบาหวานกับโรคมะเร็งไม่รับรองว่าจะรักษาให้ หายได้ ทำให้เกิดความสุขในครอบครัว มีขั้นตอนการทำ ดังนี้ ต้อง ทำพิธีอยู่ในบ้าน จัดเครื่องสักการะ และแต่งตัวเป็นเทวดาองค์ต่าง ๆ เช่น องค์อัมรินทร์ ผู้ร้ายรำจะอัญเชิญองค์เทพ เทวดาลงมาประทับ ร่างของผู้นำทางพิธีกรรม เครื่องสักการะประกอบด้วย ผู้ประกอบ พิธีกรรมมีการแต่งกายโดยใช้ผ้าโพกหัว เสื้อผ้าไหมดำแดง ผ้าถุงผ้า ไหม ผ้าสไบ ผ้าขาวม้า เข็มขัดเงิน สวมชุดผ้าไหม(แดง น้ำตาล ดำ)

สวมชฎาทอง ตุ่มหูทอง สร้อยคอทอง ผ้าถุง กำไรข้อเท้าทอง เตรียมเครื่องสักการะ ประกอบด้วย หมากพลู, กระจี (บุหรี) เงิน 12 บาท ต้นโพธิ์เงินโพธิ์ทอง, กรวย 5 อัน, ฉัตร 7 ชั้น 1 คู่ พานดอกไม้บูชาครู ข้าวสาร 1 ชั้น ไข่ ธูปเทียนเหล้าขาวน้ำอ้อตม ประตี่วะ ตะกร้อ สำหรับครูบา กล้วย 1 หวี ใบดอกไม้(สลาแก๊ะ) ข้าวตอก จวงบุญ อังกล่อขึ้นข้าวต้ม ดาบ 1 คู่ บายศรี 1 คู่ ชั้นบรรจุข้าวสาร

เครื่องดนตรีกันตรึม

สำหรับเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการรำบวงสรวงในพิธีกรรม คือ ดนตรีกันตรึม ประกอบด้วย แคน ปี่ ฉิ่ง ฉาบ กลองกรับ และซอ และชุดนักดนตรี ประกอบด้วยเสื้อสีขาว ผ้าโสร่ง(แดง-ดำ) ในขณะที่ประกอบพิธีครูบาจะหลับตาพูด เนื่องจากจะทำให้เห็นองค์เทพที่ลงมาได้ ผู้เป็นแม่ครูบาจะเป็นผู้ขอเพลงและเลือกเครื่องดนตรีเอง การประกอบพิธีนี้เป็นการใช้เล่นบูชาในช่วงเดือน 3 แต่ช่วงเข้าพรรษาและออกพรรษาเป็นการถวายบายศรีเพียงอย่างเดียว

เมื่อมีการเรียกองค์อื่นลง จะมีการยกขึ้นที่มีข่าวสารปักด้วยเทียนแล้ว ยกขึ้นเหนือศีรษะ

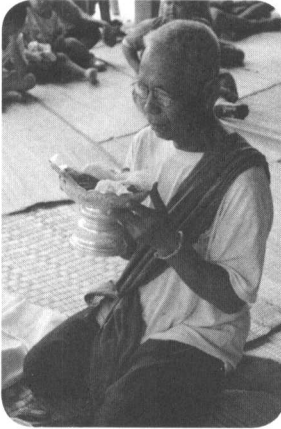
องค์ที่ 1 องค์กายสิทธิ์ การแต่งกาย สวมโจงกระเบนสีม่วง เข้ม เสื้อแขนยาวสีขาว เอวผูกผ้าสีแดงเข้ม หัวโปกผ้าขาวม้า ทำรำ เชื่องช้า แข็งแรงเหมือนผู้ชาย

องค์ที่ 2 องค์แม่อุมา การแต่งกาย ชุดเสื้อต่อกระโปรงสีเขียว เข้มขัดสีดำ

องค์ที่ 3 องค์กุมาร การแต่งกาย สวมโจงกระเบนสีเหลือง เสื้อสีเหลืองคอกลมแขนสั้น เสื้อกั๊กสีดำ มีผ้าดำติดล้อมโปกหัว สวมสร้อยสังวาลย์ประดับเลื่อมเงินซ้ายขวา เข้มขัดประดับเลื่อม ทำรำคล้าย ๆ การเดิน พุดจาครับเหมือนกับผู้ชาย ขอจิ้งหะดนตรีปี่ไล (ปี่ไฉน) เป็นทำนองช้า ๆ

องค์ที่ 4 องค์อัมรินทร์ การแต่งกายสวมชุดโจงกระเบน สีส้ม เสื้อคอกลมปักเลื่อมที่คอ มีสร้อยสังวาลย์ทอง 1 เส้น มีผ้าสไบ สีน้ำเงินเลื่อมทองผูกเอว มีมงกุฎผ้าปักเลื่อมคาดที่หัว จิ้งหะดนตรี ในการรำรำช้า ๆ ลักษณะการรำเหมือนผู้ชาย รำโยกย้ายซ้ายขวาอยู่กับที่ มีอรำไปมาทำท่าเหมือนกำลังบิน กำลังเหาะ นอกจากนั้นยังมีการร้องเพลงในภาษาเขมร(สุรินทร์) เป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำมาหากิน เป็นเพลงที่ไม่มีชื่อเพลงเพราะเป็นเพลงของเทพที่มาจาก เบื้องบน มีการรำฟ้อนเป็นวงล้อมรอบพานบายศรีเนื่องจากการรำถวายบายศรีให้กับอาจารย์หรือองค์เทพนั่นเอง

6.5 ทำไมต้องทำ มะมีวัด

ผู้ให้สัมภาษณ์ : คุณยายยีน ภาสดา อายุ 71 ปี และ
คุณดาอินทร์ ภาสดา 75 ปี ประชาชนชาวบ้านด้านจวลมะมีวัด
เลขที่ 99 หมู่ 1 ตำบลบุแกรง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

นางกลีลา : จวลมะมีวัด ทำมาตั้งแต่เมื่อไหร่

ยายยีน : ตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ทวด บอกไม่ได้ชัดเจน
ประวัติศาสตร์มันยาวนาน และถ้าเรามีแล้วไม่ทำตามก็จะไม่สบาย

นางกลีลา : จวลมะมีวัดทำเพื่ออะไร

ยายยีน : ทำเพื่ออยู่สบาย มีความสุข ทำเพื่อประกอบเป็นให้
มีของขลัง เวลายิ่งมั่วจะมีความเชื่อว่ามีเทวดา ไม่สามารถยิ่งมั่วได้
ทำเพื่อรักษา ถ้าดูแลแล้วมีพิษจะต้องเอาไขถอน ถ้ามีพิษไขจะมีหนอง
เป็นการเอาไขลูบตามตัวเพื่อดูเอาสิ่งไม่ดี คนที่มารักษาจะต้องมี
ความเชื่อและใจศรัทธาในตัวพิธีกรรมและแม่หมอด้วย แต่ถ้าเราไป
สาปแช่งผีร้ายจะมาและจะทำให้เราเป็นหนักกว่าเดิม

นางวลีลา : มีโรคที่รักษาไม่หายไหม

ยายหยิน : โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง แต่ก็สามารถช่วยให้ทุเลาลงได้ระดับหนึ่ง

นางวลีลา : คุณยายทำจวลมะมั่วต เพราะอะไร

ยายหยิน : เพราะมีจวงหรือครูกำเนิด

นางวลีลา : พิธีกรรมสารทใหญ่ และสารทเล็ก เกี่ยวข้องอะไรกับจวลมะมั่วต

ยายหยิน : เกี่ยวข้อง เพราะต้องมีบวงสรวงบรรพบุรุษ คือปู่ ย่า ตา ยาย ที่ตายไปแล้วด้วย

นางวลีลา : จวลมะมั่วตทำกันช่วงไหน

ยายหยิน : ช่วงเดือน 3 ส้มยี่ก่อนนะเล่นไม่ได้ ทางผู้ปกครองบ้านเมืองเขาห้ามทำตำรวจจะจับ ถ้าเล่นในระยะเดือน 3 เล่นได้ไม่เป็นไร ปัจจุบันเล่นได้ตลอด เดี่ยวนี้เข้าพรรษายังเล่นได้เลย ถ้าฉุกเฉินมาต้องเล่น เมื่อมีใครไม่สบายมาหาก็ต้องเล่น

นางวลีลา : เป็นผู้นำในพิธีจวลมะมั่วต ต้องทำอย่างไร

ยายหยิน : เกิดจากที่ตนเองไม่สบาย ทั้งผู้หญิงและผู้ชายก็เป็นองค์ได้

นางกุลิลา : เป็นจวมะมีวดแล้ว เลิกได้ไหม

ยายหยิน : ถึงเวลาก็หยุดได้ แต่เลิกไม่ได้ ถ้าคนป่วยมาหาต้องช่วย

นางกุลิลา : ในพิธีจวมะมีวด นอกจากพิธีรักษาคนป่วยแล้ว มีพิธีอย่างอื่นอีกด้วยไหม

ยายหยิน : มีการรักษาด้วยยา ดูดวง ดูหมอ เข้าทรง เหมือนกับว่าคนนั้นผิดอะไร ถ้าเขาบอกให้ยกศาลพระภูมิก็ต้องยก

นางกุลิลา : ตอนที่ยายเข้าทรง รู้ตัวไหม

ยายหยิน : รู้ มีสติอยู่ตลอด แต่บางทีก็ลืมตัวบ้างว่าเราพูดอะไร เหมือนกับเรามึนหัวแหละ ในขณะที่เข้าทรงก็รำฟ้อนพร้อมกับบวงสรวงไปด้วย เป็นเหมือนกับเป็นแสงเทียนนำทางเรา

นาฏลีลา : การประกอบพิธี ต้องกำหนดเวลาใหม่ว่าทำกี่ครั้ง
จึงหายจากโรค

ยายหยิน : ไม่กำหนด บางคนก็เชื่อ บางคนก็ไม่เชื่อ บางที
เขาทำตามเขาทำถูกเขาก็หาย พวกเป็นอย่างนี้ต้องเอาใจ ถ้าไปค่าแข่ง
อย่างนี้ไม่ไหว

นาฏลีลา : การที่เราเป็นจวลมะมีวด ต้องปฏิบัติตัวอย่างไร

ยายหยิน : ห้ามไปบุญผี(งามศพ) ห้ามกินข้าวงานศพ ห้าม
กินของดิบ ห้ามกินเหล้า คนที่ไม่เชื่อก็ไม่ค่อยดีนะ ถ้าเราทำผิดจะมัว
หมอง เครียด บางทีปวดหัวตัวร้อน มองไปทางไหนก็ไม่ถูกตาถูกใจ

นาฏลีลา : แล้วมีวิธีแก้ไหม

ยายหยิน : ก็ต้องทำพิธีบน และบอกว่าทีหลังจะไม่ทำแล้ว

นาฏลีลา : จวลมะมีวด คือการนับถือผีหรือองค์เทพ

ยายหยิน : ใช่

นาฏลีลา : ถ้าทำผิดจะไปบนกับผี หรือบนกับพระ

ยายหยิน : ถ้าผีปู่ย่ามาทำเราก็กต้องไปบนท่าน สมมุติว่าทำ
ผิดผี ก็ไปขอขมาผี แล้วก็ยังไม่หาย บางครั้งมันอาจตายได้ เพราะผี
โกรธแรง

นาฏลีลา : แล้วตอนยายเป็นเคยเห็นผีไหม

ยายหยิน : เห็น พอหลับตาก็เห็นปากใหญ่ หรือมีไม้มาตัด
หน้าก็มี ไม่ได้หลับได้นอนเลยละ พอหลับตาก็เห็นเลย ก็กลัวละนะ

นาฏลีลา : เราเชิญผีมาในตัวเรา แล้วเชิญผีออกได้ไหม

ยายหยิน : ถ้าให้เขาออกต้องเช่นใหม่เขาก่อน เพราะเราจะมี
ครุบังหน้า ก็ต้องยอมเขา ยอมแล้วบอกว่าไม่ทำอีกแล้วว่าจะอย่างนี้
แหละ เหมือนฉันเป็นนะว่าผิดอะไรพอกับหน่วยยอมแล้วไม่ทำอีกแล้ว
อย่างนั้น

นางกุลิลา : เราเป็นตัวทรงไขไหม

ยายหยิน : ไข เป็นสื่อกลางระหว่างคนกับผี เมื่อผีพูดอะไร
มาเราก็พูดต่อ

นางกุลิลา : หมู่บ้านเรามีครุบา ที่ทำจวลมะมัวต เยอะไหม

ยายหยิน : มีเยอะเลย

นางกุลิลา : พิธีจวลมะมัวต มีเหล้าด้วยไหม

ยายหยิน : ไม่นะ จะใช้เฉพาะนำมาเช่นไหว้เท่านั้น

นางกุลิลา : แล้วยายดื่มด้วยไหม

ยายหยิน : ไม่ดื่ม เพราะในพิธีจวลมะมัวตไม่ดื่มเหล้า

นางกุลิลา : เคยถูกผีเข้าไหม

ตาอินทร์ : ผมเป็นคนไม่เชื่ออะไรนะ แต่พอเข้าผมจริง ๆ นะ
เชื่อสนิทเลย

ยายหยิน : ตอนนั้นผีเข้าตาแล้วด่าแม่ว่า “เกิดเพราะยายแหละ
ยายพาตาฉิบหาย เอาให้ตายเลย” คืออันนี้ตาพูดกับยาย แล้วตาก็

มาบีบคอบยาย ตาบอกว่าตาไม่ได้ทำยายนะ ยายบอกว่าไม่เป็นอะไร
ห rokok พวกเราสบายดี แล้วเราก็ไปหาลุงที่อำเภอประโคนชัย ไปอยู่
หกเดือน ใครไม่เป็น ไม่รู้ห rokok นี้แหละ ยายถึงบอกกับทุกคนว่า ถ้า
ไม่เชื่อก็อย่าลบหลู่ ถ้าไม่ดูก็อย่ามอง ฉันจะรำคนเดี่ยวก็รำได้ ฉันไม่มี
เหล้าให้กิน ให้กินได้แต่น้ำส้ม

นาฏลีลา : ช่วงที่ประกอบพิธีจวมะมั่วต ใช้เวลารำนานใหม่

ยายหยิน : ตั้งแต่ 1 ทุ่ม ถึง 6 โมงเช้า ไม่มีคนเปลี่ยนเลย
มีเพื่อนมาช่วยรำด้วยกัน เครื่องดนตรีก็มาช่วยกัน อย่างน้อยก็พักแค่
ชั่วโมงเดียว

นาฏลีลา : เครื่องดนตรีมีอะไรบ้าง

ยายหยิน : ดนตรีวงกันตรึมอย่างเดียว มีซอ แคน กลอง ฉิ่ง
ฉาบ ปี่ ถ้าเราต้องการดนตรีขึ้นไหนเราก็บอกให้นักดนตรีเล่นให้เลย
เช่น แคน ปี่ เขาก็เป่าให้ กลองก็ให้เขาตีให้

นาฏลีลา : คณะดนตรีมาจากไหน

ยายหยิน : ดนตรีกันตรึมคณะเสาเกาทอง การรำจวม
มะมั่วตจะรำประกอบเพลงกันตรึม

นาฏลีลา : ทำรำมีกี่ท่า

ยายหยิน : มีหลายท่า แต่ละองค์ก็มีท่ารำแตกต่างกันไป

นาฏลีลา : แต่ละองค์มีชื่อใช้ไหม

ยายหยิน : มี

นาฏลีลา : ชื่ออะไรบ้าง

ยายหยิน : ชื่อ องค์แม่อุมา จะสวมชุดกระโปรง ชื่อ องค์อัมรินทร์
ชื่อ ฤๅษีตาไฟเวลามาจะร้อน มีครั้งหนึ่งมาบอกว่าเพื่อนของฤๅษีตาไฟ
ตายแล้ว พอดตาอินทร์ได้ยินอย่างนั้น ก็บอกว่ายายไปพูดอย่างนั้นได้

ยังไง ต่อมีอีก 2-3 วัน ได้ข่าวว่าคนที่เอ่ยถึงตายจริง ๆ ถึงเชื่อตัวเอง
ทำแกจะเป็นหลังค่อม ดึงมาเลย ต้องมีไม้เท้า แก่ไม่จะไม่ค่อยรำหอก
ชื่อ องค์กายสิทธิ์ คือเดินตามหลวงปู่ฤๅษีตาไฟ และองค์ที่ร่ำมากที่สุด
คือองค์อยู่กับตาอินทร์ ชื่อ องค์พิฆเนศ

นางวลีลา : วิธีการรักษาแต่ละองค์เป็นอย่างไร

ยายหยิน : คล้ายกับเป็นการแบ่งหน้าที่กันทำ เช่น องค์
กายสิทธิ์ จะเคร่งทางทำนาย ทางช่วยคน จะสงสารคน จะไม่เรียก
คนจนเพราะทำตามไม่ได้ แต่จะเรียกสิ่งของจากคนมีฐานะดี

นางวลีลา : พิธีเสีงทาย ต้องเตรียมอะไร

ยายหยิน : ดอกไม้หนึ่งคู่ เทียนหนึ่งคู่ เงิน 12 บาท ก็คือเขา
เอาคายนี่ไปให้แม่หมอบ เขาจะใส่ขัน เราก็รับเรา เราก็เรียบปูลง
มา ปู่ก็จะถามชื่อ ถามอะไรแล้วก็ดูให้เขา

นางวลีลา : มีพิธีเชิญออกไหมคะ

ยายหยิน : ไม่ต้อง พอเสร็จก็ออกไปเอง

นาฏลีลา : พิธีประจำคืออะไร

ยายหยิน : ประจำเพลง ประจำช่าง ประจำปิ่น คือองค์เทพ
สั่งมา ถ้าสั่งประจำปิ่นก็รำปิ่นให้

นาฏลีลา : ประจำเพื่ออะไร

ยายหยิน : เป็นการสักการะบูชาของค์เทพ

นาฏลีลา : ทำช่วงไหนบ้าง

ยายหยิน : ชั้น 3 ค่า เดือน 3

นาฏลีลา : 1 ปีทำประจำกี่ครั้ง

ยายหยิน : ครั้งเดียว

นาฏลีลา : เครื่องคายเป็นไหน มีอะไรบ้าง

ยายหยิน : พานบายศรี 7 ชั้น, ชั้น 5, ชั้น 8, บานศรีธาดู 1 คู่, หัวหมู, ข้าวสาร 2 ถ้วย, กล้วย 1 เครือ, มะพร้าว 1 ทลาย, ของหวาน, เหล้าหรือเบียร์, เงิน 20 บาท, เทียนกลม 2 แผ่น, ร่ม, รองเท้า, บุหรี่, หมาก, พลุ

นาฏลีลา : ร่ม รองเท้า เอามาทำไม

ยายหยิน : ถวายองค์

นาฏลีลา : เล่นก็โมง

ยายหยิน : บ่ายโมง จบประมาณ 3 ทุ่ม กินข้าวกินน้ำเสร็จ ให้จวลมะมีวดเล่นต่อ พอจบให้องค์ลงมา ใช้เวลาเล่นเป็นชั่วโมง พอเสร็จแล้ว จะเอาก้านกล้วยที่เคี้ยวทำเป็น 3 มุม หรือ 4 มุม เขาเรียก กราบพราย

นาฏลีลา : กราบพรายคืออะไร

ยายหยิน : ก็เหมือนแต่งแก้ คือจัดกระตงสามเหลี่ยมหรือ กระตงสี่เหลี่ยม กระตงทำจากกาบกล้วยพับเป็นสามหรือสี่มุม พื้นของกระตงนำซีไม้ไผ่มาสอดหรือคัดสานให้เป็นที่วางข้าว น้ำ หมาก พลุ ข้าวแดง ข้าวดำ เพื่อส่งวิญญาณกลับ ก็เป็นอันเสร็จพิธี

นาฏลีลา : พอเสร็จ นำกระตงไปทำอะไรไหม

ยายหยิน : พอเรารำฟ้อนวนไปสามรอบ จึงเอามัดตัด แล้วก็นำไปทิ้ง

นาฏลีลา : ทำไมต้องใช้มัดตัด

ยายหยิน : เพื่อเป็นการขูผี ไม่ให้สิ่งไม่ดีเข้ามาวุ่นวายอีก เหมือนกับการขับไล่

นาฏลีลา : มะมีวดคืออะไร

ยายหยิน : การรักษาคนป่วยอย่างเดียว อันนี้ คือ เรบหนานไว้ ถ้าเราไม่สบายแล้วเราจะเล่นจวลมะมีวดให้

นาฏลีลา : เริ่มพิธีจวลมะมีวด ต้องทำอย่างไรบ้าง

ยายหยิน : เริ่มด้วยการแต่งเครื่องคายและเข้าทรง ถ้าไปเล่นเขตจังหวัดบุรีรัมย์ ยุ่งยากเลยเพราะมีวันพง(ผีปอบ) มันจะคันไปทั้งตัวเลย

นาฏลีลา : เคยผิดครู แบบไม่บอกเจ้าที่ใหม่

ยายหยิน : ไม่เคย ต้องบอกตลอด

นาฏลีลา : ที่ตาอินทรีกับยายหยินทำอย่างนี้ ส่งผลอะไรให้ กับตัวเราบ้าง

ยายหยิน : ทำให้สบายใจ งานก็มีทำ ทำทุกวันเลยนะ ถ้าอายุยังน้อยนะ เงินนะ นั่งเอาเลย วันนั่งทำจวง วันหนึ่งทำ 2-3 อัน เราก็ภูมิใจ ความรู้ต่าง ๆ จะมาเองกับในขณะทำพิธี ไม่ต้องไปเรียน รู้ที่ไหนเลย เรียนรู้ด้วยตนเอง

นาฏลีลา : ความรู้ที่ได้จากพิธี

ยายหยิน : มีอยู่วันหนึ่ง คือยายก็ไม่รู้จะหาเงินได้อย่างไร ก็บอกตาไปตัดใบตาลมาให้ทำจวง ยายก็เอาไปขายให้คนในตลาด ตาก็กลัวจะขายไม่ได้ ยายก็ขอแค่ 29 บาท เอาไปเป็นค่าครูก่อน พออีก สองสามวัน ยายก็เอาไปส่งแกอีก เขาก็บอกว่า ยาย ๆ หหมดแล้ว เอา มาอีกหนึ่งโหลก็หมดอีก ก็ทำขายทุกวัน

นาฏลีลา : นอกจากนี่เรารู้อะไรอีก

ยายหยิน : รู้วิธีทำบายศรี คือไม่ได้เรียนกับใคร คือตอนเด็ก ๆ นะเห็นแม่ทำ คิดนะถ้าโตไปจะทำ ก็มีคนมาบอกให้ทำให้ พอทำไปทำ มากก็ทำไปเรื่อย

นาฏลีลา : นอกจากนี้ญาติ ๆ เราได้รับผลดีไหม

ยายหยิน : ใครนับถือก็ได้ผลดี ใครไม่สนับสนุนก็ไม่ดี

นาฏลีลา : ผลที่เกิดขึ้นต่อคนที่เรารักษาให้ เป็นอย่างไร

ยายหยิน : ถ้าคนที่ไม่มีโรคนะ ก็แต่งกายแล้วดูดวงให้ ยายก็ สงสารเขานะ เขาไปรักษาตัวจนหมดเงินไปมากแล้ว ยายก็บอกว่าไม่ต้องเรียกยายไป ยายก็แนะนำให้เขาสวดมนต์บทหนึ่งเป็นภาษาบาลี

นางฐลีลา : ยายรักษาคนมากี่ปีแล้ว

ยายหยิน : ประมาณยี่สิบกว่าปีมาแล้ว

นางฐลีลา : รักษามาก็คนแล้ว

ยายหยิน : เป็นร้อยๆ คนแล้ว

นางฐลีลา : หายทุกคนไหม

ยายหยิน : ก็แล้วแต่ความเชื่อของคนนะ

ยายหยิน : ตาฤๅษีเป็นชุดยงใจ

ยายหยิน : ชุดฤๅษีเลยละ

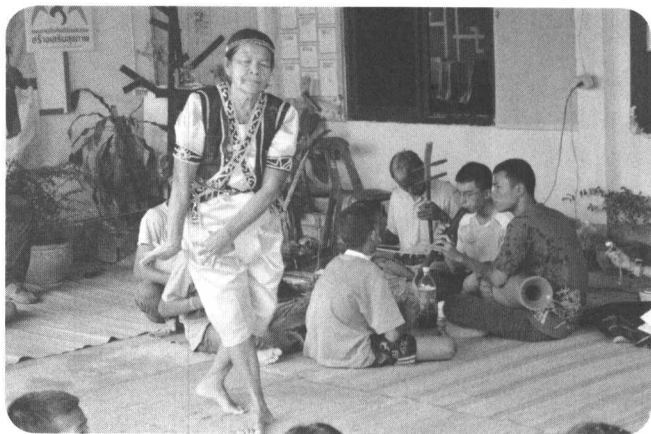
นางฐลีลา : องค์อัมรินทร์

ยายหยิน : สวมโจงกระเบน ใส่เสื้อคอกลมแขนสั้น แล้วจะมี

กระบี่

นางฐลีลา : มีทัดดอกไม้ด้วยไหม

ยายหยิน : ไม่มี จะมีเครื่องสวมใส่ที่เป็นมงคล เช่น สร้อย
สังวาลย์ เรายังทำเอง รองเท้าก็เย็บเอง ช่วงแรกซื้อจากตลาด ต่อมา
ทำเอง และทำขายด้วย ต้นทุนคู่ละ 120 บาท ขายได้ประมาณ 500
บาท มีคนมาขอวิธีทำกับยายจนนำไปทำขายเป็นอาชีพเลย

นาฏลีลา : แล้วงค์กายสิทธิ์

ยายหยิน : สวมโจงกระเบน เลื้อยมีกระบ้ง คล้ายๆ กับองค์ อัมรินทร์ แต่องค์อัมรินทร์จะมีปีกด้วย

นาฏลีลา : เราเห็นท่านทุกองค์ใหม่

ยายหยิน : เห็นทุกครั้งที่ทำพิธี

นาฏลีลา : ทำพิธีนี้ส่งผลให้เราไม่ป่วยไหม

ยายหยิน : คนทำอย่างนี้ไม่ปกติหรอก สมมุติว่าลูกจะป่วย เรามีความรู้สึกจะปวดหัวรอแล้ว ไม่รู้ว่าโรคจะเป็นกับใคร และไม่รู้ว่าจะเมื่อไหร่จะเกิดขึ้น เมื่อก่อนตกใจนะที่เราพูดอย่างนี้ วันนั้นนั่งทำงานกับน้อง ดูอาการตัวเองเหมือนง่วงมากแต่ตาไม่หลับ ปากก็เบี้ยว อาการเช่นนี้เกิดขึ้นกับน้องด้วย พอผ่านไปอีกสองสามวันก็หาย เขาหาย เราก็อาย เราต้องสู้ ไม่จริงจัง ไม่รู้อะไรหรอก ตอนแรกตาอินทร์ บอกไม่ต้องไปดูเขาหรอก ยายเลยบอกว่าเขาให้มาเราก็ต้องเอา แต่ทุกวันเราก็อวดเฉพาะตอนที่เขายังไม่มา แต่พอเขามาแล้วไปดูให้เขาเราก็อาย

นางวลีลา : รู้สึกอย่างไรกับการเป็นองค์เทพต่าง ๆ และเป็น
ผู้ประกอบพิธีกรรมจวลมะมีวัต

ยายหยิน : รู้สึกภูมิใจ และคิดว่าตัวเราคงมีบุญนะ ที่เกิดมา
แล้วสามารถรักษาคนป่วยแล้วหาย ได้ทั้งบุญทั้งบาปนะ กว่าจะได้มาก็
ก็ยากมากและทรมารตัวเองด้วย

นางวลีลา : อยากให้มีจวลมะมีวัต ต่อไปอีกไหม

ยายหยิน : ไม่อยากให้ลูกหลายมาเจอหรอก เพราะปฏิบัติ
ตัวยาก

นางวลีลา : แล้วยายมีใครสืบต่อไหม

ยายหยิน : ยังไม่มีใคร ยายก็บอกกับองค์กุมารว่า กุมารเอ๋ย
ถ้าแม่ตายไป ลูกก็เหาะเหินเดินอากาศไป อยู่ข้างบนนะ อย่ามาทวน
พี่น้อง สงสารลูก กลัวลูกไม่รู้เรื่อง

นางวลีลา : ลูกหลานทุกคนต้องเป็นไหม

ยายหยิน : ไม่มีนะ ยายยังอยู่ที่ต้องรับไปก่อน แต่ถ้ามีต้อง
รับ ถ้าไม่รับก็ตาย

นางวลีลา : คิดว่า พิธีกรรมจวลมะมีวัต จะยังคงมีอยู่ต่อไป
ไหม

ยายหยิน : มีอยู่นะเพื่อคนยังเชื่อถือศรัทธาอยู่ เช่นวันนั้นไป
บ้านเขาว ไล่องค์ที่อยู่ด้วย กินนอนอย่างเดียวไม่กินข้าวกินน้ำ วันนั้น
เขาตามให้ยายไป พอไปถึงเขาลุกขึ้นมาเลย เขาพูดกับยายว่าแม่มา
แล้ว ยายก็พูดว่าเป็นไงบ้างสบายดีไหม เขาบอกว่าสบายอะไรข้าวก็
ไม่ได้กิน และวันนั้นเขาก็ลุกมาขึ้นมากินข้าวเลย

นางวลีลา : มีวิธีไล่อะไร

ยายหยิน : เขาเอาไปทวนน้ำ ถ้าเอาไปเผามันจะร้อน แต่ทำ
ยังไงยายไม่รู้

นางวลีลา : ไไล้ได้ไหม

ยายหยิน : ไไล้ไม่ได้ ที่อำเภอศรีขรภูมิ เขาก็บอกไล้คนไปเลย แต่ไม่หาย ถ้าไล้บางคนเป็นบ้าไปเลย

นางวลีลา : แล้วจะอยู่ต่อไหม ในความคิดของยาย

ยายหยิน : ก็ไม่รู้่นะ แต่ก็ขอพรจากหลวงปู่หลวงตา ยายก็ทุกอย่างแล้ว ว่าถ้าตายไปแล้วอย่ามาอยู่บนดินเลยไปอยู่บนฟ้า ก็ไม่รู้ว่าเขาจะอยู่หรือจะไป

นางวลีลา : ถ้าแม่ครูบาจวลมะมั่วตตาย ต้องมีพิธีกรรมต่างจากคนปกติไหม

ยายหยิน : ทำเหมือนกับคนธรรมดาที่แหละ

นางวลีลา : แม่ครูบาจวลมะมั่วต ต้องมีศาลพระภูมิ อยู่ในบ้านไหม

ยายหยิน : ไม่มี

นางวลีลา : จอมปลวกในบ้านยาย คืออะไร

ยายหยิน : จอมปลวกนี้เป็นองค์พระแม่ธรณี เป็นภูมิเจ้าที่ของบ้าน

นางวลีลา : เกี่ยวข้องกันไหมกับจวลมะมั่วต

ยายหยิน : ไม่เกี่ยว

นางวลีลา : เรามีพิธีปฏิบัติต่อองค์ไหม

ยายหยิน : จุดธูปจุดเทียนบูชาศาลเจ้า สวดมนต์นิดหน่อย ถ้าไม่รู้ว่าต้องทำอะไร ก็หลับตาดูว่าจะจุดธูปเท่าไร จุดธูปห้าดอกนะ วันไหนมีอาการมัน ๆ สงสัยเขามาณะก็หลับตา ดูแล้วจุดธูปแก้ดอก ถ้าวันไหนธรรมดา ก็จุดธูปสามดอก

นางกุลลีลา : การเรียกแม่หมोजวลมะมั่วต มีชื่อเฉพาะใหม่

ยายหยิน : ในพิธีกรรมจวลมะมั่วต เรียกว่า ครูบา ลูกศิษย์
เรียกชื่อตามธรรมดา ไม่มีชื่อเฉพาะ

นางกุลลีลา : มีพิธีเลี้ยงแม่ครูบาใหม่

ยายหยิน : มี คือพิธียกครู

นางกุลลีลา : ทำช่วงไหน

ยายหยิน : ในหนึ่งปีทำสามครั้ง คือช่วงเข้าพรรษา ช่วงออก
พรรษา และช่วงเดือน 3

นางกุลลีลา : มีเครื่องคายใหม่

ยายหยิน : ทำกรวยจากใบตองกล้วย 5 อัน รูป 3 ดอก เทียน
1 ห่อ ไม่มีดอกไม้

นางกุลลีลา : ต้องพูดอย่างไรบ้าง

ยายหยิน : ก็ให้ตั้งใจอธิษฐาน ขอให้อยู่ดีมีสุข และนำสวด
มนต์บูชาพระ

นาฏลีลา : ทำอาหารเลี้ยงใหม่

ยายหยิน : มีแต่แม่ครูบาทำเลี้ยงนะ แต่เขาก็มาช่วยสนับสนุน

นาฏลีลา : ตอนที่มืองค์มาเข้า เป็นอย่างไร

ยายหยิน : ตอนแรกยังไม่รู้ เหมือนกับเอาผ้าดำมาคลุมไว้ ลืมตาไม่เห็นเลย แต่พอหลับตาเห็นหมด ก็เป็นอย่างนี้อยู่สองสามปีเลยนะ บางครั้งปีหนึ่งก็เป็นครั้งหนึ่ง ให้หมอมานำไปให้ไม่กล้าเลย กลัวอาจารย์ แล้วเขาเทเหล้าให้ก็ไม่ดื่ม เขาเอาน้ำหวานให้ก็กินไม่เยอะ พอหายแล้ว เขาก็ว่ายายแกล้งทำ

นาฏลีลา : รู้ได้อย่างไรว่าเป็นองค์

ยายหยิน : พอรักษาตัวได้ประมาณครึ่งเดือน ก็ถามตัวเองว่าเป็นอะไรไปนะเราเนี่ย มีตาก็มองเห็น มีสติทุกอย่าง ถ้าอย่างนั้นคงต้องลองเดินชนเสาบ้านดู เดินชนเสาไปสามครั้งจนเสียงดังสะเทือนขึ้นไปถึงหลังคาสังกะสี เหมือนเป็นการลองของนะ แล้วพระอาจารย์ที่มารักษาท่านก็ใช้คาถาและใช้ไม้เรียวตี ยายก็พูดกับพระอาจารย์ว่าทำไมพระถือศีลตั้งสองร้อยยี่สิบเจ็ดข้อ มาตีคนทำไม

นาฏลีลา : แล้วพระรู้ไหมว่ายายมืองค์

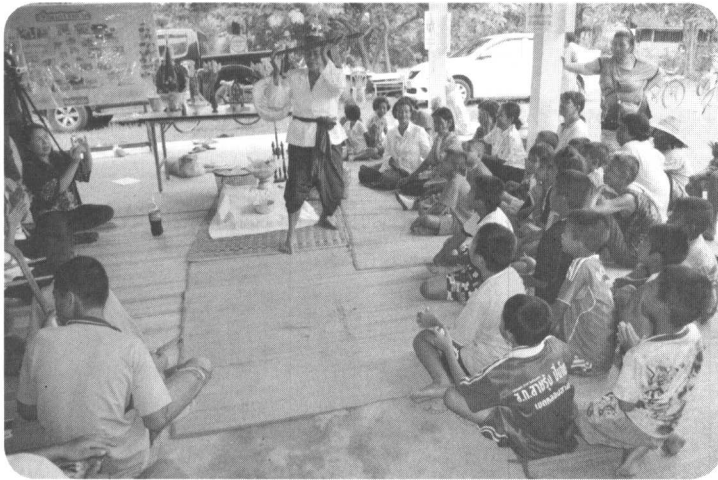
ยายหยิน : ยังไม่รู้แน่ แต่เข้าใจว่ามีผีปอบมาเข้าสิง

นาฏลีลา : แล้วทำอย่างไรถึงรู้ว่ายายมืองค์

ยายหยิน : ก็รักษาไปเรื่อยๆ รักษาที่บ้านตะแบบสองเดือน แล้วก็บ้านโหลงตมอีกสองเดือน ก็ไม่หาย พอคนที่มารักษาเอาไขไก่มาแตะตัวยายไขแตกเลย เป็นการทำพิธีถอน เขาก็บอกว่ารักษาไม่ได้หรอก

นาฏลีลา : พอโซ่มาทำพิธีถอน รู้สึกยังไง

ยายหยิน : ปวดทั้งตัว เป็นร้อนๆ หนาวๆ เขาจะไม่ให้เราไป ถ้าเห็นน้ำแฉะ เขาก็จะให้เรานอนตรงนี้ไปไม่ได้ คือเขาทำเราทุกอย่าง

นางภูลีลา : สุดท้ายมารู้ตอนใหม่ว่ายายเป็นมะมั่วต

ยายหยิน : ตอนไปอำเภอประโคนชัย ก็ถามเขาว่าเราจะตายไหม เขาก็บอกว่าไม่ตายหรอก พ่อกับแม่เป็นคนมีบุญ ยายถามว่าแล้วเมื่อไหร่จะหาย เขาก็บอกว่ามันยังไม่ถึงเวลา เป็นเหมือนกับการดิ้นหนีเขาอยู่ คนที่รักษาบอกว่า ถ้าทำที่ผมก็เสร็จที่ผม ถ้าไม่หายที่ผมแสดงว่าแม่ติดคนอื่นอยู่ มันเป็นกรรมเก่า

นางภูลีลา : อันนี้เป็นพิธีส่งไข้ไหม

ยายหยิน : ใช่ ก็พอกกลางคืน แกให้สวดมนต์ว่าจะอยู่ในธรรมได้ไหม ครูก็นั่งภาวนาเหมือนกับว่ามีแสงเข้ามาในตัวยาย คนที่รักษาบอกว่าจะทำอะไรก็ทำไปเลย ยายก็ร้องไห้บ้าง ร้องรำบ้าง ร้องเจรียงบ้าง

นางภูลีลา : คนรักษาเขารู้ใหม่ว่ายายเป็นอะไร

ยายหยิน : อาจารย์ที่รักษาบอกว่ากรรมเรายังไม่หมด

นางภูลีลา : ใช้เวลารักษาอยู่ที่ปี

ยายหยิน : 3 ปี

นานวลีลา : รู้ไหมว่ายายมืองค์

ยายหยิน : รู้แล้วแต่ยังแก้ไม่ถูกทาง

นานวลีลา : รู้เมื่อไหร่

ยายหยิน : รู้ชัดเจนเมื่อรักษาได้ประมาณ 2 ปีกว่า ตอนที่อยู่อำเภอประโคนชัย

นานวลีลา : รู้แล้วทำอย่างไรต่อ

ยายหยิน : มาหาอาจารย์แม่ธูป อยู่บ้านตากแดด ตำบลเกาะโค อำเภอมือง จังหวัดสุรินทร์

นานวลีลา : อาจารย์แม่ธูปรักษาอย่างไร

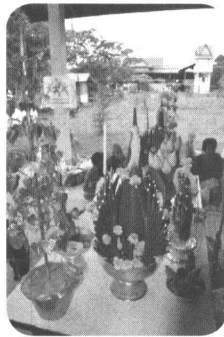
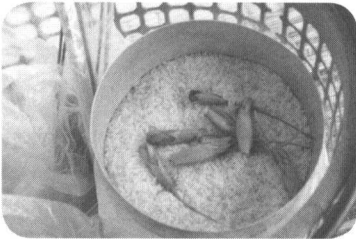
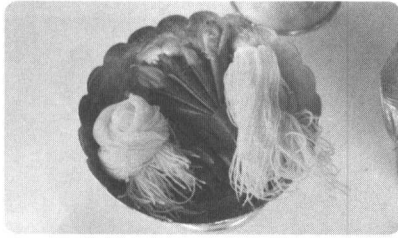
ยายหยิน : รดน้ำมันดีให้แต่ยังเจ็บปวดอยู่ แม่ธูปบอกว่าเรายังหาอะไรให้เขายังไม่ครบ

นานวลีลา : แล้วที่เขาบอกให้เราจัดหาให้คืออะไร

ยายหยิน : ก็หาชุดแต่งตัวให้ทุกอย่างที่เขาสั่งมา

นานวลีลา : เขาอยากได้ชุดอะไร

ยายหยิน : เวลาจะไปซื้อชุดใส่ ก็ต้องจุดธูปบอกองค์นะ บอกว่าชอบแบบไหนก็พาแม่ไปซื้อเลย ช่วงแรกๆ วิ่งไปวิ่งร้องไห้ คนขายก็ถามว่าจะเอาไปทำไม เราก็บอกว่าจะเอาไปใส่เอง อยากได้แบบนี้เลย อยากได้เสื้อสีฉูดฉาดมีเลื่อมเกล็ดเพชรประดับ ซื้อชุดกีฬาด้วย เต็มก็ร้องอยากได้ชุดลูกเสือ ใส่ตามตลาด ช่วงนั้นตาอินทร์เกือบจะหนีแล้วเพราะอายแทน ยายบอกตาอินทร์ว่าจะอายทำไมก็สวยดีนะ ชุดลูกเสือเป็นชุดขององค์กายศิษย์ ชุดรักษาองค์อัมรินทร์ องค์ฤๅษี องค์พิฆเนศ รองเท้าต้องเอาของแท้ ทั้งหมดด้วย มีครบชุด ไปซื้อชุดในตัวเมืองสุรินทร์ คนขายก็รู้นะ ได้มาแล้วให้หลวงพ่อบอมาสวดต่ออายุให้ พอหลวงพ่อบอกเห็นก็ตกใจเลย เพราะใส่ชุดเต็มองค์เลย

เครื่องสักการะในพิธีจวมะมัต

นาฏลีลา : ขณะที่เราไปซื้อ รู้สึกตัวใหม่

ยายหยิน : รู้ทุกอย่างเลยนะ

นาฏลีลา : การประกอบพิธีจวมะมีวัด มีขั้นตอนการทำ
อย่างไร

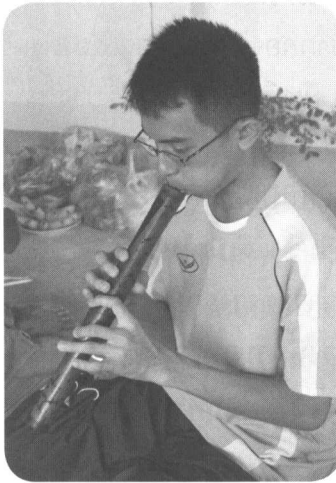
ยายหยิน : เริ่มต้นด้วยการเล่นประกำ เพื่อเป็นการไม่ให้ผีมา
ทำอันตรายกับลูกหลาน และเป็นการบอกกล่าวให้ผีลงมา ลำดับต่อ
มาคือเล่นมะมีวัด เป็นการรำฟ้อนเพื่อขับไล่ให้สิ่งไม่ดีหรือเอาของไม่
ดีออกจากร่างกายจิตใจของคนป่วย เราจะรำฟ้อนไปจนกว่าคนไข้จะ
ลุกขึ้นมารำด้วย หลังจากนั้นจะกราบพราย(ดาบ) ร่ายรำเล่นดาบเพื่อ
ตัดสิ่งไม่ดีออกไป และลำดับสุดท้ายเป็นการอัญเชิญองค์เทพเทวดา
ออกจากตัวเรา

6.6 เยาวชนชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย

ผู้สํานวยดนตรีกันตรึมประกอบพิธีกรรมจวมมะมัวต

ผู้ให้สัมภาษณ์ : นายอภิสิทธิ์ ภาสตา(น้องเกิด) อายุ 18 ปี

เยาวชนผู้เคยผ่านกิจกรรมเรียนรู้โครงการดนตรีชาติพันธุ์-วรรณศิลป์ สสส. ปี 2555 อยู่บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 1 ตำบลบุแกรง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

นางวลีลา : เราเล่นดนตรีอะไรเป็นบ้าง

น้องเกิด : เล่นปี่สไน(ปี่ใน) ซออู้ ซอด้วง ซอกันตรึม และ

กลอง

นางวลีลา : ใช้เวลาฝึกปี่สไน นานไหม

น้องเกิด : 3 ปี

นางวลีลา : เรียนกับใคร

น้องเกิด : ตาบิง

นาฏลีลา : แล้วทำไ้ถึงได้มาเล่นเป็นวง

น้องเกิด : มีวงของตาบิงอยู่แล้ว ก็ไปสืบท่ต่าน

นาฏลีลา : ทำไ้ถึงเรียกว่าวงกันตรึม

น้องเกิด : เต็มที่ไ้ใช้เรียกว่กันตรึม ต้นกำเนิตมาจากวงมโหรี
พื้นบ้าน ซึ่งจะมีซอกันตรึมอยู่แล้ว แล้วเขาอยากไ้เล่นวงกันตรึมก็ไป
เอามือซอกันตรึมมาเล่นประกอบ

นาฏลีลา : คำว่า กันตรึม มาจากอะไร

น้องเกิด : มาจากเสียงกลองโทน เวลาตีเสียงดั่งตรึม ๆ

นาฏลีลา : วงกันตรึม มีเครื่องดนตรีอะไรบ้าง

น้องเกิด : หลัก ๆ ก็มีซอกันตรึม สะกั้วรั้วม (คล้ายกลองโทน
หน้าเตี๋ยวแต่หัวเล็กกว่า) ฉิ่ง ฉาบ ปี่อ้อ

นาฏลีลา : ตั้งวงกันตรึมตั้งแต่เมื่อไหร่

น้องเกิด : ตาบิงบอกว่าตั้งวงมาประมาณ 3 ชั่วอายุคน

นาฏลีลา : เราเล่นในวงนี้มานานหรือยัง

น้องเกิด : เริ่มนับตั้งแต่ช่วงฝึกหัดจนปัจจุบันรวมประมาณ

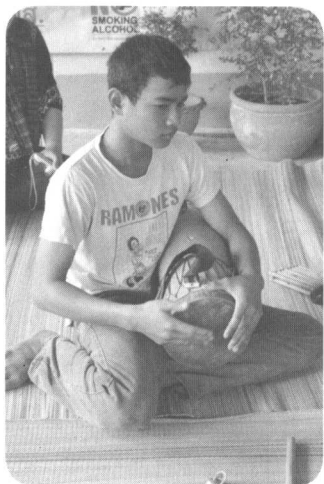
9 ปี

นาฏลีลา : เกิดมากไ้ได้ยินเพลงกันตรึมเลยใช้ไหม

น้องเกิด : แม่บอกว่าได้ยินตั้งแต่ในท้องแล้ว เพราะปู่เป็นคน
เป่าปี่สไน

นาฏลีลา : ทำนองหรือจังหวะหรือลายที่เราเล่นในวงกันตรึม
มีทำนองอะไรบ้าง

น้องเกิด : มี ลายกันจันเจกธม แปลว่า เขียนตะबाट เป็น
จังหวะเร็ว ใช้เล่นทั่วไปในการรำ ลายปะการันเจก แปลว่า ดอกลำเจียก

เป็นจังหวะเร็ว ใช้เล่นทั่วไปในการรำ ลายฮาวกริ่ง แปลว่า เรียกขวัญ
เป็นจังหวะช้า ใช้เรียกขวัญ เล่นคลอไปขณะครูบาสวดมนต์ ลายคะนบ
ติงตอง แปลว่า ตึกแตนตำข้าว เป็นการเลียนแบบท่าตึกแตนตำข้าว
เป็นจังหวะช้า ใช้การแสดงคะนบติงตอง แต่ในปัจจุบันทำรำไม่มีแล้ว
คงหลงเหลือแต่ทำนองจังหวะเพลง

นาฏลีลา : ตาบึงสอนเรายังไงบ้าง

น้องเกิด : ช่วงแรกสอนให้เล่นโน้ต ที่นี้ไม่เอาแล้ว ต่อมาสอน
ให้กดนิ้วตาม ที่นี้ไม่เอาแล้ว สุดท้ายให้ฟังเอาเอง และหัดเล่นเอง

นาฏลีลา : เป็นบองบ็อดด้วย คืออะไร

น้องเกิด : บองบ็อดคือคนที่เทพเลือกมาอยู่ด้วย เป็นพวกเทพ
กำเนิด มีองค์เป็นองค์กายอยู่สวรรค์ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี คือ สวรรค์
ชั้นสุดท้าย ก่อนถึงชั้นพรหม

นาฏลีลา : ไนวงมีสมาชิกรักกัน

น้องเกิด : มี 6 คน รุ่นใหญ่สุดคือรุ่นผม เราจะฝึกน้องต่อน้องๆ อยากเรียนเลยไปขอเรียนกับตาบิง แต่ตาบิงบอกว่าตาแก่แล้ว ใครอยากเรียนให้เรียนกับเกิด ก็มีการครอบครูให้ ถ้าไม่ผ่านพิธีนี้ เกิดก็จะไปสอนไม่ได้ จะเป็นบ้าไป

นาฏลีลา : พิธีครอบครูทำไบบ้าง

น้องเกิด : ทำเครื่องเซ่นไหว้ แล้วนำเครื่องดนตรีทั้งหมดที่จะเรียนมา แล้วทำพิธีเรียกบรรพบุรุษมาบอกว่า เด็กคนนี่คือผู้ที่จะสืบทอดต่อไป ถ้าเขาทำผิดอะไรก็ให้อภัยด้วยเพราะยังเล็กอยู่ ตาก็พูดบอก แล้วตาจะทำน้ำมันต์รดให้

นาฏลีลา : หลังจากครอบครูแล้ว มีวิธีปฏิบัติต่างจากเดิมไหม

น้องเกิด : ต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้น ตาบิงจะไม่มาจี้ว่าเราต้องทำไง แต่ตาจะสอนเพื่อให้เกิดไปสอนน้องต่อ เพราะเกิดโตที่สุดนั่นเอง

นางวลีลา : แล้วเรามีการปฏิบัติตัวอย่างไร

น้องเกิด : ให้อุปัฏฐานในวันพระ แล้วนำเครื่องดนตรีมาเล่นถวาย และก็มีกรวยบูชา ทำคนเดียว แต่วันเข้าพรรษา ออกพรรษา ก็จะไปร่วมวงใหญ่ พาลูกศิษย์ไปเล่นที่บ้านตา

นางวลีลา : ลูกศิษย์เราทำไหม

น้องเกิด : ถ้ามีเครื่องดนตรีอยู่ในบ้านต้องทำ ถ้าเขาไม่เคร่งครัด ปฏิบัติไม่ได้ก็เอาเครื่องดนตรีมาคืน

นางวลีลา : เรามีลูกศิษย์หรือยัง

น้องเกิด : มี ประมาณ 15-16 คน

นางวลีลา : เราสอนอะไรบ้าง

น้องเกิด : ซอด้วง ซออู้ กลอง กลับ(หมากกับแก๊บ)

นางวลีลา : คิดค่าสอนไหม

น้องเกิด : ไม่คิด

นางวลีลา : กำหนดเวลาเรียนไหม

น้องเกิด : ช่วงแรกๆ กำหนดว่าเสาร์-อาทิตย์ แต่ช่วงนี้ตามแต่สะดวกเพราะน้องๆ มีการบ้านเยอะ

นางวลีลา : ก่อนที่เราจะสอน ต้องมีพิธีอะไรไหม

น้องเกิด : ก่อนจะเล่นต้องไหว้ครู ต้องเอาซอทูนหัว เอากลองทูนหัว แล้วก็เล่นมันจะจดจำได้เร็ว

นางวลีลา : ผลของการได้เรียนดนตรี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง

น้องเกิด : เป็นคนสุขุม เดินไปไหนก็มีคนทักว่าเป็นหญิงแท้ จากที่เคยเป็นคนบ๊องๆ ก็เปลี่ยนไปเลย

นางวลีลา : ผลการเรียนในชั้นเรียน ดีขึ้นไหม

น้องเกิด : ดีครับ มีสมาธิมากขึ้น เวลาเครียดก็นำปี่มาเป่า
ทำให้เรานิ่งขึ้น

นางวลีลา : คุณพ่อกับคุณแม่ของเราคิดอย่างไร ที่เห็นเราเล่น
ดนตรี

น้องเกิด : คุณพ่อผมก็เล่นครับ

นางวลีลา : เวลาเล่นกันตรึม ต้องแต่งตัวอย่างไร

น้องเกิด : ถ้าเป็นตาหรือผู้ใหญ่จะมีผ้าพันคอหรือพาดไหล่
แต่ผมก็แต่งตัวปกติธรรมดา ตาก็ไม่ว่าอะไร

นางวลีลา : ปี่ใน (ปี่ใน) ที่เราเล่นอยู่นี้เป็นของตาบิง ใช่ไหม

น้องเกิด : ได้รับการสืบทอดกันมาตั้งแต่รุ่นทวด

นางวลีลา : หาปี่ได้จากไหน

น้องเกิด : เคยทำเองแต่ไม่สำเร็จเพราะเจาะรูปี่ไม่ตรง ที่ร้าน
จำหน่ายเครื่องดนตรีก็มีแต่ไม่เคยซื้อ

นางวลีลา : ปกติใครเป็นคนทำเครื่องดนตรี

น้องเกิด : ตาบิงครับ แต่เดี๋ยวนี้ตาแก่แล้ว ตาไม่ทำแล้ว

นางวลีลา : ทำเครื่องดนตรีอะไรบ้าง

น้องเกิด : ทำปี่ ซอฮู้ ซอด้วง กลอง แต่ตายังไม่เคยสอนเจาะ
กลองเลย เพราะหนักมาก

นางวลีลา : ไม้ที่ใช้ทำส่วนใหญ่เป็นไม้อะไร

น้องเกิด : ถ้าเป็นปี่ ต้องเป็นต้นไม้มะค่าแต่ ต้นซั้มแประ
เพราะไม้จะดีเบา

นางวลีลา : ที่โรงเรียนส่งเสริมเรื่องนี้ไหม

น้องเกิด : มีครูสอนเป็ดซุ่มซุ่มดนตรี ให้ผมช่วยสอนดนตรีไทย
ครูสอนดนตรีสากล แต่จะมีเด็กที่สนใจดนตรีไทย

นางวลีลา : เราสอนก็ปีแล้ว

น้องเกิด : สอนมาสองปีแล้ว

นางวลีลา : ลูกศิษย์ทุกคนเล่นได้ใช้ใหม่

น้องเกิด : ก็พอได้ครับ

นางวลีลา : ที่เราเล่นดนตรีส่งผลอะไรกับเราบ้าง

น้องเกิด : ช่วยให้คลายเครียดจากการเรียน อ่านหนังสือ พอ
หายเครียดแล้วไปอ่านหนังสือต่อได้

นางวลีลา : ช่วยเยียวยารักษากายเราได้ไหม

น้องเกิด : ได้ครับ ผมเคยเป็นโรคหอบหืด ตาสอนให้เป่าปี่
ฝึกวิธีต่อลม จนหายเป็นหอบหืดแล้ว

นางวลีลา : เวลาโกรธควบคุมอารมณ์ได้ไหม

น้องเกิด : ได้ครับ แต่ปกติเป็นคนโกรธแล้วไม่แสดงออก
ประมาณว่าแสร้งพูดดีแล้วก็จะดีไปเอง

นางวลีลา : ถ้าเพื่อนเดินมาตบหัว จะโกรธไหม

น้องเกิด : ตอนนั้นเป็นเด็ก อยู่ ป. 6 มันกำลังเล่นอยู่ เพื่อนก็มากระโดดตบหัว แล้วโกรธมาก กลับบ้านไปบอกแม่ แม่บอกว่ามีองค์อยู่ในตัวผม จึงแต่งเครื่องบูชาองค์ ทำให้หายโกรธ พอเขาจะตบหัวเราอีกครั้ง ก็เดินเลี้ยวไปเสีย

นาฏลีลา : รับเป็นองค์ตอนไหน

น้องเกิด : รู้ตอนเรียนชั้น ป.3 แม่ยังบอกว่ายังเด็กเกิน เพราะถ้าเราทำผิดอะไรเข้าจะทำให้เป็นบ้า แล้วมารับองค์และมีตำแหน่งเรียนชั้น ป.6 และฟังมาเข้าพิธีบำเพ็ญบารมีในพิธีเข้าทรง และพิธีครอบครู ตอนเรียนชั้น ม. 6 เมื่อเดือนมีนาคม 2554 ในบางครั้งก็ไม่ว่ารู้ว่าทำอะไรไป เช่นในช่วงที่ไปร่วมทำกิจกรรมกับเครือข่ายชาติพันธุ์วรรณศิลป์ที่จังหวัดสกลนคร อยู่ๆก็ขอมือเพื่อนมาดูลายมือให้ เพื่อนบอกว่าดูแม่นนะ ก็แปลกใจว่าเราดูดวงให้เขาได้

นาฏลีลา : ตอนที่เราพูด รู้ตัวไหม

น้องเกิด : เหมือนตัวเบาๆ แต่รู้สึกว่ากำลังพูด

นาฏลีลา : ถ้าให้ดูดวงตอนนี้

น้องเกิด : ดูไม่เป็นครับ แต่ตอนที่ดูให้เพื่อนเขาบอกว่าใช่ ๆ เช่นที่โรงเรียนของเพื่อนจะมีเปรตอยู่ เพราะเพื่อนอาจจะพูดล่วงเกินอะไรไว้ เวลาที่พูดถึงเขาก็จะมา เวลาที่หลับตาก็จะเห็น ก็เลยวิ่งไปหาเพื่อนแล้วถามว่าใช่ไหม

นาฏลีลา : พอเราเห็นเรารู้เลยใช่ใหม่ว่า เพื่อนเราไปพูดลบหลู่ไว้

น้องเกิด : ใช่ครับ เห็นหมดเลยทั้งที่ไม่เคยไป ถามเขาว่ามีอาคารอย่างนี้ใช่ไหม เพื่อนก็กลัวมาก เอาหูฟังมาให้เปิดเพลงฟังก็ไม่หาย แต่เหมือนกับมาเหยียบเพื่อนด้วย

นางกุลิลา : แก่ไข้อย่างไรจึงหาย

น้องเกิด : อธิฐานให้องค์เทพมาช่วย องค์เทพก็บอกว่าไม่ไหว
แล้วเหมือนกัน ถ้าอย่างนั้นก็จะไปเข้าเฝ้าพระพิฆเนศ อีกสักพักก็เห็น
พระพิฆเนศสีทองมาช่วย

นางกุลิลา : อันนี้เราเห็นเองใช่ไหม

น้องเกิด : ใช่ครับ หลับตาก็เห็นเลย

นางกุลิลา : เห็นบ่อยไหม

น้องเกิด : บ่อยครับ

นางกุลิลา : ตอนที่เราสอบก็มาช่วยเราอย่างนี้ไหม

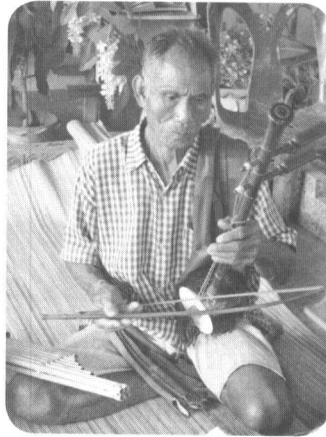
น้องเกิด : เคยพูดเหมือนกันว่า ทำยังไงดีจะสอบพ่วงนี้แล้ว
อยู่ ๆ ก็พูดขึ้นมาเองว่า ก็อ่านเองสิ ฉันไม่ได้เรียนกับเธอ ผมก็ต้องไป
กลับอ่านหนังสือเอง เหมือนทำให้เรามีแรงบันดาลใจในการอ่าน

นางกุลิลา : ผลการเรียนล่าสุดเป็นอย่างไร

น้องเกิด : จบชั้น ม. 6 ได้เกรดเฉลี่ย 3.93 ได้อันดับที่ 1
ในห้อง ทำให้เรากอดตันเพราะมีคนคาดหวัง

ดนตรีกันตรึม

บรรเลงเพลงประกอบพิธีกรรมจวลมะมีวด

ผู้ให้สัมภาษณ์ : คุณตาบิง ชาวสวน อายุ 79 ปี ประชาชนใน
ด้านตรตรึมโหรี กันตรึม ปี่อ้อ และเป่าแคน

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 76 บ้านบุแกรง หมู่ที่ 1 ตำบลบุแกรง อำเภอบึง
จอมพระ จังหวัดสุรินทร์

นาฏลีลา : เล่นดนตรีที่ถนัด คืออะไร

ตาบิง : เป่าแคน สีซอทุกชนิด และตีกลอง

นาฏลีลา : ดนตรีกันตรึม กับ จวลมะมีวด เกี่ยวข้องกันไหม

ตาบิง : ถ้าวาดดนตรีกันตรึมจะเล่นในพิธีจวลมะมีวด แต่ถ้า
เป็นวงมโหรีจะเล่นในงานบวช

นาฏลีลา : ต่างกันอย่างไร

ตาบิง : ดนตรีกันตรึมในจวลมะมีวดมีแต่กลอง ซอ และปี่
อ้อ ส่วนดนตรีวงมโหรีเล่นได้สลับคนขึ้นไป จึงเพิ่มดนตรีซออู้ ซอด้วง
ซอกกลาง ซอเอก ปี่ และกลอง

นางวลีลา : ดนตรีกันตรึม มีคนเล่นกี่คน

ดาบิง : สมัยก่อนมี 5 คน ไม่มีฉิ่งฉาบ ทุกวันนี้เล่นด้วยกัน 5 คน มีเครื่องดนตรีซอ กี่ต๋าร์ แคน กลอง ฉิ่ง ฉาบ มีหนังร้องและนางรำ(หางเครื่อง) ด้วย

นางวลีลา : มีเบสไหม

ดาบิง : วงอื่นมีเบส แต่วงผมไม่มี

นางวลีลา : ในอดีตมีดนตรีอะไรบ้าง

ดาบิง : ไม่มี มีแต่ซอ ปี่อ้อ และกลอง

นางวลีลา : สาเหตุอะไรที่ทำให้เครื่องดนตรีเปลี่ยนไปจากปัจจุบัน

ดาบิง : เขาประยุกต์ให้เสียงดนตรีหลากหลาย เพราะขึ้น คนเล่นเยอะขึ้น นักดนตรีมี 3-4 ชุด จะประยุกต์เอากลองชุดมาใช้ด้วย

นางวลีลา : การเล่นดนตรีช่วยเราได้อย่างไร

ดาบิง : เวลามันเครียดขึ้นมา จะจับแคน ซอ ปี่ มาเล่นเพลงให้สนุก จะหายเครียด อารมณ์ก็จะดี

นางวลีลา : วงดนตรีกันตรึมของคุณตา ตั้งมานานหรือยัง

ดาบิง : ตั้งแต่อายุ 22 ปี

นางวลีลา : ได้ยินว่าตามีครู แล้วส่งให้น้องเกิดสืบทอดต่อ อยากให้ตาอธิบายว่าเป็นไบบ้าง

ดาบิง : ถ้าเรียนก็ต้องมีครูบาอาจารย์ถึงจะทำได้ ถ้าไม่มีจะคิดไม่ออก เช่น เพลงหรือจะไปหาเล่นอะไรแบบนี้ ต้องมีเครื่องแต่งกายรำลึกถึงคุณของครูบาอาจารย์ เป็นต้น

นางวลีลา : ลายแคน ลายดนตรีที่เล่นในวง มีอะไรบ้างที่เล่นในพิธีจวมมะม่วง

ตาบิง : ไม่มีลายหรือจังหวะที่ตายตัว คือเขาอยากให้เล่นอะไร ก็ให้บอกเป็นจังหวะเพลงดนตรีมา เราก็กเล่นตามเขาไป

นาฏลีลา : เห็นมีเพลงที่ครูบามะมัวตบอกลั่น มันมีเพลงอะไรบ้าง

ตาบิง : มีเพลงหลักเรียกว่า “กันจันเจ๊กทม” มันเป็นเสียงภาษาพื้นเมืองนะ มีเสียงจังหวะอ่อนช้อย ที่เขารำมือแขนจะอ่อนสวยนวนาฏ และเพลง “อะจอไตรตระหนับ” ภาษาพื้นเมืองเขาว่า “อะแจจูดพริ” ภาษาไทยกลางแปลว่า เต็มได้เป็นจังหวะเร็ว นอกจากนี้มีเพลงอีก 3 เพลง เรียกว่าเพลง “เจรียง” ภาษาเขมรเขาเรียก เจรียง เหมือนที่แม่ตเขาเจรียงให้ จะเป็นเหมือนกับเรารำนั่นแหละ เจรียงเป็นจังหวะปานกลาง

ปิดท้ายด้วยคุณตาสาธิตการเป่าลายหรือทำนองเพลงให้ฟังอย่างสนุกสนาน •

ภาค 2 :

คุณค่าในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์
และพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ

จากเวทีแห่งการเรียนรู้ของเด็กเยาวชนจำนวน 6 กลุ่มชาติพันธุ์
ที่ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ โดย
ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมระดมความคิดเห็นของเด็กเยาวชนที่เข้า
ร่วมกิจกรรมโครงการนางวลีลาเยียวยาสุขภาวะทั้ง 6 กลุ่มชาติพันธุ์ เด็ก
เยาวชนจึงได้ร่วมกันค้นหาและตอบโจทก์ พร้อมนำเสนอแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ซึ่งกันและกันในพื้นที่กลางของโครงการ ในประเด็นคุณค่าใน
ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ ดังนี้

1. คุณค่าในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์

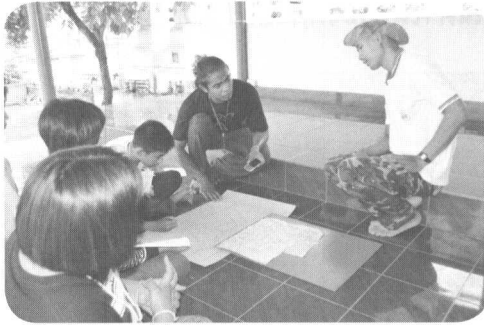

1.1 คุณค่าในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทพวน

เดิมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานอยู่เมืองเชียงขวาง ในประเทศ สปป.ลาว ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองได้เคลื่อนย้ายเข้ามาอยู่ในเขต อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานีในปัจจุบัน โดยการนำของขุนจางวาง

ปราชญ์ชาวบ้านผือใน ได้แก่ พ่อตูร์จิตร หมอสูตรขวัญทำนอง ไทพวน และแม่ลาววัลย์ พร้าวมอม (หมอเป่ามนต์คาถา)

มีของดีในชุมชน ประกอบด้วย ผ้าไหมมัดหมี่ เครื่องจักสาน มีอัตลักษณ์ในการใช้ภาษาพูดสำเนียงไทพวน มีอาหารไทพวน ได้แก่ แจ่ว ข้าวปุ้น (ขนมจีน) โห่ย, ผัดหมี่, ข้าวเม่า มีสถานที่สำคัญ คือวัด พระพุทธบาทบัวบก (ภูพระบาท) มีแหล่งอารยธรรมก่อนประวัติศาสตร์ ยุคหินตั้ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูพระบาท (หอนางอุสา)

มีประเพณี พิธีกรรม ได้แก่ พิธีกรรมกำฟ้า พิธีกรรมแห่ข้าว
งาโค มีความเชื่อเรื่องปู้ตา(ผีบรรพบุรุษ) ประจำหมู่บ้านและเทวดา
ฟ้าถน มีการละเล่น คือ ปริศนาคำทายปัญหา (คำทวย)

วิถีชีวิต คือ ทำนา ทำไร่ ทำสวน ทอผ้าไหม ทอผ้าฝ้ายย้อม
คราม(สีดำ)

เครื่องแต่งกาย สำหรับผู้ชายสวมใส่โสร่ง เสื้อผ้าฝ้ายแขนยาว
ย้อมคราม และผู้หญิง สวมเสื้อผ้าฝ้ายแขนกระบอก นุ่งผ้าถุงมัดหมี่
ต่อตีนลายไทพวน สวมเข็มขัดเงิน และสร้อยเงิน

คำขวัญประจำท้องถิ่นไทพวนบ้านผือ คือ “สืบสานวัฒนธรรมดี
ประเพณีไทพวน ภาษาม่วนภูมิใจรักษ์ โฮมฮักสามัคคี”

1.2 คุณค่าในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทลื้อ

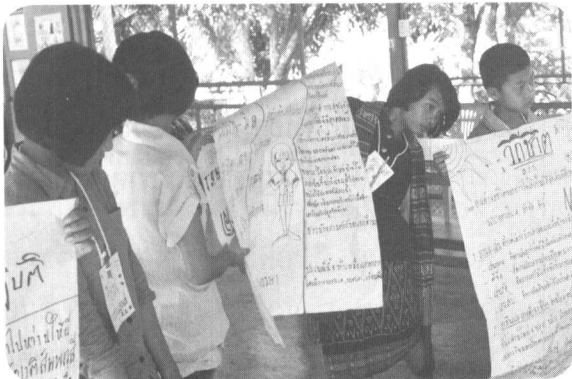
ชาติพันธุ์ไทลื้อบ้านกุดสระกอย ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร เคลื่อนย้ายมาจากเมืองมหาชัยกองแก้ว แขวงคำม่วนในสปป.ลาว เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2381 ราชวงศ์(อิน) ได้รับการแต่งตั้งและสถาปนาเมืองสกลนคร ได้นำกำลังไพร่พลไปเกลี้ยกล่อมเอาคนในหัวเมืองลาวฝั่งแม่น้ำของ(โขง)ทางทิศตะวันออกเข้ามาอยู่ในเขตสกลนคร เพื่อจะได้ไม่ไปเป็นกำลังพลให้กับญวน(เวียดนาม) ในปี พ.ศ. 2385 ท้าวโรงกลางบุตรเจ้าเมืองวัง ท้าวเพี้ยเมืองสูง ท้าวเพี้ยบุตรโคตร หัวหน้าชากระไล้พร้อมครอบครัวบ่าวไพร่เข้ามาสู่พระบรมโพธิสมภารของรัชกาลที่ 3 แห่งสยาม และตั้งถิ่นฐานบ้าน

เรือนอยู่ในเขตรอบนอกของเมืองสกลนคร ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2419 รัชกาลที่ 4 ทรงให้ตั้งเมืองโพธิ์ไพศาล มีพระอริญาสาเป็นเจ้าเมือง และเป็นต้นตระกูลของชาวโสนีในปัจจุบัน วิถีชีวิตไท่ลื้อ ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย อยู่รวมกันเป็นชุมชนหมู่บ้าน อาชีพหลักคือทำนา ทำสวน ทำไร่ อาชีพเสริมคือทอผ้า เย็บปัก จักสาน หาดูหาตามธรรมชาติ

ดนตรีที่สำคัญ คือ โส้ทั้งบั้งเป็นอัตลักษณ์ทางสื่อศิลปวัฒนธรรมของชาวโล้ โดยเป็นดนตรีที่ประกอบด้วย แคน กลองกิ่ง ซึ่งเป็นการบรรเลงประกอบในพิธีกรรมเหยาของชาวไทโล้ที่จัดขึ้นในช่วงเดือนสามของทุกปี โดยประยุกต์มาจากพิธีเหยาแข่งสนามหรือลงสนาม และพิธีเจียะสวา โดยใช้กระบอกลไม้ไผ่กระทบกับพื้นดินเป็นจังหวัดประกอบการร้อง และรำ ในพิธีกรรมเหยา

สำหรับของดีชุมชน ประกอบด้วย ผ้าทอมือผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้ามัดหมี่ เครื่องจักสาน มีแห อวน(มอง) กระติบข้าว ตรีะกล้ำ ปราชญ์ชาวบ้านด้านการรักษาผู้ป่วยด้วยการเป่าคาถา และสถานที่สำคัญคือ ศูนย์วัฒนธรรมไทโล้อำเภอกุสุมาลย์ ศูนย์ศิลปาชีพ มีประเพณีที่สำคัญคือ การเลี้ยงผีปู่ตา การเหยาแข่งสนามหรือเหยาทำนายชะตาบ้านเมือง และดินฟ้าอากาศ การเจียะสลา การลงแขกเกี่ยวข้าว เครื่องแต่งกาย หญิงสวมผ้าซิ่นต่อตีน ผ้าสไบลดปลายจุดฉาดตา สวมเสื้อดำแขนกระบอก และชายสวมผ้าโสร่ง สวมเสื้อดำแขนสั้น และผ้าสไบส่วนอาหาร มีแกงไก่ใส่หยวกกล้วย (อะจินตร้วยโจะกะบอก) และแกงเห็ดกระด้าง (ตลเตียะแก) เมียง และหยวกกล้วย

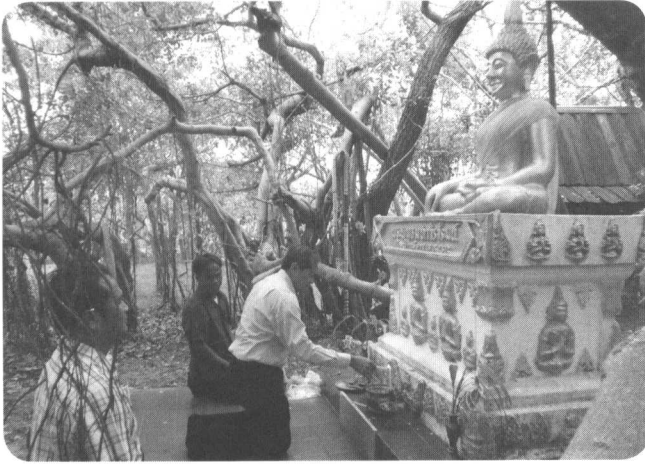

1.3 คุณค่าในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ภูไทเรณูนคร

ชาติพันธุ์ภูไทเคลื่อนย้ายมาจากประเทศลาว เพราะเกิดสงครามกับจีน จึงหนีมาอยู่เมืองเว (ชื่อเดิมของเรณูนคร) จากนั้นจึงแบ่งเป็นภูไทกาฬสินธุ์ ภูไทนครพนม สกลนคร และมุกดาหาร มีการทำนาและทอผ้าพื้นเมือง มีของดีในชุมชน มีเครื่องจักสาน เหล้าไห (อู) ถักหมวก ข้าวปั้นร้อน (ขนมจีนร้อน) ส้มตำไก่อ่าง แกงหน่อไม้ มีคำขวัญคือ เรณูนคร ดอนดินถิ่นภูไท สาวสวยรวยน้ำใจ เลิศวิไลวัฒนธรรม มีประเพณีที่สำคัญคือ รำภูไทนำไปเป็นการฟ้อนรำ ลักการะพระธาตุพนม รำฟ้อนเหยา แข็งสวิง มีเทศกาลไหลเรือไฟ และเทศกาลสงกรานต์ สถานที่สำคัญ คือพระธาตุเรณูนคร หอปู่ถลา และพระธาตุพนม

1.4 คุณค่าในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า เดิมอยู่บ้านบะหาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ต่อมาเพราะความแห้งแล้ง ย้ายมาอยู่บ้านโนนตาเถร (ปากทางเข้า) ต่อมาได้ย้ายมาอยู่บ้านหนองตาหล่ม แต่เกิดโรคระบาด จึงมาตั้งบ้าน ณ บ้านท่าปัจจุบันซึ่งมีลำห้วยอีหลอดไหลผ่านมีน้ำท่าอุดมสมบูรณ์ดี

มีของดีชุมชน มีปราชญ์ชาวบ้านด้านการรักษาผู้ป่วยด้วยการเป่ามนต์ หมอคูพื้นบ้าน ด้านการทอผ้าไหม มีสถานที่สำคัญ คือ มีหลักบ้านหลักเมือง และ ไทงามบ้านท่าเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปชื่อ “พระพุทธรมหาวิรวัฒน์” มีวัดท่าชมพู่ และมีประเพณีที่สำคัญคือ บุญดอกผ้า แข่งกลองยาวเดือนยี่, บุญข้าวจี เดือนสาม, บุญพะเหวด เดือนสี่, บุญสงกรานต์ เดือนห้า, บุญบั้งไฟ เดือนหก, บุญข้าวสากเดือนสิบ และบุญกฐินเดือนสิบสอง

1.5 คุณค่าในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กวยหรือกวยหรือส่วย

ชาวกวยบ้านอาลี เคลื่อนย้ายมาจากเมืองอัตตะปือแสนแปรปาง และถูกเจ้าเมืองลาวเข้มเหงจิ่งย้ายมาอยู่ในบริเวณอำเภอศรีขรภูมิ และเกิดโรคระบาดจึงย้ายมาอยู่สำโรงทาบ บ้านตะเคียน และบ้านอาลีตามลำดับ ใช้วิถีชีวิตเรียบง่ายตามสังคมชนบทในสังคมเกษตรกรรมทำนา มีประเพณีวัฒนธรรมเป็นของตนเองเช่น บุญบั้งไฟ บุญข้าวจี เป็นต้น

ของดีชุมชน คือ ว่านเปราะะ มีกลิ่นหอมนำมาทำมาลัยคล้องคอ เป็นอาลีเป็นหมู่บ้านที่ดำเนินงานด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมชาว กวย มีผ้าไหมลวดลายมัดหมี่สวยงาม มีแซว(สอย)ผ้าเก็บด้ายอมด้วยลูกมะเกลืองามล้ำชาวกวยนำมาตัดเป็นเสื้อ และผ้าถุงกวี มีบ้านโบราณของชาวบ้านในบ้านอาลีอายุกว่าร้อยปีและศาลปู่ตา และวัดอุโบราณ และมีปราชญ์ชาวบ้านการทอผ้าไหมมัดหมี่อยู่มากมาย

1.6 คุณค่าในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย

บ้านบุแกรง ต.บุแกรง อ.จอมพระ จ.สุรินทร์

ความเป็นมา คือ ชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดสุรินทร์ ได้เคลื่อนย้ายมาจากประเทศเขมรในอดีต มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านบุแกรงในปัจจุบัน

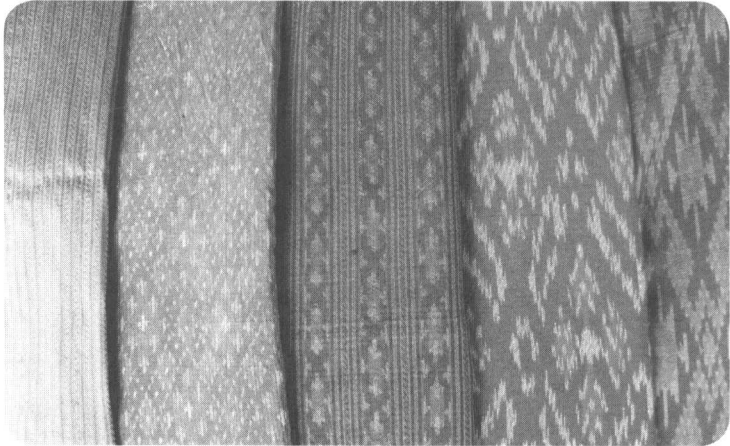
ของดีชุมชน มีการสืบทอดพิธีกรรมจลมะมัวต ด้วยการรักษาผู้ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ที่เชื่อกันว่าเกิดจากการกระทำของผีบรรพบุรุษทำให้ไม่สบาย

มีประเพณีที่สำคัญคือ พิธีแซนตาโกน ซึ่งเป็นการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ และเป็นวันที่ทุกคนในตระกูลได้เดินทางมาพบกัน มีสถานที่สำคัญคือ ปราสาทจอมพระ

มีภาษาท้องถิ่นที่ใช้พูดกันคือภาษาเขมร มีวิถีชีวิตอยู่ในสังคมเกษตรกรรมทำนาเป็นอาชีพหลัก

2. คุณค่าในพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะ

2.1 คุณค่าในพิธีกรรมกำฟ้า : ชาติพันธุ์ไทพวน

ความจริง เป็นพิธีกรรมเกี่ยวกับการบวงสรวงเทวดาและบรรพบุรุษ(ปู่ตา) ทำเพื่อเป็นสิริมงคลให้กับตนเอง และเป็นการเสี่ยงทายฟ้าฝนว่าจะตกต้องตามฤดูกาลหรือไม่ โดยมีการทำนายว่า หากได้ยินเสียงฟ้าร้องทางทิศตะวันตก ปีนี้จะมีน้ำฝนปานกลาง ถ้าได้ยินฟ้าร้องทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทำนายว่าน้ำฝนจะอุดมสมบูรณ์ และหากได้ยินเสียงฟ้าร้องทางทิศตะวันออก จะทำนายว่า น้ำฝนตกน้อยแห้งแล้ง

พิธีกรรมกำฟ้าจะจัดขึ้นในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 หรือในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-เดือนมีนาคมของทุกปี จะประกอบพิธีกรรมโดยงดการทำงานทุกอย่างในบ้านเรือน ห้ามตัดข้าวเปลือกไปตำข้าว(สมัยก่อนต้องใช้ครกมอตำข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร) ห้ามส่งเสียงดัง เริ่ม

ทำพิธีในช่วงเย็น ในบริเวณลานวัด โดยมีหมอปราหมณ์นำสวดมนต์
และรำฟ้อนบวงสรวงประโคนดนตรี

ความงาม

1) รำบวงสรวงด้วยท่ารำต่างๆ อย่างอ่อนช้อย ผู้รำเป็นผู้หญิงหรือชายก็ได้

2) การร้อง จะเป็นทำนองบทยศรึสุขวัณ

3) ดนตรี มีแคนเป็นหลัก

4) การแต่งกาย จะสวมใส่ผ้าไหมมัดหมี่ที่มีลวดลายเฉพาะถิ่น

5) มีการจัดเครื่องบวงสรวง แต่งชั้นดอกไม้ 3 คู่ เทียน 1 คู่ และธูป 3 ดอก ใส่ภาชนะชั้นโตก ประกอบด้วย มะพร้าว กล้วย อ้อย ฝรั่ง มะเฟือง มะไฟ ส้มโอ สับปะรด น้อยหน้า และผลไม้ตามฤดูกาล ธัญพืช น้ำหวาน น้ำเปล่า จะไม่มีเครื่องคาว มีแต่เครื่องหวาน และไม่มีสุราในพิธีกรรม(ข้อสังเกต เพราะเป็นการทำพิธีกรรมในวัด

ตามความเชื่อในพุทธศาสนา จึงไม่มีสุราเป็นเครื่องกายประกอบในพิธีกรรมและใช้น้ำธรรมดา-ผู้เขียน)

6) มีการจัดแต่งพานบายศรีสู่ขวัญด้วยใบตองกล้วยที่สวยงาม
ความดี

ทำให้เกิดการเคารพต่อบรรพบุรุษ มีความรักสามัคคีกันในชุมชน มีการพบปะสังสรรค์กันในชุมชน เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง

ความสุข

ด้านร่างกาย คือ ได้พักผ่อนเพราะในวันประกอบพิธีกรรมจะหยุดกิจกรรมการทำงานทุกอย่าง

ด้านจิตใจ คือ ทำแล้วสบายใจ ผ่อนคลาย ได้รับแต่สิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต ครอบครัวและชุมชน

ด้านสังคม คือ เกิดการรวมตัวกันประกอบพิธีกรรมทำพิธีที่วัด เกิดความรักสามัคคี ทำให้สังคมสงบสุข ไม่มีความขัดแย้งในสังคม ได้พบปะญาติมิตร มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น การรำฟ้อนบวงสรวง การละเล่นร่วมกันอย่างสนุกสนาน เมื่อทำพิธีกรรมเสร็จแล้ว จะมีการผูกข้อต่อแขนให้กันและกัน และร่วมกันรับประทานอาหารร่วมกัน หลังจากนั้นจะมีการละเล่น ร้องรำ และตั้งปัญหาท้าทายกัน

ด้านปัญญา-จิตวิญญาณ คือ การเคารพบูชาต่อบรรพบุรุษผู้มีพระคุณ และต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ฟ้า-ดิน) เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนรุ่นใหม่ว่าหากปฏิบัติตามพิธีกรรมฟ้าจะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์และการใช้ชีวิตอย่างปลอดภัย เกิดการสืบสานสืบทอดพิธีกรรมอันดั้งเดิมต่อไป

2.2 คุณค่าในพิธีกรรมเหยา : ชาตัพันธ์ไทโส้

ความจริง ไทโส้มีความเชื่อเรื่องผีว่า เป็นวิญญาณที่มีอำนาจสามารถทำให้คนเจ็บป่วยได้รับการบำบัดรักษาและป้องกันไม่ให้ผีเข้าไปสิงสู่ร่างกายอีก เป็นพิธีกรรมการรักษาสุขภาพของผู้ป่วย โดยมีผู้นำทางพิธีกรรมเรียกว่า “แม่แก้ว” และมีบริวารผู้ร่วมประกอบพิธีกรรมเรียกว่า “ลูกแก้ว” พิธีกรรมเหยามีแต่ตั้งแต่สมัยโบราณ ที่ความเชื่อว่าการเจ็บป่วยของผู้คนเกิดจากการกระทำของผี เมื่อทำผิดผีแล้วต้องรับโทษ ผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นบุคคลผู้ที่เข้ารับการรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันแต่อาการป่วยยังไม่หาย จึงใช้วิธีการรักษาด้วยการทำพิธีเหยา รักษา การเหยา มี 3 ประเภท ได้แก่ (1) การเหยาลงสนาม ทำในช่วง เดือน 3 ถึงเดือน 5 พิธีกรรมนี้ ถือเป็นการเล่นผีบรรพบุรุษ(ผีมูล) และผีเร่ร่อน(ผีน้ำ) เพื่อแสดงถึงความเคารพต่อผี เมื่อเริ่มพิธี ชาวบ้านก็สามารถเข้าไปด้วยพิธีได้ เพียงแต่ห้ามจับเครื่องบูชาและตัวแม่แก้วลูกแก้ว (2) เหยาคุณ เป็นการเหยาก่อนลงทำนา

และเหยาเมื่อนำข้าวขึ้นยุ่งฉาง เพื่อเป็นการขอพร ให้ตนได้ผลผลิต
ในด้านเกษตรมากขึ้น และเพื่อให้ตนแคล้วคลาดปลอดภัยในการ
ทำการเกษตร สำหรับเครื่องบูชาในการทำพิธี นอกเหนือจากการเหยา
ลงสนามคือ เครื่องมืออุปกรณ์ทำมาหากิน แต่เมื่อเวลานำสิ่งเหล่านี้
เข้าร่วมพิธี ต้องมีการคว่ำอุปกรณ์ไว้ (3) เหยารักษา เป็นการเหยา
เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย ที่เกิดจากการกระทำของผีเท่านั้น ก่อน
การรักษาจะมีการเหยาเสี่ยงทาย เพื่อให้รู้ว่า อาการเจ็บป่วยนั้นเกิด
จากการกระทำของผีหรือไม่ ถ้าเกิดจากการกระทำของผี ก็จะมีการ
รักษาโดยวิธีการเหยาต่อไป

ความงาม กล่าวคือ

1) การแต่งกายของแม่แก้วและลูกแก้ว เป็นผ้าถุงลายขาวดำ
สลับกันและสวมเสื้อ และผ้าสไบลายสีเข้มเฉพาะของไทลื้อ

2) การทำรำฟ้อน แม่แก้วลูกแก้วจะฟ้อนรำเป็นรอบๆเป็น
วงกลม สวยงาม

3) ดนตรี มีแคนเป็นหลัก กลอง ฉาบ พิณ บรรเลงทำนอง
จังหวะรำเชิง หรือจังหวะโล่ทั้งบั้ง

4) การร้อง ด้วยทำนองและจังหวะรำเชิงช้า ๆ ด้วยภาษาไทลื้อ
ฟังแล้วจับใจ

5) สำหรับเครื่องบูชา(คาย) ที่ใช้ในการเหยา ประกอบด้วย
ข้าวสารขาว นำมาเพื่อการเสี่ยงทาย ถ้าผลทำนายออกมาไม่ดี ข้าวสาร
จะเปลี่ยนเป็นสีคล้ำๆ แปลกไปจากเดิม ดอกสีลาวดี (ดอกจำปาลาว)
สีขาวแต่ถ้าดอกสีลาวดีไม่พอสามารถใช้ดอกอื่นแทนได้ นั่นก็คือ ดอก
กระดังงา ดอกกรัก ดอกเฟื่องฟ้า ดอกฝ้าย ดอกคูณ เหล่า แต่ก่อนเป็น

เหล่าต้ม เพราะถือว่าเป็นน้ำกลั่นบริสุทธิ์ น้ำส้ม ในอดีตใช้น้ำเปล่า แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย จึงต้องเปลี่ยนมาใช้น้ำส้ม เพราะมีสีสวย และเป็นมงคล ถ้าหากจะใช้น้ำอัดลงสีอื่นแทนไม่ได้ เพราะสีไม่เป็นมงคล ขัดต่อพิธี ผ้าแดงเนื่องจากสมัยก่อนมีการย้อมด้วยคัลลังและผางถือว่าเป็นผ้ามงคล บุหรี่ หมากร ในอดีตมีการต้อนรับกันด้วยยาสูบ และคำหยาบ ถ้าเจ้าบ้านให้แขกผู้มาเยือนเคี้ยวหรือสูบถือว่าไม่ให้เกียรติกันและกัน จะเกิดการหมางใจกัน หมอน แต่ก่อนใช้เป็นขนไว้ แต่ก็เปลี่ยนตามยุคสมัย และเนื่องจากหมอนเป็นสิ่งที่อยู่เหนือหัวแล้ว เงินค่ากาย ของแต่ละคนจะมีเงินจำนวนแตกต่างกันออกไป ดาบ เพื่อเป็นการตัดขวัญที่ไม่ดี และเป็นการใช้ข่มผีที่สิงห์เรา ความดี คือ แม่แก้ว เลือกประกอบพิธีกรรมบรรพบุรุษในวันพระ ยึดถือปฏิบัติโดยเคร่งครัดเพราะหากผิดผีแล้วจะมีอันเป็นไปในทางที่ไม่ดี เป็นการเคารพต่อบรรพบุรุษตามความเชื่อว่าจะทำหน้าที่ในการปกป้องรักษาให้คนในชุมชนมีชีวิตได้อย่างมีความสุข

ความสุข กล่าวคือ

- 1) ด้านร่างกาย คือ รักษาสุขภาพของผู้ป่วย
- 2) ด้านจิตใจคือ จิตใจดีขึ้น สบายใจเมื่อได้เสีงทายอนาคตของชุมชนด้วยพิธีเหยาลงสนาม
- 3) ด้านสังคม คือ ทำให้เกิดความสามัคคี ดูแลซึ่งกันและกันในหมู่บ้าน ชุมชน
- 4) ด้านปัญญา-จิตวิญญาณ คือ ใช้ภูมิปัญญาการสืบทอดมาแต่บรรพบุรุษในการรักษาผู้คน

2.3 คุณค่าในพิธีกรรมเหยา : ชาตัพันธ์ฎุฎุไทเรณูนคร

ความจริง ถ้ามีคนที่เจ็บป่วยไปหาหมอที่ไหนไม่หาย คนภูไทเชื่อว่าถ้าทำพิธีกรรมเหยา จะทำให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ จึงมีหมอเหยาเกิดขึ้น โดยมีผู้นำทางพิธีกรรมเรียกว่า แม่เมือง

ความงาม ประกอบด้วย

1) เครื่องบูชาผี จัดแต่งใส่พานขันโตก ประกอบด้วย ไก่ต้มทั้งตัว ผ้าชิ้นผืนแพรวา ขนมหวาน ข้าวสารใส่ขัน ไข่ เงิน 12 บาท ดาบ ช้างไม้ เหล้าไห (อู) และเหล้าขาว

2) เครื่องบูชาครุ ประกอบด้วย ขัน 5 (ดอกไม้ 5 คู่และเทียน 5 คู่)

3) เครื่องแต่งกาย ประกอบด้วย สร้อยคอ ตุ่มหู ผ้าขัดศีรษะ มงกุฎดอกไม้ ชุดเหยาเป็นผ้าชิ้นลายสีขาวดำ และดอกไม้คาดตัว (เฉพาะแม่เมือง)

4) ทำรำฟ้อน มีทำรำฟ้อนจังหวัดระยองที่สวยงามและหลากหลาย

ความดี กล่าวคือ เกิดความเชื่อมั่นว่าการทำพิธีเหยา ทำให้มีชีวิตอยู่ต่อไปได้

ความสุข เมื่อทำพิธีกรรมเหยากับแม่เมืองแล้ว ทำให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บ มีจิตใจดี การปฏิบัติตัวให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2.4 คุณค่าในพิธีกรรมรำผีฟ้า : ชาตพันธ์ไถลาว

ความจริง บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงมีพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยวิธีหนึ่ง เป็นความเชื่อเรื่องผี เชื่อว่าเป็นผู้สร้างโลก ความเชื่อเรื่องผีนี้สะท้อนออกมาในประเพณีแห่บั้งไฟเพื่อขอฝนและการรำผีฟ้าเพื่อรักษาโรค เพราะเชื่อว่าผีฟ้าเป็นเทวดารักษาโรคให้กับผู้ป่วยได้ การรำผีฟ้า ประกอบด้วยผู้นำทางพิธีกรรมเรียกว่า ครูบา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง

และมีบริวารที่เคยรักษาอาการป่วยกับผีฟ้าแล้วหายจากโรค จึงมาเป็นบริวารเรียกว่า ลูกฝั่งลูกเทียน

ความดี กล่าวคือ การรักษาผู้ป่วยจะประกอบพิธีกรรมได้ตลอดเวลาเมื่อผู้ป่วยต้องการให้รักษา นอกจากนี้ยังมีการ์ดบวงสรวงเพื่อเป็นการชุมชนผู้นับถือผีฟ้า และเลี้ยงฉลองเพื่อตอบแทนบุญคุณของผีฟ้าที่คุ้มครองให้หายจากโรคร้าย ซึ่งในหนึ่งปีจะประกอบพิธีกรรมบูชาครูในช่วงเดือน 2 เดือน 4 และเดือน 6 (ซึ่งเป็นการนับเดือนทางจันทรคติ)

ความงาม กล่าวคือ เมื่อการรำผีฟ้าจะมีการเตรียมเครื่องสักการบูชา มีท่ารำรำพ่อน การแต่งกาย การร้องหมอลำและมีดนตรีประกอบคือ แคน เป็นหลัก

ความสุข กล่าวคือ การรำผีฟ้าเป็นการรักษาผู้ป่วยให้หายจากอาการโรคร้ายไข้เจ็บทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีท่ารำพ่อนที่สวยงามและทำให้คนมีสุขภาพดี

2.5 คุณค่าในพิธีกรรมรำแกนมอ-แกนนอ : ชาตัพันธ์ภูยก
หรือกายหรือส่วย

ความจริง ทำเพื่อรักษาผู้ป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ ทำที่บ้านผู้ป่วย
ทำเมื่อผู้ป่วยออกจากโรงพยาบาลหรือหายดีแล้วก็ได้ทำพิธีเข้าทรง
ให้ผู้ป่วยไปนั่งตรงแพเพื่อล้างให้ภูตผีปีศาจออกจากร่างผู้ป่วย โดย
มีผู้นำทางพิธีกรรมเรียกว่า ครูบา จะร่ายรำด้วยท่ารำต่าง ๆ ตามที่
แต่ละองค์จะเข้าทรงผู้ร่ายรำ เช่น ท่ารำขององค์กระเกต ท่ารำของ
องค์พิมพา ท่ารำขององค์พายเรือ ท่ารำขององค์อนุสรณ์ เป็นต้น
ซึ่งแต่ละท่าจะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันเป็นอัตลักษณ์

ความงาม

1) เครื่องบูชาครู ประกอบด้วย ชั้น 5 (เทียนห้าคู่ ดอกไม้ห้าคู่)
ชั้น 8 (เทียนแปดคู่และดอกไม้แปดคู่) ใบเล็บครุฑ ดอกลำดวน ไข
ไก่ ช้างไม้ ม้าไม้ ดาบ แมงมุม(ทำจากด้ายสานเป็นใยแมงมุม) กล้วย

ข้าวต้มมัด โสร่ง ผ้าไหม นามักวางบนชั้นไม้ประรำเล็ก ๆ สูงประมาณ
หนึ่งเมตร

2) เครื่องแต่งกาย ประกอบด้วย ผ้าเก็บดำ ผ้าถุงกวีใส่ขึ้น ผ้า
สไบสีขาวหรือสีชมพู ว่านเปราะหอมที่ร้อยเป็นสร้อยสวมคอ เข็มขัด
เงิน และสายเชือกพันศีรษะ

3) ดนตรีบรรเลงเป็นวงในทำนองแกนมอ-ออ จังหวะเร็วเร่งเร็ว
โดยเฉพาะ เครื่องดนตรีประกอบด้วย โทณ แคน พิณ ฉิ่ง

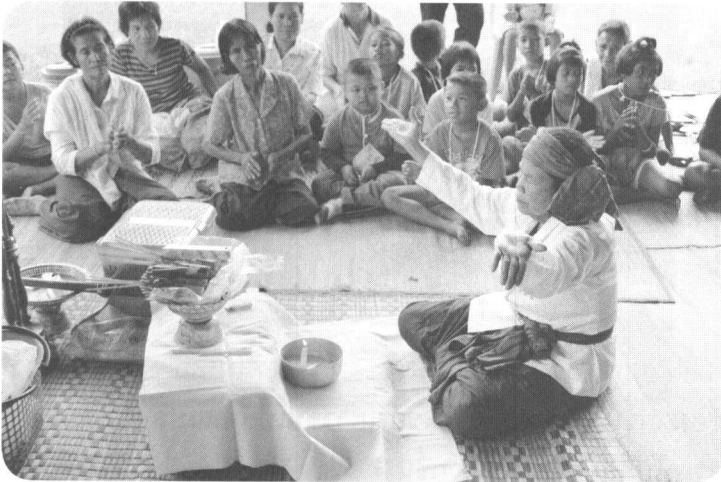
4) การขับร้องโดยผู้นำทางพิธีกรรมเรียกว่า ครูบา จะร้อง
เสียงเอื้อนเป็นภาษาอุย

5) การรำฟ้อน ได้แก่ ทำอันเชิญ ทำเข้าทรง ทำปั้นหม้อ ทำ
การระเกด ทำพายเรือ ทำแย่งช้าง ทำแย่งม้า ทำอนุสรณ์ และทำออก
จากร่างทรง

ความดี กล่าวคือ ทำให้จิตใจสงบสุข ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
มีความเป็นอยู่ที่ดี ไม่เจ็บไข้ป่วยง่ายเห็นความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม
ที่บรรพบุรุษคิดค้นและปฏิบัติเพื่อให้สังคมอยู่ได้อย่างมีความสุข

ความสุข กล่าวคือ ได้ชำระล้างร่างกายให้สะอาด เมื่ออาการ
ดีแล้วก็ทำให้จิตดีขึ้น ทำให้มีทัศนคติที่ดีขึ้นและมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นด้วย
สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

2.6 คุณค่าในพิธีกรรมจวลมะมั่วต : ชาตัพันธ์เขมรถิ่นไทย

ความจริง ทำเพื่อรักษาผู้ป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ ทำที่บ้าน
ผู้ป่วย ทำเมื่อมีผู้ป่วยมาพบกับครูบาและ ทำโดยผ่านร่างทรงของ
งมะมั่วต เรียกว่า ครูบา ด้วยการรำร่ำเพื่อการรักษา

ความงาม

- 1) ด้านท่ารำ เป็นท่ารำประจำถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะของเทพ
แต่ละองค์ที่เข้าทรงกับครูบา
- 2) ด้านดนตรี เป็นการบรรเลงดนตรีทำนองและจังหวะกัน
ตรีม จังหวัดสุรินทร์
- 3) ด้านการขับร้อง การขับร้องเป็นภาษาเขมร ที่มีความไพเราะ
- 4) ด้านการแต่งกาย เป็นผ้าไหมสีสันแตกต่างกันของเทพ
แต่ละองค์ เช่น องค์อมรินทร์จะเน้นสีน้ำเงิน เป็นต้น

ความดี จะลืบทอดพิธีกรรมนี้ต่อไป เกิดความเชื่อว่าการดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความไม่ประมาท และเกิดการส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

ความสุข

1) ด้านร่างกาย คือ หายจากอาการเจ็บป่วยทางร่างกาย

2) ด้านจิตใจ คือ หายจากอาการเจ็บป่วยทางจิตใจ

3) ด้านสังคม คือ ทุกคนในตระกูลมาร่วมกันทำพิธีกรรมมีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม เช่นการจัดทำกรวยดอกไม้ การจัดทำขันดอกไม้ เป็นต้น

4) ด้านปัญญา-จิตวิญญาณ คือ เยาวชนได้เรียนรู้พิธีกรรมพื้นบ้าน และเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจากที่ไม่เคยเชื่อเรื่องพิธีกรรมก็เชื่อมากขึ้น และพฤติกรรมของเยาวชนเปลี่ยนแปลงไปโดยมีความเคารพนับถือบรรพบุรุษมากขึ้น •

3. คีนข้อมูล/ถอดบทเรียน

3.1 คีนข้อมูลในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

3.1.1 กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน อำเภอบ้านฝ้าย จังหวัดอุดรธานี

จัดกิจกรรมคืนข้อมูล รวม 3 ครั้ง คือ (1) วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 งานกฐินหลวงอำเภอบ้านผือ ณ ที่ว่าการอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี (2) วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 เปิดงานลอยกระทงประจำปี ณ ลานกิจกรรมหน้าคู่อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และ(3) วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 เวลา 20.00 น. งานลอยกระทงประจำปี ณ ลานกิจกรรมหน้าคู่อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี รูปแบบกิจกรรมหรือการนำเสนอที่ใช้กิจกรรมต่างๆที่มีส่วนร่วมจากเยาวชน และหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ชมรมไทพวนบ้านผือ เทศบาลตำบลบ้านผือ โรงเรียนบ้านผือพิทยาสรรค์ ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนในพื้นที่ การต่อยอดของข้อมูลที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน คือ การแสดงผ่านงานต่างๆ ผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยเน้นเป็นหลักคือการเดินบัตสลบ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในพื้นที่เป็นอย่างมาก เราเลยนำส่วนที่สามารถดึงดูดผู้คน และเรื่องราวที่กำลังน่าสนใจมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมนี้ ลักษณะการนำเสนอคือ เราใช้บัตสลบในการเล่าเรื่องเชิญชวนร่วมงานประเพณีกำฟ้าที่จะเกิดขึ้นในปีต่อไป โดยอธิบายถึงความสำคัญที่ต้องประกอบพิธีกรรม วัน เวลาที่จะจัดขึ้นปีต่อไปตรงกับวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2556 เราจะจัดพิธีกรรมนี้ ณ วัดจันทราราม บ้านผือใน หมู่ 14 ตำบลบ้านผือ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการหมู่บ้าน เทศบาลตำบลบ้านผือ และชมรมไทพวนบ้านผือ แล้วว่าจะจัดพิธีกรรมกำฟ้าขึ้น หากความสำเร็จที่ได้รับเกิดความพึงพอใจทุกภาคส่วน จะมีการเสนอนโยบายเพื่อเป็นประเพณีประจำปีต่อไป เนื่องจากเมื่อก่อนมีการทำพิธีกรรมแค่บางคน บางชุมชนเท่านั้น ยังไม่ได้มีการทำเป็นหมู่คณะหรือทั้งพื้นที่ตำบล หลังจากอธิบายถึงความสำคัญของพิธีกรรมและ

เชิญชวนผู้สนใจเข้าร่วมงานดังกล่าวแล้ว มีการแจกเอกสารประกอบการอธิบายร่วมด้วย เราจึงมีการแสดงการเต้นบัลเลทร่วมไปด้วย ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชมรมไทพวนบ้านผือร่วมแสดง และได้รับความอนุเคราะห์จากเทศบาลตำบลบ้านผือให้ร่วมแสดงในงานดังกล่าว

3.1.2 กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 เยาวชนชาติพันธุ์ไทลาว บ้านท่าร่วมจัดกิจกรรมคืนข้อมูลจำนวน 1 ครั้ง โดยเยาวชนบ้านท่าได้ร่วมมือร่วมใจ จัดกิจกรรม “สืบสานประเพณีลอยกระทง 2555” ได้เริ่มตั้งแต่เวลา 15.00 น. เริ่มด้วยแห่ขบวนกระทงนางนพมาศ เยาวชนผู้หญิงในหมู่บ้านให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ กิจกรรมในภาคกลางคืนกล่าวเปิดงานโดยนายบรรจง ไชยหาญ ผู้ใหญ่บ้าน เริ่มการแสดงของเยาวชนด้วยการสืบสานผญาอีสานในอดีต การแสดงของกลุ่มสตรีแม่บ้าน การแข่งประเพณีอีสาน และการร้องหมอลำจากการฝึกซ้อมโดยปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นหมอลำในอดีต หลังจากนั้นได้สวดมนต์ขอขมาแม่น้ำตามพิธีกรรมโบราณ โดยผู้นำและพระในหมู่บ้าน และได้ร่วมกันลอยกระทงประดิษฐ์จากฝีมือเยาวชนในหมู่บ้านด้วยกัน แม้คำคิณนั้นจะมีเม็ดฝนโปรยปรายแต่ทุกคนก็ให้ความสำคัญและความร่วมมือกันเป็นอย่างดี จากการสนับสนุนของชาวบ้านบ้านท่า ความร่วมมือร่วมใจของเยาวชนในหมู่บ้าน และทางโรงเรียนบ้านท่าหนองหว้า นอกจากนี้ นายสันต์ เปรมศรี อดีตนายกอบต.หนองเม็ก ได้ให้ความสนใจสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวด้วย

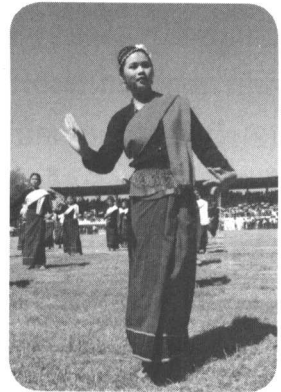
3.1.3 กลุ่มชาติพันธุ์ไทเรณูนคร จังหวัดนครพนม

วันที่ 30 ตุลาคม 2555 จัดกิจกรรมคืนข้อมูล 2 ครั้ง คือ

- (1) โดยเยาวชนรำฟ้อนภูไทในพิธีรำบูชาพระธาตุพนม เนื่องในงานประเพณีไหลเรือไฟจังหวัดนครพนม ประจำปี 2555 ณ ลานหน้าวัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ
- (2) วันที่ 12 มกราคม 2556 จำนวน 1 ครั้ง เยาวชนรำฟ้อนเหยา ในกิจกรรมงานวันเด็ก ที่โรงเรียนบ้านโนนสังข์ ตำบลเรณูนคร อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

3.1.4 กลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือกายหรือส่วย บ้านอาลี ตำบล ลำโรงทาน อำเภอลำโรงทาน จังหวัดสุรินทร์

วันที่ 17 พฤศจิกายน 2555 จัดกิจกรรมคืนข้อมูล 1 ครั้ง คือ การแสดงรำแกลมอในประเพณีเทศกาลงานช้าง ที่จัดโดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ กำหนดจัดงาน “มหัศจรรย์งานช้างสุรินทร์” ประจำปี 2555 ครั้งที่ 52 ระหว่างวันที่ 14-25 พฤศจิกายน ณ สนามกีฬาศรีณรงค์ ซึ่งงาน “มหัศจรรย์งานช้างสุรินทร์” แสดงวิถีชีวิตความผูกพันระหว่างช้างกับชาวสุรินทร์ การจำลองพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงช้าง การแสดงความสามารถของช้าง และการจัดประกวดโต๊ะอาหารเลี้ยงอาหารช้าง เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ตลอดจนส่งเสริมการท่องเที่ยว

3.1.5 กลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

จัดกิจกรรมคืนข้อมูลในวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2555 1 ครั้ง ในประเพณีวันลอยกระทงในวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2555 ณ บริเวณสวนสุขภาพสะพานงู ตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ โดยการจัดงานสืบสานประเพณีวันลอยกระทงในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลจอมพระ โรงพยาบาลจอมพระ โรงเรียนจอมพระประชาสรรค์ โรงเรียนบุแกรงวิทยา โรงเรียนบ้านจอมพระ โรงเรียนอนุบาลจอมพระ ชุมชนในเขตตำบลจอมพระ หน่วยงานเอกชน ร้านค้า และประชาชนภายในพื้นที่ การจัดงานสืบสานประเพณีลอยกระทงในครั้งนี้ มีทั้งการเดินขบวนแห่ การแสดงจากหน่วยงานต่างๆ การประกวดนางนพมาศ การออกร้าน ประเพณีลอยกระทงในค่ำคืนนี้นอกจากการลอยกระทงแล้วยังมีการปล่อยโคมลอยและอื่นๆ

ทั้งนี้เด็กและกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย เครือข่ายเยาวชนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ที่ได้เข้าร่วมโดยการแต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง

เดินขบวนเพื่ออนุรักษ์การแต่งกายตามแบบอย่างของบรรพบุรุษ นำเสนอในรูปแบบการแต่งกายของชนพื้นเมืองด้วยการ นุ่งผ้าไหม ใส่เสื้อแขนกระบอก ใส่สไบพาดบ่า สวมสร้อยคอ กำไล ต่างหู ที่ทำมาจากเครื่องเงิน เพราะในเขวาสินรินทร์ ซึ่งเป็นอำเภอที่ติดกับอำเภอจอมพระ เป็นแหล่งที่ยังคงผลิตและรักษาแบบเครื่องประดับของชาวเขมรถิ่นไทยเอาไว้

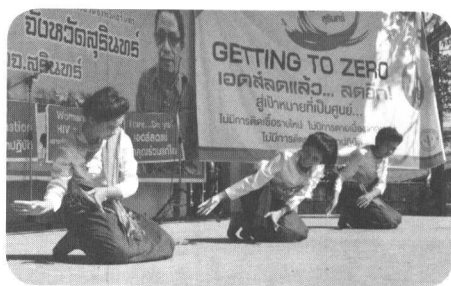
กลุ่มเด็กและเยาวชนอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งมีความสามารถด้านการรำรำ การฟ้อน ก็ได้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้เช่นกัน โดยการร่วมขบวนฟ้อนลำเพลงกันตริမ်พื้นบ้านอีสานใต้ ซึ่งทวงทำการรำรำบางท่วงท่าได้คัดลอกมาจากพิธีกรรมจวมะมัวตของคุณยายยีน ภาสดาแม่ครุมะมัวต ปราชญ์ชาวบ้านชุมชนบ้านบุแกรง ซึ่งเด็กและเยาวชนได้เรียนรู้มาจากการเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการนาฏลีลาเหียวยาสุภาวะ และนำมาผสมผสานเข้ากับเพลงกันตริမ်พื้นบ้านอีสานใต้ที่มีจังหวะสนุกสนาน เป็นการแสดงออกถึงการมีความสุข ความรื่นเริงในงานสืบสานประเพณีวันลอยกระทง และยังเป็นการเชิญชวนให้ผู้ที่มาพบเห็น มีความสนใจที่จะเข้าร่วมงานวันลอยกระทงในครั้งนี้อีกด้วย

3.1.6 กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ

จัดกิจกรรมคืนข้อมูลในวันที่ 2-4 สิงหาคม 2555 และวันที่ 19 พฤศจิกายน 2555 รวม 2 ครั้ง โดยเยาวชนชาติพันธุ์ไทลื้อ และ ประชาชนชาวบ้านโรงเรียนบ้านกุดสะกอย ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ในงานมหกรรมวันชาติพันธุ์และชนเผ่าพื้นเมืองแห่งประเทศไทย ในวันที่ 2-4 สิงหาคม 2555 และวันที่ 19 พฤศจิกายน 2555 ร่วมแสดงการรำฟ้อนและจัดนิทรรศการเนื่องในงานวันเปิดตัวระบบการเขียนภาษาไทยไทลื้อ ตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

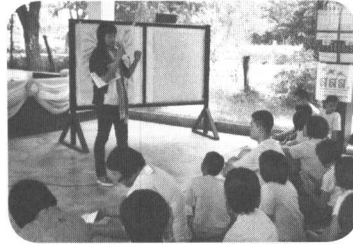
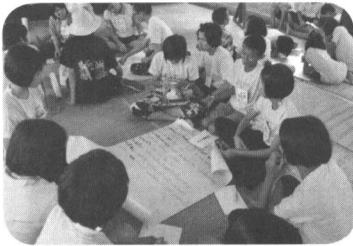

3.2 หนุนเสริมพื้นที่สร้างสรรค์เครือข่ายศิลปวัฒนธรรม ประเทศไทย

มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมเปิดเวทีนำเสนอสื่อศิลปวัฒนธรรม
สร้างสรรค์ ผลงานเยาวชนร่วมกับเครือข่ายศิลปินเพื่อการปฏิรูป
ประเทศไทยใน จังหวัดสุรินทร์ในวันที่ 1 ธันวาคม 2555 ร่วมกิจกรรม
ที่เวทีตลาดเขียว เวทีด้านข้างองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์เนื่อง
ในวันเอตส์โลกกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยเยาวชนชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย
บ้านบุแกรง อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 3 คน ได้ร่วมการ
แสดงบนเวทีในชุด รำฟ้อนจวมะมี้ต และเยาวชนพร้อมปราชญ์ชาว
บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือส่วย บ้านอาลี ตำบลสำโรงทาบ อำเภอ
สำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 12 คน ในชุดรำฟ้อนแกนมอ

3.3 ถอดบทเรียนนาฏลีลาเยียวยาสุขภาพ

มีวัตถุประสงค์ เพื่อจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ในประเด็นเนื้อหาที่กลุ่มเป้าหมาย ได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประโยชน์ในกิจกรรมโครงการที่ผ่านมา ร่วมค้นหาปัจจัยความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรค และกำหนดแนวทางการทำกิจกรรมในอนาคต คณะทำงาน/พี่เลี้ยงโครงการ ร่วมกับชุมชนต้นแบบ ด้านสื่อ ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงและสร้างเสริมสุขภาพ ในพื้นที่สร้างสรรค์

3.3.1 กระบวนการ (ใช้กระบวนการอะไรในการขับเคลื่อนงาน)

1) สื่อ ที่ใช้แบ่งเป็น 3 ประเภทดังนี้

สื่อบุคคล ประกอบด้วย

ปราชญ์ชาวบ้านด้านพิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ ด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ด้านแผนที่ของดีชุมชน และด้านปฏิทินประเพณีความเชื่อชุมชน รวม 6 พื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์

ครู, นักวิชาการท้องถิ่นให้ข้อมูลบรรยายประกอบในระหว่างทำกิจกรรมค่ายเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมกรมการรักษาสุขภาพะ

สื่อพื้นบ้าน, ท้องถิ่น ประกอบด้วย

การรำพ้อน การขับร้อง และดนตรีบรรเลง ที่มีอยู่ในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ในการประกอบพิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ สื่อเทคโนโลยี เครื่องจักสาน, ผ้าทอลายพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

สถานที่สำคัญในหมู่บ้าน/ชุมชน เช่น เสาหลักบ้านหลักเมือง, วัด, บ้านโบราณ, ปราสาทหิน เป็นต้น

2) อบรม

จัดอบรมเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเยาวชนกับปราชญ์ชาวบ้าน และนักวิชาการท้องถิ่น เกี่ยวกับคุณค่าในความเหมือนและความต่างในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ พิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ แผนที่ของดีชุมชน และปฏิทินชุมชน ทุกพื้นที่รวม 6 กลุ่มชาติพันธุ์ๆ ละ 2 วัน รวม 12 วัน

จัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายพื้นที่รวม 6 กลุ่มชาติพันธุ์ในเวทีพบปะแลกเปลี่ยนในพื้นที่กลางของโครงการ(คือกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว-บ้านท่า) รวม 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ๗ รวม 2 วัน

3) ปฏิบัติ

การจัดค่ายเยาวชนเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ พิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ แพนที่ของดีชุมชน และปฏิทินชุมชน ทุกพื้นที่รวม 6 กลุ่มชาติพันธุ์

เน้นให้เด็กและเยาวชนได้เป็นผู้ศึกษาเรียนรู้ รากเหง้า อัตลักษณ์ จุดเด่น จุดด้อย ด้วยตัวเอง ฝึกการนำเสนอองค์ความรู้ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมต่างๆภายในการอบรม และเยาวชนลงพื้นที่เรียนรู้พิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ แพนที่

ชุมชน ของดีชุมชน และปฏิทินชุมชน โดยมีปราชญ์ชาวบ้านสาคิด การประกอบพิธีกรรมรักษาสุขภาพ และให้เยาวชนแสดงความคาดหวังที่จะสร้างพลังการพัฒนาชุมชน อีกทั้งให้เยาวชนออกแบบและทำสื่อศิลปวัฒนธรรมที่ประยุกต์จากสื่อพิธีกรรมดั้งเดิมเป็นสื่อร่วมสมัยสะท้อนปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชน

เยาวชนและปราชญ์ชาวบ้านร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่กลาง(กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า) ในคุณค่าความเหมือนและความต่างในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ เยาวชนและปราชญ์ชาวบ้านร่วมแสดงผลงานสื่อสร้างสรรค์ประยุกต์ร่วมกันในพื้นที่กลาง (กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า)

จัดเวทีคืนข้อมูลในหมู่บ้านหรือชุมชนของตนเอง

จัดเวทีคืนข้อมูลให้เยาวชนและปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมการแสดงสื่อศิลปวัฒนธรรมประยุกต์ในพื้นที่สาธารณะร่วมกับเครือข่ายศิลปินเพื่อการปฏิรูปแห่งประเทศไทย(พื้นที่นำร่องจังหวัดสุรินทร์)

จัดกิจกรรมถอดบทเรียนโครงการร่วมกันระหว่างเยาวชนและปราชญ์ชาวบ้าน

3.3.2 ผลที่เกิดขึ้น (Output/Outcome) สื่อกับการเปลี่ยนแปลงสุขภาพ

1) แกนนำ

เกิดแกนนำเยาวชนในเครือข่ายเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ พื้นที่ละ 5 คน ในรูปแบบคณะกรรมการเยาวชนแกนนำในพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่ประสานงานเตรียมความพร้อม ออกแบบ และทำสื่อศิลป

วัฒนธรรมจากสื่อพิธีกรรมการรักษาสุขภาพดั้งเดิมเป็นสื่อประยุกต์ร่วมสมัยประกอบด้วยสื่อ ละคร รำฟ้อน การร้องเพลง หมอลำพื้นบ้าน การดนตรี การแต่งกาย และเครื่องค้าย เครื่องบูชา และฯลฯ ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ รวม 6 กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน

แกนนำเยาวชนมีบทบาทในการมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายแกนนำเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ที่เข้าร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนและเผยแพร่สื่อศิลปวัฒนธรรมที่ประยุกต์ขึ้นไปเผยแพร่ในกิจกรรมเผยแพร่สื่อสารสาธารณะ (กิจกรรมที่2-3-4)

เด็กและเยาวชนที่ความกล้าที่จะคิด แสดงออกในด้านที่ดี มีภาวะความเป็นผู้นำ เด็กและเยาวชนสามารถให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันความสุข สนุกสนานให้กันและกันโดยที่แสดงออกในรูปแบบของพี่แบ่งให้น้อง

2) เยาวชน

เกิดการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเห็นคุณค่าในความเหมือนและความต่างในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ พิธีกรรม แผนที่ของดีชุมชน และปฏิทินชุมชนในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองในกิจกรรมที่ 1 และเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่กลางของโครงการ (กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว-บ้านท่า) ในกิจกรรมที่ 2

เกิดการเรียนรู้กับการเปลี่ยนแปลงสุขภาพ และนำไปใช้ในวิถีประจำวันในสังคมปัจจุบัน

กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในการเข้าค่าย กระบวนการของโครงการนาฏลีลา เยียวาสุขภาวะนั้น ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนภายในพื้นที่ เกิดการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ อย่างตั้งใจ ส่งเสริมในเรื่องของสติ ปัญญา อารมณ์ที่เน้นให้เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความสุขกับทุก ๆ กิจกรรมที่จัดขึ้น ส่งเสริมในด้านร่างกายโดยในแต่ละกิจกรรมจะเน้นให้มีการเคลื่อนไหว ประกอบกับการให้ความรู้ในเรื่องของพิธีกรรม ส่งเสริมความสุขในด้านของเสียงเพลง ดนตรี การร้องเพลง ที่เป็นส่วนเสริมให้กิจกรรมมีความสุขมากยิ่งขึ้น

ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม ยังขาดการนำเสนอในรูปแบบขององค์ความรู้ที่จะถ่ายทอดให้แก่เยาวชนที่สนใจในเรื่องของภูมิปัญญาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องพิธีกรรม การทอผ้า การจักรสาน การทำบายศรี การจักรสานแห ยังคงนิยมกันเฉพาะคนรุ่นพ่อแม่ แต่ไม่ค่อยได้ถ่ายทอดให้กับเยาวชนมากเท่าที่ควร แต่เมื่อภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว เยาวชนให้ความสนใจที่จะเรียนรู้ขั้นตอนต่าง ๆ ของการพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะ การทอผ้า งานจักรสาน อย่างตั้งใจ

3) ภูมิปัญญา

เยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในชุมชน เห็นคุณค่าความจริง ความดี ความและความสุขที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ พิธีกรรมการรักษาสุขภาวะ แผนที่ชุมชน และปฏิทินชุมชน เยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในชุมชน เกิดความรักและหวงแหนภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง

เยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน และคนในชุมชน เกิดพลังที่จะร่วมกันสืบสานประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ที่ดั้งมาต่อไปทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

เกิดการเรียนรู้พิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ เป็นสื่อภูมิปัญญาในการเรียนรู้ระหว่างเด็กและเยาวชนกับชุมชน ในความเชื่อที่เป็นการนับถือเทพ บูชาเทพ ผีบรรพบุรุษ ผีที่ก่อให้เกิดความสุขในสังคม (ผีดี) ผีที่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพะ (ผีร้าย) รวมไปถึงการเรียนรู้ในด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิถิ่นชุมชน แผนที่ชุมชน เพื่อความรู้ความเข้าใจถึงอัตลักษณ์ จุดเด่น จุดด้อย ของชุมชน เพราะเด็กและเยาวชนนั้นจะต้องได้รับการเรียนรู้อย่างเข้าใจ เพราะภูมิปัญญาที่เลือกใช้เป็นสื่อกลางการเรียนรู้ นั้น นอกจากจะเป็นพิธีกรรมที่มีขึ้นภายในชุมชนแล้วยังช่วยสืบสานเรื่องราวต่าง ๆ ภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี

เยาวชนมองเห็นถึงความสำคัญของการดำรงชีพ ที่อยู่กับภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของชุมชน ต้นทุนทางด้านภูมิปัญญาที่มีมากพอที่จะให้เยาวชนได้เรียนรู้ เกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ต่อและเกิดเป็นผลงานของตนเองต่อไป

เยาวชนเกิดองค์ความรู้ในเรื่องประเพณี ประวัติศาสตร์ แผนที่ชุมชน และพิธีกรรมรำผีฟ้า ซึ่งองค์องค์ความรู้เหล่านี้สามารถสืบทอดถ่ายทอดออกมา ด้วยการแสดงนาฏลีลา รำ ฟ้อน ผ่านพิธีกรรม รากเหง้า ของตนเอง นอกจากนี้ยังทำให้เยาวชนมีสุขภาพจิตที่ดีที่ได้แสดงออก ได้ขยับร่างกาย ฝึกซ้อมการเล่นดนตรี การร้องลำ และ การฟ้อนรำ

สามารถนำประสบการณ์ที่สั่งสมมาจากอดีต ที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ มาประยุกต์ กับการพัฒนา ปรับใช้ และแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นระบบ ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

(1) ด้านความเชื่อ ศาสนา กล่าวคือ “ฮีต 12 คอง 14” (จารีตประเพณี 12 เดือน และการครองชีวิต 14 ข้อ) ซึ่งถือได้ว่าเป็นจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมที่ดี ที่ปฏิบัติกันมาทั้ง 12 เดือน ควรปฏิบัติสืบทอดกันมา เพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณของบรรพบุรุษ

(2) ด้านพิธีกรรม กล่าวคือ พิธีกรรมการรักษาสุขภาพ นอกจากจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจผู้ป่วยแล้ว ยังถือได้ว่าเป็นความเชื่อที่สามารถให้กำลังใจผู้ป่วย ด้วยวิธีการรักษา ด้วยการฟ้อนรำ โดยยึดเสียงดนตรี(แคน) เป็นหลักในการสื่อสาร ระหว่างองค์เทพ เทวดา ผีฟ้า ผีแถน ผีบรรพบุรุษ หรือผีที่เรียกชื่อแตกต่างกันตามแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์กับมนุษย์ มีการประกอบพิธีกรรมผ่านผู้นำทางพิธีกรรม(คนทรง) เช่น ครูบา แม่แก้ว แม่เมือง เป็นต้น และผู้ตามในพิธีกรรม เช่น ลูกแก้ว ลูกผึ้งลูกเทียน เป็นต้น โดยผู้นำทางพิธีกรรมต่าง ๆ มีข้อกำหนดหรือวิธีการครองตนให้อยู่ในระบบ ไม่ผิดทำนองคลองธรรม เช่น การรักษาศีลห้า การบูชาครูในวันพระ การไม่กินข้าวในงานศพ เป็นต้น อีกด้วย

(3) ด้านศิลปะพื้นบ้าน กล่าวคือ ในพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ จะมีศิลปะการแสดงรวมอยู่ด้วย ได้แก่ การรำฟ้อน การร้อง การละเล่น การดนตรีประกอบเข้าเป็นจังหวะเดียวกันที่มีอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันไป ที่ถือได้ว่าเป็นศิลปะที่ควรสืบทอดจากบรรพบุรุษ เพราะเป็นศิลปะในการร้อง การเล่น รำ และการเล่นดนตรีประกอบเข้ากัน โดยปัจจุบัน ยังมีปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถให้ความรู้ และพร้อมที่จะสืบทอดศิลปะหมอลำเพลินอยู่ด้วย

(4) ด้านอาหาร กล่าวคือ ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ จะมีภูมิปัญญาการทำอาหารที่มีอัตลักษณ์แตกต่างกัน เช่น เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ จะนิยมนำหอยกกล้วยมาแกงปรุงเป็นอาหาร หรือกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า มีการผลิตขนมไทยแบบโบราณอยู่ด้วย เช่น ขนมเปียกปูน ขนมชั้น สังขยา สาคุยัดไส้ ขนมตาล ขนมกล้วย ฯลฯ และปัจจุบัน ชาวบ้านได้ผลิตขนมออกจำหน่ายอีกด้วย เป็นต้น

(5) ด้านตำรายาพื้นบ้าน กล่าวคือ ทั้ง 6 กลุ่มชาติพันธุ์ นอกจากมีผู้นำทางพิธีกรรมการรักษาสุขภาพแล้ว ในหมู่บ้านหรือชุมชนจะมีปราชญ์ชาวบ้านด้านการรักษาสุขภาพของผู้ป่วยประกอบด้วย หมอมนต์หรือหมอเป่ามนต์คาถารักษาอาการน้ำร้อยลวก เป่าเต็กร้องให้ตอนกลางคืน หมอยาสมุนไพรที่รักษาด้วยยาสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันชาวบ้านยังให้ความนิยมด้วยการรักษาชนิดนี้อยู่ ถึงแม้จะมีความเจริญทางด้านกาารแพทย์แผนปัจจุบันแล้วก็ตาม แต่ความเชื่อที่สามารถเหล่านี้ ยังรักษาอาการทางร่างกาย ทางจิตใจ ทางสังคมอย่างเห็นผล และยังคงได้รับการสืบทอดมานับพันปี และยังคงเชื่อมั่นว่าจะยังอยู่ควบคู่กับคนในสังคมต่อไป

(6) การดำรงชีวิต กล่าวคือ ชาวบ้านยังมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายเหมือนในอดีต ปลูกผักสวนครัวรอบบ้าน หาปลาปลาตามธรรมชาติในท้องนา การทอผ้า การทำขนม ทำการเกษตร(ทำนา) ปลูกข้าวโพดหลังฤดูการทำนา ซึ่งใช้ชีวิตความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายได้อย่างกลมกลืนกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอกหมู่บ้านหรือชุมชน

ภาคี (ที่เข้ามาหนุนเสริม/บูรณาการการทำงานในพื้นที่)

การมีส่วนร่วมของภาคีในพื้นที่ปฏิบัติการ 6 กลุ่มชาติพันธุ์
ในภาคอีสาน

1)กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น (พื้นที่กลางของโครงการ)

ภาคีเข้ามาสนับสนุน/บูรณาการทำงานในพื้นที่ ประกอบด้วย

(1) องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก ให้การสนับสนุน และทำหนังสือตอบรับกิจกรรมโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก(นางสุกัญญา เผือกคำ) พร้อมด้วยผู้นำชุมชน เข้าร่วมประชุมเตรียมความพร้อมกิจกรรมที่ 2-3 และเข้าร่วมกิจกรรมมหกรรมเผยแพร่สื่อ(กิจกรรมอุ้มนมเข้าหาวลมทุ่งที่บ้านท่า) พร้อมทั้งจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนทางโรงเรียนบ้านท่าด้านเครื่องอุปโภคบริโภค และส่งเสริมให้ประชาชนชาวบ้านด้านหมอลำในการฝึกซ้อมให้กับเยาวชน และนำไปกำหนดเป็นนโยบายและแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็กในปี 2556-2557

(2) โรงเรียนบ้านท่าหนองหว้า พยายามสนับสนุน ตอบสนองความต้องการของชุมชน และตัวนักเรียนเอง โดยการสร้างหลักสูตรการเรียนเกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ให้กับนักเรียน

(3) ผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน คณะหมอลำ สนับสนุนพร้อมทั้งมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางโรงเรียน ตามที่โรงเรียนเสนอมา

(4) ผู้นำชุมชน บริจาคงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมค่ายเรียนรู้กิจกรรมที่ 1 รวมจำนวน 2,600 บาท และสมาชิกสภาผู้แทน(ส.ส.) ในพื้นที่สนับสนุนงบประมาณจัดกิจกรรมจำนวน 1,000 บาท

(5) นายจารึก เหล่าประเสริฐ นายอำเภอหนองสองห้อง จ.ขอนแก่น เป็นประธานในพิธีเปิดกิจกรรมและกล่าวชื่นชมผู้จัดกิจกรรมโครงการ

2) กลุ่มชาติพันธุ์ไทโส้ บ้านกุดสะกอย ต.โพธิ์ไพศาล
องศ์กุลมัลย์ จ.สกลนคร

ภาคีเข้ามาสนับสนุน/บูรณาการทำงานในพื้นที่ ประกอบ
ด้วย

(1) องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ไพศาล โดยนายกองดีการ
บริหารส่วนตำบลและรองนายกฯ เข้าร่วมประชุมประชาคมเตรียมความ
พร้อมและให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม โดยพร้อมที่จะสนับสนุน
กิจกรรมเยาวชนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนา
องค์การบริหารส่วนตำบลและจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโรงเรียน
บ้านกุดสะกอยต่อไป

(2) โรงเรียนบ้านกุดสะกอย โดยผู้อำนวยการโรงเรียนบ้าน
กุดสะกอย (นายศราวุธ ลีทิธิราช) และคณะครู(อ.वासนา บัวศรี) ได้
ให้ความร่วมมือในการประชุมประชาคม และจัดสถานที่กิจกรรมค่าย
เรียนรู้ และนำนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่ 1 และกิจกรรมที่ 2-3 และ
จัดกิจกรรมที่ 4 คั้นข้อมูลชุมชน และกิจกรรมถอดบทเรียนอย่างต่อเนื่อง
และทำหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาไทยโส้ในโรงเรียนด้วย

(3) ชุมชนหมู่บ้านกุดสะกอย (ผู้ใหญ่บ้าน, คณะกรรมการ
หมู่บ้านกลุ่มแม่บ้าน และชาวบ้านทั่วไป) ร่วมมือกันส่งเสริมสนับสนุน
กิจกรรมในพื้นที่โดยอนุญาตให้บุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อช่วย
เหลือสังคมให้แนวปฏิบัติที่ดีในการแสดงออกของแกนนำและเยาวชน
ในพื้นที่ต่อไป

3) กลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย บ้านบุแกรง อ.จอมพระ จ.สุรินทร์

ภาคีเข้ามาสนับสนุน/บูรณาการทำงานในพื้นที่ ประกอบด้วย เกิดการส่งเสริมของคนภายในชุมชน วัด โรงเรียน การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ยังคงเล็งเห็นความสำคัญ และสนับสนุนในเรื่องของทุนทางความรู้ ภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชุมชน โรงเรียนที่สนับสนุนให้เด็กและเยาวชนออกมาเข้าร่วมกิจกรรม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ตำบลบุแกรง อำเภอจอมพระ ที่สนับสนุนสถานที่ในการจัดกิจกรรม วัดที่คอยอำนวยความสะดวกในเรื่องของน้ำดื่ม ไฟฟ้า และอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม

4) กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

ภาคีเข้ามาสนับสนุน/บูรณาการทำงานในพื้นที่ ประกอบด้วย

(1) ชมรมไทพวนบ้านผือ โดยประธานชมรมไทพวนพร้อมชาวบ้านผือ ผู้นำชุมชนเข้าร่วมประชาคมเตรียมความพร้อมและร่วมจัดกิจกรรมในพื้นที่อย่างทุ่มเท

(2) วัดจันทาราม อนุเคราะห์สถานที่ในการจัดกิจกรรม

(3) โรงเรียนบ้านผือพิทยาสรรค์ (รองผู้อำนวยการ, และครูจรัสศรี) ส่งเยาวชนเข้าร่วมทำกิจกรรมค่ายเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และพิธีกรรมกำฟ้า และวางแผนจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องกำฟ้าใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านผือ

(4) เทศบาลตำบลบ้านผือ เข้าร่วมเวทีประชาคมเตรียมความพร้อม แต่เนื่องจากมีข้อจำกัดในการจัดสรรงบประมาณจึงไม่ได้

สนับสนุนกิจกรรมนี้ และคาดว่าในปีต่อไปก็พร้อมที่จะให้การสนับสนุนกิจกรรมด้านสื่อศิลปวัฒนธรรมไทพวนต่อไป

5) กลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือกวยหรือส่วย จังหวัดสุรินทร์
ภาคีเข้ามาสนับสนุน/บูรณาการทำงานในพื้นที่ ประกอบด้วย

(1) ศูนย์เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวกวย นำโดยนางปราณี ดวงรัตน์ ปราชญ์ชาวบ้านด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า ประสานความร่วมมือกับภาคีในพื้นที่

(2) ชุมชนหมู่บ้านอาลี (ผู้ใหญ่บ้าน, คณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มแม่บ้าน และชาวบ้านทั่วไป) ร่วมมือกันส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมในพื้นที่ อนุญาตให้บุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรม และอำนวยความสะดวกในเรื่องสถานที่ศาลาประชาคมเป็นสถานที่จัดอบรมและจัดทำอาหารสำหรับเยาวชน

(3) องค์การบริหารส่วนตำบลลำโรงทาบ โดยรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลให้เกียรติมาเปิดงานและพร้อมที่จะสนับสนุนโดยกำหนดเป็นนโยบายและงานขององค์การบริหารส่วนตำบล กิจกรรมเยาวชนด้านสื่อศิลปวัฒนธรรมชาวกวย ให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของอบต. ต่อไป

6) กลุ่มชาติพันธุ์ภูไทเรณูนคร จังหวัดนครพนม
ภาคีเข้ามาสนับสนุน/บูรณาการทำงานในพื้นที่ ประกอบด้วย

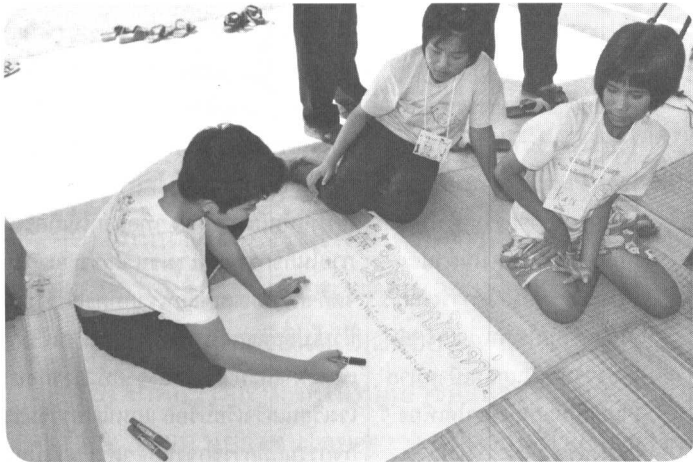
(1) นายชัยบดินทร์ สาสีพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดง

มะเอก ตำบลโพหนอง อนุญาตให้ใช้ห้องประชุมของโรงเรียนเป็นสถานที่จัดกิจกรรม และโรงเรียนบ้านโนนสังข์ (อาจารย์ภูคำ มีชัย) ส่งเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม

(2) ผู้ใหญ่บ้านดงมะเอก หมู่ที่ 5 อำนวยความสะดวกให้ที่พักสำหรับคณะทำงานโครงการโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ

(3) ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย ผู้อาวุโส สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล หมู่ที่ 5 และนายอำเภอเรณูนคร เข้าร่วมเป็นเกียรติในพิธีเปิดและดูกิจกรรมเรียนรู้ของเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

(4) วิทยาลัยนาฏศิลป์กาฬสินธุ์ โดยดร.ธีรรัตน์ ลีลาเลิศสุระกุล ได้นำนักศึกษาจำนวน 40 คนเข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ภูไทและพิธีกรรมเหยา

ปัญหา-อุปสรรค (มีวิธีการแก้ไขอย่างไรบ้าง)

ลำดับ	ปัญหา-อุปสรรค	วิธีแก้ไขปัญหา
1.	ปราชญ์ชาวบ้านขาดประสบการณ์การถ่ายทอดความรู้	ฝึกซ้อมการพูดถ่ายทอดความรู้ การนำเสนอหมู่บ้าน พร้อมทั้งเตรียมข้อมูลให้พร้อม
2.	ชาวบ้านไม่เข้าใจกิจกรรมที่จัดขึ้น เพราะเป็นกิจกรรมใหม่ที่ชาวบ้านไม่เคยเจอ	เปิดการปราศรัยอธิบายจัดเวทีประชาคม ให้ข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งสร้างทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับกิจกรรมที่จัดขึ้น
3.	เยาวชนไม่มีเวลาในการเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากติดภารกิจ กิจกรรมโรงเรียน	ขออนุญาตกับทางโรงเรียนให้เยาวชนเข้าร่วมโครงการ
4.	ขาดการมีส่วนร่วมของภาคีในพื้นที่ ที่เดิมในเวทีทำประชาคมในพื้นที่ จะเข้ามาหนุนเสริมสนับสนุนงบประมาณค่าวิทยากร และบุคลากรการทำงานในพื้นที่ แต่เนื่องความล่าช้าในการจัดกิจกรรม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในด้านงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ และกลุ่มเยาวชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและเป็นแกนนำมาได้เพียงบางส่วน	ตั้งต้นทุนชุมชนด้านต่าง ๆ ว่าเป็นตัวเสริมกับการจัดกิจกรรม พี่พากำลังของทรัพยากรชุมชน องค์ความรู้จากบรรพบุรุษ ภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน ถ่ายทอดเรื่องราวที่แสดงถึงจุดเด่น จุดด้อย อัตลักษณ์ ซึ่งคณะทำงานเชื่อว่าคนในชุมชนสามารถมองเห็นชัดเจนที่มาหนุนเสริม โดยวิทยากรเป็นผู้นำโยงให้เห็นถึงภาพต่างๆ ที่อยากให้เกิดขึ้นภายในกิจกรรมและชุมชน และระยะเวลาจัดกิจกรรมคาดเคลื่อนจากที่ตั้งไว้ จึงมีการปรับเปลี่ยนแกนนำเยาวชนบางส่วนที่ไม่ได้เข้าร่วม และมาภายหลังการทำภารกิจทางโรงเรียนเสร็จเรียบร้อย แกนนำเยาวชนร่วมกิจกรรมก็มีการชักจูงน้อง ๆ เด็ก ๆ ที่เป็นญาติพี่น้องเข้ามาร่วมกิจกรรมเกิดเป็นสี่สี่แบบใหม่ในการจัดกิจกรรมกับเด็กเยาวชนที่ความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องอายุ แต่อยู่บนความสนใจเรื่องเดียวกัน

ปัจจัยบวก/ปัจจัยลบ นำเสนอภาพรวม ดังนี้

ปัจจัยบวก

(1) ชุมชนที่มีต้นทุนทางสังคมที่ดี มีความพร้อมในหลายด้าน ทั้งด้านของภูมิปัญญาและการสนับสนุนในด้านของการทำกิจกรรม

(2) มีแกนนำเยาวชนที่มีความรู้ความสามารถด้านการเล่นดนตรีกันตรึม การบรรเลงเพลงมโหรี

(3) กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจ ตั้งใจจนขวยที่จะเข้าร่วมกิจกรรม มีความกระตือรือร้น มีความตรงต่อเวลาเป็นอย่างมาก

(4) มีผู้ที่สืบทอดการประกอบพิธีกรรมการรักษาสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ยังคงปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา เพื่อรักษาคนป่วยไข้

(5) เยาวชน องค์กรการบริหารส่วนตำบล และ สสส. ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

(6) องค์กรและหน่วยงานอื่นๆให้การสนับสนุน

(7) เยาวชนมีพื้นฐานด้านสุขภาพะเอียดนาฏลีลาดีอยู่แล้ว

(8) ชุมชนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

(9) แกนนำและเยาวชน ควรได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อการขยายผลความยั่งยืนการต่อยอดเข้าสู่อาเซียนในปี 2558

(10) เกิดความสามัคคีในหมู่เยาวชนและชาวบ้าน

(11) พัฒนาเยาวชนโดยเยาวชนมีความรู้ในรากเหง้าของตนเอง โดยนำคำสอนของบ

(12) บุรุษมาประยุกต์ใช้ในชีวิต ได้เรียนรู้ท่ารำ ดนตรีการร้อง ในพิธีกรรม พร้อมทั้งเกิดความสุขในการเรียนรู้และแสดงออก

(13) เกิดการมีส่วนร่วมของภาคีในพื้นที่ ได้แก่ ชุมชน โรงเรียน ส่วนราชการในท้องถิ่น

(14) สร้างทัศนคติ คุณค่าที่ดีในด้านพิธีกรรมในแก่เยาวชน ชาวบ้าน โรงเรียน เพื่อให้เกิดความสำนึกหวงแหนต่อรากเหง้าของตนเอง

(15) กระบวนการขับเคลื่อนงาน โดยใช้กระบวนการแบบวงจรเดริง (PDCA) โดยวางแผนร่วมกับชุมชน โรงเรียนและหน่วยงาน สสส. จัดหาสื่อการประชาสัมพันธ์ เช่น CD วาสารและโฆษณาเผยแพร่ทางสื่อ TV เป็นต้น จัดอบรมให้กับเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย 20 คนอย่างต่อเนื่อง และดำเนินปฏิบัติจัดทำสื่อวารสาร แผ่น CD และโฆษณาทางTV และจัดเวทีในการแสดงกิจกรรม

ปัจจัยลบ

(1) เยาวชนขาดแรงจูงใจเนื่องจากการให้การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น ๆ น้อยมาก

(2) ขาดผู้นำและวิทยากรที่คอยให้การแนะนำไปสู่แนวทางที่ดี

(3) ชาวบ้านทั่วไป ผู้นำชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังไม่เข้าใจระบบการทำงานโดยใช้สื่อศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นมาใช้ในกระบวนการพัฒนาหมู่บ้านหรือชุมชน

(4) ผู้ปกครองบางส่วนยังมองไม่เห็นถึงประโยชน์ที่ตัวเด็กและเยาวชน จะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรม และไม่เข้าใจการเรียนรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ รากเหง้า ผ่านพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ และการเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนตนเอง

- (5) ภาคีเครือข่ายที่จะเข้ามาช่วยหนุนเสริม ยังมองไม่เห็นภาพของกิจกรรมที่จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมในอนาคต
- (6) แกนนำและเยาวชนในพื้นที่ไม่มีงบประมาณเพียงพอในการดำเนินงานต่อไป
- (7) ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ

ความยั่งยืน การต่อยอดเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ศาสนา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา เป็นความดี ความงาม ที่ควรคู่แห่งการสืบสาน และให้คงอยู่คู่กับการใช้ชีวิตของคนในชุมชน ศาสนา ยังคงเป็นที่พึ่งทางใจ วัฒนธรรมยังคงเป็นความสวยงามในจิตใจยิ่งมีการแข่งขันมากเท่าไร การพึ่งตนเองถือเป็นเรื่องสำคัญ ภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้ผู้สืบทอดสามารถที่จะดำรงอยู่ได้แม้สังคมจะเปลี่ยนไปเล็กน้อยเพียงใด ความรู้ด้านการจักสานและทอผ้าไหมที่เป็นอาชีพเสริมหลังฤดูเก็บเกี่ยวก็ยังมีให้เห็น สามารถนำเสนอพิธีกรรมทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นให้เข้าสู่อาเซียนได้อย่างยั่งยืน ด้วยการนำเสนออัตลักษณ์ต่างๆ ของชาติพันธุ์ผ่านสื่อทวิตเตอร์ โดยการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย ทั้งทางด้านสารคดี ละคร เรื่องสั้น ผ่าน YouTube Facebook หรือการนำเสนอในด้านสื่อหนังสือต่างๆ เพราะปัจจุบันมีการใช้สื่อต่างๆ เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน จึงเหมาะสมจะเป็นสื่อที่มีความยั่งยืนและสามารถต่อยอดเข้าสู่อาเซียนได้เป็นอย่างดี

เศรษฐกิจ วิถีชีวิตในรูปแบบของชาวบ้านทำให้การเคลื่อนไปตามเศรษฐกิจของประชาคมอาเซียนนั้น ถือว่ายังช้า แต่มีความมั่นคงพอสมควร เพราะชาวบ้านยังคงยึดหลักการประกอบอาชีพทำนา ทำ

สวน ของอุปโภค บริโภค ภายในชุมชนยังคงมีให้พอสำหรับคนในชุมชน ทำข้าวของ เครื่องใช้ภายในครัวเรือนเอง แม้การแข่งขันภายนอกจะก้าวตามประชาคมอาเซียน

เมื่อมีการเผยแพร่สื่อสู่สมาคมอาเซียน ก็เหมือนการเสนอ เผยแพร่ ความเป็นตัวเอง แนะนำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น ดังนั้นด้านเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวจึงจะดีขึ้นด้วย

สังคม ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีส่วนเป็นอย่างมาก ที่ทำให้การใช้ชีวิตของคนในชุมชนต้องแข่งขัน เพื่ออยู่รอด หากแต่เรื่องของพิธีกรรมนั้นเป็นเรื่องของความเชื่อด้านจิตใจ การปลูกฝังเรื่องราวที่ดี รากเหง้า อัตลักษณ์ ความเป็นมาให้แก่เด็กและเยาวชนนั้น ถือเป็นเรื่องที่สมควรอย่างยิ่ง เพราะการก้าวไปในประชาคมอาเซียนนั้น คนในชุมชนก็ต้องมีจุดยืนด้านความคิดที่ไม่แตกแยก •

4. นวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงสุขภาวะ

ประเมินผล : นวัตกรรมช่วยวัยสุขภาวะ

เวทีประชาคม+เยาวชน ทำความเข้าใจ “จุดประกายสร้างการมีส่วนร่วม” ในพื้นที่ปฏิบัติการ รวม 6 กลุ่มชาติพันธุ์

- 1) เกิดการมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์
- 2) เกิดความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมจัดกิจกรรม
- 3) ประชาชนชาวบ้านมีส่วนร่วมและพร้อมถ่ายทอดภูมิปัญญา
- 4) ผู้นำชุมชนเตรียมความพร้อมประสานงานกับชาวบ้านใน

ชุมชน

5) โรงเรียนในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ โดยผู้บริหารโรงเรียน และครูอาจารย์ พร้อมให้การความร่วมมือในการประสานกับกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมกิจกรรมทุกพื้นที่

6) องค์กรปกครองท้องถิ่นเข้าร่วมในเวทีประชุมคมทุกแห่ง (รวม 6 แห่ง)

ค่ายเรียนรู้คุณค่าในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะ

เกิดความรู้ความเข้าใจในคุณค่าที่มีอยู่ในพิธีกรรมการรักษาสุภาพของชุมชน ว่าทำให้คนในชุมชนเกิดความรักษาสัมคคี และการแสดงความเคารพต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตที่ก่อให้เกิดความร่วมมือเป็นสุข

เกิดความสำนึกคุณงามความดีของดวงวิญญาณบรรพบุรุษอยู่บนสรวงสวรรค์ อันควรค่าแก่การกราบไหว้บูชา ที่คอยสอดส่องดูแลสารทุกข์สุขดิบของลูกหลานอย่างต่อเนื่องสืบมา

เกิดความรู้ความเข้าใจ ภูมิใจในอัตลักษณ์ รากเหง้า ในความเป็นผู้มีประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ มีพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะ มีของดีในชุมชน และมีประเพณีวัฒนธรรมในชุมชนที่ร่วมยึดถือปฏิบัติกันมาจนปัจจุบัน

เกิดความรู้ความเข้าใจในการประพฤติปฏิบัติตนในการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามให้ดำรงอยู่คู่กับชาติพันธุ์ของตนเองสืบไปได้เรียนรู้ว่านอกจากมีผู้นำทางพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะแล้ว ยังมีปราชญ์ชาวบ้านด้านอื่น ๆ ในชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้านด้านการรักษาด้วยการเป่ามนต์คาถารักษาคนถูกน้ำร้อนลวก กระจุกหัก ด้านหมอยาสมุนไพร ด้านการปรุงอาหาร ด้านการจักสานภาชนะ เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน ด้านการทอผ้าฝ้าย ผ้าไหมมัดหมี่ ด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า ด้านหมอบำบัดพิษสุรบายศรีสู่ขวัญ ด้านผู้นำทางจิตวิญญาณหรือเฒ่าจ๋า เป็นต้น

ได้เรียนรู้ว่าในพิธีกรรมต่างๆ ต้องจัดเตรียมเครื่องคาย เครื่องบูชา และอุปกรณ์ต่างๆ อย่างมากมาย ด้วยความวิริยะอุตสาหะ

ได้เรียนรู้ว่าในพิธีกรรมมีการขับร้อง การรำฟ้อน การบรรเลงดนตรี ประกอบด้วย

ได้เรียนรู้ว่าวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภาษา อาหาร การแต่งกาย การละเล่น และอื่นๆ ที่แตกต่างกันหลากหลาย ปรากฏอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ ล้วนแต่ทำให้ผู้คนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยึดถือปฏิบัติ จะทำให้เกิดความสุขกาย สุขใจ และสังคมมีความสุข และเกิดพลังทางภูมิปัญญาในการดำรงชีวิต

ทำให้เยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ทักษะการเก็บข้อมูล ชุมชน ผ่านกิจกรรมการลงพื้นที่ศึกษาพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ ศึกษาของดีชุมชน ภูมิถิ่นชุมชน และประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และนำเสนอข้อมูลกับเพื่อนๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรม เกิดความรู้ความเข้าใจ เต็มเต็มให้กันและกันอย่างมีความสุข

เกิดความเข้าใจของภาคีกลุ่มชาติพันธุ์ว่า สื่อศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่สามารถนำไปพัฒนาชุมชนได้

นวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงต้นแบบ

ประสานงานและประชุมเตรียมความพร้อมกิจกรรมที่ 2-3

เกิดเวทีแลกเปลี่ยน เข้าร่วมจัดเตรียมความพร้อมของภาคีในพื้นที่กลางในการจัดกิจกรรมที่ 2-3 ประกอบด้วย ผู้นำเยาวชน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มแม่บ้าน ผู้นำโรงเรียนและคณะครู ผู้นำปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนนายอำเภอ และผู้อำนวยการบริหารส่วนตำบล

เกิดความพร้อมในการจัดเตรียมสถานที่จัดกิจกรรม เครื่องเสียง เต็นท์ เก้าอี้ อาหาร ที่พัก เพื่อรองรับการจัดกิจกรรมที่ 2-3

เกิดการเตรียมความพร้อมของ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ในการเตรียมเยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน และกิจกรรมการแสดงผลงานเผยแพร่สื่อในเวทีพื้นที่กลาง(บ้านท่า) ของโครงการนางวลีลาเยียวยาสุขภาวะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิเคราะห์ ประเด็นเนื้อหาของสื่อศิลปวัฒนธรรมด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ

เกิดการเรียนรู้คุณค่าในพิธีกรรมการรักษาสุขภาพของ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ในภาคอีสาน

เกิดความรู้ความเข้าใจในความจริง กล่าวคือ

บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงมีพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ได้เลือกศึกษาเฉพาะพิธีกรรมการรักษาสุขภาพของ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ว่ามีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมว่าทำเมื่อไหร่ ทำที่ไหน ทำกับใคร ทำอย่างไร

ได้เรียนรู้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในลุ่มแม่น้ำโขง มีความเชื่อเรื่องการนับถือผี นับถือเทพ นับถือเทวดา เป็นผู้สร้างและคุ้มครองโลกให้อยู่เย็นเป็นสุขได้ ซึ่งเป็นความเชื่อก่อนการนับถือพุทธศาสนา และ

ได้นำมาประยุกต์ใช้ให้กลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรม ประเพณี การครองชีวิต ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน

ได้เรียนรู้ว่า ในแต่ละพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ จะมีผู้นำทางพิธีกรรมและบริวารซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวและไทกวย เรียกผู้นำทางพิธีกรรมเหมือนกันว่า “ครูบา” ส่วนภูไทเรียก “แม่เมือง” ไทลื้อเรียก “แม่แก้ว” เขมรถิ่นไทยเรียก “องค์เทพ” หรือไทลาวเรียกบริวารที่ร่วมประกอบพิธีกรรมว่า “ลูกฝั่งลูกเทียน” ไทลื้อเรียก “ลูกแก้ว” และภูไทเรียก “ลูกเมือง”

ได้เรียนรู้ความจริงว่า ผู้นำทางพิธีกรรม เป็นผู้ทำหน้าที่ในการสื่อสารกับผี เทพ เทวดา ซึ่งจะลงมาเข้าทรงในร่างของผู้นำทางพิธีกรรม สะท้อนผ่านการพูด การร้อง การรำฟ้อน ประกอบดนตรีที่บรรเลงไปตามทำนองและจังหวะแตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

ได้เรียนรู้ว่า ในพิธีกรรมเป็นการรักษาสุขภาพแบบองค์รวมทั้ง
กาย จิต สังคม ปัญญา-จิตวิญญาณ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากร
และสิ่งแวดล้อมในวัฒนธรรมน้ำและวัฒนธรรมข้าว กล่าวคือ รักษา
กาย รักษาจิตใจของคนในชุมชนให้หายจากอาการป่วย เมื่อคนไม่
ป่วยกายป่วยใจสังคมนักสงบสุขไม่มีปัญหาทางร่างกาย จิตใจ คนก็อยู่
ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เกิดกิจกรรมที่ตีร่วมกันในสังคย เกิดฝนฟ้า
ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้เกิดอาหารที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ในพิธีกรรม
ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีความเหมือนกัน คือ การประกอบพิธีกรรม
เป็นการทำนายอนาคตในสภาพดินฟ้าอากาศ ทำนายชะตาบ้านชะตา
เมือง เช่น พิธีกรรมเหยาของไทโซ่ด้วยการลงแข่งสนาม ด้วยการปัก
ปลายดาบให้ตั้งบนดิน หรือการตั้งไข่ดิบบนจาน (ปรากฏอยู่ในงาน
เทศกาลไทโส่ของอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ซึ่งจัดขึ้นในเดือน
3 ของทุกปี) หรือการเหยาส่อง(ทำนาย)ของชาวภูไท หรือทำพิธีกรรม
กำฟ้าของชาวไทพวนที่ทำนายจากเสียงฟ้าร้อง เป็นต้น

เกิดความรู้ความเข้าใจในความงาม กล่าวคือ

การทำรำฟ้อน เป็นทำรำประจำถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะของเทพแต่ละองค์ที่เข้าทรงกับครุบา แม่แก้ว แม่เมือง ในพิธีกรรมมีการรำฟ้อนบวงสรวงด้วยทำรำต่างๆ อย่างอ่อนช้อย ผู้รำเป็นผู้หญิงหรือชายก็ได้ ทั้งรำบวงสรวงกำฟ้าไทพวน รำเหยาไสไส รำเหยาภูไท รำจวลมะมัวดของเขมรถิ่นไทย และรำแกลมอของกวย เช่น ทำรำแกลมอ-ออ ได้แก่ ทำอันเชิญ ทำเข้าทรง ทำปั้นหม้อ ทำการระเกด ทำพายเรือ ทำแย่งช้าง ทำแย่งม้า ทำอนุสรณ์ และทำออกจากร่างทรง เป็นต้น

การขับร้อง ขับลำ โดยครุบา แม่แก้ว แม่เมือง ในจังหวะและทำนองที่แตกต่างกัน โดยใช้ภาษาที่เป็นอัตลักษณ์ตามแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

การดนตรีในพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ มีแคนเป็นดนตรีหลักในการบรรเลง

การแต่งกาย จะสวมใส่ผ้าไหมมัดหมี่และผ้าสไบที่มีลวดลาย เฉพาะถิ่น

การจัดเครื่องบวงสรวง เครื่องคาย แต่งชั้นดอกไม้ เทียน และ ฐูป ความแตกต่างในการจัดเตรียมอาหารคาวหวาน และในบางกลุ่ม จะแต่งเฉพาะเครื่องอาหารหวาน และไม่มีสุรา ในพิธีกรรม

(ข้อสังเกต : ไทพวนและเขมรถิ่นไทย ทั้งนี้เนื่องจากอิทธิพล ของพุทธศาสนาในการรักษาศีลห้าของผู้ประกอบพิธีกรรมและมีการ ประกอบพิธีกรรมในวัด-ผู้เขียน)

การจัดแต่งพานบายศรีสู่ขวัญด้วยใบตองกล้วยที่เป็นอัตลักษณ์ สวยงาม

เกิดความรู้จักความเข้าใจในความดี กล่าวคือ

ทำให้เกิดการเคารพต่อบรรพบุรุษ มีความรักสามัคคีกัน ใน ชุมชน มีการพบปะสังสรรค์กันในชุมชน เกิดการสืบทอดวัฒนธรรม ดั้งเดิมต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น เห็นความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมที่บรรพบุรุษ คิดค้นและปฏิบัติเพื่อให้สังคมอยู่ได้อย่างมีความสุข

มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง เห็นความแตกต่าง จากเขยญาติ คือ เป็นการนับถือผีบรรพบุรุษ มีการร่ายรำตามจังหวะ รำพ็อน

การรักษาผู้ป่วยจะประกอบพิธีกรรมได้ตลอดเวลา เมื่อผู้ป่วย ต้องการให้รักษา จะรักษาผู้ป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุ โดยทำที่บ้านของ ผู้ป่วย ทำเมื่อผู้ป่วยออกจากโรงพยาบาลหรือหายดีแล้วก็จะได้ทำพิธี

เข้าทรง ให้ผู้ป่วยไปนั่งตรงแพ เพื่อล้างให้ภูตผีปีศาจออกจากร่างผู้ป่วย โดยมีผู้นำทางพิธีกรรมเรียกว่า ครูบา จะร่ายรำท่าต่าง ๆ ตามที่เทพ เทวดาแต่ละองค์ จะเข้าทรงผู้ร่ายรำ เช่น ท่าการะเกต ท่าพิมพา ท่าพายเรือ ทำอานุสรณ์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละท่าจะมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันเป็นอัตลักษณ์

การจัดบวงสรวงบูชาผี เทพ เทวดา และการจัดแต่งขัน 5 บูชาพระ ในพิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ ซึ่งปรากฏว่ามีการประกอบพิธีดังกล่าวเหมือนกันในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อเป็นการเคารพบูชาสักการะ เลี้ยงฉลองเพื่อตอบแทนบุญคุณของผี เทพ เทวดา ที่คุ้มครองให้หายจากโรคร้าย หรือบางกลุ่มชาติพันธุ์เรียกว่า การครอบครูบา ครอบครูมะมีวด ครอบแม่แก้ว ครอบแม่เมือง เช่น พิธีกรรมรำผีฟ้า ซึ่งในหนึ่งปีจะประกอบพิธีกรรมบูชาครูในช่วงเดือน 2 เดือน 4 และเดือน 6 หรือพิธีกรรมเหยาของภูไทและไทลื้อ หรือพิธีกรรมกำฟ้าของไทพวน หรือพิธีกรรมรำแกนมอ-ออของกวยหรือกวยหรือส่วย หรือพิธีกรรมจวมะมีวดของเขมรถิ่นไทย เป็นต้น

เกิดความเชื่อมั่นว่าการทำพิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ จะทำให้มีชีวิตอยู่ต่อไป

พิธีกรรมเหี่ยวของไทลื้อ มีผู้นำทางพิธีกรรมคือ แม่แก้ว เลือกประกอบพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษในวันพระ ยึดถือปฏิบัติรักษาศีลห้า โดยเคร่งครัด เพราะหากผิดศีลแล้วจะมือนั้นเป็นไปในทางที่ไม่ดี เป็นการเคารพต่อบรรพบุรุษตามความเชื่อว่าจะทำหน้าที่ในการปกป้องรักษาให้คนในชุมชนมีชีวิตได้อย่างมีความสุข

เกิดความรู้จักความเข้าใจในความสุข กล่าวคือ

ด้านร่างกาย คือ ได้พักผ่อนเพราะในวันประกอบพิธีกรรมจะหยุดกิจกรรมการทำงานทุกอย่างได้ชำระล้างร่างกายให้สะอาด

ด้านจิตใจ คือ ทำแล้วสบายใจ ผ่อนคลาย ได้รับแต่สิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต ครอบครัวและชุมชน ทำให้มีทัศนคติที่ดีขึ้นและมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นด้วย

ด้านสังคม คือ เกิดการรวมตัวกันประกอบพิธีกรรมบูชาฟ้าที่วัด เกิดความรักสามัคคี ทำให้สังคมสงบสุข ไม่มีความขัดแย้งในสังคม สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข ได้พบปะญาติมิตร มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น การรำฟ้อนบวงสรวง การละเล่นร่วมกันอย่างสนุกสนาน เมื่อทำพิธีกรรมเสร็จแล้ว จะมีการผูกข้อมือให้กันและกัน และร่วมกันรับประทานอาหารร่วมกัน หลังจากนั้นจะมีการละเล่น ร้องรำ และตั้งปัญหาคำทายกัน และทุกคนในตระกูลมาร่วมกันทำพิธีกรรมด้วยความสามัคคี มีส่วนร่วมในการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม เช่น การจัดทำกรวยดอกไม้ การจัดทำขันดอกไม้ เป็นต้น

ด้านปัญญา-จิตวิญญาณ คือ การเคารพบูชาต่อบรรพบุรุษผู้มีพระคุณ และต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(ฟ้า-ดิน) เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนรุ่นใหม่ว่า หากปฏิบัติตามพิธีกรรมก่าฟ้าจะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์และการใช้ชีวิตอย่างปลอดภัย เกิดการสืบสานสืบทอดพิธีกรรมอันดั้งเดิมต่อไป เยาวชนได้เรียนรู้พิธีกรรมการรักษาสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง และเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจากที่ไม่เคยเชื่อเรื่องพิธีกรรมก็เชื่อมากขึ้น และพฤติกรรมของเยาวชนเปลี่ยนแปลงไปโดยมีความเคารพนับถือบรรพบุรุษมากขึ้น

4.2 เผยแพร่นวัตกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงต้นแบบ

1) เกิดความร่วมมือร่วมใจของเยาวชนจำนวน 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้จัดนิทรรศการแสดงผลงาน ประวัติศาสตร์ ในพื้นที่ที่เตรียมไว้ให้ ในบริเวณสนามโรงเรียนบ้านท่า

2) เกิดการมีส่วนร่วมในการเดินรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทำเข้าร่วมกิจกรรม

3) เกิดการประกาศเจตนารมณ์ของเยาวชนในการกำหนดให้พื้นที่บ้านทำเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ในการนำสื่อศิลปวัฒนธรรมมาแก้ปัญหาและกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะของชุมชน โดยการสนับสนุนของภาคีเชิงยุทธศาสตร์ในพื้นที่ปฏิบัติการ

4) องค์การบริหารได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก และจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดกิจกรรมด้านสื่อศิลปวัฒนธรรมต่อไป โดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็กได้ทำหนังสือตอบรับการดำเนินการดังกล่าวด้วย รายละเอียดตามหนังสือองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็กที่ ขก 88601/615 ลงนามโดยนายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็กแลงวันที่ 26 ตุลาคม 2555

5) เกิดผลงานที่มีความแตกต่างหลากหลายของสื่อศิลปวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ด้านศิลปะการแสดงดนตรี รำฟ้อน การขับร้อง การละเล่นของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็น บุคคลต้นแบบ และชุมชนต้นแบบ

6) เกิดเวทีในการนำเสนอ เผยแพร่ นวัตกรรม ชี้นำงานศิลปะสร้างสรรค์ ในพื้นที่สร้างสรรค์ ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่กลางของโครงการนาฏลีลาเยาวชนสุภาพะ โดยเครือข่าย 6 กลุ่มชาติพันธุ์ร่วมจัดกิจกรรมเวที การถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านและชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยผลงานเยาวชนในชุมชน ชาวบ้านในชุมชน ที่ผ่านการพัฒนาอบรมและให้คำปรึกษาโดยศิลปินต้นแบบทั้งจากในและนอกชุมชน มีส่วนร่วมนำเสนอ เผยแพร่สื่อศิลปวัฒนธรรม ชี้นำงานสร้างสรรค์ นวัตกรรมต้นแบบ ในพื้นที่สร้างสรรค์ของหมู่บ้าน/ชุมชน

ในพื้นที่สร้างสรรค์กลาง คือ บ้านท่า ต.หนองเม็ก อ.หนองสองห้อง จ.ขอนแก่น กล่าวคือ

6.1) เกิดรูปแบบสื่อศิลปวัฒนธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ สื่อละครสร้างสรรค์เยาวชนสมัยใหม่ ที่สามารถนำเสนอเนื้อหาให้บุคคลทั่วไปเข้าใจได้ง่าย และเข้าใจเนื้อหาของการนำเสนอได้รวดเร็ว ซึ่งเป็นสื่อที่เยาวชนทั้ง 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้มีการระดมความคิดเห็นในหัวข้อ “เยาวชนมีความคาดหวังอยากทำสื่อสร้างสรรค์เพื่อสะท้อนปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาสุขภาวะของชุมชน/สังคมอย่างไร” ในระหว่างเข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมเพื่อการรักษาสุขภาวะ ของโครงการนาฏลีลาเยียวยาสุขภาวะ ซึ่งเยาวชนได้เสนอความต้องการที่จะทำสื่อละครสร้างสรรค์สะท้อนปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชน/สังคมดังกล่าว เพื่อนำไปแสดงและเผยแพร่ในพื้นที่สร้างสรรค์ของชุมชนและพื้นที่สร้างสรรค์อื่น ๆต่อไป

6.2) เกิดประเด็นเนื้อหา สื่อศิลปวัฒนธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ เยาวชน 6 กลุ่มชาติพันธุ์ จะได้นำข้อมูลที่ได้เรียนรู้และสืบค้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมการรักษาสุภาพะ ของ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน ในกิจกรรมที่ 1 ของโครงการนาฏลีลาเยาวชนสุภาพะ มาสร้างเป็นสื่อละคร รำฟ้อน ดนตรี ขับร้อง ขับลำ ร่วมกันกับเพื่อน ๆ มีแนวคิดการสร้างเรื่องโดยประยุกต์จากพิธีกรรม การรักษาสุภาพะ ต่าง ๆ ที่แต่ละชุมชนมารักษาชุมชนและสังคม

คืนข้อมูลและร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายศิลปินเพื่อการปฏิรูป
แห่งประเทศไทย จังหวัดสุรินทร์

1) เกิดการมีส่วนร่วมกับภาคีในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ชาวบ้าน ชุมชน เทศบาล โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล นำเสนอข้อมูลในรูปแบบของสื่อศิลปวัฒนธรรมประยุกต์ ประกอบด้วย การแสดงรำฟ้อนแกนมอ-ออ รำฟ้อนเหยา รำฟ้อนภูไท รำวงสรวง รำฟ้อนจวมะมีวัด ละครสะท้อนพิธีกรรม และหมอลำพื้นบ้าน ในกิจกรรมตามเทศกาลงานประเพณีที่จัดขึ้นในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ และเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงในเวทีของเครือข่ายศิลปินเพื่อการปฏิรูปประเทศไทย จังหวัดสุรินทร์ รวมทั้งสิ้น 9 ครั้ง

2) เกิดพื้นที่สร้างสรรค์ในการแสดงผลงานสื่อสร้างสรรค์ของ
เยาวชน

3) เกิดความรู้ความเข้าใจของภาคีในพื้นที่ว่าสื่อศิลปวัฒนธรรม
ที่เยาวชนสร้างสรรค์สามารถนำไปพัฒนาชุมชนหมู่บ้านหรือสังคมได้

4) เกิดความภาคภูมิใจในการสืบทอดต่อยอดอนุรักษ์พิธีกรรม
ประเพณี วัฒนธรรม ที่เยาวชนประยุกต์ขึ้นเองจากการเรียนรู้ในค่าย
ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมการรักษาสุภาพะ

4.4 ผลผลิต

1) จำนวนกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรองของโครงการ กำหนดไว้ จำนวน 800 คน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 846 คน ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 100

2) ประชาชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมที่ 1-2-3 กำหนดไว้เดิมจำนวน 100 คนและกิจกรรมที่ 2-3 จำนวน 350 คน เข้าร่วมจริง 400 คน ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 100

3) เกิดการให้ความร่วมมือของภาคีในพื้นที่ชุมชน และองค์กรต่างๆในชุมชน ประกอบด้วย

- องค์กรบริหารส่วนตำบลจำนวน 5 แห่ง เข้าร่วมกิจกรรม 4 แห่ง และเทศบาลตำบล 1 แห่ง เข้าร่วมกิจกรรม 1 แห่งในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 90

- โรงเรียนในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 8 แห่ง

4) เกิดความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรอง ที่เข้าร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์จากโครงการในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 100

4.5 ผลลัพธ์

ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ต่าง ๆ ร่วมกัน

ได้เรียนรู้พิธีกรรมการรักษาสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ร่วมกัน
มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ได้รับรู้ว่ามีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคอีสานอย่างมากมาย

ได้เรียนรู้ความเป็นประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ซึ่งกันและกัน
เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมแต่ละชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน
เช่น พิธีกรรมการรักษาสุขภาพ ภาษา การแต่งกาย อาหาร การละ
เล่น เป็นต้น

ทำให้เห็นความแตกต่างและความเชื่อที่คล้ายกันของกลุ่ม
ชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ได้ประสบการณ์ชีวิต

ได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่ทำกิจกรรม

ได้สัมผัสธรรมชาติและท้องทุ่งข้าวในฤดูเก็บเกี่ยวที่สวยงาม
อากาศยามเช้าแสนสดใสบายกายสบายใจ

ได้เพื่อนใหม่ๆ จากต่างกลุ่มชาติพันธุ์

มีความสุขสนุกสนาน เพลิดเพลิน ม่วนซื่นโฮแฮว

มีความสามัคคี

สามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกันอย่างพี่น้อง

ได้รับความรักและห่วงใยจากพ่ออัยแม่อัยที่ได้เข้าพักในหมู่บ้าน

ได้รับการต้อนรับจากชาวบ้านท่าด้วยความอบอุ่น

ได้เรียนรู้วัฒนธรรมวิถีชีวิตในแบบที่แตกต่างกันของกลุ่ม
ชาติพันธุ์

ได้รู้จักเพื่อนจากต่างถิ่นต่างวัฒนธรรม

ต้องการให้จัดกิจกรรมเรียนรู้เช่นนี้อีกอย่างต่อเนื่อง

เกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์
ของกลุ่มเป้าหมายหลัก กลุ่มเป้าหมายรอง และภาคีในพื้นที่ 6 กลุ่ม
ชาติพันธุ์

เกิดการพัฒนาศักยภาพของภาคีเพื่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่
6 กลุ่มชาติพันธุ์

เกิดความร่วมมือของภาคีในพื้นที่สร้างสรรค์ในการทำกิจกรรม
ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

เกิดการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องระหว่างชุมชนและหน่วยงาน
ต่าง ๆ ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

เกิดการส่งเสริมสนับสนุนและอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรม
ท้องถิ่นปลูกฝังให้เด็กมีจิตสำนึกและส่งเสริมให้แสดงออกด้านวัฒนธรรม
ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชนมากขึ้นเมื่อมีการจัดกิจกรรมร่วม
กันในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

เยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน และองค์กรภาคีในพื้นที่รู้จักบทบาท
และหน้าที่ในการอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่นในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

ผลกระทบ

1) คนในท้องถิ่นได้เรียนรู้ความสำคัญ รู้จักวิถีชีวิต รู้ถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ในท้องถิ่น ความเป็นมา และวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น อันจะสร้างความภูมิใจและจิตสำนึกในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นสืบไปในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

2) เกิดความภาคภูมิใจในคุณค่าของความเป็นคน รู้จักตนเอง รู้เท่าทันตนเอง สังคม และเกิดพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

3) เกิดทักษะ ความสามารถ และความตระหนักรู้ในคุณค่าในความจริง ความดี ความงาม และความสุข ในประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ในพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ ในประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ที่มีอยู่ในชุมชนในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

4) เกิดการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเป้าหมายคือ เยาวชน ประชาชน ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน โรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านความรู้ ค่านิยม ทักษะคิด พฤติกรรมสุขภาพะเน้นจิต-ปัญญาในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

5) เกิดการพัฒนาประเด็นสื่อศิลปวัฒนธรรมที่อยู่ในชุมชนสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงต้นแบบได้ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

6) เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นเจ้าของสื่อศิลปะและวัฒนธรรมที่ร่วมกันประยุกต์และสร้างสรรค์ขึ้นด้วยความสามารถของตนเองในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

7) เกิดความร่วมมือร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ และพร้อมที่จะนำสื่อศิลปวัฒนธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงไปปรับใช้สังคมในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

8) เกิดการมีส่วนร่วมของภาคีเพื่อการเปลี่ยนแปลงทุกภาคส่วนในชุมชน ในการเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

9) เกิดกระบวนการจิตอาสา และแกนนำอาสาสมัคร ได้แก่ เยาวชน ปราชญ์ชาวบ้าน ครู อาจารย์ ด้านสื่อศิลปวัฒนธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

10) เกิดผู้นำเยาวชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงต้นแบบในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

11) เกิดชิ้นงานศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงต้นแบบ ได้แก่ ละคร รำฟ้อน ขับร้อง ดนตรี หมอลำ ที่สะท้อนปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชนในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

12) เกิดภาคีเพื่อการเปลี่ยนแปลงต้นแบบในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

13) เกิดพื้นที่สร้างสรรค์ด้วยสื่อศิลปวัฒนธรรมต้นแบบใน

พื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

14) เกิดกลไกหนุนเสริมซึ่งกันและของเครือข่ายภาคีสุภาพ
ใน 6 กลุ่มชาติพันธุ์

15) เกิดการสืบทอด ต่อยอด ต่อเนื่องในการฟื้นฟู อนุรักษ์และ
พัฒนาประเด็นการเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์งานศิลปะและวัฒนธรรม
อย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

16) เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสุภาพด้านจิต-ปัญญา ด้าน
ทัศนคติ พฤติกรรมสุภาพในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

17) ภาคีเพื่อการเปลี่ยนแปลงทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมใน
การกำหนดนโยบายสาธารณะและกำหนดเป็นแผนพัฒนาเพื่อการ
เปลี่ยนแปลงในพื้นที่ปฏิบัติการในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

18) เกิดนโยบายสาธารณะและแผนพัฒนาท้องถิ่นชุมชน เพื่อ
การเปลี่ยนแปลง เช่น สถาบันการศึกษานำไปพัฒนาเป็นหลักสูตร
การเรียนการสอนท้องถิ่นในโรงเรียน หรือองค์การปกครองส่วน
ท้องถิ่น (เทศบาล, องค์การบริหารส่วนตำบล) ส่งเสริมให้เกิดการฟื้นฟู
อนุรักษ์และพัฒนาเป็นประเพณีประจำปีในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

19) เกิดการเชื่อมโยง และมีส่วนร่วมกับเครือข่ายศิลปินเพื่อ
การปฏิรูปประเทศไทยในพื้นที่นาร่องจังหวัดสุรินทร์ ในการเผยแพร่สื่อ
ศิลปวัฒนธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงต้นแบบในการประยุกต์พิธีกรรม
ดั้งเดิมเป็นสื่อศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดงนาฏลีลาเยาวชนสุภาพ
ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

20) เกิดพื้นที่สื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างสรรค์ นำเสนอเผยแพร่
ประชาสัมพันธ์สิ่งดี ๆ ในพื้นที่ปฏิบัติการและพื้นที่สาธารณะอื่น ๆ
ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

21) เกิดการตื่นตัว รักและหวงแหนวัฒนธรรมของตนในพื้นที่
6 กลุ่มชาติพันธุ์

22) เกิดภาคีเพื่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ต่าง ๆ ในพื้นที่ 6
กลุ่มชาติพันธุ์

23) เกิดภาคีการมีส่วนร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์และผู้ด้อยโอกาส
ทางสังคมในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

24) ลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมและเท่า
เทียมของในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์

5. ปัญหาอุปสรรค/ข้อเสนอแนะ

5.1 ปัญหาและอุปสรรค

ลำดับ	ปัญหา-อุปสรรค	แนวทางแก้ไข
1.	จัดกิจกรรมล่าช้า เพราะกลุ่มเป้าหมายติดภารกิจ เช่น เยาวชนติดสอบ ประชาชนชาวบ้านติดงานประจำ	สำรวจวันเวลาและวางกำหนดการให้ตรงกันทุกภาคส่วน
2.	เดิมกำหนดว่า จัดกิจกรรมพิธีกรรมรำผีฟ้าในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว จังหวัดชัยภูมิ แต่เนื่องจากความไม่พร้อมในพื้นที่ จึงงดการจัดกิจกรรม	เปลี่ยนพื้นที่จัดกิจกรรม เป็นที่บ้านท่าหมูที่ 2 ตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น
3.	ภาคีในพื้นที่ได้ร่วมเวทีประชาคมสะท้อนปัญหาการเข้าร่วมกิจกรรมโครงการ เนื่องจาก การสนับสนุนงบประมาณ จะต้องกำหนดเป็นนโยบายและผ่านการจัดทำแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เสียก่อน จึงไม่สามารถจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมโครงการได้	เชิญผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมเปิดงาน และร่วมสังเกตการณ์การจัดกิจกรรม และเชิญองค์กรภาคีในพื้นที่เข้าร่วมเวทีประชาคม เพื่อนำไปกำหนดเป็นนโยบายและแผนพัฒนาตำบลด้านศิลปวัฒนธรรมในปีต่อไป

ลำดับ	ปัญหา-อุปสรรค	แนวทางแก้ไข
4.	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บางแห่ง ในระยะเริ่มต้นเข้าร่วมประชาคม และประกาศสนับสนุนงบประมาณกิจกรรมพัฒนาเยาวชนในกิจกรรมที่ 1 ของโครงการ แต่เนื่องจากเป็นช่วงท้ายปีงบประมาณ จึงนำงบประมาณส่วนนี้ไปใช้อย่างอื่น	ระดมความร่วมมือสนับสนุน บัณฑิตสมทบข่าวสาร อาหารแห้ง และรับบริจาคจากภาคี ผู้นำชุมชน นักการเมืองท้องถิ่น และผู้มีจิตศรัทธาทัวไป
5.	ภาคในพื้นที่บางแห่ง พึ่งทราบว่ามีการจัดกิจกรรมในวันจัดกิจกรรม เพราะขาดการประชาสัมพันธ์	ประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายก่อนริเริ่มกิจกรรมโครงการ
6.	เนื่องจากเครือข่ายศิลปินเพื่อการปฏิรูปประเทศไทย จังหวัดหนองบัวลำภู ยังไม่ได้เริ่มกิจกรรมของเครือข่าย จึงทำให้เยาวชนชาติพันธุ์โครงการนาฏลีลาเยี่ยมเยียนสุขภาพะเข้าร่วมกิจกรรมได้	เนื่องจากโครงการนาฏลีลาดูแลเยี่ยมเยียนสุขภาพะได้ปิดโครงการแล้ว และจะเข้าร่วมหากมีกิจกรรมอีกในปีต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1) ควรจัดสรรงบประมาณด้านการบริหารโครงการให้สอดคล้องกับกิจกรรมโครงการ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวของคณะทำงานโครงการ

2) ควรมีการประสานกับองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องก่อนเริ่มทำกิจกรรมโครงการ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมโครงการของภาคีทุกภาคส่วนในพื้นที่ทำกิจกรรมโครงการ

3) ควรจัดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมทำโครงการของภาคีเพื่อการเปลี่ยนแปลงทุกภาคส่วน

4) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ควรประสานงานกับกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย มีหนังสือสั่งการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดทำนโยบายและแผนพัฒนาท้องถิ่นเพื่อจัดสรรงบประมาณอุดหนุนโครงการด้านสื่อศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ปฏิบัติการ •

บทส่งท้าย

คำตอบคงพอมีให้เห็นอยู่บ้างแล้ว

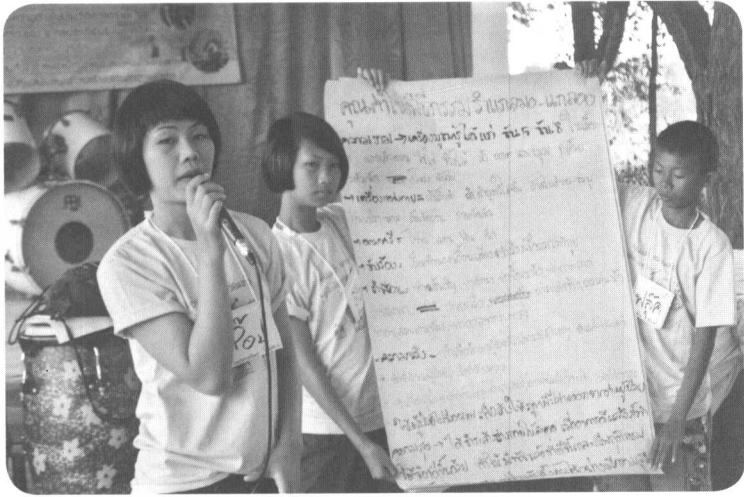
ผลการดำเนินงานโครงการนาฏลีลาเยาวยาสุขภาวะ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จัดกิจกรรมโครงการในช่วงปี พ.ศ. 2555 โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม และพัฒนาศักยภาพ ของภาคีเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยดึงจุดเด่น อัตลักษณ์ รากเหง้าของสื่อศิลปะ และวัฒนธรรมด้านนาฏกรรมในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มาใช้ในกระบวนการพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลง 2) เพื่อสร้างนวัตกรรมสื่อศิลปะและวัฒนธรรมด้านนาฏกรรมในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการเปลี่ยนแปลงต้นแบบในพื้นที่ปฏิบัติการ 3) เพื่อพัฒนา

ศักยภาพ กลไก กระบวนการขับเคลื่อน และเผยแพร่นวัตกรรมด้านสื่อศิลปะและวัฒนธรรมด้านนาฏกรรมในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในพื้นที่ปฏิบัติการ และ 4) เพื่อถอดบทเรียนโครงการให้เห็นภาพรวมในการดำเนินโครงการทุกกิจกรรม ประกอบกับปัจจัยความสำเร็จ และแนวทางการทำกิจกรรมโครงการด้านสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริมสุขภาพในอนาคต

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม

1) คณะทำงานโครงการ จำนวน 9 คน และผู้ประสานงานเครือข่ายในพื้นที่ จำนวน 8 คน

2) กิจกรรม เวทีประชาคม+เยาวชน ทำความเข้าใจ “จุดประกายสร้างการมีส่วนร่วม” ในพื้นที่ปฏิบัติการ ประกอบด้วย (1) เวทีประชาคมชาติพันธุ์ไทพวน-พิธีกรรมกำฟ้า มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 37 คน (2) เวทีประชาคมชาติพันธุ์ไทโส้-พิธีกรรมเหยา มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 21 คน (3) เวทีประชาคมชาติพันธุ์ภูไท-พิธีกรรมเหยา ผู้เข้าร่วมประชุมจำนวน 4 คน (4) เวทีประชาคมชาติพันธุ์ไทลาว-พิธีกรรมรำผีฟ้าหรือหมอลำผีฟ้า ผู้เข้าร่วมประชุมครั้งที่ 1 จำนวน 7 คน และครั้งที่ 2 จำนวน 10 คน (5) เวทีประชาคมชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทย-พิธีกรรมจวลมะมั่วต ผู้ประชุม 5 คน (6) เวทีประชาคมชาติพันธุ์กูยหรือกวยหรือส่วย-พิธีกรรมรำแกลมอ-ออ ผู้มาประชุม 5 คน มีผู้เข้าร่วมประชุมเวทีประชาคมเตรียมความพร้อม 6 พื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์รวมทั้งสิ้นจำนวน 142 คน

3) กิจกรรมที่ 1 ค่ายเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมการรักษาสุขภาพ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย (1) ค่ายเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทพวน-พิธีกรรมกำฟ้า รวมทั้งสิ้นจำนวน 46 คน (2) ค่ายเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทไล่-พิธีกรรมเหยา รวมทั้งสิ้นจำนวน 41 คน (3) ค่ายเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ภูไทเรณูนคร-พิธีกรรมเหยา รวมทั้งสิ้นจำนวน 101 คน (4) ค่ายเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า-พิธีกรรมรำผีฟ้าหรือหมอลำผีฟ้า รวมทั้งสิ้นจำนวน 97 คน (5) ค่ายเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์กวยหรือกวยหรือส่วยบ้านอาลี-พิธีกรรมรำกลมอ-กลลอ รวมทั้งสิ้นจำนวน 44 คน และ (6) ค่ายเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ไทเขมรหรือเขมรถิ่นไทยบ้านนุแกรง-พิธีกรรมจลมะมีวัต รวมทั้งสิ้นจำนวน 52 คน มีผู้เข้ากิจกรรมที่ 1 ทั้ง 6 พื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 381 คน

4) กิจกรรมที่ 2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจารณ์ ประเด็นเนื้อหาของสื่อศิลปวัฒนธรรม ด้านประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมของเครือข่าย 6 กลุ่มชาติพันธุ์ และกิจกรรมที่ 3 เผยแพร่นวัตกรรมต้นแบบ รวมทั้งสิ้น 132 คน และมีชาวบ้านและประชาชนทั่วไปมาชมกิจกรรมที่ 3 การแสดงเผยแพร่ นวัตกรรมต้นแบบ จำนวน 500 คน

5) กิจกรรมที่ 4 ค้นข้อมูลชุมชน รวมทั้งสิ้นจำนวน 140 คน

6) กิจกรรมที่ 5 การแสดงผลงานสื่อศิลปวัฒนธรรม โครงการ นาฏลีลาเยียวยาสุขภาวะร่วมกับเครือข่ายศิลปินเพื่อการปฏิรูป ประเทศไทย จ.สุรินทร์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 16 คน

7) กิจกรรมที่ 6 ถอดบทเรียน รวมทั้งสิ้น 35 คน

ผลการดำเนินงานพบว่า

1. เชิงปริมาณ

(1) จำนวนกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรองของโครงการ กำหนดไว้ จำนวน 800 คน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 846 คน ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 100

(2) ประชาชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมที่ 1-2-3 กำหนดไว้เต็มจำนวน 100 คนและกิจกรรมที่ 2-3 จำนวน 350 คน เข้าร่วมจริง 400 คน ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 100

(3) เกิดการให้ความร่วมมือของภาคีในพื้นที่ชุมชนและองค์กรต่างๆในชุมชน ประกอบด้วย องค์กรการบริหารส่วนตำบลจำนวน 5 แห่ง และเทศบาลตำบล 1 แห่ง ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 100 และโรงเรียนในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 8 แห่ง

(4) เกิดความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรอง ที่เข้าร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์จากโครงการในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 100

2. เชิงคุณภาพ

2.1) เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นสุขภาวะ ดังนี้

ด้านพฤติกรรม

ทำให้มีพฤติกรรมที่ดีขึ้น จากที่เคยไม่มีเพื่อนได้เปลี่ยนพฤติกรรมเข้ากับเพื่อนได้มากขึ้น และมีความสนุกสนานจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อนๆจากต่างกลุ่มชาติพันธุ์ มีความซื่อสัตย์ ตรงต่อ

เวลา จากที่ไม่กล้าแสดงออกในความเป็นตัวตนของตนเองก็เกิดความกล้าแสดงออกมากขึ้น มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น เกิดความรักในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง และหลังจากได้ฟังดนตรีแล้ว จะหันมาเล่นดนตรีและเลิกเล่นเกม

ด้านทัศนคติ

จากที่เราเคยคิดว่างานแบบนี้ทำหน้าเบื่อ คงไม่น่าสนใจเท่าไร แต่พอเข้ามาสัมผัสเข้าค่ายด้วยตนเองทำให้เปลี่ยนทัศนคติใหม่ ว่าจากที่เราคิดผิดคาดไปทั้งหมด เกิดความเชื่อว่าพิธีกรรมสามารถรักษาสุขภาพของคนได้จริง มีความกล้าที่จะบอกใครๆ ได้ว่า “ฉันคือไทพวน” ทำให้มองโลกในแง่ดี มีความคิดและเข้าใจความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มากขึ้น เกิดแรงผลักดันในความคิดว่า ต้องการอนุรักษ์สืบสาน วัฒนธรรมอันดีของกลุ่มชาติพันธุ์ ต้องการถ่ายทอดให้คนรุ่นต่อไป เกิดความรู้ความเข้าใจในด้านความเชื่อ พิธีกรรม การละเล่น ทำให้เกิดแนวคิดและมุมมองในทางที่ดีขึ้นเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ มีความคิดที่จะพัฒนาในเรื่องศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของแต่ละชาติพันธุ์ จากเดิมที่เข้าใจว่าการประกอบพิธีกรรมรักษาสุขภาพเป็นสิ่งที่น่ากลัว แต่เมื่อได้เรียนรู้แล้วทำให้เข้าใจว่าพิธีกรรมสามารถนำมารักษาสุขภาพได้ และมีความสุขงามอยู่ในพิธีกรรมนั้นด้วย เกิดความรู้ความเข้าใจว่าแม้เราจะมีวัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรมที่แตกต่างกัน เราก็สามารถเรียนรู้การอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

ด้านค่านิยม

เกิดค่านิยมในเรื่องชาติพันธุ์ที่เคยมองว่าล้าสมัย โบราณ

เปลี่ยนไปเป็นความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง ต้องการจัดกิจกรรมเช่นนี้ต่อไปอย่างต่อเนื่องจะทำให้มีผู้คนจำนวนมากรู้จักและเข้าใจความเป็นชาติพันธุ์ต่างๆที่มีอยู่ในประเทศไทยของเรา และเกิดความเข้าใจที่ดีต่อกันระหว่างเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เข้าใจว่าแม้จะมีค่านิยมของวัฒนธรรมจากต่างประเทศเข้ามา แต่เราก็พร้อมจะเรียนรู้และปรับแนวคิด และไม่ลืมความเป็นวัฒนธรรมของเราเอง

2.1.4) ด้านสุขภาวะ

(1) กาย ทำให้เรามีสุขภาพกายที่ดีขึ้นเพราะเหมือนได้ออกกำลังกายในขณะที่ทำกิจกรรม ร่างกายแข็งแรงไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

(2) จิต ทำให้จิตใจมั่นคง แจ่มใส สงบ อารมณ์ดี ผ่องใส สบายอกสบายใจ มีความเชื่อกับพิธีกรรมที่ทำ

(3) สังคม ทำให้เรามีเพื่อนมากขึ้น มีสังคมกับคนอื่นได้มากขึ้น เกิดการสร้างสรรค์สังคมให้สำนึก มีความรักและห่วงหา ต้องการ

สืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของสังคมต่อไปสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับคนอื่นได้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และทำให้ชุมชนเข้มแข็ง สังคมมีความสุข

(4) ปัญญา-จิตวิญญาณ ทำให้เราได้ว่าพิถีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มีความเป็นมาอย่างไรและปัจจุบันยังมีการปฏิบัติกันอยู่ ประกอบกับได้รับความรู้เรื่องพิถีกรรมการรักษาสุขภาพะของกลุ่มชาติพันธุ์ และได้ความรู้ภาษาใหม่ๆที่แตกต่างหลากหลาย ทำให้มีความรู้เรื่องวิถีชีวิตชาวบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆที่สามารถนำมาใช้ในชีวิตรประจำวัน อีกทั้งเกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันในค่ายฯ

2.2) เกิดการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพื่อการเปลี่ยนแปลงสุขภาพะ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้

(1) ภาคีเพื่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ปฏิบัติการ ประกอบด้วย เยาวชน ประชาชนชาวบ้าน ครู อาจารย์ โรงเรียน นักวิชาการ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล กำหนดผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้าน และครอบครัวชุมชน/หมู่บ้านของเครือข่าย 6 กลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งองค์กรภาคเอกชน องค์กรภาครัฐ และสื่อมวลชน เกิดการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมสะท้อนผ่านกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพิถีกรรมการรักษาสุขภาพะและประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ และร่วมนำเสนอเผยแพร่สื่อศิลปวัฒนธรรมชิ้นงานสร้างสรรค์ นวัตกรรมต้นแบบ ในพื้นที่สร้างสรรค์ของชุมชน/หมู่บ้าน พื้นที่สร้างสรรค์กลาง และพื้นที่สร้างสรรค์ในจังหวัดเครือข่ายศิลปินเพื่อการปฏิรูปแห่งประเทศไทย อีกทั้งเกิดการมีส่วนร่วมใน

พลังทางสังคมและพลังปัญญา นำสู่การจัดการความรู้และกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะในชุมชน ในพื้นที่ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ในภาคอีสาน

(2) รูปแบบสื่อศิลปวัฒนธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลง ที่นำเสนอ คือ สื่อละคร ฟ็อนร่า หมอลำ ดนตรี ขับร้อง หรือสื่ออื่นๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้น ที่สามารถนำเสนอเนื้อหาให้บุคคลทั่วไปเข้าใจได้ง่าย และเข้าใจเนื้อหาของ การนำเสนอได้รวดเร็ว ซึ่งเป็นสื่อที่เยาวชนทั้ง 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้มีการระดมความคิดเห็นในหัวข้อ “เยาวชนมีความคาดหวังอยากทำสื่อสร้างสรรค์เพื่อสะท้อนปัญหาและแนวทางแก้ไข ปัญหาสุขภาพของชุมชน/สังคมอย่างไร” ในระหว่างเข้าร่วมกิจกรรม เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมเพื่อการรักษาสุขภาพของ โครงการนาฏลีลาเยียวยาสุขภาพะ ซึ่งเยาวชนได้เสนอความต้องการที่จะทำสื่อสร้างสรรค์สะท้อนปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาชุมชน/สังคมดังกล่าว เพื่อนำไปแสดงและเผยแพร่ในพื้นที่สร้างสรรค์ของชุมชนและพื้นที่สร้างสรรค์อื่นๆ ต่อไป

(3) เนื้อหาสื่อศิลปวัฒนธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ เยาวชน 6 กลุ่มชาติพันธุ์ นำข้อมูลที่ได้เรียนรู้และสืบค้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และพิธีกรรมการรักษาสุขภาพะ ของ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน ในกิจกรรมที่ 1 ของโครงการนาฏลีลาเยียวยาสุขภาพะ มาสร้างเป็นสื่อร่วมกันกับเพื่อนๆ เป็นผลงานสื่อสร้างสรรค์ดังกล่าว เยาวชนมีส่วนร่วมนำไปแสดง ในพื้นที่สร้างสรรค์ของโครงการ คือ บ้านท่าตำบลหนองเม็ก อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น และกิจกรรมคืนข้อมูลในชุมชนพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง และร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายศิลปินเพื่อการปฏิรูปแห่งประเทศไทยในจังหวัดสุรินทร์

(4) การจัดการความรู้/การต่อยอดยกระดับ คือ สามารถสร้าง

เวทีการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน/หมู่บ้าน ตำบล และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมชุมชนพื้นบ้าน ประกอบกับสร้างมุมมองใหม่ที่รับใช้ถิ่นที่อยู่ตนเอง ซึ่งมีฐานรากมาจากคนในพื้นที่ที่มีความเข้าใจบทบาทของศิลปะต่อชุมชนและสังคมโดยรวม โดยใช้เครื่องมือสื่อศิลปวัฒนธรรมที่เป็นผลงานเยาวชน เพื่อเป็นการตั้งคำถาม ต่อสังคมและนำไปสู่การแก้ไข อีกทั้งการเผยแพร่ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงผ่านสื่อและกิจกรรมต่างๆ

2.3) เกิดการเรียนรู้คุณค่าในพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะของ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ในภาคอีสาน

(1) คุณค่าในความจริง กล่าวคือ บริเวณลุ่มแม่น้ำโขงมีพิธีกรรมรักษาผู้ป่วยของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ได้เลือกศึกษาเฉพาะพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะของ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ ว่ามีขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมว่าทำเมื่อไหร่ ทำที่ไหน ทำกับใคร ทำอย่างไร และได้เรียนรู้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ในลุ่มแม่น้ำโขง มีความเชื่อเรื่องการนับถือผี นับถือเทพ นับถือเทวดา เป็นผู้สร้างและคุ้มครองโลกให้อยู่เย็นเป็นสุขได้ ซึ่งเป็นความเชื่อก่อนการนับถือพุทธศาสนา และได้นำมาประยุกต์ใช้ให้กลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรม ประเพณี การครองชีวิต ที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ประกอบกับได้เรียนรู้ว่า ในแต่ละพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะ จะมีผู้นำทางพิธีกรรมและบริวารซึ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวและไทกูย เรียกผู้นำทางพิธีกรรมเหมือนกันว่า “ครูบา” ส่วนภูไทเรียก “แม่เมือง” ไทสั้เรียก “แม่แก้ว” เขมรถิ่นไทยเรียก “องค์เทพ (เทพองค์อมรินทร์)” หรือไทลาวเรียก

บริวารที่ร่วมประกอบพิธีกรรมว่า “ลูกฝั่งลูกเทียน” ไทโล้เรียก “ลูกแก้ว” หรือภูไทเรียก “ลูกเมือง” และได้เรียนรู้ความจริงว่า ผู้นำทางพิธีกรรม เป็นผู้ทำหน้าที่ในการสื่อสารกับผี เทพ เทวดา ซึ่งจะลงมาเข้าทรงในร่างของผู้นำทางพิธีกรรม สะท้อนผ่านการพูด การร้อง การรำฟ้อน การเต้น ประกอบดนตรีที่บรรเลงไปตามทำนองและจังหวะที่มีอัตลักษณ์แตกต่างกันไปตามแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ อีกทั้งได้เรียนรู้ว่า ในพิธีกรรม เป็นการรักษาสุขภาพแบบองค์รวม ทั้งกาย จิต สังคม ปัญญา-จิต วิญญาณ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในวัฒนธรรม น้ำและวัฒนธรรมข้าว กล่าวคือ การรักษากาย รักษาจิตใจของคนในชุมชนให้หายจากอาการเจ็บป่วย เมื่อคนไม่ป่วยทางร่างกายหรือไม่ป่วยทางจิตใจ สังคมก็สงบสุขไม่มีปัญหาทางร่างกาย จิตใจ คนก็อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เกิดกิจกรรมที่ตีร่วมกันในสังคม เกิดฝนฟ้าตกตามฤดูกาล ทำให้เกิดอาหารที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ในพิธีกรรม

ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีความเหมือนกัน คือ การประกอบพิธีกรรม เป็นการทำนาย (ส่อง) อนาคต เกี่ยวกับสภาพดินฟ้าอากาศ ทำนายชะตาชีวิตของผู้คน ทำนายชะตาบ้านหรือชะตาเมือง เช่น พิธีกรรมเหยาของไทล์ทำพิธีเหยาลงแข่งสนาม ด้วยการปักปลายดาบให้ตั้งบนดิน หรือการตั้งไข่ดิบบนจานข้าวสาร (ปรากฏอยู่ในงานเทศกาลไทล์ของอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ซึ่งจัดขึ้นในเดือน 3 ของทุกปี-ผู้เขียน) หรือการเหยาส่อง (ทำนาย) ของชาวภูไท หรือทำพิธีกรรมกำฟ้าของชาวไทพวนที่ทำนายจากเสียงฟ้าร้อง เป็นต้น

(2) คุณค่าในความงาม กล่าวคือ การรำฟ้อน เป็นท่ารำประจำถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละองค์ที่เข้าทรงกับครุบาแม่แก้ว แม่เมือง ในพิธีกรรมมีการรำฟ้อนบวงสรวงด้วยท่ารำต่างๆ อย่างอ่อนช้อย ผู้รำเป็นผู้หญิงหรือชายก็ได้ ทั้งรำเหยา รำบวงสรวงกำฟ้า รำเหยาไทล์ รำเหยาภูไท รำจวมะมัวตเขมรถิ่นไทย และรำแกลมอ-ออ เช่น ท่ารำแกลมอ-ออ ได้แก่ ท่าอันเชิญ ท่าเข้าทรง ท่าปั้นหม้อ ท่าการระเกด ท่าพายเรือ ท่าแย่งช้าง ท่าแย่งม้า ท่าอนุสรณ์ และท่าออกจากร่างทรง เป็นต้น และการขับร้อง ขับลำ ของครุบาแม่แก้ว แม่เมือง ในจังหวะและทำนองที่เหมือนกันคือจังหวะรำเซ็ง (ซึ่งเป็นจังหวะที่มีลักษณะร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ในลุ่มแม่น้ำโขง-ผู้เขียน) และจังหวะจะแตกต่างในรายละเอียดกันไปบ้างทั้งจังหวะช้าหรือเร็วสลับกันไป เช่น รำแกนมอ-ออ จะเน้นจังหวะเร็วประกอบการรำฟ้อน เป็นต้น โดยใช้ภาษาการขับร้องเชิญผีหรือองค์เทพ องค์แถน มาเข้าทรงในร่างของผู้นำทางพิธีกรรมของตนเองตามแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบกับการบรรเลงดนตรีว่าในพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีความเหมือนกันคือ ใช้แคนเป็นดนตรี

หลักในการบรรเลง และการแต่งกาย จะสวมใส่ผ้าไหมมัดหมี่และผ้า สไบที่มีลวดลายเฉพาะถิ่น การจัดเครื่องบวงสรวง เครื่องคาย แต่ง ขันดอกไม้ประกอบด้วยขัน 5 (เทียน 5 คู่ ดอกไม้ 5 คู่) หรือขัน 8 อีกทั้งมีความแตกต่างในการจัดเตรียมอาหารคาวหวาน และในบาง กลุ่มจะแต่งเฉพาะเครื่องอาหารหวาน และไม่มีสุรา ในพิธีกรรม (ข้อ สังเกต : ไทพวนและเขมรถิ่นไทยจะจัดเฉพาะอาหารหวานและไม่มี สุราในการประกอบพิธีกรรม ทั้งนี้เนื่องจากอิทธิพลของพุทธศาสนา ในการรักษาศีลห้าของผู้ประกอบพิธีกรรมและมีการประกอบพิธีกรรม ในวัด-ผู้เขียน) และการจัดแต่งพานบายศรีสู่ขวัญด้วยใบตองกล้วย ที่เป็นอัตลักษณ์สวยงาม

(3) คุณค่าในความดี กล่าวคือ ทำให้เกิดการเคารพต่อ บรรพบุรุษ มีความรักสามัคคีกันในชุมชน มีการพบปะสังสรรค์กัน ในชุมชน เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามต่อไปจากรุ่นสู่รุ่น เห็น ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมที่บรรพบุรุษคิดค้นและปฏิบัติเพื่อให้สังคม อยู่ได้อย่างมีความสุข มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง เห็น ความแตกต่างจากเหยาภูไท คือ เป็นการนับถือผีบรรพบุรุษ มีการ ร่ายรำตามจังหวะรำพ็อน การรักษาผู้ป่วยจะประกอบพิธีกรรมได้ ทุกวันเวลา เมื่อผู้ป่วยต้องการให้รักษา เว้นแต่ในวันพระหรือในวัน ที่มีคนตายในหมู่บ้าน จะรักษาผู้ป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุโดยทำที่บ้าน ของผู้ป่วยหรือทำเมื่อผู้ป่วยออกจากโรงพยาบาลหรือหายดีแล้วก็จะ ได้ทำพิธีเข้าทรง ให้ผู้ป่วยนั่งบนแพไม้เพื่อล้างไล่ให้ภูตผีปีศาจออก จากร่างผู้ป่วย โดยมีผู้นำทางพิธีกรรมเรียกว่า ครูบา จะร่ายรำท่า ต่าง ๆ ตามที่เทพเทวดาแต่ละองค์ จะเข้าทรงผู้ร่ายรำ มีท่ารำ เช่น ท่า การะเกด ท่าพิมพา ท่าพายเรือ ท่าอนุสรณ์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละท่ารำจะ

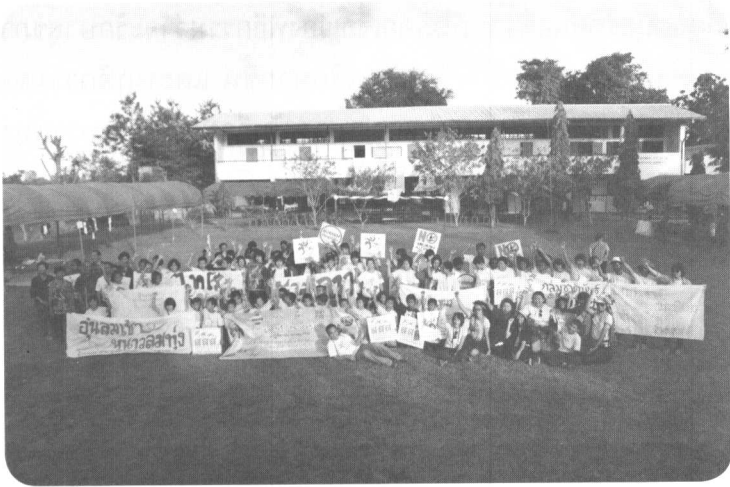
มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันเป็นอัตลักษณ์ การจัดบวงสรวงบูชาผี เทพ เทวดา และการจัดแต่งชั้น 5 บูชาพระ ในพิธีกรรมการรักษาสุขภาวะ ซึ่งปรากฏว่ามีการประกอบพิธีดังกล่าวเหมือนกันในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อเป็นการเคารพบูชาสักการะ เลี้ยงฉลองเพื่อตอบแทนบุญคุณของ ผี เทพ เทวดา ที่คุ้มครองให้หายจากโรคร้าย หรือบางกลุ่มชาติพันธุ์ เรียกว่า การครอบครุบา ครอบครุมะมั่วต ครอบแม่แก้ว ครอบแม่เมือง เช่น พิธีกรรมรำผีฟ้า ซึ่งในหนึ่งปีจะประกอบพิธีกรรมบูชาครู ในช่วงเดือน 2 เดือน 4 และเดือน 6 หรือพิธีกรรมเหยาของภูไทและ ไทลื้อ หรือพิธีกรรมกำฟ้าของไทพวน หรือพิธีกรรมรำแกลมอ-แกลออของไทกวยหรือส่วย หรือพิธีกรรมจวมมะมั่วตของเขมรถิ่นไทย เป็นต้น เกิดความเชื่อมั่นว่าการทำพิธีกรรมรักษาสุขภาวะจะทำให้มีชีวิตอยู่ต่อไป และพิธีกรรมเหยาของไทลื้อ มีผู้นำทางพิธีกรรมคือ แม่แก้ว เลือกรประกอบพิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษในวันพระ ยึดถือปฏิบัติรักษาศีลห้าโดยเคร่งครัด เพราะหากผิดศีลแล้วจะมีอันเป็นไปในทางที่ไม่ดี เพื่อเป็นการเคารพต่อบรรพบุรุษตามความเชื่อ ว่า บรรพบุรุษจะทำหน้าที่ในการปกป้องรักษาให้คนในชุมชนมีชีวิตได้อย่างมีความสุข

(4) คุณค่าในความสุข กล่าวคือ

ด้านร่างกาย คือ ได้พักผ่อนเพราะในวันประกอบพิธีกรรมจะหยุดกิจกรรมการทำงานทุกอย่างได้ชำระล้างร่างกายให้สะอาด

ด้านจิตใจ คือ ทำแล้วสบายใจ ผ่อนคลาย ได้รับแต่สิ่งดี ๆ เข้ามาในชีวิต ครอบคร้วและชุมชน ทำให้มีทัศนคติที่ดีขึ้นและมีพฤติกรรมที่ดีขึ้นด้วย

ด้านสังคม คือ เกิดการรวมตัวกันประกอบพิธีกรรมบูชาฟ้าที่วัด เกิดความรักสามัคคี ทำให้สังคมสงบสุข ไม่มีความขัดแย้งใน

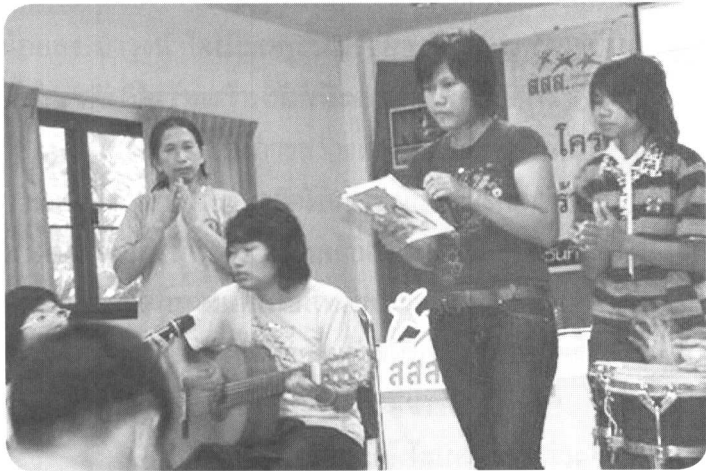
สังคม สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข ได้พบปะญาติมิตร มีกิจกรรมร่วมกัน เช่น การรำฟ้อนบวงสรวง การละเล่นร่วมกันอย่างสนุกสนาน เมื่อทำพิธีกรรมเสร็จแล้ว จะมีการผูกข้อมือต่อแขนให้กัน และกัน และร่วมกันรับประทานอาหารร่วมกัน หลังจากนั้นจะมีการละเล่น ร้องรำ และตั้งปัญหาท้าทายกัน และทุกคนในตระกูลมาร่วมกันทำพิธีกรรมด้วยความสามัคคี มีส่วนร่วมในการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม เช่น การจัดทำกรวยดอกไม้ การจัดทำชั้นดอกไม้ และ

ด้านปัญญา-จิตวิญญาณ คือการเคารพบูชาต่อบรรพบุรุษ ผู้มีพระคุณและต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ฟ้าหรือน้ำ-ดิน) เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนรุ่นใหม่ว่า หากปฏิบัติตามพิธีกรรม ก่าฟ้าแล้วจะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์และการใช้ชีวิตอย่างปลอดภัย เกิดการสืบสานสืบทอดพิธีกรรมอันดั่งงามต่อไป เยาวชนได้เรียนรู้

พิธีกรรมการรักษาสุขภาพของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง และเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจากที่ไม่เคยเชื่อเรื่องพิธีกรรมว่าจะรักษาสุขภาพของผู้คนในท้องถิ่นได้ก็เกิดความเชื่อมากขึ้น และพฤติกรรมของเยาวชนเปลี่ยนแปลงไปโดยมีความเคารพนับถือผู้ใหญ่หรือบรรพบุรุษมากขึ้น •

ภาคผนวก

“ดอกไม้งาม ดอกหนึ่งถึงหมื่นหอม
กำลังใจพร้อมเพื่อหมื่นกล้า
เกิดจากรัก แบ่งปัน ฝัน ศรีทธา
นำคุณค่าแต่ชีวิตเธอ”

...บทกวีบทหนึ่ง ในบทเพลงบทหนึ่งเมื่อหลายปีก่อน ที่ฉัน บรรจงสร้างสรรค์ในชื่อเพลง “ดนตรีสร้างสุข” เป็นชื่อเดียวกันกับ โครงการดนตรีสร้างสุข ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สสส.

เป็นเพลงที่เกิดจากสายธารน้ำใจของน้อง ๆ พี่ ๆ เกิดจากความ รัก ผองเพื่อน ที่รักในสิ่งเดียวกัน เกิดจากกลุ่มคนที่ให้ความสำคัญ กับงานวรรณกรรมและเสียงเพลง

จำได้ว่าค่ายดนตรีสร้างสุขครั้งที่หนึ่ง โดยเครือข่ายเยาวชน ดนตรีสร้างสุขภาคอีสาน สโมสรนักเขียนอีสาน และ สสส. เป็นจุด เริ่มต้นให้น้อง ๆ หลายคนในโครงการ ได้อยู่ ใช้ชีวิตร่วมกัน ช่วยเหลือ แบ่งปัน สัมผัส และเกื้อกูล ที่สำคัญเรียนรู้ที่จะสร้างสรรค์งานศิลปะ วรรณกรรม ดนตรี เพลง ด้วยหัวใจละมุนละไม

เราเชื่อว่า “หัวใจที่ตีงาม จะมีพลัง สร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิด แก่สังคมได้เช่นกัน”

ผ่านมาจากกาลครั้งนั้น เรายังต่างมุ่งเดินตามทางฝัน

ฉันยังคงเขียนเพลง น้องยังคงเขียนกลอน พี่ยังคงร้องเพลง หลายคนรักในเสียงดนตรีประหนึ่งว่าคือลมหายใจ ต่าง ๆ นานา บทถนนของชีวิต ลองถูกลง ผิดกันหลายครั้ง ด้วยเราเชื่อมั่นในงาน ศิลปะ

ถ้าถามว่างานศิลปะให้อะไรกับเรา?

คงเป็นคำถามที่มากคำตอบ...เพราะศิลปะฝังรากลึกอยู่ใน หัวใจของมนุษย์ ขึ้นอยู่กับว่าเราขุดพบสิ่งเหล่านั้นในหัวใจตัวเองไหม เราเจอมันหรือเปล่า

สำหรับฉัน การเสพศิลปะ อาทิ การอ่านหนังสือ การฟังเพลง ล้วนเป็นการตอบโต้ระหว่างตัวเองและใจที่หมักกับอักษรเหล่านั้น

ฝึก ชัดเกลา กล่อมเกลาหัวใจอยู่เสมอ ชีวิตพร้อมเจอ พร้อมรับ พร้อมให้ เมื่อได้คิด

สำหรับฉัน การทำงานศิลปะ อันดับแรกเพื่อปลดปล่อย ระบาย ความคิด มากไปกว่านั้นได้เผยแพร่ แลกเปลี่ยน เรียนรู้ และสุดท้าย ได้มอบงานชิ้นหนึ่งเพื่อส่วนรวม เป็นงานที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมนุษย์ เป็นงานที่เกิดจากภายในไปสู่ภายนอก บางทีให้กำลังใจ บางครั้งปลอบประโลม ชัดเกลา เป็นประวัติศาสตร์ของหัวใจและจิตสำนึก

ความสำเร็จของงานศิลปะอาจไม่ได้เกิดผลเป็นตัวเลข หรือ รูปธรรมที่เห็นเป็นตัวเป็นตน แต่เรื่องราวนามธรรมนั้นก็สร้างสิ่งสวยงามให้แก่จิตใจมนุษย์ เป็นคุณูปการยิ่งใหญ่ ลดมลภาวะทางจิต ให้น้อยลง บำรุงน้ำใจให้ใหญ่ขึ้น

คำว่า “สร้างสรรค์” ก็เป็นคำที่ฟังก็ครั้ง พุดก็ครั้ง อ่านก็ครั้ง กิจาม เพราะมันหมายถึงการสร้างสิ่งดีงามให้กับชีวิต และสาธารณะ จากวันนั้นถึงวันนี้ ขอขอบคุณพี่น้องสายเลือดวรรณกรรม ที่ทำให้ “ค่ายดนตรีสร้างสุข” ได้ก่อเกิดขึ้นเพื่อเด็กอีสานในหลายๆ พื้นที่ ได้มีโอกาส แสดงศักยภาพ ความสามารถทางวรรณกรรม ดนตรีเพลง และได้เรียนรู้ที่จะอยู่กับมันอย่างมีความสุข

เพื่อที่พวกเราจะได้สร้างสรรค์จรรโลงโลกใบนี้กันต่อไป..

เพลงแพรวา

19 พฤษภาคม 2556

ขอขอบคุณ

- อาจารย์สุจิตต์ วงษ์เทศ
- อาจารย์ชิน อยู่ดี
- อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์
- อาจารย์ปรีดา เหลิมเผ่า กอนันต์กุล
- อาจารย์เสรี พงศ์พิศ
- อาจารย์สุนทร ณ รังสี
- อาจารย์คณัย หวังบุญชัย
- อาจารย์มานพ แยมอุทัย
- อาจารย์เกศินี จุฑาวิจิตร
- อาจารย์สุชีลา เพชรแล้ว
- ดร.ธีรารัตน์ ลีลาเลิศสุระกุล
- คุณพรสวรรค์ ป้องแสนกิต
- คุณวิบูลย์ สุวรรณราช
- คุณเนาวรัตน์ เกษมพร
- คุณศิริภาณี คำเพราะ
- คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ภาคีเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทบ้านดงมะเอ็ก หมู่ที่ 5 ตำบลโพหนอง
อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม

- สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลโพหนอง หมู่ที่ 5
- นายอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม
- อาจารย์ชัยบดินทร์ สาลีพันธุ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านดงมะเอ็ก
- อาจารย์ดร.ธนา วงศ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนสังข์
- อาจารย์ภูคำ มีชัย อาจารย์โรงเรียนบ้านโนนสังข์
- นายอยู่ดี เตโช ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 บ้านดงมะเอ็ก
- ประชาชนชาวบ้านด้านพิธีกรรมเฮยภูไท

ภาคีเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน บ้านผือใน หมู่ที่ 14 อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี

- ชมรมไทพวนบ้านผือ
- วัดจันทาราม บ้านผือใน
- โรงเรียนบ้านผือพิทยาสรรค์
- เทศบาลตำบลบ้านผือ
- อาจารย์จรัสศรี เร่มรัมย์
- คุณแม่ลำวัลย์ พริ้วหอม
- ปราชญ์ชาวบ้านด้านพิธีกรรมกำฟ้า

ภาคีเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาวบ้านท่า หมู่ที่ 2 ตำบลหนองเม็ก อำเภอนหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น

- นายจารึก เหล่าประเสริฐ นายอำเภอนหนองสองห้อง
- นางสุกัญญา ผือกคำ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองเม็ก
- อาจารย์สมบูรณ์ กากพล ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านท่าหนองหว่า
- อาจารย์รัชนิวรรณ ตะวงษ์
- นายบรรจง ไชยหาญ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านท่าหมู่ที่ 2
- ปราชญ์ชาวบ้านด้านพิธีกรรมรำผีฟ้าหรือหมอลำผีฟ้า

ภาคีเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์ไทอีสานภูตสะกอย หมู่ที่ 7 ตำบลโพธิไพศาล อำเภอภูสมาลย์ จังหวัดสกลนคร

- นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโพธิไพศาล
- นายลือชา วังมนหม่อม ผู้ใหญ่บ้านบ้านภูตสะกอย
- อาจารย์ศรายุทธ สิทธิราช ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านภูตสะกอย
- อาจารย์वासนา บัวศรี
- ปราชญ์ชาวบ้านด้านพิธีกรรมเหย้าโล้

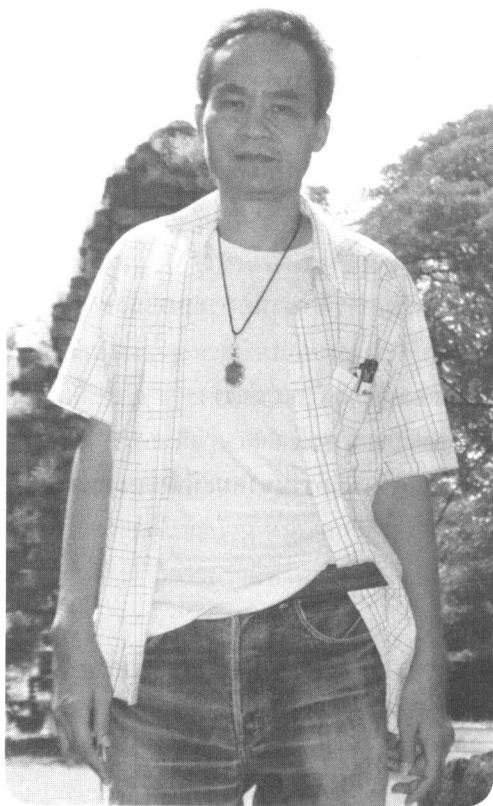
ภาคีเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์กวยหรือส่วย บ้านอาลีหมู่ที่ 4 อำเภอ
ลำโรงทาน จังหวัดสุรินทร์

- องค์การบริหารส่วนตำบลลำโรงทาน
- สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลลำโรงทาน
- คุณปราณี ดวงรัตน์
- นายสะพรั่ง วิถุนัด ผู้ใหญ่บ้านบ้านอาลี
- ประชาชนชาวบ้านด้านพิธีกรรมรำแคนมอ-ออ

ภาคีเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์เขมรถิ่นไทบ้านนุแครง หมู่ที่ 1 ตำบลนุแครง
อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์

- วัดนุวาราม บ้านนุแครง
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
ตำบลนุแครง
- นายวินัย ภาสตา ผู้ใหญ่บ้านนุแครง
- นางสาวกฤษติยาภรณ์ สุขดี
- ประชาชนชาวบ้านด้านพิธีกรรมจวลมะมั่วดและดนตรีกันตรึม

เกี่ยวกับผู้เขียน

สมชัย คำเพราะ

เป็นชายโศร ศิษย์เก่าชั้นประถมที่บ้านเกิดโรงเรียนบ้านโสกชุม
ปุน ตำบลนาโส อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร ชั้นมัธยมต้นที่โรงเรียนกุดชุม
วิทยาคม โรงเรียนศรีธรรมวิทยาและโรงเรียนยโสธรวิทยาคาร ชั้นมัธยมปลายที่
โรงเรียนยโสธรพิทยาคม และนิติศาสตร์บัณฑิต (น.บ.) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
(2535) ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา (ศค.ม)
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2543) และนิติ
ศาสตรมหาบัณฑิต (น.ม.) มหาวิทยาลัยรามคำแหง (2556)

มีผลงานเขียน บทกวี เรื่องสั้น ความเรียง สารคดี โดยใช้นามปากกา
คำร้อย ประกายเรือง, คำร้อย รวี, คำร้อย คำเพราะ ตีพิมพ์ในนิตยสารต่าง ๆ
อาทิ กลอนเปล่าชิ้นแรก “ความใฝ่ในคนหนุ่มสาว” ตีพิมพ์ในนิตยสาร “สู่วัน”
(2528) เรื่องสั้นเรื่องแรก “ความตายของคนสามัญ” ตีพิมพ์ในนิตยสาร “สู่วัน”
รายเดือน (2531) เรื่องสั้น “เหยื่อ” รางวัลชมเชย อ.ไชยวรศิลป์ ของสมาคม
นักเขียนแห่งประเทศไทย (2545) เรื่องสั้น “ผู้เห็นเหตุการณ์” เรื่องสั้นคัดสรร
รางวัลช่อปาริชาติ 2002 (2545) เรื่องสั้น “ป่าเห็ดของแม่” รางวัลชมเชย
ลูกโลกสีเขียว ครั้งที่ 6 (2547) และผลงานรวมเรื่องสั้น “อ้อมกอดแห่งท้องทุ่ง”
(2554) ในนามปากกา คำร้อย คำเพราะ

รู้จักการอ่านการเขียน และทำกิจกรรมร่วมกับนักเขียนกลุ่มวรรณกรรม
ลำน้ำมูล-อีสาน สโมสรนักเขียนภาคอีสาน เคยเป็นผู้สื่อข่าวประจำกอง บก.
นิตยสารพร็อพเพอร์ตี้มาเกิด และหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน เป็นปลัดองค์การ
บริหารส่วนตำบล เป็นประธานสโมสรนักเขียนภาคอีสาน เป็นอาจารย์สอน
กฎหมาย และทำกิจกรรมทางสังคม สิ่งแวดล้อม และการเมืองภาคประชาชน
ตามแต่โอกาสจะเอื้ออำนวย

ปัจจุบันประกอบอาชีพ ทนายความ ที่จังหวัดขอนแก่น และทำกิจกรรม
โครงการพัฒนาเยาวชนและชุมชนโดยใช้สื่อดนตรี กวี ศิลปะ วัฒนธรรมท้องถิ่น
เป็นเครื่องมือ ในพื้นที่ภาคอีสาน ร่วมกับแผนงานสื่อศิลปวัฒนธรรมสร้างเสริม
สุขภาพ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ด้วยใจที่มุ่งหวังว่าคนเล็กคนน้อยในชุมชนท้องถิ่นได้ค้นพบ
ตนเอง รู้จักรากเหง้าอัตลักษณ์ของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจในวิถี
ชีวิตวัฒนธรรมที่เป็นของตนเอง รู้จักการให้การแบ่งปัน การเสียสละ
ทำเพื่อประโยชน์คนอื่นในทางสร้างสรรค์ ให้รู้จักการอ่อนน้อมถ่อมตน
รู้จักเคารพและมอบความรักต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและทุกสรรพสิ่ง
ทั้งมีชีวิตอยู่ในโลกใบนี้ได้อย่างรู้เท่าทัน นำเนื้อหาที่ได้รับมาประยุกต์
เป็นสื่อสะท้อนผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ที่ชื่นชอบ เปิดเวทีการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยใช้สื่อสื่อศิลปวัฒนธรรม
ด้านดนตรี กวี ศิลปะ อย่างเป็นสุข

สมชัย คำเพราะ

นาฏลีลาเอี้ยวยาสุนภาวะ

ISBN 978-616-7661-07-0

9 786167 661070

